ADAM öykü

TEMMUZ

AĞUSTOS

1996

5

Sıvas'ı unutmayalım!

ÖYKÜ

Kukuleta ***Salim Şengil*** • Asri Zamanlar Kilimi ***Adalet Ağaoğlu*** • Müzik Perisi ile Doğduyıldız ***Zeyyat Selimoğlu*** • Yapıt ***Tahsin Yücel*** • Maria Del Reposo ***Erhan Bener*** • Zamklı Kadın ***Demir Özlü*** • Düşün Dördüncü Köşesi ***Turgut Acar*** • Bağ Bekçisi ***Saffet Özcan*** • Argos ***Halûk Cengiz*** • Keşif ***Müge İplikçi*** • Erzurum ***Funda Aksüt*** • Üç Kısa Kısa Öykü ***Ayşegül Gürdal*** • Boğulmuşların En Yakışıklısı ***Gabriel García Márquez*** • Bir Aile Babası ***V. S. Pritchett*** • Ölüş ***Iain Crichton Smith***

BU SAYININ KONUŞMASI

Tahsin Yücel ile Dünden Bugüne

YAZILAR

KISA ÖYKÜ DEYİNCE... ***Zeyyat Selimoğlu*** • ÖYKÜ İLE YAKIN ÇEVRESİ ÜSTÜNE ***Julio Cortázar*** • ÇAVLANIN İÇİNDE SESSİZCE ***Nezihe Meriç*** • BAZI ETKİLENMELER ÜZERİNE ***Selim İleri*** • GEREKLİ BİR DÜZELTME ***Orhan Suda*** • MEHMET ZAMAN SAÇLIOĞLU İLE KONUŞMA • DÖNENCE / "MİZAH" YAZARLIĞINDAN GÜLMECE ÖYKÜCÜLÜĞÜNE ***Feridun Andaç, Nazlı Eray, Sulhi Dölek***

unutulmuş öyküler

Kışlak Duran Yılmaz

BİR KİTAP BİR YAZI

DESPİNA'NIN GÖZYAŞLARI ***Ahmet Yurdakul*** • BEYOĞLU'NUN ESKİ USTALARI ***Nevra Bucak***

...ve, başlangıcından bugüne
MİZAH ÖYKÜSÜ KİTAPLARI ZAMANDİZİNİ

TEMMUZ 1996 SAYI : 128 200.000 LİRA

SANAT ADAM

ELEŞTİRİ SÖZLÜĞÜ / *Memet Fuat*
ŞAİR EDİP CANSEVER / *Mehmet H. Doğan*
YENİ AĞIZ-ESKİ TAAM / *Orhan Barlas*
ESKİ DÜNYA DÜZENİ VE DIŞ DİNAMİKLER / *Vakur Kayador*
"BODUR MİNAREDEN ÖTE"DE YAŞAMAK / *Hürriyet Yaşar*
ABD'DE HAPİSHANELER - CİNSAYRIMINA KARŞI ERKEKLER / *Ed Mead*
ELLERİN SESİ / *Canan Yücel Eronat*
CHRISTO VE JEANNE-CLAUD'UN YÜZLEŞME ÇAĞRISI : PAKETLENMİŞ REICHSTAG / *Mustafa Okan*
ÖLÜRSEM, KABRİME GEL!.. / *Halûk Cengiz*
OZANLARIN CENAZE TÖRENLERİNDE SÖYLENMEK İÇİNDİR / *Saint-Pol-Roux*
ÇOBANIL YAŞAM, GÖÇERLİK, LAİKLİK / *M. Sadık Aslankara*
NABOKOV VE "SOLGUN ATEŞ" / *Ateş Süphandağlı*

Şiir : Ercüment Uçarı, Salâh Birsel, Nihat Ziyalan, Başaran, Voznesenski, Ruşen Hakkı, Yeşim Salman, İnci Asena, Enis Batur, Şavkar Altınel, Süha Tuğtepe, küçük İskender, Akgün Akova, Ali Asker Barut, Elif, Hakan Savlı, Ece Aykız, Nazmi Ağıl, Nur, Fatin Hazinedar.

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi : Büyükdere cad. 57/3 80725 Maslak / İSTANBUL; Tel : (212) 285 21 52; FAX : (212) 276 27 67. **Abone Koşulları** : Yıllık (12 Sayı) 2.400.000 TL. (*Şiir Yıllığı* ile birlikte 2.650.000 TL); Yurtdışı 60 DM. **Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık AŞ. adına 662 720 nolu posta çeki.

ADAM

ADAM yayınları

ÖYKÜ

ÖZDEMİR ASAF *Dün Yağmur Yağacak*
SEVİM BURAK *Afrika Dansı*
MUZAFFER BUYRUKÇU *Şarkılar Seni Söyler*
NURSEL DURUEL *Geyikler, Annem ve Almanya*
LEYLÂ ERBİL *Gecede*
LEYLÂ ERBİL *Eski Sevgili*
NECATİ GÜNGÖR *Bu Sevda Ölmek*
KEMAL TAHİR *Göl İnsanları*
ÜLKÜ TAMER *Alleben Öyküleri*

SHERWOOD ANDERSON *Kasabamız* (Saydam Özel)
ERSKINE CALDWELL *Kuyudaki Zenci* (Memet Fuat)
TRUMAN CAPOTE *Gece Ağacı* (Memet Fuat)
RAYMOND CARVER *Ateşler* (Zafer Aracagök)
ERNEST HEMINGWAY *Denizin Değiştirdiği* (Memet Fuat)
JACK LONDON *Ateş Yakmak* (Memet Fuat)
KATHERINE MANSFIELD *Ölü Albayın Kızları* (Memet Fuat)
EDGAR ALLAN POE *Morgue Sokağı Cinayeti* (Memet Fuat)
WILLIAM SAROYAN *Yoksul İnsanlar* (Memet Fuat)
JOHN STEINBECK *Kasımpatları* (Memet Fuat)
VASİLİ ŞUKŞİN *Yaşamak Tutkusu* (Yurdanur Salman)
MARGUERITE YOURCENAR *Doğu Öyküleri* (Hür Yumer)
ERNEST HEMİNGWAY *Kadınsız Erkekler* (Ülkü Tamer)

değerli kitaplar yayımlar.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 5
Temmuz-Ağustos 1996
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Kukuleta *Salim Şengil* 5
Asri Zamanlar Kilimi *Adalet Ağaoğlu* 8
Müzik Perisi ile Doğduyıldız *Zeyyat Selimoğlu* 12
Yapıt *Tahsin Yücel* 14
Boğulmuşların En Yakışıklısı *Gabriel García Márquez* 46
Maria Del Reposo *Erhan Bener* 58
Zamklı Kadın *Demir Özlü* 70
Bir Aile Babası *V. S. Pritchett* 83
Ölüş *Iain Crichton Smith* 92
Düşün Dördüncü Köşesi *Turgut Acar* 95
Bağ Bekçisi *Saffet Özcan* 100
Argos *Halûk Cengiz* 105
Keşif *Müge İplikçi* 126
Erzurum *Funda Aksüt* 130
Üç Kısa Kısa Öykü *Ayşegül Gürdal* 135

BU SAYININ KONUŞMASI

Tahsin Yücel ile Dünden Bugüne 23

YAZILAR

Kısa Öykü Deyince... *Zeyyat Selimoğlu* 10
Öykü ile Yakın Çevresi Üstüne *Julio Cortázar* 38
Çavlanın İçinde Sessizce *Nezihe Meriç* 51
Bazı Etkilenmeler Üzerine *Selim İleri* 77
Gerekli Bir Düzeltme *Orhan Suda* 109
Mehmet Zaman Saçlıoğlu ile Konuşma 119
Dönence/"Mizah" Yazarlığından Gülmece Öykücülüğüne
Feridun Andaç, Nazlı Eray, Sulhi Dölek 137

UNUTULMUŞ ÖYKÜLER

Kışlak *Duran Yılmaz* 111

BİR KİTAP BİR YAZI

Despina'nın Gözyaşları, Ahmet Yurdakul 152
Beyoğlu'nun Eski Ustaları, Nevra Bucak 153

Başlangıcından Bugüne
Mizah Öyküsü Kitapları Zamandizini 148

Çeviriler : Yurdanur Salman, Ayşe Nihal Akbulut, Rita Urgan, Deniz Hakyemez

Desenler : Güngör Kabakçıoğlu, Semih Poroy, Necati Abacı

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, 57/3, 80725 Maslak-İstanbul, Tel : (0212) 285 21 52-Fax : (0212) 276 27 67 • **Fiyatı :** 500.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 600.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.500.000 TL - Yurtdışı Yıllık 100 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 30.000.000 TL; yarım sayfa 15.000.000 TL; çeyrek sayfa 8.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAM

Adam Yayınları,
Yaşar Kemal Toplu Yapıtları'nı
"Adam Yayınları özen ve titizliğiyle"
Türkiye'ye armağan ediyor.
Gururla.

BÜTÜN ROMANLARI

İnce Memed I
İnce Memed II
İnce Memed III
İnce Memed IV
Ortadirek
(*Dağın Öte Yüzü I*)
Yer Demir Gök Bakır
(*Dağın Öte Yüzü II*)
Ölmez Otu
(*Dağın Öte Yüzü III*)
Yağmurcuk Kuşu
(*Kimsecik I*)
Kale Kapısı
(*Kimsecik II*)
Kanın Sesi
(*Kimsecik III*)
Kuşlar da Gitti
Filler Sultanı
Demirciler Çarşısı Cinayeti
(*Akçasazın Ağaları I*)
Yusufçuk Yusuf
(*Akçasazın Ağaları II*)
Deniz Küstü
Höyükteki Nar Ağacı
Yılanı Öldürseler
Al Gözüm Seyreyle Salih
Teneke
Ağrıdağı Efsanesi
Binboğalar Efsanesi
Üç Anadolu Efsanesi
Sarı Sıcak (*Bütün Öyküleri*)

değerli kitaplar yayımlar.

SALİM ŞENGİL

Kukuleta

ONU, eni boyu bir buçuk metreyi aşmayan diktörtgen, kavanoza benzeyen bir hücreye kapatmışlardı. Kapısının üstünde avuç içi kadar, küçük penceresi olan!.. Nöbetçiler akıllarına estikçe oradan içerisini gözetliyor, hayvanat bahçesindeki yabanıl hayvanların önüne atar gibi, kurumuş ekmeği oradan atıyorlar. Tavanda sallanan fersiz elektrik ampulü gece gündüz yanıp duruyor.

Duvara çizdiği çentikleri hesaplayarak, oraya atılışının on günü doldurduğunu anladığı bir gece, ondan umulmaz, şaşılası bir güçle bağırdı :

"Asacaksanız asın ya da bırakın beni gideyim... Suçum ne ise bileyim!.."

Sesi uzun koridorlarda yankılanıp gitti. Beklenmediği odalara teklifsizce girdi, çıktı, sanki daha büyüyerek geriye dönüp geldi... Az kalsın kendi sesini bile tanıyamayacaktı. Neyse ki çabucak uzaklaştı yabancıladığı bağırışı... Böylece geçen küçücük zaman diliminde, o deminki güçlülüğünün yerini, şimdi dayanılmaz, ağır bir yorgunluk aldı. Üflenip üflenip şişen, sonra da ağzı bırakılınca birdenbire pörsüyen bir balona dönüştü bedeni. Olduğu yere yayıldı. İlk kez kesintisiz bir uykuya daldı.

Sabahın olduğu, üstündeki küçük pencereden anlaşılan hücrenin kapısı açıldı, alıp götürdüler. Birkaç masa, sandalye bulunan odaya aldılar. Bir ilgili onu önce önünden, yukarıdan aşağıya doğru inceden inceye gözden geçirdi. Sonra arkasına geçip bakarken, buraya getirilişinin bir yanlışlık olduğunu düşünerek, gözaltı süresinde unutulduğu kaygısı içinde yavaş, yumuşak bir sesle :

"Bırakın gitsin..." dedi.

Şimdi neden bırakıldığını bilmediği gibi, o gün de neden götürüldüğünü anlayamamıştı.

EVDE yataklar yer yer söküldü, şiltelerin, yastıkların köşeleri mıncıklandı. Sandık, dolap, yüklük, kapalı neresi varsa her yer arandı, bir şey bulunamadı. İlgililer tam kapıdan çıkacakları sırada şefleri :

"Aa!.." dedi. "İşte..."

Arkalarından ürkek yürüyen yaşlı adam şaşkın, oraya baktı. Sert bir sesle şef sordu :

"Nedir o?.."

"Hangisi beyim!.."

"Görmüyor musun?"
"Ne bileyim beyim! Şu mu?"
"Burada soruları ben sorarım, sen yanıtlarsın."
"Yanıtlarım beyim."
"İkide bir beyim beyim, deyip durma."
"Olur beyim, efendim."
"Allah kahretsin... Çattık belaya!"
"Hayırlar olsun..."
"O nedir? Soruyorum!"
"Hangisi?.."
"İşte şu..."
"Şey..."
"Çabuk söyle."
"O mu?"
"Evet o!"
Arkasında saygılı duran adamlarına Şef :
"Önemli bir ipucu bulduk," diyerek muştuladı.
İlgililer gösterilen yere baktılar. Orada bir çengele asılmış başlığı gördüler. Şef, başarısının mutluluğunun eşiğinde, parlak çizmeleriyle eş gerginlikteki külot pantolonunun içinde çarpık bacaklarını, yumuşak bir büküşle olduğu yerde yaylandırdı. Adamlarından biri hızla gidip başlığı getirdi. Şef, deminki diklikte sordu :
"Sana diyorum, nedir bu?"
"Bu..."
"Hadi..."
"Oğlum giyerdi."
"Nerede şimdi?"
"Askerde, vatani görevini yapıyor."
"Doğru mu?.."
"Doğrudur beyim, efendim... Beş ay oldu. Daha acemi."
"Kim?.."
"Oğlum."
"Bırak şimdi oğlunu. Bu ne?"
"Kukuleta."
"Bizimle dalga mı geçiyorsun lan!"
"Ne dalgası? Olur mu beyim, şey efendim."
"İtiraf et!"
"Neyi?.."
"Ne biliyorsan."
"Ara sıra, soğuk havalarda şimdi ben geçiriyorum başıma, iyi ısıtıyor."
"Dedirteceksin başına. Kim yutar bu mavalları!"
"Bu kukuletanın ceketi de vardı."
"Uzatma."
"Eskiciden almıştım, o zaman yeni gibiydi."
"Kısa kes."

"Keserim. Ceketi eskidi, kukuletası kaldı."

"Bir şey tutturmuşsun, kukuleta kukuleta. Biz yer miyiz bunları sanıyorsun?"

"Yemeyin, kötü bir şey demedim ki!.. Kukuleta deriz buna biz!.."

"Anlat hepsini bir bir."

"Nesini anlatayım?"

"Bildiklerini."

"Sonra eskidi işte. İnsan bile eskiyor bu dünyada. Kukuletası kaldı."

"Şimdi okuyacağım senin kukuletana be adam."

"Benim suçum yok."

"Var, yok onu biz biliriz."

"Fukara insanda silah ne arasın!"

"Onu geç."

"Geçerim... Kim ihbar etmişse günaha girmiş."

"Lafı başka yana çevirme."

"Olur çevirmem."

"O da başta böyle anlamazdan geliyordu, sonra sökülüverdi."

"Kukuleta mı?"

"Kulağını iyice aç. Bu bir parkanın başlığı, anladın mı? Kim giyiyordu bunu?"

"Oğlum, sonra ben, eskiden..."

"Yorma bizi..."

"Ekmek, kuran çarpsın."

"Bunu teröristler giyer. Söyle nerede?"

"Kim?"

"Kaçarken başlığı burada kalmış."

"Bizde ne arasın o dediğin."

"Düş önümüze, sana bülbül gibi söyletiriz."

Alıp götürdüklerinin ertesi günü onu geniş bir odaya aldılar. On, on beş kişiydiler orada. Odada bulunanlardan hiçbirisini tanımıyordu. Özenle düzenlenmiş, uzun bir masanın üstünde her zamanki gibi çeşit çeşit silahlar, mermiler, bir daktilo, çoğaltma makinesi, kitaplar sergileniyordu. Gazetecilere yeni ele geçirilen, önemli örgüt üyeleri, diye tanıtıldılar. Onları bir cenaze namazı duruşunda masanın arkasına, yüzleri duvara dönük sıraladılar. Foto muhabirleri durmadan fotoğraf çekiyorlardı. Televizyon kameraları çalışıyor, keskin ışıkları yansıtan lambalar, sanık diye tanıtılan insanların sırtlarını ışınlıyor, ortalığı yapay bir aydınlığa çeviriyordu. O uzun masanın ucunda, çağdaş bir küçük anıt gibi duran kukuletanın kimse farkında değildi. Onun ne olduğunu soran bile olmadı. ❁

ADALET AĞAOĞLU

Asri Zamanlar Kilimi

KİLİM. Farsça, gilim : Daha çok yaygı olarak kullanılan havsız, atkı yüzlü ve desenli bir kirkitli dokuma türü.
KİRKİT : Dokuma tezgâhlarında halı, kilim, çul, çuval vb. dokurken düğümleri sıkıştırmada ve atkıyı çözgü ipliklerinin arasına yerleştirmede kullanılan bir tür küçük tarak.
Kilim, yatay dikey ya da gelişmiş dikey tezgâhlarda dokunur. Atkı ve çözgüsü yün ya da atkısı, çözgüsü pamuk ipliğindendir. Dokumanın boyunca önlü arkalı çift sıra halinde gerilen çözgü ipliklerinin arasından bir ön ve bir arkadan geçen atkı iplikleri, çözgü ipliklerini tümüyle örter. Desenler, dokuma tekniğinde sağladığı kolaylık nedeniyle genellikle geometriktir. Desenlerin bulunduğu belirli alanlarda renkli bir atkı, çözgülerin alt ve üstünden geçerek bir başka rengin sınırına değin gider ve buradan geri döner. Böylece aynı renklerdeki atkılar kendi desen alanlarındaki çözgülerin arasından geçerek birer motif oluştururlar. (...)
– Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi'nden

ÇİFT sıra çözgü : Dün ve dün. Yeniden : Dün ve dün.
Bir arka : Dün. Bir ön : Bugün.
Bir arka : At. Bir Ön : Araba. Yeniden : At, araba. At, araba.
Bir taka. Bir yat. Yeniden : Bir taka, bir yat.
Arka : At. Ön : Mazot. Yeniden : At, mazot.
Önarka, ön-arka : Araba ve araba. Yat ve yat. Göz ve gözcü. Yeniden : Göz ve gözcü. Gözükapalı ve gözüaçık. Bir kere daha : Gözükapalı ve gözüaçık.
Şimdi : Yokluk ve bolluk. Hiçlik ve çokluk.
İki kere daha : Yokluk ve bolluk. Hiçlik ve çokluk.
Eziklik ve yırtıklık. Kirlilik ve temizlik.
Bir kere : Deniz. Bir kere manolya. Bir kirlilik, bir temizlik.
Sonra, dört sıra : Kirlilik, bir sıra temizlik. Bir kere : Doğa.
Bir kere : Deniz. İkişer kereden dört sıra : Şık hırtlık.
Bir sıra alt : Eziklik. İki sıra ön : Yırtıklık. Bir alt : Eziklik. İki ön : Yırtıklık. Bir kere daha : Hırtlık. Üç sıra ön : Yırtıklık. Bir sıra alt : Eziklik.
Dön geri : Bir alt, yokluk, iki üst çokluk. Bir alt, hiçlik, bir ön : Çokluk.
Dilsizlik ve konuşkanlık. Nefret ve tutku. Gözyaşı ve tebessüm.
Aşk ve cinayet. Dinginlik ve taşkınlık. Yeniden, iki kere : Dinginlik ve taşkınlık.
Dön geri : Bir alt, dinginlik, iki ön : Taşkınlık.
Yeniden : Bir alt, dinginlik. İki ön : Taşkınlık.
Bir kuş ötüşüne sekiz atkı korna sesi.
Yeniden : Bir kuş sesine sekiz atkı korna sesi.
Yineleme : Hiçlik ve çokluk. Eziklik ve yırtıklık. Yokluk ve bolluk.

Geri dönüş : Bir sıra deniz, iki sıra çöplük.
İkinci geri dönüş : Bir sıra deniz, iki sıra çöplük.
Sessizlik ve gürültü. Sessizlik ve gürültü.
Dört kere ön : Şık hırtlık. Bir kere alt : Sessizlik. Dört kere ön : Gürültü. Bir kere alt : Erguvan.
Tersi ve yüzü : Erguvan ve gürültü. Erguvan ve gürültü.
Geri dönüş : Hiçlik ve çokluk. Bir kere doğa. İki kere çöplük.
Üç kere taşkınlık. Bir kere tutku. İki kere cinayet. Bir eziklik, bir yırtıklık.
İkişer kereden dört sıra : Dilsizlik ve konuşkanlık. Eziklik ve yırtıklık. Dinginlik ve taşkınlık. Su ve ateş.
Tersi, su. Yüzü ateş. Bir kere daha : Su ve ateş. Bir kere keder, bir kere neşe.
Tersi ve yüzü : Ölüm ve hayat. Yeniden : Su ve ateş. Ölüm ve hayat.
Bir, keder, iki neşe. Yeniden : Bir keder, iki neşe.
Neşe ve kurşun. Su ve ateş. Hayat ve ölüm. Bir kere daha : Hiçlik.
Bir kere daha : Çokluk.
İkişerden dört : Şık hırtlık. Dilsizlik ve konuşkanlık. Dinginlik ve taşkınlık. Sonra, bir sıra : Su. İki sıra : Ateş. Yeniden : Keder ve neşe. Ölüm ve Hayat.
Geri dönüş : Bir sıra doğa. Bir sıra kuş sesi, üç sıra çöplük.
İki sıra : Hiçlik ve çokluk. Bir kere : Dün ve bugün. Bir kere : Bugün ve dün. Yeniden : Dün ve dün. Dün ve bugün. Kıyı atkısı. Dön geri : At ve araba. At ve mazot. Araba ve araba. Göz ve gözcü. Bir sıra, göz. Üç sıra, gözcü. İki kere : Eziklik ve yırtıklık. Bir kere : Dün. Bir kere : Dün ve bugün. (Devam...)
Hepsi en uçta.
En keskin çizgiler, en çarpıcı renkler.
Ender olarak, zaman solgunu değil, hiyanet solgunu gölgeler : Pastel alanlar.
Labirentler : Küt, kısa.
Baklavalar : Fazla baklava.
Ara çatkıları : Çatlak çimento.
Çatal atmalar : Tozlar, dumanlar.
Gözler, gözenekler : King vapurları, balık kokuları.
Kıyı suyu : Petler...
Göbek süsü : Çöpler.
Bağlama atkıları : Sap, saman.
Atkı uçları : Gürz, topuz.
Gizli süsler : Manolya, ıhlamur. (Alt atkı.)

Makine dokuması, asri zamanlar kilimi.
İplik evsafı : Yüzde seksen iki : Orlon. Yüzde on beş : Viscose. Yüzde iki : Pamuk. Yüzde bir : Yün.
Dokunuş : Yatay dikey.
Kirkit : Melamin.

(...) Yeniden birçok kere : Hiçlik ve çokluk. Dün ve dün. Dün ve bugün. Ölüm ve hayat. ❁

(1991)

KISA ÖYKÜ DEYİNCE...

ZEYYAT SELİMOĞLU

KİMİ filmlerin etkin sahneleri gibi tıpkı, kısa öykülerde de unutamadığım, hep yeni baştan belleğimden çıkıp gelen etkin sahneler vardır. Belki de yazarından önce anımsadığım, yazarını anımsatan öyküler.

Orhan Kemal'den başlayabiliriz; onun "Bir Kadın" başlıklı öyküsünden. Bu öyküsünde Orhan Kemal kırsal kesimden bir kadını, erkekler tarafından harcanarak düşürülmüş, tepe tepe kullanılmış, paryalaştırılmış bir yalnız kadını anlatır. Sonunda bir erkek bu kadına sahip çıkar, kadını cinsel bir mal olarak değil de, bir insan olarak koruması altına alır. Öbür yakada yer alan erkeklerden biri günün birinde çıkışır bu adama, o kadına sahip çıkmasını kınar, yüz verilecek bir kadın değildir o, şöyle şöyledir... O zaman, kadını korumasına alan adam yalın bir karşılıkla susturur adamı : "O benim bacım!"

Sait Faik'in ünlü "Sinağrit Baba" öyküsünde, büyük bir sinağrit balığının zokaya yakalanmasını bir intihar olayı olarak kaleme alması da öyküler dünyasının ilginç, özgün bir sahnesi olarak yer alır belleğimde.

Leylâ Erbil'in "Çekmece" adlı öyküsündeki, gazete kupürlerinin katılımıyla yazdığı gemici öyküsünü de unutulmaz bir kurgu başarısı olarak anımsarım.

Alman yazar Heinrich Böll'ün "Bıçaklı Adam" başlıklı öyküsü özellikle öykünün sonundaki tümce ile, gıpta ettiğim öykülerdendir. Bu gerilimli öyküsünde Böll, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya'daki işsizlik ve açlıkla savaşım günlerini ele alır. Öyküyü anlatan, belki yer yer Böll'ün kendisi, ekmek parası için bir iş aramakta, ama bulamamaktadır. Neden sonra, cepheden tanıdığı çavuş Jupp ile karşılaşır. Gözü pek, hatta zaman zaman manyaklık sınırına yaklaşan Jupp, savaş sonrasının ilkel bir cambazhanesinde havaya fırlatıp attığı bıçağın başının üzerinde tuttuğu bir kütük parçasına saplanması gösterisinden ekmeğini ancak kazanmaktadır.

"Karşımda bir tahta levha olsa, bir de adam, bıçakları yardımcım adamın vücudu çevresine teker teker fırlatıp saplasam çok daha heyecan veren bir numara olur, daha fazla para kazanılırdı."

İşsiz, cepheden tanıdığı Jupp'un ne güvenilir, ne eli titremez bir adam olduğunu bilmektedir. Ve anlaşırlar. İşsiz, numaranın birlikte yapılacağı akşam, tahta levhanın önüne dikilir; hazırlığını tamamlayan, bütün bıçakları elinde sıralayan Jupp'un ilk bıçağı kaldırıp üzerine nasıl fırlattığını karşıdan izler. Dizlerinin bağı çözülür, düşmemek için zor tutar kendini, gösteri başarıyla sona erer.

– Neden sonra bir iş sahibiydim artık, üzerine bıçaklar fırlatılan adamdım.

Boris Vian'ın "Karıncalar" adlı öyküsünün sonu nasıl unutulur? Yer yer mayın döşeli savaş alanında dikkatle ilerleyen erler! Öykünün kahramanı, artık tehlikeli bölgeyi geçecekleri sırada bir mayına bastığının farkına varır, ayağını kaldırdığı anda mandal çakılacak, mayın patlayacaktır. Arkadaşları ilerlerken o yerinden kıpırdayamıyor, ölümle yüz yüzedir, ayağını kaldırdığı anda her şey bitecektir. Öykünün sonunda şöyle dediğini okuruz :

– Mayının üzerindeki ayağım karıncalanmaya başladı artık!

Ernest Hemingway'in ünlü "Katiller" başlıklı öyküsündeki iki kiralık katilin, öldürecekeri boksörün her zaman devam ettiği kafeteryanın tezgâhı başındaki konuşmaları da unutulmaz bir öykü sahnesidir. Orada bekledikleri boksörün gelmesi geciktikçe iki kiralık katil sabırsızlanır, içlerindeki kötülük, dozunu artırdıkça artırır, başarılı bir gerilim öyküsü okumuş oluruz.

Steinbeck'in bir linç olayıyla ilgili öyküsünün sonu da unutmadığım bir öykü sonudur. Steinbeck bu öyküsünde, bir Amerikan kasabasında gerçekleştirilen linç olayını konu alır. Suçlu olduğuna inanılan bir adamı kasabadan birkaç kişi yaka paça götürür. Ortada işlenmiş suçun hiçbir tanığı, kanıtı olmaksızın, nerdeyse bir şehvet tutkusu içinde ve çarçabuk, gece vakti bir ağaca asarak idam ederler adamı. İdamdan sonra bütün infazcılar evlerine dönerler. Bunlardan biri daha evin ka-

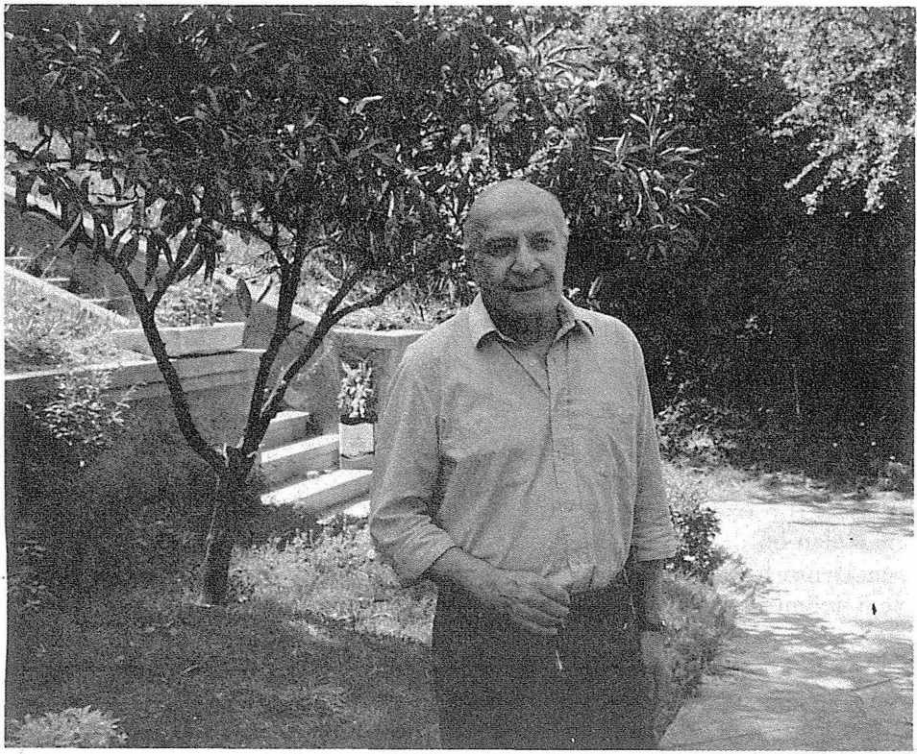

Heybeliada, 1995

pısından içeri girer girmez karısıyla yüz yüze gelir. Kadın hayretle, kuşkuyla bakar kocasının yüzüne.

– Sen kadından geliyorsun!

Gabriele Wohmann bir Alman kadın yazar. Kısa öyküsünün adı "Murena Avı". Murena balığının eti çok lezzetli, kendisi gaddar, vahşi, dişleri sağlam ve keskin bir balıktır. Tehlikelidir. Büyüklerinin bir insanı bile çekip mağaralarına götürebildiği söylenir.

Adam ile çocuk murena avındalar, hayli dik bir uçurumun dibindeki bir kayalıkta. Adam çocuğa, "Sen çık yukarda bekle beni, murenalar dalgayla gelir şimdi, ben burada pusu kurup yakalayacağım onları," deyip loş kayalığın en dibindeki, denize en yakın yerde, yan yana duran iki kayanın birine bir ayağını, öbürüne öbür ayağını dayayarak çömelir, hazırlığına başlar. Çocuk yukarda bir süre bekler, iki süre bekler, üç süre bekler... adam görünmez. Çocuk yukardan seslenir : "Heeey!" Adamdan bir karşılık gelmez, gelmeyecektir de; ondan geriye kala kala mavi kasketi kalmıştır, suyun üzerinde sallanıp duran kasket.

"Murena Avı"nda, okuyanın tüylerini ürpertecek başarılı bir doğa betimlemesi olanca ağırlığını duyurur.

Bu liste daha da uzatılabilir, bizde pek tanınmamış Alman öykü yazarlarından birkaçı daha, örneğin Alfred Andersch, Hans Erich Nossack, Albrecht Goes, Wolfdietrich Schnurre vb. gündeme gelebilirdi. Ama yazı da bir hayli uzardı. İyisi mi burada kesip "Kısa öykü"yü küçümseyenlere inat, "bir kısacık öykü" ile bu yazıya son verelim.

Kısacık Öykü

ZEYYAT SELİMOĞLU

Müzik Perisi ile Doğduyıldız

BİR İLKYAZ günü müydü o gün yoksa bir sonyaz günü mü? Ama önemli olan bu değildi. Müzik Perisinin, önünden nerdeyse geçti geçecek olduğu pencerenin hafif aralık durması, içerden gelen çığlığın duyulmasını sağlamıştı. Yeni doğmuş bir bebeğin, ciğerlerini şişirebilmek için var gücüyle sesini yükseltmesiydi bu, başka bir şey değildi. Müzik Perisi olduğu yerde kaldı, boşlukta durdu, sesi dinledi, pencerenin önünden ayrılamadı. Ana karnından az önce ayrılmış sıradan bir bebeğin sesi mi? Müzik Perisi iyice içine sindirdi çığlığı. Şimdiye dek çok bebek sesine kulak kabartmıştı, ama bu bebek sesinde bir başkalık yok muydu?

"Bu bebek sesi," diye düşündü Müzik Perisi, "bu bebek sesi kendince bir yorum getiriyor bebek ağlamasına; bebek ağlarken çatlayan bu ses, denizdeki dalgaların birbirini kovalarken, çiçeklenirken çıkardığı sesi andırıyor, denizin müziğini!"

Çaresiz, Müzik Perisi pencereden içeriye süzülerek, hafifçecik, görünmeyen bir duman gibi girdi. Bebek, karşı duvarın dibindeki bir karyolada, annesinin yanı başında yatıyordu. Müzik Perisi bir kenara çekildi, ebenin işini bitirmesini bekledi, sonra karyolaya yaklaştı, bebeğin başucunda durdu, bebeğe bakakaldı. "Bu bebek başka bebek" dedi içinden, "bu ses hanidir aradığım, rastlamak istediğim ses değil mi?" Dumandan daha hafif elini uzattı, parmaklarıyla bebeğin alnını okşadı, elini başının üzerinde tuttu, yeniden okşadı.

Ağlaması kesiliverdi bebeğin, başında kısacık saçlar belirdi, yumuk gözleri açıldı, başucundaki Müzik Perisine baktı, gülümsedi. "Güler yüzlü bir bebek" dedi Müzik Perisi içinden, "insanlara yakın olacak."

Dumandan daha hafif eliyle bebeğin yanağını okşadı.

– Tüm hayatın boyunca müzik senin içinde yaşayacak, sen de müziğin içinde yaşayacaksın, alkışların içinde!

Ardından, hep yanında taşıdığı yıldız tozundan bir tutam alıp bebeğin yüzüne serpti. Bebeğin gözleri yıldızlar gibi parıldadı, ışıl ışıl oldu. Müzik Perisine bakarken, kollarını iki yanında keyifle sallamaya, keyifli sesler çıkarmaya başladı.

Müzik Perisi üzerine doğru eğildi bebeğin, ilerde, Yıldızlar Dünyası'ndaki adının ne olacağını bebeğin kulağına fısıldadı. Bebek sevinçle güldü. Müzik Perisinin işi bitmişti artık, yeni bir sesin ardına düşmek üzere bebeğin başucundan ayrıldı, dumandan daha hafif, aralık duran pencereden dışarıya süzüldü.

Bebeğin yanı başındaki anne, yorgun bir gülümsemeyle, yorgun bir sesle :

– Ebe hanım, dedi ebeye, bebeğim sizi ne de çok sevdi!

Öykü bir oturuşta ve bir solukta okunmalı.

– André Gide

TAHSİN YÜCEL

Yapıt

TEK BAŞYAPIT vermemiş bir yazarın büyük yazar diye nitelenmesi birçoklarına saçma gelebilir. Ben de saçma bulmuştum doğrusu. Ancak S.T. son yapıtı *Yaşam günlüğü*'nü yayımladıktan sonra, bizim yazın dünyamızda böyle bir önermenin de ağırbaşlılıkla tartışılabildiğini gördük. Şöyle böyle kırk beş yıllık bir yaratım dönemini yansıtır görünen bu ilginç günlükte, ünlü yazarımızın, herhangi bir gerekçe göstermeden, "Benim başyapıtım yoktur", diye kesip atması ateşli bir tartışmadır başlattı. Eleştirmen, ozan, romancı, gazeteci, birçok yazar el attı konuya, el atanların sayısıyla birlikte ayrımlar da arttı. Kimi S.T.'nin gerçekten tek başyapıtı bulunmadığını, çünkü tek tek her yapıtının birer başyapıt olduğunu kesinleyerek Büyük İskender yöntemiyle çözdü sorunu. Kimi konuya tavuk ve yumurta ikileminin odağından bakarak söz konusu yapıtlarının başyapıt nitelemesine gerçekten gereksinimi bulunmadığını, çünkü, büyük yazarımız nicedir "çağdaş klasiklerimiz" arasında yer aldığına göre, tek tek her yapıtının birer "klasik", dolayısıyla "bizatihi" birer başyapıt olduğunu söyledi. Kimi de tüm düşünürlerimizin ana izleklerinden birinin : aile izleğinin dingin gölgesinde buldu çözümü : yazar ile kitapları bir aile oluşturduğuna ve burada, bu yaklaşık kırk üyeli ailenin kaynağında S.T.'nin kendisi bulunduğuna göre, hem geriye, hem ileriye doğru işleyen bir kural uyarınca, başta S.T.'nin kendisi olmak üzere, ailenin her üyesi aynı üstünlüğü, aynı soyluluğu paylaşıyor demekti, dolayısıyla ünlü yazarımızın elinden çıkmış olan her yapıt bir başyapıttı, tıpkı soylu bir babanın her çocuğunun soylu olması gibi. Kısacası, hemen herkes, S.T.'nin kesinlemesine karşı çıkıp yapıtlarını yüceltme yolunu seçti.

Ancak, ilk ikisi bir yere dek benimsenebilse bile, soyluluğu niceliğe ve sürekliliğe bağlayan bu son uslamlamanın yapıtla yazarı aynı ulama yerleştirmek gibi bir sakıncası vardı. Aykırı görüşleriyle ünlenmiş bir yazar olan I.K. da, S.T.'yi oldum olası sevmediğinden olacak, bir yandan bu mantıksal sapmanın altını çizdi, bir yandan sonradan görmelik kavramı üzerinde çeşitlemelere girişti : bilerek ya da ayrımında bile olmadan hâlâ köylü ağzıyla konuşan kimi aileler, kalabalık olduklarına göre, büyüktüler; çok para kazandıklarına ve para parayı çektiğine göre, zengindiler; günlük ve haftalık basın durmamacasına kendilerinden söz ettiğine göre de ünlüydüler; ama, ne denli ünlü, ne denli zengin olurlarsa olsunlar, şu 1996 yılında bile, bu kişilerle yarım saat pişpirik oynamaya katlanamayacak insanlar hâlâ az değildi; kendisi de bu kişilerden biriydi. Uslamlamayı benzetmeler üzerine kurdunuz mu olup olacağı buydu, bir başkası da aynı uslamlamayı

tersinden yürütüp bambaşka sonuçlara varabilirdi. Şu var ki, herkesin bildiği gibi, her şeye olumsuz yönünden bakmak I.K.'nın değişmez huyuydu, son büyük Türk romancısı M.A.'nın her biri en az on baskı yapmış yapıtlarını bile beğenmiyordu adam, üstelik bunu açıkça yazmaktan çekinmiyordu. Ancak sayın eleştirmenin sonradan görmelerle yarım saat pişpirik oynamaya katlanamadığını söylemesi yazarımızın yapıtlarını okumadığını, dolayısıyla tanımadığını, dolayısıyla bu konuda söz söylemeye hakkı olmadığını göstermez miydi? "Evet, gösterir, daha doğrusu gösterebilir", diye yanıtladı M.A. "Ama bu neyi değiştirir?"

Ben, kendi payıma, tutarlı bir görüşe varabilmek için, onunkine yüzde yüz karşıt bir yol tutmaya : S.T.'nin tüm yapıtlarını okumaya karar verdim. Sanırım, doğru olan da buydu. Ama nerdeyse tüm arkadaşlar kararımı şaşkınlıkla karşıladı : "Okuyacaksın, öyle mi? Hepsini mi? Neden peki? Bu yaştan sonra profesör olmaya mı karar verdin?" dediler. Bu kez şaşırma sırası bana geldi. Birkaç yıl önce, *New York hep yerinde* adlı gezi anılarının uyandırdığı büyük yankıların etkisiyle, S.T.'nin üst üste dört kitabını birden okumuş, ama, ilk dört kitap çevreni tamamlama konusunda beni pek yüreklendirmediğinden, kafamdaki boşlukları, yapıtları doğrudan okumak yerine, eleştirmenlerin yorum ve yargılarıyla, kendisiyle yapılan değişik söyleşilerle, bir de çevremde duyduklarımla doldurmaya çalışmıştım. Şimdi, kararımın uyandırdığı tepki karşısında, uzman dostların bile en fazla benim yaptığım kadarını yaptığını, S.T.'den tek satır okumamış birtakım kişilerin de tüm yapıtlarını okumuş gibi hava attığını anlıyordum. Ünlü yazarın her kitabını alıp arka kapağına ve bölüm başlarına şöyle bir göz atıyor, sonra da kitaplıktaki onurlu yerine kaldırılıp orada unutuyorlardı. Unutmayanlar, hatta yapıt üzerine yazı yazanlar da az değildi kuşkusuz; ama, S.T.'nin ulusal gururumuz olduğuna gönülden inandıklarından, böyle bir iş için bile yapıtına eğilmeye gerek görmüyorlardı. Yüzümüzün akıydı işte, yapıtını okuyup da bundan öte neyi kanıtlayacaklardı ki? Daha da ilginci, S.T.'nin en tutkulu hayranları ve en acımasız karşıtları hiçbir yapıtını okumamış olanlardı, yani burada da bağlanma ve kopmanın en sağlam güvencesi bilgisizlikti. Ben gene de kararımda dayattım : tavuk mu yumurtadan çıkıyor, yumurta mı tavuktan sorusuna en sonunda adam gibi bir yanıt verebilmek amacıyla ünlü ustanın tüm yapıtlarını okumaya girişttim.

Beylik ikileminin burada hiç yeri yoktu belki de; doğru yanıtın "Tavuk yumurtadan çıkar, yumurta da tavuktan!" olduğunu epeydir biliyordum; ancak, S. T.'nin ilk on beş yapıtını okuduktan sonra, insanların ünlü soruyu sorarken sürekli unuttukları ya da bize unutturmaya çalıştıkları çok önemli bir üçüncü öğenin : civcivin varlığını bulguladım. Bu öğe her şeyi değiştirdi benim için. Gerçekten de, S.T.'nin yapıtı söz konusu olunca, daha şimdiden, tavukların, horozların, piliçlerin, kısacası tüm kümesin civcivden, hem de tek bir civcivden türediği görülüyordu.

Üstelik, bu gözleme gelmek için derin bir sevgi de gerekmiyordu.

Bilindiği gibi, S.T.'nin ilk yapıtı *O aksak kış güneşleri* anlatıcının okuldaki ilk günü, cinselliği ilk bulgulaması, ilk gençlik aşkı, ilk tren yolculuğu gibi kişisel, dul annenin yalnızlığı, büyükannenin Seferberlik'ten dönmemiş kocayı İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında gözlerini yumuncaya dek bekleyişi gibi çocukluk ve gençlik

anılarına dayalı on iki kısa öyküden oluşmuş bir küçücük kitaptı. Bu kitap, daha S.T. yirmi dört yaşındayken, küçük bir yayınevince yayımlanmış, böyle durumlarda sık sık karşılaşıldığı gibi, fazla bir ilgi uyandırmamıştı. Kendi kuşağından birkaç eleştirmen, daha doğrusu arkadaşlık gereği geçici olarak eleştirmenliğe soyunmuş birkaç ozan ve öykücü, dilini bayağı düzgün kullanan, yetenekli bir genç öykücü ve "erken, ama sağlıklı doğmuş bir yapıt" karşısında bulunduğumuzu yazmış, daha ötesini arayan çıkmamıştı. Ancak, kitabını yayımlayışının üçüncü yılında, yani çoktan unutulduğu bir dönemde, küçük yayımcı tümden batmış, böylece S. T., elde kalan kitap sayısı satılan kitap sayısının dört katına yaklaşmasına karşın, o arada yazdığı iki öyküyü de ekleyerek, *O aksak kış güneşleri*'nin "gözden geçirilip geliştirilmiş ikinci baskı"sını bir başka yayınevinde yayımlama olanağı bulmuştu.

Yeni baskı da genç yazara fazla bir şey katacağa benzemiyordu. Ama birden talih kuşu konmuştu başına : o günlerde ülke yeni bir sıkıyönetim dönemine girmiş ve asker savcıların ilk işlerinden biri, kitaba sonradan eklenmiş olan iki öyküden birinin sonundaki "Hiç kuşkun olmasın, büyükanne, erikler baharda gene çiçek açacak!" türünden bir tümce nedeniyle S. T.'yi mahkemeye yollamak olmuştu. Tatsız bir durumdu bu kuşkusuz, ama, dedikleri gibi, her şeyde bir hayır vardı : genç öykücümüz kaşla göz arasında saygın bir yazar, kitabı da üzerinde durulmaya değer bir yapıt durumuna gelmişti. Kitabın aklanmasından bir yıl sonra üçüncü basımı yayımlanmıştı böylece, iki yıl sonra da yeni bir öykü daha eklenerek dördüncü basımı. Bu arada, yapıtın almancaya, italyancaya ve ingilizceye çevrilmekte olduğu haberleri yayılmış ve son bir öykü daha eklenerek "beşinci ve kesin basımı" yapılmıştı.

Ancak (benim buluşum burada işte!) *O aksak kış güneşleri* hiçbir zaman kesin basım olmadı, çünkü, uzatmadan söyleyeyim, S.T.'nin daha sonra yayımladığı kırk beşe yakın kitap, şu ya da bu biçimde, bu ilk yapıtın değişik yinelemelerinden, değişik çeşitleme, yorum ve açıklamalarından başka bir şey değildi. Yazarımız aynı içeriği değişik biçimlerde yineleyerek en kusursuz biçime ya da belli bir içeriğe perdelik edebilecek örnek bir kurgu toplamına mı ulaşmak istiyordu böylece? Sanmıyorum, öyle anlaşılıyordu ki, S. T. kusursuzluğu daha ilk kitabın ilk öyküsünde yakaladığı ve bu kusursuzluğun herkes için bir örnek oluşturduğu düşüncesindeydi; bu nedenle, arkadan gelen kitaplar hep ona gönderiyor, onu açıklıyor, daha da ilginci, onun gösterdiği yolu izliyordu. Örneğin yazarımızın ikinci yapıtı bir anı kitabıydı, ama anıları büyük ölçüde *O aksak kış güneşleri*'nde anlatılan olaylar oluşturmaktaydı; bir başka deyişle, S.T. daha önce anlattığını bir başka biçimde yeniden anlatıyordu. Üçüncü kitap ilginç bir denemeydi, gerçekle anlatı arasındaki uyum sorunuyla gerçeğin anlatıya dönüşümü sorununu irdeliyor, ama, tüm örneklerini kendi yapıtından seçtiğinden, *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsü *Bileşik kaplar* içinde yeniden önümüze sürülüyordu. Dördüncü kitap, *Deli,* söz konusu on altı öyküyü yaşamış ve yazmış olan delikanlının gözünden, bu delikanlının annesine vurulmuş bir delinin acıklı öyküsünü yansıtan, doksan altı sayfalık bir anlatıydı; araya yeni bir kişi, yeni bir serüven katmakla birlikte, eski evreni ve eski görüyü doğrulamaktaydı. Üstelik, bayağı başarılı bir öyküydü : anlatıcının annesiyle babası gecenin ilerlemiş bir saatinde alt alta üst

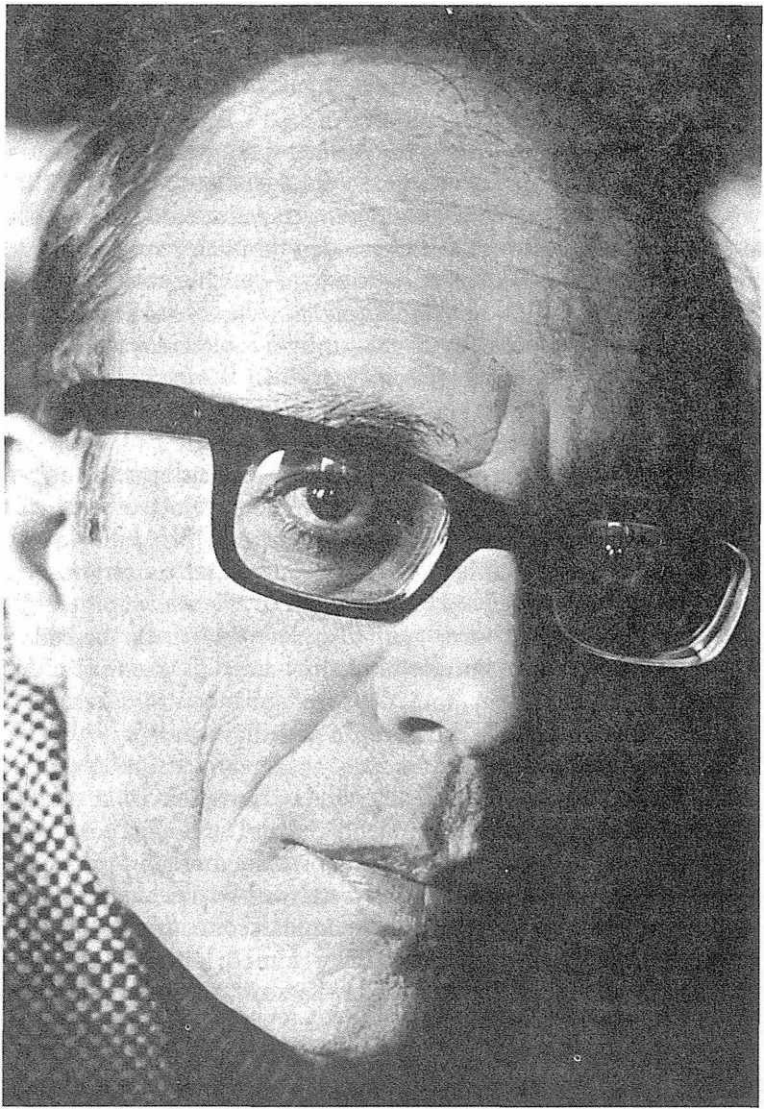

Fotoğraf:
Lütfi Özkök

üste sevişirken, annesine tutkun olan delinin uzaklardan gelmiş bir köpek gibi inleyerek kapıyı tırmalamaya başlaması, babasının donunu, gömleğini giyip bıçağı kaptığı gibi aşağıya inmesi, sonra, delinin gözyaşlarına batmış yüzünü ve yalvaran bakışlarını görünce, boynuna sarılarak onunla birlikte hıçkıra hıçkıra ağlaması gerçekten güzel anlatılmıştı. Şu var ki, bu ilginç öykünün, yedi sekiz yıllık bir gecikmeyle, ama delirmiş tutkun ve serüveni dışında hiçbir yenilik getirmeden, *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünü on yediye çıkaran bir ek olduğu da söylenebilirdi.

S.T. verimliliğini *Deli*'den sonra da sürdürdü, ama tam anlamıyla anlatı olarak nitelenebilecek tek yapıt yazmadı bir daha. Özellikle bu yapıtla iyiden iyiye büyüyen ününün getirdiği rahatlık içinde, günleri belli olmayan günlükler, yaşam

ve yazın üstüne denemeler, okuma öyküleri ve çok sayıda yolculuk kitabı yayımladı. Ancak tüm bu yapıtların değişmez bir yanı vardı : S.T., kedi yavrusunu taşır gibi, *O aksak kış güneşleri*'ni tüm yapıtlarına taşıyor, hepsini onun ışığında, hatta nerdeyse onun bir işlevi biçiminde kuruyordu : günlük, bugünün günlüğü de olsa, *O aksak kış güneşleri*'nde canlandırılan günlerin çevresinde döneniyor, denemelerde aynı gençlik yapıtı durmamacasına yeniden dönülen temel gönderge olarak değerlendiriliyor, okuma öykülerinde gene aynı gençlik yapıtı, onların benzeri, eşiti, nerdeyse ana bir baba bir kardeşi olarak, Dostoyevski'nin, Tolstoy'un, Proust'un, Gide'in vb. yapıtlarıyla karşılaştırılıyor, yolculuk yapıtlarında S.T.'nin Fransa'ya, İtalya'ya, Rusya'ya, Meksika'ya, Şili'ye *O aksak kış güneşleri* adlı gençlik kitabını yazmış olan ve bu gençlik kitabının onurlu sorumluluğunu taşıyan bir "yazar"ın bilinciyle baktığı görülüyordu. Üstelik, ikide bir "Ben bir yazarım, her şeye bir yazar olarak bakıyorum!" ya da "Ben bir Türk yazarıyım, bir büyük kitle adına burdayım, bir büyük kitlenin gözleriyle bakıyor ve bu büyük kitle için yazıyorum!" türünden sözler etmesinin de gösterdiği gibi, bilinçle seçmişti bu yaklaşımı. Ama, bilenler bilirler, S.T.'nin bu değişmez tutumunun en canlı ve tartışılmaz kanıtı *Ben bir diplomatken* adlı uzun ve eğlenceli yapıttı.

Bundan şöyle böyle on beş yıl önce, yazınsal ünlere duyarlı bir başbakan kendisine Batı Avrupa ülkelerinden birinde bir kültür ataşeliği önermiş, o da, birçok eleştirmeni şaşırtmak, birçok hayranını düş kırıklığına uğratmak pahasına, hemen koşmuştu bu göreve. Ne var ki, bu görevde geçirdiği yaklaşık bir buçuk yıllık süreyi anlatan *Ben bir diplomatken*'in bu sürenin sona ermesinin üzerinden iki ay bile geçmeden yayımlanmış olması gibi içeriği de tutumunda en küçük bir değişiklik olmadığını gösteriyordu : S.T., yüklendiği kültür ataşeliği görevi insanlarla gece gündüz *O aksak kış güneşleri* ve *Deli*'yi konuşmakmış gibi, bakanları, elçileri, sanatçıları, bulunduğu ülkenin sanatsal çevrelerini bu iki kitabı tanıyıp anlamalarına göre değerlendiriyor, genellikle anlamadıkları sonucuna vardığı için de ayrıntılı oldukları ölçüde öfkeli yorumlara girişiyor, kimi öykülerinin nerdeyse özgün biçimleri kadar uzun "özet"lerini veriyordu. Kısacası, gençlik yapıtı kendisini izleyen tüm yapıtlarda ve tüm yaşamda sürüyor, S.T. de, kimi eleştirmenlerimizin aile kuramına uygun olarak, gençlik yapıtıyla birlikte, büyüdükçe büyüyordu. Ancak, *Ben bir diplomatken*'in çok güzel gösterdiği gibi, bu büyümede, yaşama biçiminin de en az yapıtlar kadar payı vardı.

Bilindiği gibi, çoğu sanatçılar hep ortada kalıp her yerde görünerek ya da toplumsal düzlemde her kavgaya katılarak, hatta, kavgaların arası açılınca, yeni kavgalar yaratarak sürdürür ünlerini, S.T.'yse, arada sırada çok satışlı gazete ve renkli dergilerde kendisiyle yapılmış uzun konuşmalar, yaşamına ve yapıtlarına ilişkin haberler yayımlanmakla birlikte, her şeyden önce fazla ortalarda görünmediği için gündemde kalmaktaydı. Hep gözlerden uzak olduğu, görününce de resimlerde göründüğü için, ister istemez belleklerde, düşüncelerde, daha da iyisi, gönüllerde yaşayan bir yazar niteliği kazanıyor, böyle dolaylı bir biçimde yansıyan gerçekliği kendi gerçekliğinden çok, yapıtının, yazarının ölümünden sonra da yaşayan "klasik" bir yapıtın canlılığı biçiminde algılanıyor, şu benim son deneyimimin de kanıtladığı gibi, artık fazla okunmasa bile, yazın evrenimize kattığı her yeni yapıt çoktan ölmüş bir büyük yazarın "bulunmuş" bir yapıtı gibi coşkuyla

karşılanıyor, bu nedenle de en olmayacak çelişki ve yanlışları bile gönül rahatlığıyla bağışlanıyordu.

Diyeceğim, sezgim doğrulanmaktaydı : S.T.'nin kitapları tür, biçem, duygu ve düşünce açısından birbirleriyle her zaman uyuşmasa bile, hep ilk gençlik yapıtından kaynaklanmaları ve hep ona yönelmeleri nedeniyle, tek bir yapıt oluşturuyorlardı. Böylece gerçekleşen binlerce sayfalık dev yapıtı kendine özgü bir başyapıt olarak nitelemek çok da abartmalı bir tutum sayılmazdı. Bu saptama bir tuhaf fırtına estirdi içimde : o günlere dek böyle bir huyum da, tutkum da bulunmamakla birlikte, S.T. ve yapıtı üzerine kapsamlı bir kitap yazma düşlerine daldım. Ünlü yazarla görüşme girişimini de bu düşler arasında yaptım.

Yayıncısı, bana "yardımcı olmak" için elinden geleni yapacağını, ama S.T.'yle görüşme isteğimin, uygun karşılanması durumunda bile, öyle birkaç günde, birkaç haftada gerçekleştirilebilecek bir "olay" olmadığını, sık sık yurt dışında bulunması da göz önüne alınınca, belki aylarca beklemem gerekeceğini söyledi. Buna karşın, iki gün sonra, umulmadık bir şaşırtıyla mutluluktan uçurdu beni : evime telefon ederek büyük yazarla görüşme onuruna ereceğimi, bu onura erişeceğim günü, saati ve yeri bildirdi. Gerçekten çok sevindim. S. T.'nin koltuğundan kalkıp ağır ağır bana doğru yaklaşmasını izlerken, sevincim daha da arttı : öyle bir görünüşü vardı ki, daha doğrusu, varlığından öyle bir hava yayılıyordu ki, yalnız benim varsayımlarım değil, onu kitaplarının atası sayanların düşüncesi de kendiliğinden doğrulanır gibiydi.

Öyle ya, belki iyice yaşlanmış olmasının da etkisiyle, S.T., daha ilk bakışta, kurumuş, daha doğrusu kuru doğmuş bir yaratık izlenimi uyandırıyordu insanda; daha da doğrusu, bizim türümüzden değil de kitaplarının türündenmiş gibi görünüyordu. O an, S.T.'nin yapıtının derin yönelimini doğru anladığımdan kuşkum kalmadı. Ama buna sevindim dersem yalan olur : onun bizden ayrı bir türden olmasına ilişkin izlenimim gittikçe güçleniyor, içimi bir üşümedir sarıyordu.

S.T. hep gülümsüyor, çok alçakgönüllü, çok iyi davranıyordu; ancak, her yaptığı izlenimimi biraz daha güçlendiriyor, içimde orada donup kalacakmışım gibi bir duygu büyüyordu. Donup kalmadan kalkıp gitmeyi bile düşündüm. Bereket, o sırada ortaya çıkan kocaman bir karasinek tuhaf bir biçimde vızıldayarak bir ona, bir bana doğru uçmaya başladı da biraz olsun toparlandım. Sıradan tanışma sözlerinden sonra, kâğıdımı, kalemimi çıkarıp sorular sormaya başladım. Ne sorduysam, çoklarının yaptığı gibi, daha baştan "Güzel bir soru!" diye gönlümü aldıktan sonra, hemen unuttu sorumu, ben elim titreye titreye sözlerini kâğıda geçirmeye çalışırken, o benimle değil de orada olmayan biriyle konuşur gibi, canının istediğini anlattı, yani, kolaylıkla kestirebileceğiniz gibi, üç aşağı beş yukarı *O aksak kış günleri*'ni yineledi. Yanıtlar değilse de bağlılık ve süreklilik hayranlık vericiydi. İzlenimim daha da güçlendi, yaptığı bunca yolculuğa karşın, insanlar arasında çok sık görünmemesinin yazdıklarının içine fazla kapanmasından kaynaklandığını düşündüm. Herhangi bir yorumda bulunmadan, bu konuda ne söyleyeceğini sordum ondan. Bu sorumu da ötekiler gibi "Güzel bir soru!" diye karşıladıktan sonra, "Evet, ama, kendimi insanlardan, özellikle de kadınlardan korumak zorundayım", diye sürdürdü : "Sevebileceğimiz kadınlar da, kendilerine

ayıracağımız zaman da sınırlıdır, ama, genellikle, her yandan üstümüze geldiler mi ne yapacağımızı bilemeyiz."

Gerisini dinlemedim artık, bu sözlerin, üç aşağı beş yukarı ilk kitapta olmasa da daha sonrakilerde birkaç kez yinelendiğini biliyordum : buradan yapıtın önemine gelirdi hep. Okur da böyle bir tutumu doğal bulurdu; en azından ben hep doğal bulmuştum. Ama bu kez, kurumuş yüzüne, kurumuş ellerine bakarken, gerçeğin hiç de böyle olmadığını, yapıtının anlatıcısıyla özdeşleşmiş görünmek için böyle konuştuğunu sezinledim. Yapıtıyla yaşamı arasındaki uzaklığı kavramamla kendisine duyduğum ilginin azalması da bir oldu, buraya boşuna geldiğimi düşündüm. O da, *O aksak kış güneşleri*'nin hiçbir şeyi gözden kaçırmayan genç anlatıcısının sezgisiyle, içimi okuduğundan olacak, birden durdu. Yüzünün zorlu bir öfkeyle karardığını, bir an, çok kısa bir an, beni düşmanca süzdüğünü ayrımsadım, tuhaf bir korkuyla ürperdim. Bereket, uzun sürmedi durum : S.T. kaşla göz arasında değişiverdi, tuhaf bir biçimde gülümsemeye başladı. Kalktı, gelip daha yakın bir koltuğa oturdu. Bu da yetmemiş gibi, bana doğru eğildi.

"Benim *Deli*'yi okumuş muydunuz?" diye sordu.

"Okudum", dedim. "Söylemiştim, tüm yapıtlarınıza ilişkin bir kitap hazırlamaktayım."

"Teşekkür ederim", dedi. "Peki, o öyküyü beğenir misiniz?"

"Bence en güzel öykülerinizden biridir", dedim.

Yanıtımdan hoşlanacağını umuyordum, ama o kötü bir düş kırıklığına uğramış gibi yüzünü buruşturdu :

"Ben o öyküyü pek sevmem", dedi. "Çok iyi bir öykü değildir bence; ayrıca, ben hep o deliye benzemekten korkarım."

"Bu yaşta bile mi?" dedim.

"Aşkın yaşı yoktur, dostum", dedi azarlar gibi, ama hemen sonra gülümsemeye başladı gene.

Nasıl oldu, bilmiyorum, ama hemen anladım : yüzümde okuduğu kötü izlenimi silmeyi denedi, avcuna umulmadık bir zamanda, umulmadık bir para koyarak bir yoksulu sevindirir gibi sevindirmek istedi beni :

"Bu söyleyeceğimi iyi dinleyin, çünkü ilk kez size söylüyorum", dedi fısıldar gibi : "O öyküyü belki de hiç yazmamalıydım, *O aksak kış güneşleri*'ne yakışacak bir öykü değildir, hep eğreti gelir bana, gerçeklikten uzak görünür".

Bir an duraladı, ben de bundan yararlandım :

"Neden böyle düşünüyorsunuz ki?" dedim.

"Gerçekten eğretidir de ondan", diye yanıtladı. "Bilirsiniz, o öyküde deli adam yazarın annesine vurgundur, onun yüzünden çıldırmıştır; yazarın annesiyse, hiçbir zaman sevmemiştir onu, yalnızca acır, ne yüzünü görmek ister, ne de sözünü işitmek..."

"Haklı olarak", dedim. "Küçük bir kasabada genç bir kadının başka türlü davranması beklenemez."

Birden gene sertleşti yüzü :

"Ama gerçek bunun tam tersiydi", diye tersledi beni. "Aşktan deliren annemdi, babamla evlendikten yedi, beni doğurduktan beş yıl sonra, adamı görmüş ve çarpılmış, birkaç ay sonra da çıldırmıştı. Gece gündüz onun adını sayıklardı.

Sayıklamakla kalsa, gene iyi : kimi günler gırtlağını yırtarcasına haykırırdı bu adı. Bugün bile duyarım o sesleri : çok korkunç bir şeydi."

S.T. hızla anlatıyordu bunları. Bense zorlu bir yumruk yemiş gibi donup kalmıştım. Gözlerimi bir suçlu gibi yere dikmiştim, sanki genç kadın şimdi, burada, gözlerimin önünde deliriyormuş, işin kötüsü, bunda benim de belli bir payım varmış ya da acısından bana da bir pay düşüyormuş gibi bunalıyordum. Bunalımı kendimden uzaklaştırmak istedim. Başımı kaldırdım, gözlerimi büyük yazarın gözlerine diktim :

"Bu öyküyü hiçbir zaman yazmamalıydınız", dedim, "ama doğru, ama yanlış, bu olayı yazmayı düşünmüş olmanız bile tüyler ürpertici bir şey."

Gözlerim hep üzerindeydi. O da bana bakıyordu. Ben böyle bunalırken, onun yüzüne yavaş yavaş bir mutluluk yayıldığını gördüm. Ama birden gene sertleşti yüzü. Alabildiğine ağır devinilerle sehpanın üstünden bir gazete aldı. Aynı ağır devinilerle büktü, geriye doğru kaykılarak var gücüyle yandaki koltuğun dirsekliğine indirdi, bükülmüş gazeteyi çevirip baktı, sonra baktığını bana gösterdi : gazeteye ölü bir sinek yapışmıştı. Öyle donup kaldım.

"Uzun uzun bağırdığı bir günün gecesi beni de alarak aşağıya indi", dedi. "Beni merdivenin dibinde bırakıp sokak kapısını açtı. Kapıyı açmasıyla o adamın içeriye sızması bir oldu. Sarmaş dolaş oldular. Biri eteğini kaldırdı, öteki pantalonunu çözdü, bu tuhaf, gülünç, çocuksu durumda, hem zavallı, hem delice deviniler yapıyorlar, insan konuşmasına benzemeyen sesler çıkarıyorlardı, hayvanlar gibi. Her ikisi de."

"Yani sevişiyorlar mıydı?" diye sordum.

"Evet, ayakta", dedi. Sonra gözlerini gözlerime dikti, büyük bir giz verir gibi, "Yaşamımda gördüğüm ilk insan sevişmesi buydu, annemle bu adamın sevişmesi", diye ekledi, dudaklarının ucunda bir gülümseme biçimlenir gibi oldu, ama bütünlenmeden silindi.

İşte tam bu anda, birdenbire, yalan söylediğini sezinledim. Hiçbir şey düşünmeden, hiçbir karşılaştırma, hiçbir çıkarsama yapmadan. Hatta, nasıl söylemeli, bilmem, gözlerimle gördüm bu yalanı, somut bir biçimde gördüm. Hemen sonra da bu yalanı daha önce hiç düşünmediğini, ilk kez bu anda, burada uydurduğunu anladım; kesinlikle inandım buna. Yalana başladığı zaman nasıl bitireceğini bile bilmiyordu.

"Bu öyküyü hiç yazmamalıydınız", dedim, sanki bir önemi varmış gibi.

"Ben bu olayı anlatmayı erteleyebilmek için tam kırk iki kitap yazdım", dedi.

"Uzun bir yol", dedim.

"Gerçeğin yolu uzundur", dedi.

"Ama siz bu yolu gerçekten kaçmak için yürüdüğünüzü söylüyorsunuz", dedim, ancak korkunç bir sıkıntı çökmüştü üstüme, çok zor konuşuyordum.

S.T., rahat mı rahat, kitaplarında çok sık rastlanan türden bir tümce söyledi :

"Gerçekten kaçmak da onu aramaktır", dedi.

Sustum. Parlak sözlerle gözlerimi kamaştırmaya, daha doğrusu hâlâ yazacağını sandığı kitabı yönlendirmeye çabaladığını düşündüm. Ama, çok tuhaf, içimdeki korkunç sıkıntıya karşın ve bu korkunç sıkıntının onun kendi annesini

aşağılayan yalanından kaynaklandığını bile bile, hiç mi hiç kızmıyordum ona, hatta, nedenini pek anlayamamakla birlikte, ona hayranlık duyuyordum.

Şimdi düşünüyorum da hayranlığımın onun kendi yapıtına verdiği değerden kaynaklandığı sonucuna varıyorum. Hiç kuşkusuz, annesiyle sevgilisi arasında gerçekleşmesine tanık olduğunu kesinlediği şeyi hiçbir zaman görmemişti, bunu bana anlattığı dakikaya dek imgeleminde de canlandırmamıştı; hiç kuşkusuz, değil kendi annesi konusunda böyle yüz kızartıcı bir oluntu uydurmak, böyle bir şeyin olmuş, kendisinin de gerçekten görmüş olması durumunda, bunu üçüncü bir kişiye anlatmaya kalkmak bile fazlasıyla yakışıksız, fazlasıyla alçaltıcı bir davranıştı. Ne var ki, S.T. için önemli olan bizim "gerçek yaşam" dediğimiz şey değildi; en azından, yaşamı yaşamıyor, kitaplardan, daha çok da ilk kitaptan, yani *O aksak kış güneşleri*'nin on altı öyküsünden yola çıkarak, *O aksak kış güneşleri*'nin mantığına uygun olarak kuruyordu. Her biri bir öncekine eklenen kırk iki yapıt yayımlamıştı, hepsi onun yapıtı, onun yaşamının ve çabasının ürünü gibi görünüyordu. Ancak, biraz yakından bakılacak olursa, yapıt, hem söylediği, hem de söylemediğiyle, sürekli ve tutarlı kalırken, yazarın ve yaşamın gerçekliği, yapıtın gereklerine göre, durmamacasına yeniden düzenleniyordu. Doğru, S.T. hep birinci kişi ağzından yazmış, hep kendini öne çıkarmış, hep "bir yazar olarak" kendinden sözetmişti, bir gün bir *Ölüm günlüğü* yazacak olursa, o zaman da *O aksak kış günleri*'ni doğrulayacak olaylar anlatacak, o zaman da *O aksak kış güneşleri*'ni güzel gösterecek gözlemler bulmaya çalışacak, *O aksak kış güneşleri*'nin gizlerle dolu olduğuna, yani derinliğine tanıklık edecek yalanlar uyduracaktı, ama yazarla yaşamı yapıtta da, sokakta da, yanılsamadan başka bir şey değildi : doğru, tutarlı ve sürekli kalan yalnızca yapıttı.

"Siz de bana yazacağınız kitaptan sözedin biraz", dedi.

Başımı önüme eğdim :

"Daha çok başındayım", dedim.

Bu kitabı hiçbir zaman yazmayacağımı biliyordum. ❁

Roman puan toplayarak, öykü nakavtla kazanmak zorundadır.

– Julio Cortázar

Tahsin Yücel ile Dünden Bugüne

"Benim için yazın, bireyden bireye bir iletişimdir."

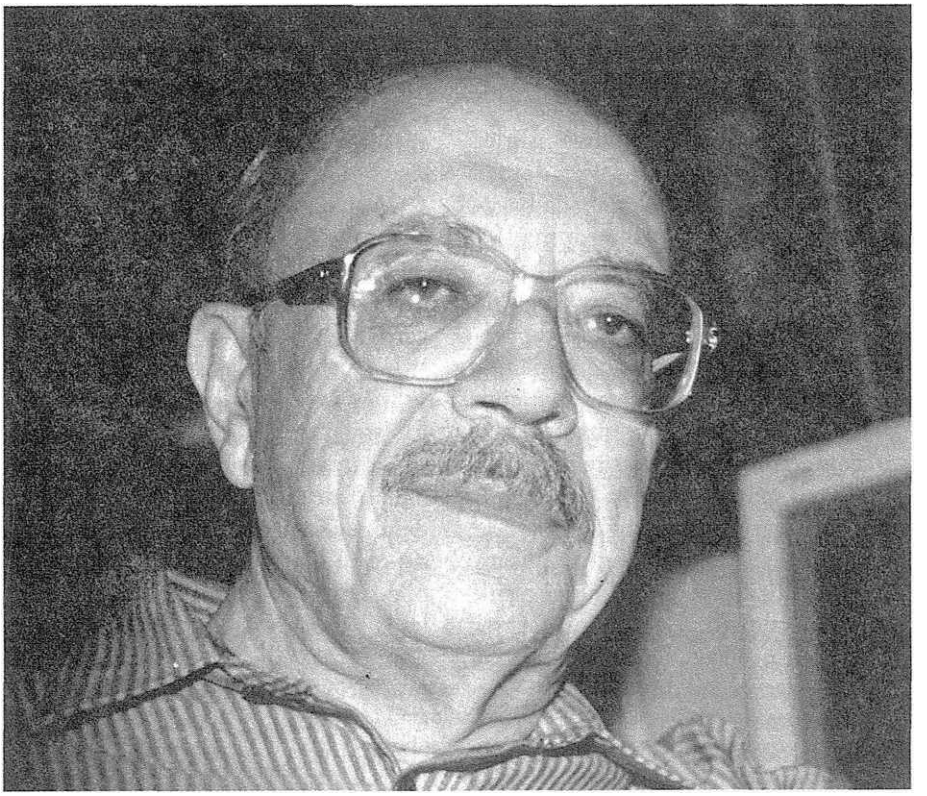

Öyle kısa öyküler vardır ki, koca romanlarla değişmezsiniz. Kısacık bir öykünün yazılması yıllar da alabilir. Ben ve Öteki'deki çoğu öyküler böyle yazılmıştır. Bununla birlikte, romanın daha kapsamlı, daha uzun bir çalışma, daha büyük bir deneyim gerektirdiği de kesin. Ayrıca, yeniden düzenlemelerde, yazılmışı hep yeniden başlayan düzeltmelerde bilgisayar da işimi çok kolaylaştırdı.

Konuşanlar : Feridun Andaç ve Semih Gümüş

F. A. : *Önce yazıya yöneliş serüveninizden, bunun etki ve ivme kaynaklarından söz edelim...*

– Yani çok eskilere gidelim diyorsunuz. Öyle ya, daha ilkokul sıralarındayken, yazar, daha doğrusu ozan olmayı kurardım. Şiir yazan bir ağabeyim vardı, annem, zaman zaman, büyük üzüntülerini doğaçlama şiirler söyleyerek dile getirirdi. Ben de şiir yazardım, ilkokulda ve kasabada bayağı ünlüydüm. Çok da okurdum, Karacaoğlan'dan Orhan Veli'ye kadar. Sonra İstanbul'a, Galatasaray Lisesi'ne geldim. 1945 yılında, Missuri'nin geldiği yıl. Burada türkçe öğretmenim Necdet Kut şiirlerimin yaşıma göre çok başarılı bulduğunu, ama düzyazı yazmamı salık verdiğini söyledi. Çok tuhaf, bu öğüdü tuttum. Bu öğüdü tutup düzyazıya yöneldiğim için de hep mutluluk duydum. Ancak hocam yalnızca düzyazıya yönelmemi salık vermekle kalmadı. Gogol gibi, Çehov gibi, Puşkin gibi, Dostoyevski gibi büyük yazarları tanıttı bana. Böylece gerçek yazın yapıtlarıyla erken karşılaştım. Örneğin *Suç ve Ceza*'yı ilk kez orta ikide tüm dersleri sererek, nerdeyse soluk soluğa okuduğumu anımsarım. Daha lisenin ilk yılında, yaşamımda en büyük ağırlığı yazı çalışmalarına vermeyi, derslerime ancak "idare edecek kadar" zaman ayırmayı kararlaştırmıştım, ama bu kez kendi başıma, hiç kimsenin etkisi olmadan! O gün bugün, okuma, inceleme, yazma, yaşamımda en büyük yeri yazın tuttu her zaman.

F. A. : *İstanbul öncesi, yani çocukluğunuzun taşradaki tanıklık dönemi... Ki bu sizin yazı coğrafyanızın en belirgin yanıdır. Bu izlerden yola çıkarsak, sizi ilk kitabınız Uçan Daireler'e (1954) getiren, öykü yazmaya yönelten neydi?*

– Teşekkür ederim, bu soruyu sormakla iyi ettiniz. Çünkü Elbistan'ı ve Ötegeçe'yi çok çabuk geçtik diye düşünüyordum. Gözleminiz doğru, doğduğum kasaba benim öykülerimin temel uzamıdır nerdeyse, çoğu orada geçer. Oysa ancak on iki yaşıma dek yaşadım burada. Sonra sekiz yıl süresince yalnızca yazdan yaza döndüm, 1975'ten sonra da (su toprak çeker korkusuyla mı?) hiç gitmedim. Gene de, bugün bile, sözcüklerin tüm anlamlarıyla özgürlüğü ve tutsaklığı, uygarlığı ve yabanlığı, sevgiyi ve acımasızlığı, içtenliği ve ikiyüzlülüğü, yoksulluğu ve zenginliği, kısacası yaşamı Elbistan'da, Elbistan'ın insanları arasında tanımış ve anlamışım gibi gelir bana. Yalnız orada yaşadığım sıralarda değil, daha sonra düşünüp düşledikçe de. Yani orayla ilgisi olmayan olguları bile oraya yerleştirerek. Başka uzamlarda geçen öykü ve romanlar da yazdım. Ama Elbistan yalnız yazdıklarımın değil, yaşamımın da kökensel ve düşsel uzamıdır, Bunda yaşın da bir etkisi olmalı : demek o yıllarda gözlerim hep dışarıya dönüktü, ya da o yer ve o dönem "iç"le dışı, "ben"le "öteki"ni kaynaştıran bir ortam oluşturmaktaydı. Bir de Elbistan'ın seslerinden, her şeyden önce de dilinden sözetmeliyim. Elbistanlılar'ın konuşması her sözcüğü ağızda ve kulaklarda nerdeyse somut bir tat bırakan, çok güzel bir dilin belirimi olarak göründü hep bana. Yazarlığa yönelmemde hiç kuşkusuz bu dilin de büyük etkisi oldu : yıllardır o dili bir başka düzlemde yeniden kurmaya, o dilin özüne, kaynağına ulaşmaya çalışıyormuşum gibi

gelir bana. Ama, öyle sanıyorum ki, *Uçan Daireler*'de o dilin ancak bir öykünüsünü verebildim. Bu kitapta, günün genel eğilimlerine uygun olarak, ben de "yaşam dilimleri" sunmaya çalışıyor, bunu yaparken de gerçek oluntulardan olmasa bile, gerçek ortamlardan ve gerçek kişilerden yola çıkmaya özen gösteriyordum. Ancak yaşamla yazını birbirinden ayıran uzaklığın pek ayrımında değildim, hem de çok değişik yazarların etkisindeydim. Çok gençtim bu kitap çıktığında, daha yirmi bir yaşımdaydım.

F. A. : *Yayımlanan ilk öykünüz, duygularınız... Öykünün yazılma durumu...*

– O zaman daha da gençtim, on yedi ya da on sekiz yaşımdaydım. "Dert çok hemdert yok" adında bir öykü. İçine kapalı bir yatılı öğrencinin hüzünlü yaşamını anlatıyordu, birinci tekil kişi ağzından. Bir özyaşam öyküsü değildi, ama öykü kişisiyle kendimi çok özdeşleştiriyordum o günlerde. Çok iyi anımsamıyorum ya Çehov'un sıradan bir adamın yaşamını özetleyen bir öyküsünden esinlenerek yazmıştım. Bu öyküyü "Yeni Hikâyeler1950" de yayımlanmış gördüğüm gün yaşamımın en mutlu günlerinden biriydi. Kendimi şimdiden bir yazar olarak görüyor, tüm insanlara ulaşmak üzere olduğumu sanıyordum. Bu arada, yolda yürürken, çok istememe karşın, cebimden çıkarıp bakmayı, durup okumayı göze alamıyordum. Sanki herkes yaptığımın ayrımına varacak da, "Çocuğa bak! Kendi öyküsünü okuyor!" diyecekti. Ama bu türlü duygular yalnız bir kez yaşanıyor.

F. A. : *Yazın ortamına ilk girişinizden, kuşağınızın o günkü görünümünden söz eder misiniz?*

– İlk öyküm 1950 başında yayımlandığına göre, daha 1949 yılında Yaşar Nabi beye öyküler, yazılar götürüyor, kendisiyle birkaç tümce konuşuyordum. Sonra, "Beraber" dergisinde

Tahsin Yücel (1933) ilk öykülerinde çocukluk yıllarını geçirdiği Güneydoğu Anadolu insanlarınrn yaşamından kesitler getirdi. Büyük bir dil özenini ilk öykülerinden bugüne dek titizlikle korudu. Arı Türkçeyle yazdı. Anlatım biçimi ve öyküleme tekniğini son yıllarında gitgide yetkinleştirdiği görülüyor. Ruhsal çözümlemelere dayalı bir dünya yaratmakta oldukça başarılı oldu. Neden sonra, bir de çok ustaca kullandığı bir mizah (ironi) dili oluşturdu. Fethi Naci, Tahsin Yücel'in son öyküleri için şu değerlendirmeyi yapıyor : "Tahsin Yücel'in betimlediği toplumsal çevreler, tam bir kokuşmuşluk içinde. Tahin Yücel, bu betimlemeyi, hazır düşüncelere, hazır kalıplara dayanmadan yapıyor; eserinin etkileyiciliğinin başlıca nedenlerinden biri, bu; öbürü de usta bir yazar olması, imgelem gücünün zenginliğini de, humour'unu da çok başarılı bir biçimde kullanması." Yaptığı çok sayıda çeviriyle de saygınlık kazanan Tahsin Yücel, kuramsal çalışmalarıyla da, eleştiri yazınımızın en önde gelen adlarından biridir. • Öykü kitapları : *Uçan Daireler* (1954), *Haney Yaşamalı* (1955), *Düşlerin Ölümü* (1958), *Dönüşüm* (1975), *Ben ve Öteki* (1983), *Aykırı Öyküler* (1989). Romanları : *Mutfak Çıkmazı* (1960), *Vatandaş* (1975), *Peygamberin Son Beş Günü* (1991), *Büyük Söylencesi* (1995). Deneme ve incelemeleri : *Yazın ve Yaşam* (1976), *Anlatı Yerlemleri* (1979), *Dil Devrimi ve Sonuçları* (1982), *Yazının Sınırları* (1982), *Yapısalcılık* (1982), *Eleştirinin ABC'si* (1991), *Tartışmalar* (1993), *Yazın, Gene Yazın* (1995) • Tahsin Yücel *Haney Yaşamalı* kitabıyla 1956 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı, 1984 yılında da Azra Erhat Çeviri Yazını "Üstün Hizmet Ödülü"nü aldı. (*Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler*'den)

bir iki öykümü yayımlayan Şükran Kurdakul'la tanıştım, onun aracılığıyla Fethi Naci'yi, Attilâ İlhan'ı tanıdım. Yüksek öğrenimimi ancak yarım günlük bir iş bulup çalışarak yapabilirdim. "Varlık"ta çalışmaya, bu arada çeviri yapmaya başladım. Sait Faik'i bu dönemde tanıdım. Yazıp getirdikçe önce Yaşar Nabi beye okuduğu son öykülerini ben de hayranlıkla dinledim. Panco öyküleriydi hepsi de. Ayrıca, Varlık Yayınevi'nde, Yaşar Nabi beyle aynı odada çalışırken, o dönemin yazar ve ozanlarının hemen hepsini tanıdım. Ziya Osman Saba, Oktay Akbal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Melih Cevdet Anday, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Ataç, Behçet Necatigil, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret Aksal, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Cevdet Kudret, Memet Fuat, daha birçokları. Eskilerden de Abdülhak Şinasi Hisar, Ahmet Hamdi Tanpınar, Reşat Nuri Güntekin, vb. Eskileri saymazsak, çokları benim kuşağımdan bir ya da iki önceki kuşağın yazarlarıydı, ama hiçbir zaman aralarına sonradan katılmış bir "çocuk" gibi davranmadılar bana, kendilerinden saydılar. Çoklarıyla dost olduk. Bu kuşak hem yeni bir yazının öncülüğünü yapan bir kuşaktı, hem de gerçekten kaynaşmış bir kuşaktı : herkes birbirlerini desteklerdi genellikle. Herkes onun kadar sevecen, onun gibi yücegönüllü olamaz kuşkusuz, ama yalnızca Oktay Akbal'ın kitap tanıtma yazılarını ve günlük basında yeni yazını tanıtma yolunda harcadığı çabaları düşünün, yeter. Kendi kuşağımın yazarlarına gelince, onlar arasından da çok değerli yazarlar ve ozanlar çıktı. Ferit Edgü, Demir Özlü, Tarık Dursun K., Erdal Öz, Orhan Duru, Hilmi Yavuz, Nezihe Meriç usuma ilk gelenler. Ama, Nezihe Meriç'i saymazsak,

Anadolu kökenli olduğum ve lise öğrenimim sırasında bize öğretilmek istenen osmanlıca sözcükleri öğrenmemekte inat ettiğim için, öykülerimin dili arıydı. Biraz da bu yüzden olacak, Ataç, "Cumhuriyet"te yayımlanan bir söyleşide, en beğendiği üç öykücü arasında beni de saymıştı. Gene de, hiç unutmam, "Varlık"taki ilk karşılaşmamızda, Uçan Daireler'in ilk öyküsünün ilk satırlarında yer alan "dair" sözcüğü yerine neden başka bir sözcük aramadığımı sormuştu.

ben yazın dünyasına onlardan bir iki yıl erken girdim, tanışmamız, kaynaşmamız biraz geç oldu bu yüzden. Hatta birtakım tatsızlıklar da çıkmıştı aramızda. Ama bu eski bir öykü.

F. A. : *İlk dönem öyküleriniz (Uçan Daireler, Haney Yaşamalı, 1955) taşra insanlarının dünyasında yer eden durumları, olayları yansıtıyor. İzlenimsel bir bakış egemen. Burada en belirgin yan da dilsel tavrınız... O dönem Ataç'ın ilgisini çeker bu. Önce bu öykülerinizin iklimine dönelim. Bu çıkışınızda ereğiniz neydi?*

– Çıkıştan sözetmek biraz iddialı olur, sanırım. Herkesle birlikte, herkes gibi öykü yazıyordum. Dediğiniz gibi, öykülerde daha çok taşra egemendi, ama büyük kentten de sözediyordum. Bir durum, bir duygu, bir düşünce, bir insan. Sizin de belirttiğiniz gibi, izlenimsel (ya da izlenimci) bir bakış ege-

mendi hepsinde. Çoğu aşırı, kimileriyse gözü yaşlı bir duyarlığı (şimdi en sevmediğim şeyi) dile getiriyorlardı. Ama çok özen gösteriyordum. Özellikle *Uçan Daireler*'den sonra, *Haney Yaşamalı*'dan başlayarak dile büyük özen göstermeye başlamıştım, hem doğru, hem ölçülü, hem güzel, hem de arı bir dille yazmaya çabalıyordum. Anadolu kökenli olduğum ve lise öğrenimim sırasında bize öğretilmek istenen osmanlıca sözcükleri öğrenmemekte inat ettiğim için, öykülerimin dili arıydı. Biraz da bu yüzden olacak, Ataç, "Cumhuriyet"te yayımlanan bir söyleşide, en beğendiği üç öykücü arasında beni de saymıştı. Gene de, hiç unutmam, "Varlık"taki ilk karşılaşmamızda, *Uçan Daireler*'in ilk öyküsünün ilk satırlarında yer alan "dair" sözcüğü yerine neden başka bir sözcük aramadığımı sormuştu. Diyebilirim ki, bu soru benim yazarlık yaşamımda bir dönüm noktasıdır. Arı dilin gerekliliğini, süslü dilin saçmalığını bu soru üzerinde düşündükçe daha iyi anladım. Bunun sonucu olarak, *Haney Yaşamalı*'nın dili çok arıdır, değil "dair", bir tek "ve" bile yoktur içinde. İçindeki öykülerin iklimine gelince, bir sıkıntı, bir bunalım, bir yoksulluk, karşılıksız sevgiler, düş kırıklıkları, aldatanlar ve aldanmışlar, zaman zaman gerçekliğin sınırlarını zorlayan uç durumlar, gençlik öyküleri işte, yaşamı tanıdığını sanan delikanlı öyküleri, aynı zamanda yalın ve çarpıcı bir şiirsellik arayışı, daha ne bileyim...

***F. A.** : Düşlerin Ölümü (1958), Yaşadıktan Sonra (1969) bireyin gerçekliğini öne çıkaran öyküler birikimini getiriyor. Başat öğe yine toplum gerçekliğinin yansıtılması... Bireylerin dünyalarına yansıyan, onları biçimleyen yanlarıyla veriyorsunuz bunu da. Öykülerinizdeki ana izleğiniz de bu : insan/toplum gerçekliğini içten veya dıştan bir akışla yansıtma. Bu türsel seçiminizdeki kaygınız neydi?*

– Önce şunu belirtmek isterim : bana göre *Yaşadıktan Sonra*'nın daha önceki öykülerimden kesinlikle ayrılması gerekir. Bildiğiniz gibi, bu kitapta yer alan öyküler daha sonra, *Dönüşüm*'deki öyküler ve birkaç yeni öyküyle birlikte, *Ben ve Öteki*'yi oluşturmuştur. *Ben ve Öteki* de tüm öyküleri şu ya da bu biçimde birbirine bağlanan, yani belli bir bütünlüğü olan bir kitaptır. Hatta benim öykücülüğümün bu kitapla başladığını bile söyleyebilirim. *Düşlerin Ölümü*'yse, bence *Haney Yaşamalı*'yla birlikte alınabilir, aynı biçimde değerlendirilebilir. Duygusallığın "topunu" biraz fazla kaçıran öyküler vardır burada. "Yeni Gelin" gibi alabildiğine yalın, ölçülü ve şiirselliğe bu yönüyle ulaşan öyküler de vardır. Ama gözleminiz doğru. Toplum ve toplumsal sorunlar her zaman çok ilgilendirmiştir beni. Ne var ki, toplum genellikle kişilerin iç dünyalarından yansıdığı biçimiyle, yani dolaylı, dönüşmüş bir biçimde algılanır bu öykülerde.. Peki, türsel bir seçim miydi bu? Şimdi düşünüyorum da kesin bir yanıt veremiyorum. O denli bilinçli bir yaklaşımım yoktu sanıyorum. O dönemdeki düşüncelerime, duygularıma, düşlemlerime göre öyküler tasarlayıp olabildiğince düzgün yazmaya çalışıyordum. Ancak şunu kesinlikle söyleyebilirim : bu öyküleri ne katı bir siyasal düşüngü yönlendiriyordu, ne de eskilerin çok düşkün olduğu ruhbilim. Bugün olduğu gibi o gün de "yazınsal"(ama gerçeği arama ve söyleme biçimi olarak yazınsal) ve "yazınsal"ın gerçeği her şeyden önce geliyordu benim için. Bu konuya söy-

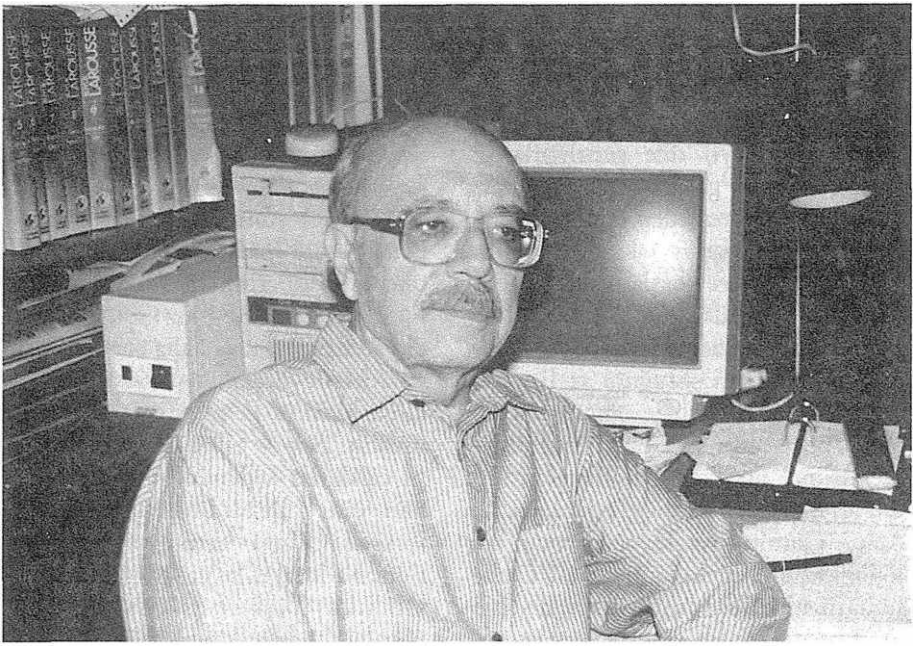

Tahsin Yücel : Beni anlatımla özdeşleştirebilirsiniz belki, ama öykümün anlatıcısıyla, kişileriyle, olaylarıyla, izlekleriyle özdeşleştiremezsiniz. Bu söylediklerimiz anlatıcı ile yazarın yerlerinin ayrılığını gösteriyor. Biri ötekinden çok şeyler taşıyabilir kuşkusuz, ama okur gibi yazar da anlatının dışındadır. (Fotoğraf : Feridun Andaç)

leşimizin gelişmesi içinde gene döneriz belki de.

S. G. : *Siz ben-anlatıcı ile yazar beni arasındaki ilişkiyle de yakından ilgileniyorsunuz. Anlatıda anlatıcının durumuyla da elbette... Bu ilişki ve çatışmaların anlatıdaki önemi nedir? Anlatıcı-ben nerede başlar, yazarın beni nerede biter, ya da tersi?..*

– Haklısınız, öykücü ve romancı olarak da, anlatı sanatı üzerinde düşünen bir kişi olarak da bu tür sorunlar üzerinde önemle durmuşumdur. Sorunu başından alırsak, anlatıcı öykü *düzleminde* öyküyü (ya da olayı) anlatan "kişi"dir. Bunu olayları gören, yaşayan bir kişi olarak *içeriden* ve kendi ağzından, "ben" diye konuşarak da anlatabilir (o zaman sizin ben-anlatıcı dediğiniz kişidir), bir tanık ya da Tanrı gibi her şeyi bilen biri olarak *yukarıdan* ya da *dışarıdan*, kendini karıştırmadan da anlatabilir (her zaman bir "ben" vardır, çünkü "Dünya yuvarlaktır" demek, "*Ben diyorum ki* dünya yuvarlaktır" demektir gerçekte, ama bu durumda "ben" içkin olarak vardır). Her iki durumda da öykünün bir öğesidir. Bu öğeyi yazarla karıştırmamak gerekir bence. Yazar yok mudur yapıtta? Bir başka yerde de anmıştım : André Gide, örnekçesine en sadık portrede bile örnekçe kadar ressam da vardır, der. Doğrudur, ama portrede ressamın varlığı portresi yapılan kişinin varlığından başka türdendir, bir bakış, bir yorum, bir biçem olarak algılanır, portre olarak değil. Anlatıcı ikisi arası bir öğe gibi görünür, çünkü, en azından görünüşte, düzenleyici bir işlev yüklenir, ama dediğim gibi anlatı *düzleminde* kalmasıyla yazardan ayrılır. Yazar, yüzde yüz kendini de anlatsa, anlatının dışındadır. Aydınlatıcı bir

örnek vereyim : Balzac'ın *İnsanlık Güldürüsü*'nü oluşturan romanların büyük çoğunluğu üçüncü tekil kişiyle (dışarıdan) anlatılır, ama Balzac uzmanları bu üçüncü tekil kişinin hep aynı kişi olmadığını, bir romandan ötekine değiştiğini bilirler. Öyleyse, onları Balzac'la özdeşleştirmek bizi ancak yanıltır. Kimi anlatılarda, anlatıcının açık açık "yazar" kimliğine büründüğünü, "yazar" olarak konuştuğunu görürüz, ama gerçekte bir oyundur bu. Yazar hiç kuşkusuz kuran, düzenleyen, biçemleyen, düşüncesiyle, duygusuyla, düşlemleri ya da anılarıyla anlatıyı kuran kişidir, ama anlatının *dışındadır*. Beni anlatımla özdeşleştirebilirsiniz belki, ama öykümün anlatıcısıyla, kişileriyle, olaylarıyla, izlekleriyle özdeşleştiremezsiniz. Bu söylediklerimiz anlatıcı ile yazarın yerlerinin ayrılığını gösteriyor. Biri ötekinden çok şeyler taşıyabilir kuşkusuz, ama okur gibi yazar da anlatının dışındadır. Benim anlatıcının yerini, işlevini önemsememin nedenine gelince, biliyorsunuz, doğrudan gerçeği anlatmayı üstlendiği zaman bile, yazın yapıtı, bu arada anlatı, gerçekdışı sayılmaya yargılıdır, yazar olarak, ozan olarak, eleştirmen olarak, bizler de benimseriz bunu, bizi gerçekten önce geçerlilik ilgilendirir, geçerliliğin ilk koşulu da, öykünün ister dışında, ister içinde olsun, ister birinci kişi ağzından anlatsın, ister üçüncü tekil kişi, ister birinci çoğul kişi ağzından, ister kahraman, ister tanık, ister her şeyin düzenleyicisi olsun, anlatılan olaya, olayın uzamına ve zamanına göre anlatıcının konumunun iyi belirlenmesine bağlıdır. Çünkü bakış açısı değişti mi her şey değişir.

***S. G.** : Ben-anlatıcının, bir anlatı türü olarak öyküdeki işlevi ve etkinliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sözgelimi romandan ayrı bir işlevi olabilir mi?*

– Sanırım, işlev hep aynı işlevdir. Ben-anlatıcı öncelikle kendi izlenimlerini, kendi duygu ve düşüncelerini, kendi tanıklığını anlatan kişidir. Bu tür anlatıcılara romanda da çok rastlarız, öyküde de. Örneğin Sait Faik'in nerdeyse tüm olgunluk dönemi öyküleri böyledir. Ama bana öyle geliyor ki, Sait Faik romana yönelse, anlatıcısı başka türlü bir ben-anlatıcı (ya da başka türlü bir içöyküsel anlatıcı) olurdu, çünkü anlatıcısının anlık rastlantılara, küçük izlenimlere dayalı söylemi belki de roman için yeterli olmazdı. Ama bu gözlemde bir değer yargısı yok, hele olumsuz değer yargısı hiç yok.

***F. A.** : Yazınsal uğraşınızın sınırları giderek genişledi. Eleştiri, göstergebilim, deneme, roman... bu uğraşınızın zenginleştirici yanları oldu. Ama öykücü kimliğiniz bence hep ayrı bir yerde. 1950 kuşağından apayrı bir renk taşıyor... Bu "çok kimlik" üzerinde duralım... Aralarındaki geçişlerden, bütünleyişlerden, ayrışanlardan söz edelim isterseniz.*

– Teşekkür ederim. Kimileri de, sağ olsunlar, sizinkinin tam tersi bir tutumu benimser, öykücülüğümü geriye atmak üzere, "her şeyden önce iyi bir eleştirmen" ya da "çevirmen" olduğumu söylerler. Öyle ya, bu uğraşlara çeviriyi de ekleyebilirdiniz. Çeviri de yazınsal ve düşünsel bir uğraştır ve benim yaşamımda bayağı yer tutar. Sorunuza gelince, "çok kimlik" ya da "çoğul kimlik" gençlik yıllarımdan beri benim için bir tür yazgı oldu. Bir zamanlar, bir öykücü ya da romancı için yazından uzak bir uğraşın, diyelim ki saymanlığın, diyelim ki hekimliğin, diyelim ki yargıçlığın daha sağlıklı,

daha esinleyici, daha kamçılayıcı olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi düşünüyorum da tüm uğraşımı yazınla sınırlamış olmaktan mutluluk duyuyorum. Neden derseniz, yazın çok geniş, çok karmaşık bir alan, öykü ya da roman yazmak da yalnızca öykü anlatmak ve güzel öykü anlatmak değil. Bu saydığınız alanlarda çalışmak, birşeyler üretmeye çabalamak yazın üzerinde daha çok düşünmemi, olanaklarını ve olanaksızlıklarını daha iyi tanımamı sağladı. Örneğin gerek romancılar, gerek eleştirmenler yazındışı bilgi alanlarının, örneğin tarihin, örneğin ruhbilimin, örneğin toplumbilimin verilerini kullanmaya bayılır, bunu nerdeyse kurtarıcı bir çıkış olarak görürler. Oysa ben her şeye bir yazıncı gözüyle bakmak isterim, bunun daha tutarlı olduğunu düşünürüm. Başka bilgi alanlarını küçümsemiyorum elbette, onlara sırt da çevirmiyorum. Ama bir denemeci olarak da, eleştirmen olarak da, öykücü olarak da konularımı öncelikle ve özellikle bir yazıncı olarak ele alırım. Benim çalışmalarımda bu uğraşların birbirini (yani öykücülüğümün eleştirmenliğimi ve göstergebilimciliğimi, eleştirmenliğimin ve göstergebilimciliğimin öykücülüğümü) etkilediğini, aralarında içten yakınlıklar bulunduğunu söyleyebilirim. Bir kez, iyi bir göstergebilimsel bir inceleme yazmak, iyi bir öykü yazmakla aynı hazzı verir bana, öyküyü bir inceleme gibi ince eleyip sık dokuyarak (elbette karınca kararınca), incelemeyi de bir öykü gibi, ülküsel bir okuru göz önüne alarak yazarım. Birinin sözcüklerini ötekinde de kullanmaktan çekinmem. Sonra, diyelim ki bir Flaubert çalışmasının ya da çevirisinin ardından, öyküye ya da romana oturunca, ister istemez hem daha alçakgönüllü, hem daha özenli olursunuz. Geçen yıl yayımlanan *Yazın, Gene Yazın* adlı kitabım benim en sevdiğim deneme kitaplarımdan biridir, ama hem yazınsal inceleme ve okumalarımın, hem de alçakgönüllü öykücü ve romancı deneyimlerimin ürünüdür. Kısacası, ayrı türlerde etkinlik gösterdiğimin bilincindeyimdir her zaman, ama aralarındaki bağıntı daha çok bir bütünleyicilik bağıntısıdır. Şu var ki, kendi koşulumun yazar için en iyi koşul olduğunu kesinleyecek de değilim. Yaşam işte, değişik koşullar hazırlıyor insana. Bize kalan bu koşullardan çıkarabileceğimizin en iyisini çıkarmak, ben de çıkara çıkara bu alçakgönüllü çalışmaları çıkarabildim.

F. A. : *Burada öyküye kuramsal bir çerçeve çizersek, tanımlar, anlatım sorunları bağlamında size göre belirlemeler isteyeceğim...*

– Açıklık, kesinlik çok güzel bir şey, ama yazın alanında bu iş çok zor. Çok ilgisiz kişiler bile, bir kitabı eline alır almaz, roman mı, öykü mü, şiir mi, deneme mi, inceleme mi, hemen söyleyiveriyor size, ama "Roman nedir?" diye sorduğunuz zaman, işin uzmanından bile doyurucu bir yanıt alamıyorsunuz, bir şeyler ya eksik, ya fazla oluyor, ya da fazla yuvarlak. Önce şu tür kavramını bir tanımlayabilsek, yazını da, tüm yazın türlerini de tanımlayabilirdik belki. Ama tür kavramı da değişken. Öyküye gelelim dersek, söylemin kısalığı, yansıttığı süre ve uzamın sınırlılığı açısından daha kapsamlı anlatılardan, özellikle romandan ayrılmak istenmiştir. Çoğu öykü dar bir süre içinde, tek bir uzamda tek bir olayı anlatır. Elverişli bir ayrımdır bu. Ama kuralın dışında kalan sayısız öykü sayabilirsiniz. Hani Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun "Bir

Fotoğraf Canlanıyor" adlı bir öyküsü vardır : on on iki sayfada koca bir roman anlatır bize. Sonra, öyküleri tarih içinde ele aldığımız zaman da genellikle birbirlerinden uzaklaştıklarını görüyoruz. Genellikle Maupassant öyküsü dediğimiz (Balzac romanı dediğimiz gibi, yani konuyu biraz çarpıtarak) şeyle Sait Faik öyküsü arasında derin ayrılıklar vardır, Orhan Kemal öyküsü de ayrılır bu öyküden. Adına yaraşır her öykücü kendi özgün öyküsünü getiriyor belki de. En azından, öykü türleri her zaman için geçerli bir öykü tanımı yapmamızı olanaksızlaştıracak ölçüde fazla.

F. A. : *Yine öykü evreninize dönmek istiyorum : Vatandaş'la (1975) Dönüşüm'ü(1975) anlatı olarak niteliyorsunuz. Her iki anlatıyı da, hem konu, hem tematik olarak, romana daha yakın buluyorum ben. Bunlara "uzun öykü" de denilebilir mi? Eğer öyleyse, bunun belirleyici öğeleri nelerdir sizce?Her iki anlatıya yansıyan boyutlarından söz edelim, dilerseniz.*

– "Dönüşüm" otuz, kırk sayfalık uzunca bir öykü, ona anlatı dediysem, bunu genel anlamda söylemişimdir. Ancak konu olarak bakarsanız, haklısınız. Tüm bir (hatta iki, üç) yaşamın öyküsüdür, ancak çok öyküde buluruz bunu, birtakım Maupassant öykülerinde de buluruz. Ne olursa olsun, *Vatandaş*'ın roman diye de nitelenebileceğini söylemekte haklısınız. Bu kitaba "anlatı" (Fransızlar'ın "récit" sözcüğünün karşılığı) dememin birkaç nedeni vardı. Birincisi, romana fazla değer veriyor, gerçekte severek yazdığım bu yapıta "roman" demenin biraz "iddialı" olacağını düşünüyordum. İkincisi, bu yapıtın ilk biçimi bir kısa öyküydü. Üçüncüsü, bu nitelemeyi seçerken, André Gide'in etkisi altında

Gide anlatının tek konulu (olaylı), tek boyutlu olduğunu, romanınsa çok boyutlu olması, bir tek olay değil, çok değişik konular içermesi gerektiğini, vb. söyler. Bu nedenle, bunca anlatısı arasında yalnızca Kalpazanlar'ı roman olarak niteler. Ama, ille de Gide gibi düşünelim dersek, binlerce romanı anlatı, binlerce anlatıyı da roman diye nitelemek zorunda kalırız.

kalmıştım biraz : Gide anlatının tek konulu (olaylı), tek boyutlu olduğunu, romanınsa çok boyutlu olması, bir tek olay değil, çok değişik konular içermesi gerektiğini, vb. söyler. Bu nedenle, bunca anlatısı arasında yalnızca *Kalpazanlar*'ı roman olarak niteler. Ama, ille de Gide gibi düşünelim dersek, binlerce romanı anlatı, binlerce anlatıyı da roman diye nitelemek zorunda kalırız. Diyeceğim, Gide'inki kişisel (ve olandan çok, olması gerekene ağırlık veren) bir bakış, bir ara onunkinden esinlenen benimki de. "Dönüşüm" olmasa (ne de olsa fazla kısa) da, *Vatandaş* roman diye nitelenebilirdi.

F. A. : *Ben ve Öteki (1983), özellikle de Aykırı Öyküler (1989) sizin öykücü kimliğinizin bütün öğelerini taşımakla birlikte, anlatımsal yanlarıyla da uzunca üzerinde durulması gereken ürünleri içeriyor. Öykünüzün izleksel yanları, anlatım tutumunuz, tanıklığın merceğinden geçenleri yansıtma biçiminiz oldukça önemli. Toplumdaki altüst oluş süreci, yabancılaşan bireyin traje-*

disi, sürüklendiği ortam, yozlaşma, çözülme...

– Buna bir serüven denilebilirse, *Ben ve Öteki* benim yazarlık serüvenimde önemli bir aşamadır, nerdeyse yirmi yıllık bir sürede ağır ağır oluşmuştur. Daha önce sözünü ettiğimiz anlatıcı sorunu bu kitaptaki öykülerde belirleyici bir ağırlık kazanır. Öykülerin "ben" diye konuşan bir anlatıcısı vardır, ama gerçekte kendisinden çok daha araştırıcı, çok daha yorumlayıcı olan bir tanık-anlatıcının : Memedali'nin anlattıklarını yansıtıp yorumlar bize, Memedali de söylemini en az kendi gözlemleri kadar başkasının tanıklığına dayandırır. Denilebilir ki, kitabın tüm öyküleri böyle eklemlenir. Gerçeğin değişik yüzleri, değişik anlamları, değişik katmanları böyle belirir. Kısacası, olayın kendisi kadar algılanması ve yansıtılması da önemlidir. Bu tutum aynı zamanda "ben" ve "öteki" (ya da başkası) sorununun altını çizer. Görüldüğü gibi, bugün kimi öykücü ve eleştirmenlerin çok sevdikleri şu "oyun", şu şapka altından tavşan çıkaran kurmacılık gösterileri söz konusu değildir burada. Başarı başka bir konu, ama her şey işlevseldir. Kitabın bir başka özelliği öyküler arasındaki derin bağlardır : anlatıcı aynı, tanık aynı, uzam (genellikle) aynıdır, bir öyküde karşımıza çıkan bir kişi bir başka öyküde gene çıkabilir, vb. Olayları, kişileri ve yaşama bakış biçimlerini de unutmamak gerekir. *Aykırı Öyküler*'e gelince, evet, tüm o dediklerinizi vermeye çalıştım. 12 Eylül dönemi ve sonrasının bende uyandırdığı derin tiksintiyle. Ama gene de ölçülü bir biçimde, düşünsel ve anlatısal gereklikleri gözden uzak tutmadan. Yalnız, öyle durumlar, öyle olaylar, öyle kişiler vardır ki, karşılarında direnebilmek için tek bir yol kalır önünüzde: alay. Bu öykülerde de alay var, ama, söylememe gerek yok, sanırım, kabalıktan ve öfkeden uzak bir alay. Genel düzlemde değerleri nedir, orasını ben bilemem, ama *benim* en iyi öykülerim bu iki kitaptadır.

S. G. : *Öyküleriniz kısa öykünün alışılmış biçimlerini de aşacak biçimde, çok-katmanlı da olabiliyor. Büyük oylumlu anlatılar, sözgelimi roman gibi. Bu çok-katmanlılık içinde öykü bir yerde yitirilebilir, anlatı öyküden başka bir biçime dönüşebilir mi?*

– Çok-katmanlılık dediğiniz şey, sanırım, göstergebilimcilerin yerdeşlik dedikleri kavrama bağlanıyor, yani bir anlatı birkaç anlam düzleminde birden eklemleniyor. Diyelim ki, az önce sözünü ettiğimiz *Aykırı Öyküler*'in ilk öyküsü "Büyükbaba" : bu öykü ilk bakışta bir ilkokul başöğretmeninin yetkesini yerleştirme çabasının öyküsüdür, ama biraz yakından bakılınca, diktatörlüğün, faşizmin, kitleleri sürüleştirme çabasının öyküsüdür de. Burada yazarın kurduğu bir koşutluk vardır, bu yazarca istenmiştir de. Ama yazarın istemi dışında oluşmuş çok katmanlılıklardan da söz edilebilir. Yazar size bir aşk öyküsü anlatır görünür, ama öyküsü aynı zamanda bir yetişim öyküsü, bir aktöre öyküsü, bir siyasal eleştiri, vb. de olabilir. Olgunun başka biçimlerinden de uzun uzun sözedilebilir kuşkusuz. Benim öykülerimin, özellikle de *Ben ve Öteki*'de yer alan öykülerimin çok-katmanlılığa elverişli olması, sanırım, genellikle çok geniş yaşam dilimlerini kapsamasından, bir de önce sözünü ettiğim çok-anlatıcılılıktan kaynaklanma : her anlatıcı bir yerde kendi yorumunu getiriyorsa, anlam düzlemini az çok değiştiriyor demektir.

Ama bu olgu yalnız yazınsal yapıtların değil, daha nice söylemlerin de zenginliğidir. Terimi yanlış anlamadıysam. Sonuca ilişkin sorunuza gelince, çok-katmanlılık her şeye karşın sınırlıdır. Yapay olarak oluşturulmadığı, bir ustalık gösterisine dönüştürülmediği sürece bir yitime yol açacağını sanmıyorum.

S. G. : *Kısa öykünün çok-katmanlılığı nasıl kurgulanabilir?*

–Benim için çok-katmanlılık daha çok bir sonuçtur. Ama kurgulanabilir kuşkusuz, çok değişik yollardan kurgulanabilir. Raymond Queneau'nun yapıtları, özellikle *Exercices de style* bunun ilginç örneklerini sunar. Bir örnek de ben sunayım, yaşamımın en kısa öyküsünü yazarak :

– Büyüyünce ne olacaksın?
– Zengin olacağım.
– Neden?
– Yoksullara yardım etmek için.

Görüldüğü gibi, kendisine soru sorulan çocuğun durumla uğraşı karıştırmasının ya da yoksullara yardım etme isteğinin öyküsü, yani bir cömertliğin öyküsü olarak okunabilir bu öykü, ama başına bir başlık koyalım: *Statu quo*, öykümüz hemen kenter düzeninin aldatıcılığının çocuklarını da içine alacak ölçüde yaygınlaştığı düşüncesini sergiler, ama daha önce çıkardığımız anlamlar da geçerliliğini tümden yitirmez.

F. A. : *Şöyle bir belirlemeniz var : "Ben bu yabancılaşmayı acıyla, ama direnerek, ama ayakta kalmaya çalışarak yaşıyorum. Direnmenin bir yolu da onu yazmaktı. Onun kimi yönlerini ana çizgilerine inerek, birtakım öykü kişilerinde somutlaştırarak yansıtmaya çalıştım." Önce öykücülüğünüzün gelinen bu "yer"i üzerinde duralım.*

– Evet, direnmenin bir yolu da benimsemediğiniz, karşısında direndiğiniz şeyi yazmaktır. Böylece onu kendi yöntemlerinizle tanımlar, betimler, sınırlarını çizer, böylece onu daha belirgin, daha az gizlemli kılarsınız, daha iyi tanır ve tanıtırsınız, bu da hem sizin, hem düşlediğiniz etkin okurun onunla savaşmanızı kolaylaştırır. Sonra daha önce sözünü ettiğimiz şu yazarın dışardalığını anımsayalım : yabancılaşmanın ve eyleyenlerinin öyküsünü yazmakla nesneleştirirsiniz onları, sizse, yazar niteliğinizle, kitabın dışında bir özne olarak kalırsınız. Bu da az şey değildir. En azından rahatlatır. Bu kör olası yabancılaşma, yozlaşma, vurdumduymazlık içinde, bayan Çiller'in baş döndürücü bir hızla edindiği mal varlığının dökümünü yayımlamak hiçbir şeyi değiştirmez : ne kimsenin yüzünü kızartır, ne de kimsenin tepesini attırır, gene de, tüm olumsuz koşullara karşın, dökümü özenle yapan gazeteciyi rahatlatır, benimki de öyle bir şey. Öykücülüğümün geldiği "yer" konusuna gelince, yazınla gerçek arasındaki indirgenmez uzaklığı gözden uzak tutmamakla birlikte, ülkenin sorunlarıyla öteden beri ilgilenmişimdir ben, belki herkesin ilgilendiği biçimde, herkesin öne çıkardığı veriler üzerinde durarak değil, ama hep ilgilenmişimdir. Burada daha değişik bir yaklaşımla, belki gene dolaylı, ama daha açık bir biçimde ilgilendim.

F. A. : *Bu ivmede, yönelmede yazarın (öykücünün) bir misyon üstlendiğini söyleyebilir misiniz?*

– Hayır, başkaları söyleyebilir belki, ama ben söyleyemem. Benim için yazın bireyden bireye bir iletişimdir. Yazdıklarım da hiçbir zaman kitleleri coşturacak bir nitelik taşımamıştır.

F. A. : *Öykülerinizdeki bir başka yan da kara alay, humour'dur. Yakın dönemimizin insan/toplum gerçeklerinin topoğrafyasını çıkarırken, dipten gelen dalganın sarsıntılarının insanlara yansıyan yanlarındaki bir boyut olarak veriyorsunuz bunu da. Çöküşün, yozlaşmanın, yabancılaşmanın olduğu her yerde öne çıkan bir "durum" mu bu sizce?*

– Burada bir durumdan çok, bir tutum söz konusu bence. "Dün gece bütün meyhanelerini dolaştım İstanbul'un / Seni aradım kadehlerdeki dudak izlerinde", diyor ozan, yani bilerek ya da bilmeden, olanaksız, saçma, gülünç, hastalıksı, hafiften de mide bulandırıcı bir edimi dile getiriyor, ama besteci öyle bir makamda bestelemiş ki, koro üyeleri de öyle bir göz süzerek söylüyorlar ki, sanki çok ince, çok içli, çok yüce bir şeyler söz konusuymuş gibi millet kendinden geçiyor. Burada da aynı biçimde bir tutum söz konusu. Ancak benim seçtiğim tutum bu denli saymaca, bu denli aykırı değil. Bir kez, yalnızca politikacılarımıza bakmakla bile alabildiğine kaba, gülünç, maskaraca bir dünyada yaşadığımızı görüyoruz, başka kişiler ve olaylar da onlara uyuyor, zaman zaman yazın bile onlara uyuyor ve kara alay nerdeyse en gerçekçi anlatım biçimi olarak beliriyor. Bir de, sanırım, daha önce de belirttim, kimi durumlar karşısında, alay son sığınak olarak beliriyor. Şurasını da belirteyim ki, ne yaşamda, ne yazında, alayı, saltık alayı sevmem : bir horgörü içerir, horgörü de güzel bir duygu değildir.

S. G. : *Özellikle Aykırı Öyküler kitabınızda oldukça yetkin bir örneğini verdiniz bu mizahın. Buna mizah mı demeli, humour mu, ironi mi?.. Sanırım bu kavramlar da bizde pek ayrıştırılamadı. Edebiyatın içindeki yeri nedir mizahın?*

– Soru için teşekkürler : böylece *Aykırı Öyküler*'in saltık alay da, saltık mizah da olmadığını açıklamaya yöneltiyorsunuz beni. Burada, olayla anlatıcı arasındaki uzaklığı, anlatıcının olay ve kişilerin belirli bir anlayışa göre tutarsız ve gülünç yanlarını daha çok öne çıkaran bir bakış var. Bir de, öyle sanıyorum ki, ben bunu bu öykülerde zorlamasız, sürekli ve abartmasız bir biçimde yaptım. Böylece yazının sınırları içinde kaldım. Mizah, gene benim kanıma göre, ayrı bir şeydir, öncelikle okuru ya da izleyiciyi güldürmeyi amaçlar. "Humour" ya da "ironie" fazla fazla gülümsetir, düşündürür, güldürmeden, eğlendirmeden çok, daha iyi göstermeyi amaçlar, dıştan değil, içten bir yaklaşımdır, parmakla göstermez. Ama, şurasını da belirtmek gerekir ki, üç kavram arasındaki sınır çoğu kez fazla belirgin değildir.

S. G. : *Aykırı Öyküler'de bir de, toplumsal yaşam bir yana, güncel siyasal durumları konu ettiniz. Nedir sizi yazınsal düzlemde siyasanın dolaylarına çeken? Çağdaş bir yazar sorumluluğu mu? Yozlaşmış bir toplumsal yaşamdan edebiyatı soyutlamanın olanaksızlığı mı?*

– Evet, güncel siyasal durumlara ve tutumlara da sık sık el atılır buradaki öykülerde. Sanırım doğal bir şey bu, yazdıklarım içinde yalnız *Aykırı Öyküler*'e de özgü değil. *Vatandaş*'ta da, *Peygamberin Son Beş Günü*'nde de görülür. "Çağdaş bir yazar sorumluluğu" biraz iddialı bir söz olur. Politikayı toplumdan ayırmak olanaksız olduğu için, bir yurttaş olarak ben de ister istemez birtakım politik verileri öykülerime yansıttım. Ama, sanırım, bunu

dolaylı bir biçimde, belli olayları yeniden ele alarak değil de genel bir iklimi, genel bir eğilimi yansıtacak bir biçimde yaptım. Bu da sağlıklı ve gerekli bir şey bence. Benim öyküler bu özelliği taşır mı, taşımaz mı, orası başka bir konu, ama yazının arı ikliminde kötünün kötü kokusu daha iyi duyulur.

F. A. : *Öykü ve roman arasındaki yakın izleklere, derin uçurumlara bakarak sormak istiyorum : Mutfak Çıkmazı (1960) bence biraz "naif" bir roman denemesiydi. Ama Peygamberin Son Beş Günü (1992), Bıyık Söylencesi (1995) bu naifliği aşan bir çizgiye getirdi sizi. Neden roman, demiyorum. Bu yöneliminizde öyküde bulamadığınız/anlatamadığınız bir yordam mı var?*

– Size son yıllarda yaşadığım bir çelişkiyi anlatayım. Ben gittikçe karmaşıktan yalına doğru yöneldim, ama aynı zamanda öykülerim daha bir uzadı, bir de roman yazma istemim güçlendi. Oysa birinci eğilim gereğince, çabamı daha çok kısa öyküde yoğunlaştırmam gerekirdi. Şu da var ki, ben daha ilk öykülerimi yayımladığım dönemden beri roman yazmayı hep düşlerdim, aynı zamanda da bundan korkardım. Romanı fazla önemsediğimden mi? Herhalde. Gene de, en azından yazınsal değer açısından, romanla öykü arasında bir ayrım yapmadığımı, her iki durumda da "anlatmak" söz konusu olduğunu belirtmek isterim. Öyle kısa öyküler vardır ki, koca romanlarla değişmezsiniz. Kısacık bir öykünün yazılması yıllar da alabilir. *Ben ve Öteki*'deki çoğu öyküler böyle yazılmıştır. Bununla birlikte, romanın daha kapsamlı, daha uzun bir çalışma, daha büyük bir deneyim gerektirdiği de kesin. Ayrıca, yeniden düzenlemelerde, yazılmışı hep yeniden başlayan düzeltmelerde bilgisayar da işimi çok kolaylaştırdı. Roman çalışması çok zaman ister, bilgisayar bu zamanı bayağı kısaltıyor.

S. G. : *Öykü ve roman türlerinin yaratım süreçleri de birbirlerinden ayrılabilir mi?*

– Ben *Bıyık Söylencesi*'ni yazmaya girişiğim zaman, en fazla on sayfalık bir öykü olacağını düşünüyordum, ama daha beş sayfa bile yazmadan, öykü olarak kalmayacağını, biterse ancak bir roman olarak biteceğini biliyordum. *Peygamberin Son Beş Günü*'nde de böyle olmuştu, ama anlama süreci çok daha uzun sürmüştü. Demek ki, her şeye karşın bir ayrım var arada. Bizi aşan, yani karşı koyamayacağımız bir ayrım mı? Değil kuşkusuz. *Bıyık Söylencesi*'ni on sayfalık bir öykü biçiminde de yazabilirdim, "söylence" de üç aşağı beş yukarı okura iletilebilirdi gene. Ama kafama üşüşen birçok kişi, birçok oluntu yazılmayacaktı, kimilerini kendim için bile tasarlayamayacaktım. Bu olgular bize iki sürecin temelde aynı olduğunu gösterir gibi. *Ben ve Öteki*'de yer alan öykülerimin çoğunun konusunun birer roman konusu olması da aynı sonuca getirebilir bizi. Ama romanın çok daha karmaşık, çok daha ayrıntılı bir kurgusu bulunduğunu, çok daha kapsamlı bir çalışma gerektirdiğini söylemek bile gerekmez. Böyle bir işin altından kalkmanın daha büyük bir haz verdiğini de. Bir de şunu söylemeliyim : ben öykü ve deneme kitaplarımın da belirli bir bütünlük içermesine özen gösterirm genellikle. Örneğin *Ben ve Öteki* on altı öyküden oluşmuş bir roman gibi düşünülebilir. *Aykırı Öyküler* biçimsel ve izleksel bir bütünlük gösterir. *Yazın, Gene Yazın*'ın içerdiği denemeler de bir bütün oluşturacak biçimde tasarlanmıştır.

Konu, kişi, yaşantı, hepsi önemlidir, öykücünün bulunduğu noktayı, dolayısıyla düzeyini gösterir. Ama, yazmaya başlamanızdan sonra, sorun artık kurgulama ve yazma sorunudur, öykünün niteliğini bunlar oluşturur. Ben olabildiğince doğru, ölçülü, kendi içinde tutarlı bir öykü oluşturmaya çalışırım. Bu arada, çıktığım noktadan çok uzaklaştığım, güzel, çarpıcı, şiirsel olacağını düşündüğüm birçok öğeyi dışarıda bıraktığım olur.

S. G. : *Öykülerinizde öncelikle değer verdiğiniz nedir : konu mu, kişiler ya da yaşantılar mı, dil mi, öykü tekniği ya da kurgu mu?*

– Kimi zaman bir gözlemden, kimi zaman bir görüntüden, kimi zaman bir düşünceden, kimi zaman bir başka öyküden çıkarsınız. Konu, kişi, yaşantı, hepsi önemlidir, öykücünün bulunduğu noktayı, dolayısıyla düzeyini gösterir. Ama, yazmaya başlamanızdan sonra, sorun artık kurgulama ve yazma sorunudur, öykünün niteliğini bunlar oluşturur. Ben olabildiğince doğru, ölçülü, kendi içinde tutarlı bir öykü oluşturmaya çalışırım. Bu arada, çıktığım noktadan çok uzaklaştığım, güzel, çarpıcı, şiirsel olacağını düşündüğüm birçok öğeyi dışarıda bıraktığım olur. Bir bakıma, öykü kendi kendini yazar. Bir esin sorunu değildir bu, yazma edimi sırasında, uygun biçime ulaşma, onu bulma ve gerçekleştirme sorunudur. Hiç kuşkusuz, dil de kurgulama ve anlatmanın ayrılmaz, hatta belirleyici bir parçasıdır. Yazının özü dildir. İlle de süslü bir dil, çarpıcı bir dil, şiirsel bir dil değildir aranan, ama dili yalnızca bir araç olarak gören yazar fazla uzağa gidemez. En azından, benim kişisel görüşüm bu.

F. A. : *Yazınsal uğraşınızda öykünün yeri, anlamı; bugünkü öykücülüğümüze yakın, uzak yanları üzerine neler söyleyebilirsiniz?*

– Ben, özellikle bugün, öyküyü düşünsel bir etkinlik, gerçeğin belirli bir yönü üzerine bir yorum olarak anlıyorum, bunu yapmaya çalışıyorum. Öyle ya, son yıllarda daha çok roman yayımladım, bundan sonra yayımlayacağım anlatı da gene bir roman olacak belki, ama öyküyü bırakmış değilim, yazılmayı bekleyen bir yığın öykü taslağı birikti elimde, yaşamımın geriye kalan süresi elverirse, bunları da yazmaya çalışacağım. Bugünkü öykücülüğüzle kendi öykülerimin yakın ve uzak yanlarını belirlemeye gelince, öyle sanıyorum ki, bu iş hem kapsamlı bir karşılaştırma çabasına girişmeyi gerektirir, hem de bunu yaparken, istemeden, düşüncelerime daha yakın oldukları için, kendi öykülerimi daha üstün göstermem gibi bir tehlike var. Böylesini daha uygun bulmasanız, yazmazsınız, ama herkese kendi yolu, farklılık bir üstünlük göstergesi değildir. Örneğin, dördüyle de, yalınlıkları, süsten uzaklıkları nedeniyle, bir yakınlığımız olsa bile, Ferit Edgü'nün, Bilge Karasu'nun, Demir Özlü'nün, Tarık Dursun K.'nın, Adnan Özyalçıner'in öyküleri benimkilere benzemez, ama nitelikli öykülerdir hepsi de.

S. G. : *Dünya edebiyatını da yakından tanıyan bir edebiyat adamı olarak öykücülüğümüzün bugünkü duru-*

mu üstüne neler düşünüyorsunuz? Bu arada genç öykücüleri izliyor musunuz? Var mı adını özellikle belirteceğiniz bir genç öykücü? Geçen kuşaklarla bugünkü genç kuşak öykücüler arasındaki yakınlıklar ve uzaklıklar nelerdir?

– "Bugünkü durum"u kırklı, ellili yıllardan başlatırsak, Sait Faik'i, Orhan Kemal'i, Oktay Akbal'ı, Haldun Taner'i ve daha birçoklarıyla öykücülüğümüzün dünya yazınında önde gelen bir yeri bulunduğunu söyleyebilirim. Genç öykücülere, daha doğrusu benim kuşağımdan sonra yapıt veren öykücülere gelince, kuşkusuz gerçekten değerli öykücüler var aralarında, bir değil, birçok ad anabilirim, ama, Nedim Gürsel'i bir yana bırakırsak, büyük çoğunluğu yazının her şeyden önce bir dil olduğunu bilmez görünüyor, ya da kendi dillerini şimdilik kuramamış durumdalar. Kimi fazla savruk, kimi de gazeteci dili kullanıyor. Başka konularda olduğu gibi, bu konuda da önceki kuşaklardan öğrenecekleri çok şey var.

S. G. : *Yeniden yeniden okuduğunuz kitaplar ve yazarlar var mı : onlarda ilginizi özellikle çeken yanlar, duyarlıklar ya da ustalıklar?..*

– Anımsarsınız, *Yazın, Gene Yazın*'da yeniden okuma konusunda yazdığım uzunca bir deneme vardır. Burada da belirtmeye çalıştığım gibi, bence her yeniden okuma nerdeyse ilk okumadan da zenginleştirici bir "yeni" okumadır. Belirli aralıklarla yeniden okuduğum çok yazar vardır. Örneğin Dostoyevski'yle Faulkner'den birer yapıtı her yaz yeniden okurum. Bu arada, Flaubert, Balzac, Proust, Queneau sık sık yeniden okuduğum yazarlardır. Hepsinden de her seferinde yeni tadlar alırım, hepsinden de her seferinde birşeyler öğrenirim. Sık sık anmışımdır, bir kez daha anayım: André Malraux, romancının, romanını yazarken, yaşamdan değil, başka romanlardan yola çıktığını söyler. Bence çok doğru bir gözlem. Bugün, karınca kararınca, belli bir olgunluğa eriştiysem, bunu yaşayıp gördüklerim kadar, hatta yaşayıp gördüklerimden de fazla, okumalarıma, yalnız yazın alanında da değil, değişik alanlardan okumalarıma borçlu olduğumu söyleyebilirim. Ama yazın yapıtlarının yeri başkadır. Örneğin yalnızca Flaubert'in *Bouvard ile Pécuchet*'sinde bulduğunuz gözlem gücünü, gizli duyarlığı, az önce söz konusu ettiğimiz ölçülü ve nerdeyse soğuk "humour"u, yalın anlatımı, betimleme ustalığını başka nerede bulabilirsiniz? Az önce Queneau'yu andım, Queneau'nun anlatımı ve kurgusu Flaubert'inkine hiç benzemez, ama her ikisini de yakından incelemiş biri Queneau'nun Flaubert'den, özellikle de *Bouvard ile Pécuchet*'den ne denli yararlandığını uzun uzun anlatabilir.

S. G. : *Başka söylemek istedikleriniz var mı?*

– "Adam Öykü" için hafiften yazın eleştirisi kokan bir öykü yazdım. O da belli yanıtlar ya da belli sorular getirmiştir belki. Ama daha yeni bitti, hakkında bir yargıda bulunabilecek durumda değilim. Yazdıklarım konusunda bir yargıya varabilmem için aradan belli bir süre geçmesi, bir de yayımlanmaları gerekir. Ancak böylece uzaktan, yani nesnel bir gözle bakabiliyorum onlara. Daha doğrusu, bakabildiğimi sanıyorum. Saltık nesnellik bir düş. Bunu söyleyerek bitireyim. Bir de öykü sanatına gösterdikleri ilgi ve ilginç soruları için Semih Gümüş'le Feridun Andaç'a gönülden teşekkür ederek. ❁

ÖYKÜ İLE YAKIN ÇEVRESİ ÜSTÜNE

JULIO CORTÁZAR

Léon L. dehşetten daha ürkütücü olan tek şeyin varlığını kabul ediyordu : Sıradan bir gün, günlük hayat ve dehşetin biçimlendirmediği bir çerçeve içinde kendimiz. L. L., "Tanrı ölümü yarattı, bu arada hayatı da yaratmış oldu," diye söyleniyordu. Ama onun "sıradan bir günü", "günlük yaşam biçimini" de yarattığını söylemeye kalkışmayın. İnançsızlığım büyüktür, ama bu iftira, bu kutsal küfür karşısında o da geriye çekilmektedir.

Piotr Rawics, *Le Sang du ciel*

HORACIO Quiroga, daha başlıktan okura göz eden bir yazı, "Kusursuz Öykücü İçin On Buyruk" yazmaya kalkmıştı. Buyruklardan dokuzunu elimizin tersiyle bir yana itiversek bile onuncusu bana çok açık görünüyor : "Öyküyü, belki de içlerinden biri olabileceğiniz dar bir çevrenin, ufacık bir öbek öykü kişisinin ilgisini uyandıracak gibi anlatın. Bir öyküye can katmanın başka bir yolu yoktur."

Bu sava en derin anlam boyutunu katan kavram, yukarıda sözü geçen bu "dar çevre"dir. Çünkü bu kavram, başka bir yerde küresellik adını verdiğim, öykünün kapalı biçimini tanımlar. Ama buna aynı derecede önemli bir başka gözlem de eklenir : anlatıcının öykü kişilerinden biri olabileceği düşüncesi; bu da, anlatı durumunun bu küre içinde yaşam bulup ölmesi, küre kilden yoğrulurmuşçasına dışarıdan içeri değil, içeriden dışarı doğru gelişmesi demektir. Bir başka deyişle, sanki anlatıcı kendini, seçtiği biçimin ellerine bırakarak, örtük olarak bu biçimin içinde yer alırmış, küreyi kusursuzlaştırmak için elden gelen en büyük gücü harcarmış gibi öyküyü yazma ediminden önce bir yolunu bulup kürenin ayırdına varmalıdır.

Benim sözünü ettiğim tür, diyelim Edgar Allan Poe ile başlayıp görevini elden gelen en tutumlu biçimde yerine getirmeyi yazgılı bir makine gibi dur durak bilmeden işini sürdüren çağcıl öykü türü : bununla, Fransızların "nouvelle", İngilizlerin ise "uzun öykü" dediği tür arasındaki ayrım, başarılı bir öykünün saate karşı direttiği yarıştan başka bir yerde aranmamalı : "The Cask of Amontillado" ("Amontillado Fıçısı"), "Bliss", "The Circular Ruins" ile "The Killers" adlı öyküleri anımsamak yeterli. Daha uzun süren öykülerin bir o denli kusurlu olabileceği anlamında söylemiyorum bunu, ama bence son yüzyılın en ayırıcı, en ıralayıcı öyküleri, uzun öykü ya da romana özgü tüm öğelerin, laf kalabalıkları, söz

Saate karşı yarışan öykülerin şaşırtıcı yanı, nasıl olup da en az sayıda öğeyi en etkileyici biçimde kullanarak, belli durumları ya da belli anlatı alanlarını dallandırıp budaklandırarak, en gelişmiş uzun öykülerde tanık olabileceğimiz oranda enine boyuna yayılmış bir öyküye dönüştürebildikleridir.

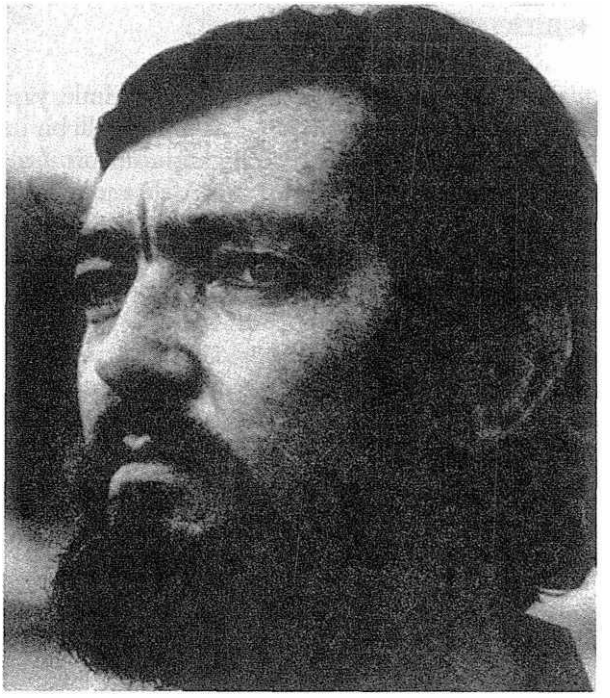

dolambaçları ve ağları, durum serimleri ve benzeri yordamların acımasızca elenmesiyle yaratılmıştır. Henry James ya da D. H. Lawrence'dan bir uzun öykü, değindiğim bu öykülerden biri denli hoşa gidebilir, ama göz önünde tutulmaya değer bir olgu da, bu yazarların işlerini bir bakıma daha kolaylaştıran izleksel ve dilsel bir özgürlükten yararlanmalarıdır. Saate karşı yarışan öykülerin şaşırtıcı yanı, nasıl olup da en az sayıda öğeyi en etkileyici biçimde kullanarak, belli durumları ya da belli anlatı alanlarını dallandırıp budaklandırarak, en gelişmiş uzun öykülerde tanık olabileceğimiz oranda enine boyuna yayılmış bir öyküye dönüştürebildikleridir.

Bundan sonra anlatacaklarım bir yanıyla kişisel deneyimlerime dayanıyor ve belki de – kürenin dışından – bu tür öyküleri yöneten değişmezleri gözler önüne serecektir. Sevgili Quiroga'nın kuyruğunu yeniden ele alalım, "Öyküyü, belki de içlerinden biri olabileceğiniz dar bir çevrenin, ufacık bir öbek öykü kişisinin ilgisini uyandıracak gibi anlatın." Öykü kişilerinden biri olmak genellikle öyküyü birinci kişi ağzından anlatmak demektir, bu da bizi hemencecik öykünün iç düzlemine yerleştirir. Yıllar önce Buenos Aires'te Ana Maria Barrechea, birinci kişi anlatımı aşırıya vardırdığım için dostça kulağımı çekmişti. Sanırım "Gizli Silahlar"daki öykülere değiniyordu, "Oyunun Sonu"ndakiler de olabilir gerçi. Üçüncü kişi ağzından anlatılan bir sürü öykü olduğunu ileri sürdüğümde kitabı elime alıp da gösterene değin bana inanmamakta ayak diredi. Bu öykülerde üçüncü kişi ağzından anlatımın da değişim göstererek birinci kişi anlatımının yerini tuttuğu kuramını yürüttük ve anlaşılan bu durumda belleğimiz kitaptaki tüm öyküleri bu açıdan bağdaşıklaştırıyordu.

Sonraları, daha doğrusu kısa bir süre sonra, başka bir açıdan başka bir açıkla-

maya vardım. Bir öykü yazarken içgüdülerimle, yaşamını bağımsız olarak sürdüren özerk bir yaratıcı güç yoluyla kendimi belli bir uzaklıkta tutmaya çalıştığımın ayırdına vardım. Böylece okur – kuşkusuz bir *deus ex machina* yardımıyla – bu özerk yaratıcı gücün kendini açıkça ele vermeyen, ama yürürlükte olan aracılığıyla, okuduklarının bir anlamda kendi içinden yükseldiği izlenimine kapılacaktı. Anlatıcının bir durumdan ötekine sürüp giden gelişmelerle ayrıntıları (özerk yaratıcı gücün işin içine giremeyeceği açıklamalarla) sunarken öykü kişilerinin de sahne arkasında bekleşip oturup durmak zorunda kaldığı öyküler beni hep huzursuz etmiştir. Bence iyi bir öykünün belirtisi özerkliği dediğimiz yanıdır, kil bir ağızlıktan üflenen sabun baloncuğu gibi kendini yazarından koparabilmesi. Karşıtlamsal gibi görünecek ama, anlatım ve eylem birbirinden ayırt edilemeyeceğine ve aslında aynı şey olduğuna göre, birinci kişi ağzından anlatım bu sorunun en kolay, en iyi çözümüdür. Öykü üçüncü kişi ağzından anlatılsa bile, anlatma eylemin bir parçasıysa, biz de ağızlıkta değil baloncuğun içindeyiz demektir. Belki de bu yüzden, üçüncü kişi ağzından anlattığım öykülerimde, yazarın neler olup bittiğine değgin yargılarını sunduğu uzaklaşma yordamlarına başvurmadan *stricto senso* bir anlatımı sürdürmeye çalışmışımdır. Bence bir öyküye öyküden başka bir şeyleri sokuşturmaya çalışmak kendini bilmezliktir.

Bence iyi bir öykünün belirtisi özerkliği dediğimiz yanıdır, kil bir ağızlıktan üflenen sabun baloncuğu gibi kendini yazarından koparabilmesi. Karşıtlamsal gibi görünecek ama, anlatım ve eylem birbirinden ayırt edilemeyeceğine ve aslında aynı şey olduğuna göre, birinci kişi ağzından anlatım bu sorunun en kolay, en iyi çözümüdür.

Bu da zorunlu olarak anlatım tekniği sorununu gündeme getirir : anlatıcı ile anlatı arasındaki özel ilişkiyi. Bu ilişki benim için hep bir kutuplaşma olmuştur. Bir yandan, söze dökülen ile söze dökülmek istenen arasında apaçık bir köprü kurulurken öte yandan, köprü, öykünün yazarı olarak beni yazdıklarımdan ayırmakta ve bunların hepsi de sonuç olarak sonsuza değin ötegeçede kalmak durumundadırlar. Pablo Neruda'nın hayran kaldığım dizesi, "Uzun uzadıya bir yadsımadan doğar benim yaratıklarım", bence yazı yazmanın bir tür şeytan çıkarma işlemi olarak çok başarılı bir tanımıdır. Anlatıcı artık kil ağızlıktan baloncuğunu üflemiş biri değildir, benliğini saran yaratıkları bir silkinişte evrensel varoluşa yansıtır ve onları köprünün ötegeçesinde tutar. Tam anlamıyla başarılı öykülerin hepsinin, özellikle de düşlem ürünü olanların, bir sinirceden dolayı oluşmuş karabasanların ya da sanrıların sinirce alanı dışında bir ortama aktarılmış biçimleri ve nesneleştirme yoluyla etkisi yansızlaştırılmış biçimleri olduklarını söylemek belki abartma olabilir. Bu kutuplaşma anmaya değer bulduğumuz herhangi bir öyküde görülebilir, sanki yazar, yaratığından kurtulmak istemekte ve onu içinden bir çırpıda kökleyip atmaya niyetlenmekte, bu yüzden de şeytanı ancak tek bir yolla kova-

bilmektedir : yazarak.

Bu sürecin gerçekleşmesi şeytan çıkarma işleminin koşulları ve genel havası içinde olanaklıdır ancak. Kendinizi, yakanızı bırakmayan yaratıklardan yalnızca bir yazınsal teknik uygulayarak kurtarmakla bir öykü elde edebilirsiniz, ama o temel kutuplaşma, katartik yadsıma olmadan yazınsal açıdan tek bir yere varabilirsiniz, yazınsallık; öyküde, hiçbir biçemsel çözümlemenin açıklayamayacağı, yazarı sarıp sarmalayan ve öykü boyunca büyüyerek sonunda köprünün ötegeçesindeki okuru da kapıp götüren bir atmosfer eksikliği olacaktır. Etkileyici bir öykü yazmayı başarabilen bir yazar yazın kapsamı içinde geçerliliği olan öyküler yazabilir; ne var ki, kendini, kene gibi yapışmış bir yaratıktan çekip koparabilme deneyimine yabancı değilse, bu yaratık tutmasıyla yazınsal beceri arasındaki ayrımı bilecektir. Gelelim iyi okura, o da kendi payına, tanımlanamaz derecede dehşet bir alandan çıkagelenlerle, bir *métier* ürününden başka bir şey olmayanları ayırt edebilecektir. Bir bakıma, en önemli ayrım – buna daha önce değinmiştim – öykünün iç gerilimidir. İçerdeki yaratığın takınaklarının yoğunlaştığı büyük öykü üretmeye ya da öğretmeye yalnızca beceriler yetmez. Daha ilk tümceden varlığını sezdiren o sanrısallıktır okuru büyüleyen, ayaklarını yerden kesip çevresindeki kuru gerçeklikle bağını koparan ve çok daha yoğun ve çekici bir derinliğe çekip batıran. Bu tür bir öyküden bir sevişme ediminden çıkar gibi çıkagelir okur, çözülmüş, şaşkın, çevresindekileri zar zor anlayan, çoğun sırtından bir yük kalkmışçasına, kimi kez boyun eğen bir bakışla geri döndüğü dış dünyadan kopuk. Öyküyü yazan kişi için daha da güçten düşürücü bir deneyimdir bu çünkü, geriye, daha dayanılır bir duruma dönebilmesi takınağını aktarabilme yeteneğine bağlıdır onun; öykünün gerilimi ara düşüncelerin, hazırlık aşamalarının ve bilerek başvurulmuş tüm yazınsal süslerin zaman kaybını hoş göremeyecek kaçınılmaz bir işlemi devreye sokmak için beklenmedik bir biçimde öyküden dışarı atılmasından doğar : yaratık orada elimizin altındadır artık, boynundan ya da kafasından bir çekişte ortaya çıkartabiliriz. Her neyse, en azından ben, "Gizli Silahlar" gibi oldukça uzun birkaçını da sayarsak, öykülerimden çoğunu işte böyle yazdım : Koca bir gün boyu yakamı bırakmayan bir kaygıyla, öykü bitene değin soluk bile almadan, bitince de, bir kez daha okumaya kalmadan kendimi sokağa atıp bir başıma, artık ne Pierre, ne Michele, yalnızca kendim olarak yürüyüşe çıkarak.

Daha ilk tümceden varlığını sezdiren o sanrısallıktır okuru büyüleyen, ayaklarını yerden kesip çevresindeki kuru gerçeklikle bağını koparan ve çok daha yoğun ve çekici bir derinliğe çekip batıran. Bu tür bir öyküden bir sevişme ediminden çıkar gibi çıkagelir okur, çözülmüş, şaşkın, çevresindekileri zar zor anlayan, çoğun sırtından bir yük kalkmışçasına, kimi kez boyun eğen bir bakışla geri döndüğü dış dünyadan kopuk.

Bu yüzden, yazarın, belli bir tür öyküyü kendinden geçerek ürettiği öne sürülebilir. Fransızların 'ikinci durum' dedikleri bu kendinden geçme durumunun, genelgeçer normallik uzlaşımlarına göre değerlendirildiğinde, anormal olduğu söylenebilir. Poe'nun en iyi öykülerini bu ruh durumu içinde ürettiği (karşıtlamsal olarak, soğuk bir akılcılığı şiire saklayarak ya da böyle yaptığını öne sürerek) başkaca hiçbir kanıta gerek kalmadan "The Tell-Tale Heart" ("Geveze Yürek") ya da "Berenice"in okur üstündeki yaralayıcı, bulaşıcı ve kimine göre şeytansı etkisi ile kanıtlanmıştır. Böylesi bir öykünün ancak yörünge dışına sapmış bir ruh durumunda ortaya çıkabileceğini söylediğimde abarttığım ileri sürülebilir. Kimileri, Poe'nun yukarıda adını andığım öyküleri gibi, kendi izleklerinde "anormallik" içeren öykülerden söz ettiğimi; kendi yaşantıma, çok daha berbat bir şeyden kaçınmak için bir öykü yazmak zorunda kaldığım durumlara değindiğimi ayrımsayacaklardır. Yazma ediminden önce ortaya çıkıp, yazma edimini sarıp sarmalayan atmosferi nasıl anlatabilirim? Poe bu konuda yazmış olsaydı okuduğunuz şu sayfalara gerek kalmayacaktı. Ama Poe kendini hücresine kapatıp olan biteni kendine sakladı ya da bunları "The Black Cat" ya da "Ligeia"ya dönüştürdü. İyi bir öykünün yaradılış sürecini oluşturan özgürleştirici zincirleme tepkimeyi aktaran başka yazı da bilmediğimden bir öykü yazarı olarak kendi deneyimime değiniyorum. Gözümün önünde oldukça mutlu ve sıradan bir adam canlanıyor. Büyük bir kentte oturan herhangi birinin uğraştığı ayrıntıların içinde yaşayan, dişçiye gidip gelen, gazete okuyan, birine sevdalanan, tiyatroya giden biri. Sonra, birdenbire, metroda giderken, bir kahvede otururken, bir düş görürken ya da işyerinde, Tanzanya'daki okur-yazar oranının düşüklüğü konusunda eksikli bir çeviriyi gözden geçirirken, kendisi-ve-kendi-koşulları olmaktan vazgeçiverir, durup dururken. Hiç *nedensiz* üstelik; en küçük bir ön hazırlık bile sezemeden, saralıları tutan, önceden duyumsanan uyarılar, keskin başağrılarından önceki kasılmalar ya da dişlerini sıkıp derin derin soluklanmasını sağlayabilecek hiçbir uyarıya kalmadan *bir öykü oluvermiştir bile kişi.* Başlangıcı, sonu, sözcükleri, yüzleri olmayan biçimi belirsiz bir yığın, ama nerden baksan yine de bir öyküdür bu. Yalnızca öykü olabilecek bir şeydir. Artık göz açıp kapayana değin, Tanzanya cehennemin dibine gidebilir, çünkü yazı makinesine bir kâğıt takar ve yazmaya başlar. İsterse işverenleri ve Birleşmiş Milletler'in topu birden kulaklarında çığlıklar atsın, giderek, isterse karısı çorba soğuyor diye yırtınsın, dünyada korkunç şeyler olup bitmekte olsun ve bu yüzden radyoya kulak vermesi gereksin, isterse tiyatroya gitmek zorunda olsun ya da arkadaşlarına telefon etmesi gereksin, vız gelir. Sanırım Roger Fry'dan, tuhaf bir alıntı anımsıyorum : Erken yaşta gelişmiş, resim ve çizime yeteneği olan öke bir küçük çocuk çizim yöntemini şöyle anlatıyordu : "İlkin düşünürüm, sonra da düşünmemi bir çizgiyle kuşatırım." Benim öykülerde de tam tersi olur : Öyküleri kuşatacak sözcük çizgisi daha 'düşünme'ye kalmadan başlamıştır. Büyük çapta bir pıhtılaşmayı andırır bu iş, öyküde biçimlenmeye başlayan hammadde, son derece kafa karıştırıcı gibi gözükse de, daha anlaşılır ve açık seçik olamaz. Bir düşteki ters dönmüş göstergeleri andırır – hepimiz uyandığımızda, biçimsiz, anlamsız yığınlar haline gelen, ama düşlerken gün ortası berraklığında olan düşler görmüşüzdür. Öykü yazarken, insan uyanıkken düş mü görmekte? Düş görmenin ve uyanmanın sınırlarını biliyoruz artık

biz : En iyisi, bir Çinli düşünüre ya da bir kelebeğe danışmalı. Bu örnekseme çok yerindeyse de ilişki tersine geçerlidir. En azından benim yazma sürecimde böyledir bu; çünkü ben elimde biçime gelmez bir yığınla başlarım ve daha sonra kendi içinde, *per se*, tutarlı ve geçerli bir öykü haline dönüşecek bir şeyler yazarım. Belleğim, kuşkusuz bu başdöndürücü deneyimle örselenmiştir, ama bu anları ayrıntılarıyla saklar ve onları buracıkta, 'olabilir'in bağlamı içinde akla dökmemi sağlar. Öykü dediğimiz yığın budur işte. (Ama hangi öykü? Hem biliyorum, hem bilmiyorum, her şeyi gören bir başka bendim, benim bilinçli kendiliğim değil, ama zaman ve akıl bir yana, şu an daha önemli olan ben.) Acı, kaygı ve tansıksı bir şeyler vardır artık, çünkü böyle zamanlarda duyularla duygular birbirini tutmaz, ters düşer biri ötekine. Böyle öykü yazmak hem korkunç hem de eşsizdir; coşturan bir umutsuzluk, umarsız bir coşku söz konusudur – ya şimdi olup bitecektir her şey ya da bir daha hiçbir zaman ele geçmeyecektir bu fırsat. Bu ikinci olasılığın korkusu kasıp kavurur ortalığı, yazı makinesi 'dur durak bilmeden alır başını takırdar gider, koşullar silinir aklımdan, çevre yok olur. İş ilerledikçe, inanılmaz bir kolaylıkla geliştikçe o kara yığın, biçime bürünür, sanki öykü görülmez mürekkeple yazılmıştır da bir fırça darbesi her şeyi ortaya çıkarmaya yetmektedir. Öykü yazmanın bu biçimi öyle aman aman çaba gerektirmez. Kesinkes hiç çaba gerektirmez. Her şey zaten önceden olup bitmiştir; Rimbaud'ya bakılırsa, 'senfoninin kımıldandığı derinlerde', o düzeyde olmuştur her şey. Takınağa yol açan, sözcüklere dökülmesi gerekecek olan o iğrenç pıhtıya yol açan budur işte. Bu yüzden her şey benim gündelik benliğime yabancı bir yerde kararlaştırıldığından, öykünün sonu bile sorun yaratmaz, hiç duraksamadan yazabilirim, olaylar gelip geçer elimden, çünkü çözüm tıpkı başlangıç gibi o pıhtının içindedir. "Sarı Bir Çiçek"in bana çıkageldiği sabahı anımsıyorum : Ellerimde yoğuracağım biçimi belirlenmemiş kütle, kendisine benzeyen bir gence rastlayan ve insanların ölümsüz olduğu kanısına kapılan bir adam düşüncesiydi. Açılış sahnelerini bir an olsun duraksamadan yazdım, ama işin nereye varacağını kestiremiyordum, öykünün çözümünü aklımın ucundan bile geçirmiyordum daha. Eğer beni biri durdurup da, "Sonunda başkişi Luc'u zehirleyecek," diyecek olsa afallayıp kalakalırdım. Öykünün sonunda gerçekten de başkişi Luc'u zehirler, ama öyküyü yazarken bu da daha önce olanlar gibi gelişmişti, biz bir ucundan çektikçe çözülen bir ip yumağı gibi. İşin doğrusu, öykülerimde en ufak bir *yazınsal* değer, en küçük çaba yok. Bazıları geleceğe kalır, ilerde de okunursa, ruhumun derinliklerinde saklı kalan şeyleri çok yitime uğramadan alımlayıp akta-

Ellerimde yoğuracağım biçimi belirlenmemiş kütle, kendisine benzeyen bir gence rastlayan ve insanların ölümsüz olduğu kanısına kapılan bir adam düşüncesiydi. Açılış sahnelerini bir an olsun duraksamadan yazdım, ama işin nereye varacağını kestiremiyordum, öykünün çözümünü aklımın ucundan bile geçirmiyordum daha.

rabilme yetimdendir bu. Bu yetiyi, gizemli olanı yadsımayan, kaynağa elden geldiğince bağlı kalan, özgün titreşimi, temeldeki ilkörnek duraksamaları, teklemeleri kaçırmayan belli bir deneyime, birikimime borçluyum.

Okur, söylediklerimden gerekli ipucunu yakalamıştır sanırım. Baudelaire'den bu yana anladığımız, bildiğimiz gibi bu tür öykünün de şiirin de kaynağı aynıdır. Ama eğer şiir bana, bir anlamda, ikinci dereceden bir tür büyü, gerçek anlamıyla büyüden söz ettiğimizde değindiğimiz fiziksel tutulma değil de, varlıkbilimsel, ontolojik bir tutulma gibi görünüyorsa, öyküde temel birtakım amaçlar yoktur; bir bilginin ya da "ileti"nin ardına düşmez, bu tür şeyler aktarmaya kalkışmaz öykü. Yine de öykü ile şiirin yaradılışı, doğuşu aynıdır : birden ortaya çıkan bir yabancılaşma, bilincin "normal" düzeneğini *yerinden uğratan* bir değişim. Türlerin ve biçemlerin, kafa şişiren bir eleştiri batığına kurban verildiği günümüzde, kimilerinin saçma ya da anlamsız bulacağı bu yakınlık üstünde durmamız anlamlı olacaktır. Deneyimlerim bana, size aktardığım türden öykülerin bir anlamda *düzyazı yapısı* olmadığını söylüyor. Ne zaman öykülerimden birinin çevirisini elden geçirme işini üstlendiysem (ya da bir zamanlar Poe örneğinde olduğu gibi, başka birinin öyküsünü çevirmeye çalıştıysam) bir şey beni çok etkilemiştir. Öykünün etkinliği ve *anlamının* şiirdeki birtakım değerlere bir başka deyişle, gerilim, dizem, iç vuruş, beklenenin ölçüleri içinde karşılaşılan beklenmedik, kaçınılmaz bir kayba uğramadan değiştirilemeyecek *ölümcül bağımsızlık* gibi değerlere yaslanması. Bu tür öyküler, değerini ayrımsayacak herhangi bir okura onulmaz yara izleri gibi yapışıp kalacaklardır : canlı varlıklardır bunlar, eksiksiz organizmalar, kapalı çemberlerdir ve soluk alır verirler. Soluk alıp veren onlardır, anlatıcı değil; soluğunu okura aktaran, telefon yoluyla sözcüklerin iletilmesi gibi soluğunu okura aktaran düzyazıdan apayrı, yaşama direnen şiirler gibi. "Ozan (öykü yazarı) ile okur arasında iletişim yok mu?" diye sorarsanız yanıtı apaçıktır : İletişim şiirin *içinden* kaynaklanır, şiir *yoluyla* değil. Düzyazı yazarının telefonlar arası iletişimi değildir bu, ozan da öykü yazarı da, davranışları önceden kestirilemeyecek ve okur üstündeki son çözümdeki etkileri yazar üstündeki etkilerinden temel-

Baudelaire'den bu yana anladığımız, bildiğimiz gibi bu tür öykünün de şiirin de kaynağı aynıdır. Ama eğer şiir bana, bir anlamda, ikinci dereceden bir tür büyü, gerçek anlamıyla büyüden söz ettiğimizde değindiğimiz fiziksel tutulma değil de, varlıkbilimsel, ontolojik bir tutulma gibi görünüyorsa, öyküde temel birtakım amaçlar yoktur; bir bilginin ya da "ileti"nin ardına düşmez, bu tür şeyler aktarmaya kalkışmaz öykü. Yine de öykü ile şiirin yaradılışı, doğuşu aynıdır : birden ortaya çıkan bir yabancılaşma, bilincin "normal" düzeneğini yerinden uğratan bir değişim.

de değişik olmayan özerk yaratıkları yönlendirirler. Yazar yarattıklarından hayrete düşer, okur da yazarınkilerden.

Düşsel yani fantastik öyküler için son bir kısa not. İlk gözlem : eskiye özlem olarak düşsel. İnancın her türlü askıya alınması durumu gerekirciliğin insanoğluna uyguladığı katı ve karşı konulmaz saldırıda kısa bir ara, bir silah bırakma işlevini üstlenir. Bu silah bırakışmada eskiye özlem Ortega'nın gözlemine bir değişke getirir : Belli bir zaman süresince kendileri olmaktan vazgeçen ve içinde bulundukları durumun dışına çıkan kişiler vardır, hem kendimiz hem de beklenmedik bir şey olmak istediğimiz anlar vardır, hem kendimiz hem de kapının geçide açıldığı o anın hemen sonrası ve öncesi, tekboynuzun şarkılar mırıldandığı kırları bize sergilemek için usulca aralandığı o an.

İkinci gözlem : Düşsel olan, olağan bir zaman akışı gereksinir. Birden ortaya dökülüşü şimdiki zamanı değişime uğratırsa da geçide açılan kapı geçmişte ve gelecekte aynı kalır. Sıradan ve olağan içindeki bir anlık bir değişim bile düşsel olanı ortaya döküverir, ama sıradışı ya da olağanüstü öğe, içine yerleştirildiği olağan yapıları değişime uğratmadan, aksatmadan kural haline dönüşebilmelidir. Bulutların içinde Beethoven'ın yüz çizgilerini ayrımsamak, çizgiler kısa sürede bir gemi ya da kuşa dönüşmezse rahatsız edici olabilir : Ancak öteki bulutlar gelişigüzel düzensizliklerini bitimsiz sürdürürler ve Beethoven'ın yüz çizgileri olduğu gibi kalırsa, bu durumun düşsel niteliği pekişmiş olur. Kötü nitelikli düşsel yazınsal yapıtlarda doğaüstü yüz çizgileri genellikle olağan kütlenin içinde birden beliren ve gelip geçen taşlar gibi sunulurlar : Böylece, bir yandan yazar, öç almaya çabalayan atalar ve kötü ruhlara ilişkin "açıklamalar" yapma çabası içindeyken, hak yerini bulur ve okurun kayıtsız koşulsuz nefretini kazanmış olan kadın, hiçbir engel tanımadan bacadan girip pencereden çıkan düşsel bir el yardımıyla son anda kolayca boğazlanıverir. Bu tür yazının en kötü örneklerinin, yukarıdakinin tam tersi bir yordamı benimsediğini de eklemeliyim. Çok yaygın perili ev örneğinde olduğu gibi, koca bir doğaüstü balodaymış gibi sahnenin her yanını kaplayacak "baştan sona" düşsellik uğruna olağan zaman akışını feda eder yazar. Daha başkişinin zili çalmasıyla başlayan açılış tümcelerinden öykünün sona erdiği çatı arasındaki pencereye gelinceye dek her şey alışılmadık bir görünüme bürünür. Bu iki uç arasında (olağan koşullara yetersiz uyum ile bu koşulların nerdeyse toptan görmezden gelinmesi), öykü bu geçirimsizlik içinden türlü günahlarıyla yol alır. İşini, anlık olarak gerekçelediği gereçleriyle görür. Bunlar arasında ne bir geçişme, ne de inandırıcı bir biçimlenme vardır. İyi bir okur öyküde yer alan hiçbir şeyin zorunlu olmadığını sezinler; ne kadını boğazlayan el, ne de bahse tutuşup, bırakılmış bomboş bir evde geceyi geçirmeyi göze alan beyefendi. Öykü seçkilerini körelten bu tür öyküler, Edward Lear'ın, görkemli adını unuttuğum turta tarifini anımsatır bana : Bir domuz alınır, bir direğe bağlanır, deli gibi dövülür, bir yandan içine türlü malzemenin katıldığı bir hamur hazırlanır, dönüp domuzu dövmek için verilen aralar dışında duraksız pişirilir. Eğer üçüncü gün sonunda hamur ve domuz benzeşik, türdeş bir karışım haline gelmemişse, turtanın başarısız olduğuna karar verilir, domuz salıverilir, hamur da çöpe yollanır. İşte, içimiz titreyerek tadını çıkarmaya can attığımız turtayı oluşturamayan, düşsel olanla olağanın iç içe geçip bağdaşamadığı geçişmesiz öykülerin de sonu budur. ▣

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Boğulmuşların En Yakışıklısı

DENİZİ yararak usul usul yaklaşmakta olan karaltıyı ilk gören çocuklar onu bir düşman gemisi sandılar. Ama üzerinde ne bir bayrak ne de direk görünce, bir balina olabilir diye düşündüler. Kıyıya vurunca, üzerindeki yosun, denizanası, midye gibi ne kadar deniz kalıntısı varsa temizlediler ve ancak o zaman onun boğulmuş bir adam olduğunu anladılar. Böylece oyalanacak bir şey bulmuş oldular.

Tüm bir öğleden sonrasını onunla oynaşarak geçirmişler, ta ki birileri onları görüp de haberi köye yayıncaya dek, onu kuma gömmüş, sonra yeniden kazıp çıkarmışlardı. Onu en yakın eve taşıyan adam, bedeninin bugüne dek rastladığı ölülerden daha ağır, hemen hemen bir at denli ağır olduğunun ayırdına varmış, aralarında, adamın belki de epeyce uzun bir süredir denizde kaldığı ve suyun kemiklerine işlemiş olabileceği yolunda konuşmalar olmuştu. Onu yere yatırdıklarında, evin içinde adım atacak yer kalmadığından, öteki erkeklerden çok daha uzun boylu olduğunu söyleyip, ölümden sonra büyümeyi sürdürme yetisinin, belki de, kimi boğulan insanların doğası gereği olduğunu düşündüler. Denizin kokusu üzerine sinmiş, teni balçık ve pullarla kaplanmış olduğundan, ancak hatları onun bir insan cesedi olduğunu ele veriyordu.

Ölünün yabancı biri olduğunu anlayabilmek için yüzünü temizlemeye gerek yoktu. Köy, çiçeksiz taş avluları olan ve çölümsü bir burunun ucuna serpiştirilmiş topu topu yirmi kadar ahşap evden oluşuyordu. Ellerindeki toprak öylesine azdı ki, annelerin yürekleri, rüzgârın çocuklarını kapıp götüreceği korkusuyla sürekli hop ediyor, ecelin aralarından alıp götürdüğü bir iki ölü uçurumlardan aşağıya atılmak zorunda kalıyordu. Ama deniz dingin ve alabildiğine cömertti ve erkeklerin tümü yedi tekneye sığıyordu. Bu nedenle, boğulmuş adamı bulduklarında, herkesin eksiksiz orada olup olmadığını anlayabilmek için yalnızca birbirlerine bakmaları yeterli olmuştu.

O gece denize çıkmadılar. Erkekler, birilerinin yok olup olmadığını anlamak için çevre köylere giderlerken, kadınlar da boğulmuş adamla ilgilenmek için köylerinde kaldılar. Yoldukları avuç avuç otlarla çamurları sıyırdılar, saçlarının arasına ilişen deniz dibi taşlarını ayıklayıp balık temizlemeye yarayan gereçlerle üzerindeki puldan kabuğu kazıdılar. Bunları yaparken de, üzerindeki bitki örtüsünün ta uzaklardaki okyanuslar ve derin sulardan geldiğini ve giysilerinin, sanki mercan labirentlerinde gezinmişçesine, lime lime olduğunu gördüler. Bir de, adamın ölümünü alnının akıyla taşıdığı gözlerinden kaçmamıştı. Çünkü yüzün-

de, ne denizden çıkmış başka boğulmuş adamların yüzündeki yalnızlık ne de akarsularda yaşamını yitirmişlerin yüzündeki yardıma muhtaç görüntünün izleri vardı. Ne var ki, onun nasıl biri olduğunun ayırdına ancak temizleme faslı sona erince varmış ve solukları tutulmuştu. Adam, yalnızca gördükleri en uzun boylu, en güçlü kuvvetli, en erkeksi ve en kalıplı adam olmakla kalmıyor, kendisini karşılarında görmelerine karşın, onu imgelemlerinde bir yere oturtamıyorlardı.

Köyde onun sığabileceği denli büyük bir yatak bulamadıkları gibi, gömü töreninde kullanılabilecek sağlam bir masa da yoktu. Ne köyün en uzun boylu erkeğinin bayramlık pantolonu, ne en şişkosunun Pazar mintanları, ne de en koca ayaklısının pabuçları ona uyabilirdi. Oylumlu yapısı ve güzelliği karşısında büyülenen kadınlar, ölümünü anına şanına yaraşır bir biçimde sürdürebilmesi için, ona büyük bir parça yelken bezinden pantolon ve damatlık ketenden de bir mintan dikmeyi kararlaştırdılar. Çevresinde bir çember oluşturup dikerken, bir yandan da gözlerini ölü bedene dikip, rüzgârın hiç o gece denli ılımlı, denizin de hiç böylesine kıpırtılı olmadığını düşünüp bu değişimin ölüyle bir ilintisi olabileceğini sezdiler. Bu muhteşem erkek köylerinde yaşıyor olsa, evi köyün en geniş kapılı, en yüksek tavanlı ve en sağlam döşemeli evi, döşeği demir çubuklarla tutturulmuş ve gemi iskeletinden yapılmış bir döşek, karısı da dünyanın en mutlu kadını olurdu diye düşündüler. Onlara göre, o öylesine bir yetkiye sahip olurdu ki, balıklar onun salt bir çağrısıyla denizden fırlayıp gelir, toprağına vereceği onca emekle kayalıkların içinden fışkıracak pınarlar sayesinde tepeler çiçeklerle bezenirdi. Kadınlar onu gizliden gizliye, kendi erkekleriyle kıyaslayıp erkeklerinin

Gabriel García Márquez (1928) Kolombiya'da, Aracataca'da doğdu. Ailesinin on altı çocuğundan biriydi. Latin Amerika büyülü gerçekçiliğinin önde gelen adlarındandır. 1982'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Gençlik yılarında gazetecilik yaptı. Roma, Paris, Caracas, Havana, New York, Mexico'da gazeteci olarak çalıştı. 1959'da Kübalı devrimcilerin kurduğu Prensa Latina ajansının Kolombiya bürosunda görev aldı. Özellikle Fidel Castro ile kişisel dostluk kurdu. Fakat bir yazar olarak siyasal bağımlılık ilişkisinden kaçındı. • Márquez öykü yazmaya 1940'ların sonlarında başladı. Yayımlanan ilk yapıtı *Yaprak Fırtınası*'ydı (1955). *Albaya Kimseden Mektup Yok* (1961) adlı romanı daha çok tanınmasını sağladı. En tanınmış romanı olan *Yüzyıllık Yalnızlık* (1967), Kolombiya tarihi ekseninde bir insan destanı olarak nitelenir. Yapıtlarındaki yoğun ve karmaşık biçeminde, "öğretmenim" dediği William Faulkner'ın etkisi olduğunu kendisi de belirtir. Özellikle *Yüzyıllık Yalnızlık* romanının başarısından sonra milyonlarca okurun çok sevdiği bir yazar olarak sahip olduğu etkinliği, dünyadaki demokrasi ve insan hakları savaşımı için kullandı. 1981'de askeri çevrelerin tehdidi yüzünden ayrıldığı ülkesi Kolombiya'da o yıl yayımlanan *Kırmızı Pazartesi* romanı, yalnızca Kolombiya'da 1 milyon 150 bin basıldı ve hemen tükendi. Aynı yıl içinde otuz iki yabancı dile çevrilerek, görülmemiş bir yayıncılık olayı yarattı.

yaşamları boyu, onun bir gecede başarabildiğini bile yapmaktan aciz olduklarını içlerinden geçirdiler ve sonunda onları yeryüzündeki en güçsüz, en aşağılık ve en işe yaramaz yaratıklar olarak yüreklerinden koparıp attılar. Kadınlar böylesi bir düşlem labirentinde dolanırlarken, en yaşlı olmak sıfatıyla boğulmuş adamın bakımını, tutkudan çok sevecenlikle üstlenen kadın, "Yüzü tıpkı Esteban adında birinin yüzü," diye içini çekti.

Doğruydu. Ona başka bir adın yakıştırılamayacağını anlamak için, çoğunun ona yalnızca bir kez daha bir göz atması yetiyordu. Az daha inatçı olanlar, bunlar içlerinde en genç olanlardı, birkaç saat daha, onun, giysilerini giydiği ve çiçeklerin arasına uzandığı zamanlar adının Lautaro da olabileceği düşüyle yaşadılar. Ama bu boşuna bir düştü. Yeterince kumaş olmadığından, üstünkörü biçilip yalap şap dikilen pantolonu dapdaracıktı ve yüreğinde saklı kalmış güç mintanının düğmelerini koparıp iliklerini patlatmıştı. Geceyarısından sonra rüzgârın uğultusu dindi ve deniz her zamanki çarşamba miskinliğine büründü. Sessizlik son dakika kuşkularını da ortadan kaldırdı : Esteban idi o. Onu giydiren, saçını tarayan, tırnaklarını kesen ve sakalını tıraş eden kadınlar, içleri el vermese de onun yerde sürüklenmesi karşısında duydukları burukluğu gizleyemediler. İşte o zaman onun, ölümünden sonra bile sorun olan o koca bedeniyle yaşam boyu ne denli mutsuz olduğunu kavradılar. Şimdi yaşıyor olsaydı, kapı eşiğinden yanlamasına geçmek zorunda kalacak, kafasını kirişlere çarpıp gittiği yerlerde o yumuşacık, pembecik, ayıbalığını andıran ellerini nereye koyacağını bir türlü kestiremeden ayakta duracak, evin hanımı en dayanıklı iskemlesini bulup, korkudan yüreği ağzına gelerek, ona, Esteban lütfen buraya otur, diyecek, o da, sırf iskemleyi kırmaktan duyacağı utancı engellemek için, daha önce yüzlerce kez aynı şeyi yapmaktan tabanları çatlamış, sırtı kızarmış, duvara dayanıp gülümseyerek, zahmet etmeyin hanfendi, burada çok iyiyim, diyecek ve, En azından kahve hazır oluncaya dek kal, gitme, diyenlerin daha sonra, Neyse yakışıklı koca budala çekip gitti, diyeceklerini bile belki de kestiremeyecekti. Şafak sökmeye yüz tuttuğunda, onun bedeni başında toplanan kadınlar kafalarından işte bunları geçiriyorlardı. Daha sonra, ışıktan rahatsız olmaması için yüzünü bir mendille örttüklerinde, ölünün görünümü öylesine bengi, öylesine savunmasız ve öylesine kendi adamlarından farksızdı ki, yüreklerinde oluk oluk akıttıkları gözyaşlarının ilk izleri belirmişti. Ağlamayı başlatan gençlerden biri olmuştu. Daha sonra kendine gelen ötekiler de, iç çekmelerden inlemelere geçmişler, boğulmuş adam onlar için iyiden iyiye Esteban'a dönüştüğünden ağladıkça daha da çok ağlamak istemişlerdi. Zavallı Esteban dünyanın en bahtsız, en uysal ve en ince adamı olduğundan, öylesine çok gözyaşı dökmüşlerdi ki. Bu yüzden de, erkekler boğulan adamın çevre köylerinden olmadığı haberiyle döndüklerinde, kadınların gözyaşlarına az biraz da sevinç karışmış,

"Tanrıya şükürler olsun, bizim o!" diye iç çekmişlerdi.

Erkekler, bu yaygaranın yalnızca kadınlara özgü bir saçmalık olduğunu düşündüler. Gece boyunca yanıt bulmaya çalıştıkları içinden çıkılması güç sorulardan bitkin düşen kadınların tek isteği, aralarına yeni katılan bu kişiden kaynaklanan huzursuzluktan, yaprağın kımıldamadığı o boğucu sıcak günde, güneş henüz yakıcı etkisini göstermeden, bir an önce kurtulmaktı. Bedenin yükünü tepe-

lere ulaşana dek çekebilmesi için, pruva direği ve seren kalıntılarını geminin armasına bağlayarak uyduruk bir sedye oluşturdular. Balıkların kör, dalgıçların hasretten can verdikleri en derin sularda kolaylıkla batabilmesi ve başka bedenlerde olduğu gibi, ters akıntılarla kıyıya sürüklenmemesi için, onu bir yük gemisinin çıpasına bağlamak istediler. Ama onlar iki ayaklarını bir pabuca sokmaya çalıştıkça, kadınlar da işi tavsatmak için bin türlü yol düşünüyorlardı. Boyunlarına şans getirsin diye taktıkları deniz kabuklarını takırdatarak, şaşkın tavuklar gibi, bir oraya bir buraya koşuşturup durdular. Kimi bir yana çekilip esen yelin boğulmuş adamı sarıp sarmalamasına çalıştı, kimi öteki yandan bileğine bir pusula iliştirmek için uğraştı ve epey bir çekişmeden sonra, kadın, Yoldan çekilsene, bak, neredeyse adamın üzerine kapaklanıyordum, güvensizlik erkeklerin iliklerine işlemeye başlamış ve bir yabancı için neden böylesi tantana yapıldığı konusunda homurdanmalarına yol açmıştı. Nasılsa, onca çivi ve çanak çanak kutsal su bile onu köpek balıklarına yem olmaktan kurtaramayacaktı. Ne var ki kadınlar, soluk soluğa koşuşturup ona ipe sapa gelmez kutsal emanetler taşıyıp gözyaşlarıyla dışa vuramadıklarını iç çekmelerle belirtmeye çalışıyorlardı, öyle ki, sonunda erkekler, akıntıyla sürüklenmiş bir cesede, boğulmuş ne idüğü belirsiz birine, soğuk bir et parçasına bu denli yaygara koparılması karşısında patladılar. Kadınlardan bir tanesi, yeterince ilgi gösterilmediğinden utanarak, ölü adamın yüzündeki mendili sıyırınca, erkekler de soluksuz kaldılar.

O Esteban idi. Onu tanımak için bunu yinelemeye hiç gerek yoktu. Sir Walter Raleigh olduğu söylenseydi bile, onlar onun "gringo" ağzından, omuzundaki papağandan, yamyamları yok eden tüfeğinden etkileneceklerdi, ama dünyada tek bir Esteban olabilirdi ve işte, yalınayak, üzerinde az gelişmiş bir çocuğun pantolonu ve ancak bir bıçakla kesilebilecek nasırlı tırnaklarıyla, tıpkı damızlık bir balina gibi burada uzanmış yatıyordu. Utandığını, böylesine iri yarı, ağır ve yakışıklı oluşunun kendi suçu olmadığını, tüm bunlara neden olacağını bilseydi, boğulmak için daha akıllıca bir yer aramış olacağını görmek için yüzündeki mendili sıyırmak yeterliydi. Cidden, bir kalyonun çıpasını boynuna geçirir ve bu Çarşamba ölüsü ile, sizin deyiminizle, benimle hiçbir ilgisi olmayan bu iğrenç ve soğuk et parçası ile insanların huzurunu kaçırmamak için bir tepeden aşağıya yuvarlanırdım. Öylesine içtenlikli bir tavrı vardı ki, denizde geçen bitmez tükenmez gecelerde kadınlarının kendilerini düşünmekten usanıp boğulmuş adamı düşlemeye koyulacaklarından ürken en güvensiz erkekler bile, onlar ve onlardan daha da katı olan ötekiler bile, Esteban'ın içtenliği karşısında iliklerine dek ürpermişlerdi.

İşte bu yüzden kimsesiz bir boğulmuş adam için ellerinden geldiğince görkemli bir cenaze töreni düzenlemeye karar verdiler. Çevre köylerden çiçek getirmeye giden kimi kadınlar yanlarına, anlatılanlar karşısında kulaklarına inanamayan kimi başka kadınları da alıp gelmişler, o kadınlar da ölü adamı görünce daha çok çiçek getirmek için geri dönmüşlerdi. Çiçek üstüne çiçek gelmiş, sonunda öyle çok çiçek ve öyle çok insan birikmişti ki iğne atılsa yere düşmezdi. Son anda, onu bir öksüz gibi sulara bırakmak acı geldi ve köyün en iyi insanlarından bir baba, bir anne, teyzeler, amcalar ve yeğenler seçtiler, öyle ki, köyde oturan herkesle onun arasında bir kan bağı oluşmuştu. Uzaktan ağlaşmaları duyan kimi

gemiciler de rotalarını değiştirmişlerdi; bir tanesinin kendisini geminin ana direğine bağlattığı haberi kulaklara çalındı ve sirenlerle ilgili eski söylenceler anımsandı.

Onu sarp kayalıkların arasından tepeye taşıma ayrıcalığı için insanlar birbirlerine girerlerken, kadın erkek hepsi, boğulmuş adamlarının görkemi ve güzelliği karşısında sokaklarının ne denli ıssız, avlularının ne denli çorak ve düşlerinin ne denli kıt olduğunun ilk kez ayırdına vardılar. Geri dönmek isteyecek olursa, istediği zaman geri dönebilsin diye, onu çıpaya bağlamadan salıverdiler, ve bedeninin uçurumdan denizin dibine inmesine dek geçen o yüzyılların solukta biri kadar kısa bir süresi boyunca soluksuz beklediler. Herkesin artık eksiksiz orada olmadığını, bundan böyle de hep bir eksikleri olacağını kavramak için birbirlerine bakmaları gerekmiyordu. Ama, bundan sonra her şeyin farklı olacağının, evlerinin kapılarının daha geniş, tavanlarının daha yüksek, döşemelerinin daha sağlam olacağının bilincindeydiler. Esteban'ın anısının bir yerlere çarpmadan her köşeye girebilmesi ve gelecekte hiç kimsenin, Yazık, koca budala da sonunda geberdi, demeye cüret edememesi için. Çünkü, Esteban'ın anısını sonsuza dek yaşatmak için evlerinin önünü capcanlı renklerle boyayacak, pınarlara ulaşmak için kayalıkları yarıp tepeleri çiçeklerle bezemek için belleri çatlayıncaya dek didineceklerdi. Gelecek yıllarda, büyük yolcu gemilerindeki yolcular gün ağarırken enginlerdeki bahçelerden yayılan baygın çiçek kokularıyla gözlerini açacak, kaptanın, üniformasını giymiş, usturlabı, kutup yıldızı ve bir dizi savaş madalyasını kuşanmış olarak köşkünden inmesi gerekecek, ufukta görünen öbek öbek güllerle bezeli tepeyi gösterip on dört dilde, Şuraya bakın, rüzgârın artık dinginlikten yatakların altına çekilip uykuya daldığı, güneşin parlaklığından günebakanların hangi yöne döneceklerini bilemedikleri şu yere bakın, işte, evet, Esteban'ın köyü orası, diyecekti. ❁

İngilizceden çeviren : Rita Urgan

İki okyanus var : biri yazarlar, öbürü okurlar. Ya kitaplar? Onlar da okyanusların birinden öbürüne akan ırmaklar, dereler.

– Nermi Uygur

ÇAVLANIN İÇİNDE SESSİZCE
2

NEZİHE MERİÇ

"Ben anılarımı yazayım" diyorum. Yazmalıyım. Zaman geçiyor. Bazı şeyler unutuluyor. Bazıları, başkalarının anılarında, onların algılayışına göre yorumlanıp, değişiyor. Doğal bir şey. Ne var ki, bu değişiklikler zaman zaman zararlı bile olabiliyor. Çünkü, diyorum ki, bu devran böyle gitmez.

BEN NEYİM? Tembelin biri miyim? Değilim. Tersine, yaşamımın örgüsü içinde, gereğinden – bile – çok çalışkanım. Kendime, eve, çocuklara, arkadaşlara, yakınlarıma yetip yetişiyorum. Çünkü ben böyleyim. Bu, beni – çocukluğumdan beri yalnız biri oluşum bir yana – hep kendimle barışık tutar. O zaman, nedir bu yazma konusunda yaptığım ağırdan alma. Yazamamak demek istemiyorum. Zaten benimki yazmamak değil, kâğıda geçirmemek. Çünkü ben durmadan yazar dururum kafamda. Yapım böyle.

İki yıl önce bir sözü dilime pelesenk etmiştim.

"Ben anılarımı yazayım." "Ben de," değil! "Ben! Başkalarına kalmadan, ben yazayım." Sonunda, oturup bir tane yazdım. "Varlık"ta yayımlandı : "Çavlanın İçinde Sessizce". İki yıl falan geçti üzerinden sanırım. Kendime verdiğim söze göre, her ay yazacaktım. Yazamadım. Neden? Pek bir nedeni yok! Başka şeyler yazdım. Çok önemsediğim çocuk dizisini sürdürdüm : *Küçük Bir Kız Tanıyorum Altı Yaşında.* Yedi, sekiz, dokuz diye sürdü. Bu diziyi çok seviyorum. Beş kitap oldu. Ayşe, altı yaşındaydı. Şimdi on yaşında. Büyüdü, bana kafa tutmaya başladı. Biraz zorlanıyorum. Bu diziyi çalışırken, bir çocuk kitabı daha yazıldı, adeta kendiliğinden. *Dur Dünya Çocukları Bekle.*

Çocuklar için yazmayı sevmem, kendi kendime çok eğlenmem bir yana, önemli buluyorum. Genellikle, çocuk, büyük adamın küçüğü gibi düşünülüyor. Oysa çocuk başlı başına bir dünya, bir alem, bir kişi. Dili algılayışı, dili kullanışı, düşünce sistemi, yargılaması, usa vurması hep kendine has. Bizim edebiyat dünyamızda, çocuk edebiyatı, yok denecek kadar az ne yazık ki. Ortada çok kitap var da, yazınsal düzey ve çocuk edebiyatı açısından bakıldığı zaman durum umut kırıcı. Çocuklar için hep bir şeyler anlatılıyor. İçinde çocuğun hoşuna gidenler de olabilir. Ama, bunlarda, çocuğa dil yoluyla metinden geçecek olan dili iyi kullanma zevki, becerisi, estetik duyguların uyanması, kendini düşünme, çevreyi algılama vb. üzerinde durulmadığı için amaç gerçekleşmiyor.

Evet! Neyse! Bir oyun yazdım. *Çın Sabahta.* Ben başka türlü oyunlar yazmak istiyorum. Bilgim görgüm yok bu konuda. – Memleketimizin koşulları içinde ne kadar olabilirse o kadar .– Gene de, çağdaş tiyatroyu seziyorum. *Çın Sabahta* is-

tediğimi yaptığım bir yapıt değil. Olsun. Gene de çok beğeniyorum. – Ben kendimi hep beğenirim. Bence herkes beğenir. Ben söyleyenim – iki öykü yazdım : "Balıklar da Acı Çeker" ve "Yandırma". İkisi de çok eski yıllardan beri yazılmak istiyordu. İçimi buruyordu. Yazıp rahatladım. Yazdıklarımın hepsini çok seviyorum. Bir de bu var. Yazdıkça bir sevinç bir sevinç. Eh durmadan yazsam ya o zaman!

Peki anılar? Onları yazmadım. Olmadı. Nedensiz kuş uçmaz denir. Arasam, sıralayabilirim birkaç neden ama, bu yazının dışında kalır diye, geçiyorum.

Şimdi zaman zaman gene tutturuyorum :

"Ben anılarımı yazayım" diyorum. Yazmalıyım. Zaman geçiyor. Bazı şeyler unutuluyor. Bazıları, başkalarının anılarında, onların algılayışına göre yorumlanıp, değişiyor. Doğal bir şey. Ne var ki, bu değişiklikler zaman zaman zararlı bile olabiliyor. Çünkü, diyorum ki, bu devran böyle gitmez. Yıllardır biriken karanlık, yetişen, değişen dünyaya ayak uydurmaya çalışan yeni kuşaklarla aydınlığa çıkma umudu beslemek zorunda. Başka türlü dayanma gücü bulamayız. Umut üretmek sözünü bu yüzden seviyorum.

Gün gelecek, yeni, iyi bilgilenmiş, aydın kuşaklar yetişecek. Bizim bıraktıklarımız, onlara çalışmalarında yardımcı olacak. Bu yüzden anı yazarken çok dikkatli olmak, sorumluluğunu iyi taşımak gerekir.

Fakir Baykurt'un "Adam Öykü"nün 4. sayısında yayımlanan yazısını okuyunca, düşündüm kaldım. Oradaki Nezihe Meriç'i yadırgadım. Tanıyamadım. Fakir'in imgelemi onu oldukça yanıltmış. Romancı anılarını yazınca böyle mi oluyor, diye şaşırdım. Ben, Nezihe Meriç'i o yazıda yansıyan biçiminden kurtarıp kendime benzetmek istiyorum bu yazıda. Fakir hiç gücenmesin. Hiç kimseyi incitmek istemem. Kıyamam. Ama, bu kendim için de geçerli. Ben de incinmek istemem.

Benim, şu dil konusunda, hastalık derecesindeki titizliğimi yakınlarım bilirler. Bir noktalı virgülün yanlış kullanılmasına bile dayanamazken, benimle hiç ilgisi olmayan sözcüklerle, konuşma biçimiyle, bana maledilmiş diyaloglara nasıl dayanayım! Bir insanın konuşuşuna, seçtiği, kullandığı sözcüklere, susmalarına, ünlemlerine vb. çok dikkat ederim. Bu konuda herkesle rahat değilimdir. İdare ederim bile diyemem. Dayanıksızım. Sıkılır, susuveririm beğenmediysem. Doğrudur, bu yüzden olacak, beni büyük burunlu sanır pek tanımayanlar. Olur mu öyle şey canım! Değilim tabii. Neyime!

Hani deveye demişler ki, Boynun eğri, o da demiş ki hani, Nerem doğru ki! Baştan başlamak gerekecek – kısaca –.

Ben, bir zamanlar, Salim Şengil'in çıkardığı "Dost" dergisinin yazı işleri yönetmeni görünürdüm. Çok eski, 1960'lı yıllar. Bunun iki nedeni vardı. Biri, Salim Şengil'in basın kartı alma meselesiydi. Hem dergi çıkarıp hem kitap yayımlaması basın kartı işini çıkmaza sokuyordu. Ama nasıl oluyordu anımsamıyorum. İkinci ve önemli olan neden, Nâzım Hikmet'in yapıtlarını yayımlama kararıydı. 27 Mayıs'tan sonra, Nâzım Hikmet basmaya karar vermiştik. Bu onurlu işi yapmak istiyorduk ama, kaygılarımız eksik değildi. O zaman düşündük ki, ben tutuklanırsam, Salim işi yürütür, yaşamamız için gerekli olan, o para denilen şey, kazanılırdı. Çocukların sorumluluğunu taşımak diye bir şey vardı. Ama, o tutuklanırsa felaketti. Benim dergi, yayımcılık, kâğıt, matbaa vb. gibi işlerden hiçbir şey anlamadığımı herkes bilir. Orta yerde kalırdık. Benim katkım, düzeltmeleri yapmak, yazıların bazılarını okuyup ayırmak falandı. Dergiye birçok arkadaşımız canla başla yardımcı oluyordu zaten. "Seçilmiş Hikâyeler" olsun, "Dost" olsun sevilen bir dergiydi. Çevresinde dost bir havada toplanılmıştı. O zamanın koşulları içinde, olmayan, oldurulmayan yağıyla kavrulan, durmadan engellenen, bin çeşit zorluğun içinde var olmaya çalışan bir dergi. Salim Şengil'in sevgisi, yılmak bilmez gayretiyle yayımlanabiliyordu. Göçmen bir çocuğun, içine ağu gibi akmış yoksunluklarının üstesinden gelme, kendini dolaylı da olsa ifade edebilme çabasıydı bu dergi, bu yayınlar. Can pazarı bir uğraştı. Bilen bilir, anlayan anlar bunu. Anlamayanı hiç saymadık zaten. Bir yığın. Sayılacak gibi değil ki!

İşte tüm bu sıkıntıların arasında ben yazı işleri müdürü görünmek zorunda kalmıştım.

1968'de bir Komer olayı var. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Komer'in arabası yakıldı. Tam da o gün, Nâzım Hikmet – kronolojik sırada yayımlayacağımız – dizisinin ilk kitabı "Nâzım Hikmet Bütün Eserleri I" çıkmış, kitapçılara dağıtılmıştı. O sabah, Ahmet Küflü bana telefon etti. Kısık bir sesle, çabuk çabuk. "Kitabı topluyorlar. Hazırlıklı ol. Telaşlanma," falan gibi bir şeyler söyleyerek beni uyardı. Yıllar sonra, söylenildiğine göre, Komer, "Gördüğüm kadarıyla Türkiye'de sol çok rahat" mı demiş ne demiş, onun üzerine bir kadın yöneticiyi tutuklayıp, durumu kurtarmışlar(!) Geçmiş zaman. Çok şey unutuluyor. Ayrıntılara gerek görmüyorum. Sorguya gittim ve tutuklandım. Doğru Merkez Cezaevi'ne. 12 Mart öncesi, tutuklanan bir kadın yazar olarak, basın yerinden uğradı. Hemen hemen tüm köşe yazarları yazılar yazdılar. Telgraflar yağdı hapishaneye. Ben – uzun hikâye – Salim'le, avukatımız Saffet Nezihi Bey'in büyük çabaları, koşuşturmaları sonucu, kefaletle çıktım. Mahkeme süredursun, 12 Mart patladı.

Yıllar sonra, söylenildiğine göre, Komer "Gördüğüm kadarıyla Türkiye'de sol çok rahat" mı demiş ne demiş, onun üzerine bir kadın yöneticiyi tutuklayıp, durumu kurtarmışlar(!) Geçmiş zaman. Çok şey unutuluyor. Ayrıntılara gerek görmüyorum. Sorguya gittim ve tutuklandım. Doğru Merkez Cezaevi'ne. 12 Mart öncesi, tutuklanan bir kadın yazar olarak, basın yerinden uğradı.

Olaylar aldı yürüdü. Benim davam 12 Mart öncesi bir dava olarak, bir köşenin birinde otomatiğe bağlanmış olarak kaldı. Her seferinde bir ay sonraya, iki ay sonraya ertelenip duruyordu.

Bizler, hepimiz, bütün sıkıntılarıyla 12 Mart'ı yaşıyorduk. Ben ayrıca, durumunun belirsizliğinin, mahkeme sonucunun bu koşullar içinde ne olacağını bilememenin de azabını çekiyordum. Zaman durmuyordu tabii. Aradan üç dört yıl falan geçti bu durumda. 12 Mart çılgınlığı sürüyordu. Kötü, karanlık, umut kırıcı, acılı günlerdi. Sonunda Deniz'lerin idam günü geldi çattı.

İstanbul'dan sevgili Onat gelmişti. Telefon etti. Acele çağırdı beni. Sanatsevenler'de buluştuk. Anlattı ki, binlerce imza toplanmıştı. Sanatçıların pek çoğuna çağrı yapılmıştı. İsmet İnönü'ye gidilecek ve siyasi ağırlığını koyması, idamları önlemesi istenecekti.

"Hemen gidelim. Hemen hemen..." dedim. Ertesi sabah gittik. Onat Kutlar, ben, Fikret Otyam, Altan Öymen ve – hep üzülürüm, adını unuttuğum için – bir savcı arkadaş. Vay! Siz İsmet Paşa'ya mı gidersiniz! Siz kimsiniz! Kim bu Nezihe Meriç? Komünizm propagandası yapmaktan mahkemelik kadın yazar. Nerde bunun evrakı! Biz – geçmiş zaman, karıştırıyorum işte – temyiz sonucunu bekliyorduk sanırım uzun zamandır. İhbarnameyi polis getirecek diye düşünürken, postacı getirdi. Ben de, ne bileyim, atıp imzayı aldım. İki yıl hapis, bir yıl Adana'ya sürgün, altı ay gözaltı.

Salim, "Hayır" dedi. "Hapse gitmek falan yok!" Bir haftalık Merkez Cezaevi'nde kalışım – Aslı çok küçüktü – bile sinirlerimi altüst etmişti. Etkileri, kaç yıldır sürüp gidiyordu. Ben zaten sinir yapısı bozuk, aşırı duyarlı, titiz biri olduğumdan, bu iki yıl hapis, Adana vb. beni ne yapmazdı ki.

Sonraki yıllarda bizim çocuklarımızın başına gelenleri yaşadıktan sonra, bunların sözü bile edilmez de, sırası geldi, bir şeyler açığa çıksın, yanlış yorumlara uğramasın diye yazıyorum.

Tutuklanma meselesi böyle. Salim'in dediği oldu. Ben kaçak yaşamaya başladım. Ama bu, öyle acılı, sıkıntılı bir kaçaklık değildi.

Gaziosmanpaşa'da, baba dostu bir yakınımın, sevgili Türkan Poyraz'ın, o çağdaş, mert, cesur, korku bilmez, dost kadının evinde, küçük kızım da yanımda, – evimden, yerimden, kitaplarımdan uzak oluşumun getirdiği huzursuzluğu, kaçak psikolojisinin baskısını, başkasına zarar verme korkusunu saymazsak – beyler gibi yaşıyordum. Asıl sıkıntıyı Salim çekiyordu. O evde yalnız kalmıştı. Her şeye

karşın çok tedirgindi. O da sık sık geliyordu yanımıza. Yani benim, her gece bir evde yatmam, oradan oraya dolaşmam, sıkıntı çekmem falan gibi olaylar söz konusu olamaz. Sonra kim o başörtülü, kara gözlüklü kadın. Yok canım. Ben ilk gençliğimden beri, bere, başlık, şapka, kasket giydim. Kıyafet konusunda, kendime has bir seçimim oldu her zaman. Öyle ki, bir gün Füsun Akatlı'yla Tomris Uyar beni uzaktan görmüşler. Benim belli kıyafetlerimden biri : Tayyör, bere. Füsun Akatlı, uzaktan, tanıyamamış beni. Tomris'e,

"Bak" demiş, "şu karşıdan Nezihe Meriç kılıklı bir kadın geçiyor." – Burada 'kılıklı' sözcüğü eksi bir anlam taşımıyor. Onun gibi giyinmiş anlamında – Yan yana gelince anlatmışlardı bana, gülmüştük. – 1 Mayıs'lardan biriydi sanıyorum – ceketlerim, pantolonlarım, dar eteklerim, yakası kalkık gömleklerim, yerli bezlerden kendi icadım bol giysilerim, deli renkli atkılarım, yamalı şeylere, soluk renklere olan düşkünlüğüm, yaptığım takılar vb. hep bilinir. Liseden beri miyop gözlüğü takarım. Güneşi görünce kararan camlar Türkiye'ye geldiğinden beri de gözlük camlarım öyledir. Beni hiç kimse kara gözlükle görmemiştir. Başımı hiç örtmediğim gibi – camiler, cenazeler dahil – hiç kara gözlüğüm de olmadı.

O kaçak yaşadığım zamanlarda, gündüzleri çıktığım oluyordu. Hatta bir gece de tiyatroya gitmiştik. Türkan Poyraz'la, evet. En önde oturuyorduk. Umran Uzman başroldeydi. Sahnenin önüne doğru geldiğinde, beni görünce, gözlerine inanamamış, sözünü unutmuştu. Ama geceleri hiç çıkmadım. Asla. Buna, ne Salim, ne Türkan Poyraz, ne Aslı razı gelirdi. Çocuk da, huysuz, hırçın bir çocuk olmuştu doğal olarak. Yakalanırım diye ödü patlıyordu.

Benim kaçak yaşayışım, tabir caizse, dillere destan olmuştu. Beni seven çokmuş meğer. Herkes üzülüyordu. Salim'e,

"Sakın Nezihe'nin nerede olduğunu bana söyleme, duyulur muyulur da!" diyenler çoğunluktaydı. Pek öyle sıkı izlendiğimi de sanmıyorum. İsteseler bulamazlar mıydı! Bir sıra komiklik bir aradaydı zaten. Bir yandan komünizm propagandası (!) yapan zararlı bir yazarı tutukluyorlar, öbür yandan, aynı günlerde bu yazarın yazdığı oyun – *Sular Aydınlanıyordu* – devletin tiyatrolarında oynanıyor. Hem de çoğunluk izliyor. Çünkü, Oda Tiyatrosu'nda olsun, Yeni Sahne'de olsun kapalı gişe yapıyor oyun. Hapishaneden çıkmışsın, davan sürüyor, yaptığın hayınlık ayyuka çıkmış, sen tiyatroda, kendin gibi komünist – Suat Taşer – bir yönetmenle oyununu çalışıyorsun, oyunun sahneleniyor. Şu bizim işlerimiz!

Sonra, eşyalarım bavulumda, bavulum da yanımdaydı. Yok canım, öyle ev ev dolaşmıyordum. Hele Çankaya'daki evimizin yakınından bile geçmiyordum. Baskın bir polis korkusu, yakalanma korkusu vardı. Dedim ya Aslı buluğ çağına girmişti. Ben, hem ona çok düşkündüm, yedi yıl beklediktен, yıllar yılı 'itiyadi düşük' acısı çektikten sonra geçmişti elime, hem de, elbette hapse girmek istemiyordum. Kim ister! Kaçak yaşamımın bir bölümü Side'de, bir bölümü Çeşme'de, bir bölümü de İstanbul'da geçti zaten. Af yaklaşınca eve geçtim. Apartmanda, karşı komşuyla, bizi çok seven kapıcımızdan başka, pek kimse bilmiyordu döndüğümü. Evde kimse yokken kapıyı açmıyordum. Az tanıdığım biri gelmişse, yanına çıkmıyor, arka odada oturuyordum sessizce.

1968-1974. Tam altı yıl, benim zayıf sinir yapım, mahkeme, hapis, kaçak yaşamak, önce küçük bir çocuğun ortada kalışı – bakacak kimsemiz yoktu – sonra

küçük kızın büyüyüp buluğ çağına girişi vs. gibi durumlarla iyice yıprandı. 12 Mart zaten hepimizi perişan etmişti. Altı yıl bir yazarın yaşamında, o kırklı yaşların en verimli çağında önemli bir zaman parçası. Yarının hatta bir saat sonrasının ne olacağını bilmeden, o gerginlik içinde, ne okuduğunu anlıyorsun, ne yaşadığını. Ne düşünmek, ne coşku, ne okumak yazmak! Tam bir boşluk. Derken af geldi. Hemen arkasından da göç sıkıntısı. Yirmi yıl yaşadığım kentten ayrılmak benim için zor oldu. Çok özlem çektim. İstanbul'a zor alıştım. İstanbul, ilk gençliğimin kentiydi, yabancım değildi ama, o zaman Ankara başka bir Ankara'ydı. Ayrılmak acı geldi. Bir zaman da bu durumun sıkıntısını yaşadım.

Özgürlük güzel şey! Her şeye karşın çabuk kendime geldim sayılır. Kafamı toparladıktan bir süre sonra. Erdal Öz'ün yüreklendirmesiyle *Alagün Çocukları* adlı bir çocuk dizisine başladım. On iki kitap olacaktı. 12 Mart'ta büyüyen çocuklardı bunlar. İlk kitap çıktı, ama ne yazık ki, hemen, 12 Eylül yetişti. Birinci kitaptan sonra dizi kaldı. Baskınları, devrilen kütüphaneleri, toplanan kitapları, götürülen anneleri babaları nasıl yazarsın. Kendi kendini denetleme denen bir şey var. Yaz da göreyim! Bütün hevesim boğazımda kaldı. Küstüm oturdum.

Küsmek çıkar yol değil ki! Yazmadan duramıyorsun. Bir süre sonra *Dumanaltı* geldi. O altı yıl içinde birikmiş olanlardı *Dumanaltı*. Daha sonra bir oyun, *Sevdican*. Köyden kente, kentten yurtdışına başlayan büyük göç, beni hep heyecanlandırmış, hep ilgi alanımın içinde kalmıştır. *Sevdican*, bir Alman tiyatrosu tarafından kabul edilip repertuvara alınınca, heyecandan bacağım tutuldu. Dedim ya, yapım böyle. Aşırı heyecanlı bir yapı. Uzun zaman bacak ağrılarıyla yaşadım; ağrıdan ağlayarak. Teşhis konulamadı, ne olduğu anlaşılamadı. Oyun başladı, ağrı bitti. *Sevdican* altı yıl Almanya'da turne yaptı. Bizim oyuncularımızdan – yazarlarımızdan da – kaç kişi okumuştur acaba? İşin bu yönü de var. Gönül kırıcı, köpük kesici.

Benim bildiğime göre, bir yazar hakkında yargıya varmak için, kabaca söylersek, o yazarın tüm yapıtları, çağdaş yöntemlerle, dili, seçtiği konuları, kurgulaması, zaman içindeki değişimleri, evreleri, sapmaları, ideolojisi vb. vb. açısıdan bir bir incelenir, dökümü yapılır, metinler, sözcükler kat kat, lif lif ayrılır, her bakımdan açılır, sonra belli anlamlamalara göre destelenip bir sonuç çıkarılır. Ancak o zaman yazar hakkında bir yargıya – belki – varılabilir.

Arkasından, *Bir Kara Derin Kuyu* geldi. Sonra, sırayla, yukarda sözünü ettiklerim. Ben yazmaya hiç ara vermedim. Çünkü yazmadan yaşamayı bilmiyorum.

Benim bildiğime göre, bir yazar hakkında yargıya varmak için, kabaca söylersek, o yazarın tüm yapıtları, çağdaş yöntemlerle, dili, seçtiği konuları, kurgulaması, zaman içindeki değişimleri, evreleri, sapmaları, ideolojisi vb. vb. açısından bir bir incelenir, dökümü yapılır, metinler, sözcükler kat kat, lif lif ayrılır, her bakımdan açılır, sonra belli anlamlamalara göre destelenip bir sonuç çıkarılır. Ancak o zaman yazar hakkında bir yargıya – belki – varılabilir.

Böyle bir çalışma yapmadan, "Büyük bir yetenek, bir yandan ev kadınlığının kısır döngüsünde, bir yandan yaşanılan yılların kördumanında, kabuğuna büzüldü kaldı" da ne demek! Olur mu böyle şey! Yetişen gençlere yazık! Ciddi sanacaklar.

Evet, kusurum var. Medya dedikleri bu bin başlı ejderhayla baş edemedim. Doğrudur, tüm sevecenliğime, tüm sıcacıklığıma karşın büyük burunluyumdur. Medyanın isteklerini göz önüne alamadım. Reklam, kitap satışı, kendini hep vitrinde tutma, ne yapıp edip adından söz ettirme vb. gibi yollara girmedim. Bunları tenezzül saydım. Ayrıca, bunlar nasıl yapılır bilmiyorum da. Bu açıdan bakıldığında, pek çok yazarımız aynı durumda değil mi? Bir ben miyim?

Herkesi, genç, yaşlı, çocuğum gibi severim. Böyleyim. Ama, hiç şöyle bir şey söylemem : "...Ben de senin anan sayılırım.." Hayır. Benim böyle bir 'üslubum' olamaz. Fakir'in yazısındaki tüm diyaloglara, sözcüklere hayır! – Bu durumlarda hemen ateşim çıkıyor, kanım kuruyor sinirden. – Özdemir İnce bana, "anacığım" der. Desin. Severim öyle deyişini. Erdal Öz kızar : "Bu Nezim de hep kendini bizden çok büyük sayar" der. Güleriz. Yok canım, analıktan falan kaçındığımdan değil. Benim sıkıntım başka. Dediğim gibi bir üslup meselesi. Örneğin, o çok sevdiğim Irazca'ya da, "karı" demem. Karı sözcüğünü kullanmam anlamımda değil. Konuşma biçimimde zaman zaman külhani bir hava vardır, bilirim. Küfürlü de konuşabilirim. Ama, bu başka, Irazca'ya karı demek başka. O köyünde Irazca karıdır elbette. Ama benim ondan söz edişimde, bu 'karı' geçerliğini kaybeder; derinlerinde sakladığı sıfatları, ana kadın, Irazca kadın, Irazca hanım, Irazca hatun, Irazca nene'yi bir arada yüklenmiş olarak, benim için sadece Irazca olur. Benim konuşma biçimim, benim üslubum bunu, böyle taşır.

Örneğin hiç 'kocam' dediğim duyulmamıştır. Benim dille olan çileli, hırçın, kılı kırk yaran ilişkimi yakından bilenlere sorulsun, öykülerimdeki konuşmalara bu açıdan bakılsın, benim 'kocam' diyeceğim düşünülemez. Dediğim gibi, bu bir konuşma biçimi meselesidir.

Sonuç : Anılar yazılırken, çok dikkatli olmak gerekir. Önce şu var, pek çok şeyi kaybediyor bellek. Unutkanlıklarımız var. Bu yüzden, yıllarca önce yapılmış konuşmalar, zaten böyle sözcüğü sözcüğüne akılda kalmaz. Kendi algılayışımız, üslubumuz hep baskın çıkar. Ne yaparsak yapalım bu böyledir. Anılar çok önemli. Hele böyle bir portre çiziliyorsa özellikle titizlenmek gerek.

Anılar bizim yaşamımızın, yaşadığımız çağa nasıl baktığımızın, nasıl katıldığımızın aynası.

Ben anılarımı yazayım artık. Böyle olmayacak.

*Anılarımı – yazabilirsem – "Varlık" dergisinde yayımlamak istiyorum. İlk orada başladığım için. Bu yazı, "Adam Öykü"de ki bir yazı nedeniyle olduğu için, bu seferlik burada yayımlanıyor.

ERHAN BENER

Maria Del Reposo

ÖĞLEDEN sonra toplantıya ara verilmişti, bundan yararlanarak biraz alışveriş yapmak istedim. Vaktin geçtiğini fark etmemişim. Mağazadan çıktığımda karanlık basmak üzereydi, üstelik, bardaktan boşanırcasına da bir yağmur yağıyordu. Bir taksi bulmak umuduyla kalabalığın arasından fırladım, sırılsıklam olmaktan başka işe yaramadı çıkışım. Biraz sonra üşümeye de başladım. La Fayette'in saçakları altına sığınmış, akşam alacasının sıkıntısı ve iş çıkışının yoğun trafiği içinde çaresiz kalmış yüzlerce insandan biri olarak, buradan nasıl kurtulabileceğimi düşünüyor, kendimi alabildiğine mutsuz hissediyordum. Sıçrattığı çamurlu sularla bekleşenleri zifosa bulayarak üzerimize doğru gelen bir otomobile kendi dilimden sunturlu bir küfür savurmak üzereydim ki, şoför arabasını tam benim hizamda durdurdu, eğilip yanındaki kapıyı açarak, Türkçe, "Hadi, atla!" diye seslendi.

Çevremdeki, benzer felaketlere uğrayanların çaresiz dayanışma duygularından bir anda sıyrılarak beni yıldırımlarıyla çarpmaya hazırlananların hasetli bakışlarına aldırmadan, gökten inen bu mucize halata sıkı sıkı sarıldım ve kendimi arabanın içine attım; hemen de hareket ettik. Neden sonra dönüp baktım kurtarıcıma. Arabanın içi de karanlıktı, belki de bu yüzden onu hemen tanıyabildiğimi söyleyemem; yine o kurtardı beni mahcubiyetten :

– Beni tanımadın değil mi? dedi. Benim, ben... Salih... Nam-ı diğer, *Salih el kuvvetli!*

Elimde olmadan gülümsedim, lakabını söylemese, yolda görsem tanımazdım; tanınmayacak kadar çok değişmiş olduğundan değil, ama onunla lise çağında şöyle böyle bir arkadaşlıktan öteye gitmeyen, üniversite yaşantımızda ise, farklı gruplarda yer almamız ve özellikle de ayrı fakültelerde okumamız nedeniyle nadir buluşmalarla sınırlanan yakınlığımızı, daha sonra, aradan geçen neredeyse on beş yıl içinde anma fırsatının pek az çıkmış olmasından, daha açıkçası, onu belleğimdeki dostlar albümüne yerleştirmeyi düşünmemiş olmamdandı. Ona neden "El kuvvetli!" denildiğinin belki de çok ilginç olan öyküsünü bile çoktan unutmuştum. Onun beni anımsaması için de belli bir neden yoktu. Ne var ki, dilimizde hep gurbet sözcüğüyle birlikte söylenir olan "yaban elleri"nde, çok daha önemsiz tanışıklıklar bile inanılmaz güçlü anlamlar kazanıyor ve insana yaşam sevinci verebiliyor.

İkimiz birden aynı anda, "Ne arıyorsun burada?" dedik.

Benim, onun burada bulunuşu ile ilgili hiçbir bilgim yoktu, ama o benim

üniversitede İspanyol dili ve edebiyatı kürsüsünde görev yaptığımı duymuştu.

– Don Quijada konusunda bir haftalık bir sempozyuma katılmak için geldim, dedim; anlamadığını fark edince de Don Quijada'yı Donkişot olarak açıkladım.

– Millet aklını kaçırmış, dedi başını sallayarak. Konuşacak başka şey kalmadı mı!

– Donkişot, günümüzde önemini daha da çok artırıyor, dedim. Neyse. Peki sen ne yapıyorsun? Bakıyorum, araba falan?

Bir kamu kuruluşunda müfettişmiş, altı ay önce, birkaç arkadaşıyla birlikte, *bilgi, görgü ve uzmanlıklarının artırılması* amacıyla bir yıllığına Paris'e, staja gönderilmiş. İyi para alıyormuş, keyfi yerindeymiş.

– Seni orada, kalabalığın arasında görünce çok şaşırdım, dedi. Dünya küçük. Biliyor musun, buraya geleli özellikle bizimkilerle ahbaplık etmekten kaçınıyorum. Birbirleriyle düşüp kalkıyorlar, sonra bonjur, bonsuar demesini bile öğrenmeden dönüyorlar memlekete. Varsa yoksa para biriktirip araba almak...

Gülümsedim :

– Sen de almışsın ya? dedim.

– Benim değil, dedi, anlamlı bir biçimde gülümseyerek. Benim kızın bu!

Arabayı, yol kenarlarında bekleşenleri ıslatmaktan özellikle zevk alırcasına su birikintilerine dalıp çıkararak ve Paris trafiğine göre bile hayli hızlı bir şekilde sürüyordu.

Neden sonra ona "Salih el kuvvetli!" diye ad takmış olmalarının sebebini anımsadım. Lisedeyken, son sınıfa kadar, bir kadınla cinsel ilişki kuran ilk arkadaşımız bildiğim kadarıyla oydu. Tabii *kendisinden menkuldü* bu husus. Yine, kendi anlatışına göre, genelevdeki kadınlar bundan yaka silkerlermiş, çünkü, üç, beş, Allah ne verdiyse, parasının karşılığını sonuna kadar istermiş! İri yapılı, yuvarlak yüzlü, kazanacağına güvendiği durumlarda kavgadan kaçmayan, mertlik düşleri kuran, galiba kimi kadınların yakışıklı sayabilecekleri biriydi.

– Demek Paris hayatına çabucak uyum sağladın? dedim.

– İnsan dünyaya bir kez geliyor, dedi. Sen ne yapıyorsun? Evlendin mi? Çocuk mocuk?

– Acele etmiyorum.

– Sen akıllı adamsındır!

Salih, henüz işletme fakültesi son sınıfındayken hayli varlıklı bir işadamının kızıyla evlenmiş, Hilton'da yapılan görkemli düğününe bütün sınıf arkadaşlarını davet etmişti. Bu evlilik uzun sürmemişti. Kendisi, "Kabahat benim, ben bu pis burjuvaların arasına girmemeliydim," falan diye açıklamaya kalkmıştı ama, dedikoduculara bakılırsa kızcağıza çok kötü davranmış, eziyetler etmiş, orospularla ilişkisini sürdürmüş, hatta genelev kadınlarından kaptığı pis bir zührevi hastalığı da aşılamış gencecik karısına; sonunda kadıncağızın canına tak demiş, pılısını pırtısını topladığı gibi evden kaçmış. Bizimki evi terk bahanesiyle hemen üste çıkmış, kayınpederinden yüklüce bir tazminat koparırarak boşanmıştı karısından.

Düşündükçe onun bu evliliğini, duyduğum zaman tüylerimi diken diken etmiş olan, ilk gecesinin öyküsü geldi aklıma. Düğün gecesi, zifaf sırasında, herhalde heyecandan, genç gelinin adet kanaması başlamış, bunu görünce Salih, "Ne

biçim kızsın sen, bunu nasıl hesap edemezsin!" diye bağırarak ortalığı birbirine katmış... Ertesi gün bu durumu önüne gelene anlattığını duymuştum ortak arkadaşlarımızdan.

Yüzümü buruşturmuşum farkında olmadan.

– Ne o, dedi. Yoksa pot mu kırdım? Yakında düğün müğün mü var? Yoksa bu arada sen de benim gibi...

– Allah yazdıysa bozsun, demişim.

Otelimin önünde durduğumuzda,

– Bu karşılaşmayı kutlayacağız, dedi. Bu akşam benimki Paris dışında. Yarın akşam birlikte olursak, seviniriz.

Sevgilisinin benimle birlikte olmaktan neden sevineceğini anlamamakla birlikte, olur, dedim. Tek başına insan Paris'ten bile keyif alamıyor. Aslında Salih el Kuvvetli'nin sevgilisini övünmek için bana göstermek istediğinin farkındaydım. Varsın olsun. İnsanlara zaman zaman küçük mutluluklar bağışlamakta bir kötülük yoktur.

– Sevinirim, dedim. Ama henüz vakit erken, önemli bir işin yoksa, gel şurada iki tek atıp biraz laflayalım.

Onun da canına minnetti. Arabanın anahtarını değnekçiye verip içeri girdik. O, barda beklerken ben odama çıkıp ıslak ceketimi çabucak değiştirerek aşağı indim. O viskisini söylemişti bile. Ben de bir burbon ısmarladım.

– Yarın akşam yedide gelir seni alırım, senin için de uygun mu? dedi.

– Akşam toplantıdan kaçta çıkacağımız belli olmaz. Otele dönmeyebilirim. Sen adresini bana ver. Ben bir taksiye atlar gelirim.

Adresini yazarken nedense biraz duraksadığını fark ettim. *Rue Vaugirard* üzerinde, Pasteur enstitüsü yakınlarında bir yerde oturuyormuş. Burası, anımsadığım kadar, Paris'in yoksulca semtlerinden biriydi.

İçkilerimizi içerken laf lafı açtı, sohbet koyulaştı. "El kuvvetli" lakabından önce, lisedeyken ona "Beleşçi" dediğimiz geldi aklıma. Tuvaletlerde gizli gizli tüttürenlerden erketelik karşılığı sigara otlakladığı için bu adı takmışlardı ona. Yıllardır belleğimin derinlerinde yitip gitmiş olan anılar su yüzüne çıktı. Onu bir ara "Salih el Kuvvetli!" oluşundan ötürü kıskandığımı bile anımsadım. Kendisinden mi duymuştum, yoksa bir başkası mı anlatmıştı, unutmuşum, ilginç bir *striknin* öyküsü de vardı; ayrıntıları, daha doğrusu tam olarak ne olup bittiği aklımdan çıkmış. Sorunca, anlattı. Fakültedeyken, nasılsa abazan kaldığı bir sırada, hoş bir kadınla tanışmış. Kadın dulmuş ve çok ateşliymiş, ne var ki bir türlü bir arada olamıyorlarmış. Kadın, annesi ve iki çocuğuyla birlikte oturduğu için, Salih'i evine çağıramıyormuş; Salih'in de onu götürebileceği bir yer yokmuş! Bir iki kez sinemalarda falan buluşmuşlar ama, bu tür kaçamak ilişkiler ikisini de tatmin etmemiş. Salih, rica minnet, güç bela, bir arkadaşından, birkaç saatliğine, tek başına kaldığı küçük evinin anahtarlarını almayı başarmış.

– Hatunla topu topu iki saat baş başa kalabileceğiz. Kadın dehşet. Bir de yarı yolda su koyverecek olursam... Bizim Hadi'nin babası eczacıydı. Hadi'ye gittim. Durumu anlattım. Sizde birtakım ilaçlar vardır. Şöyle beni birkaç saat idare edecek bir şey ver, mahcup olmayayım, dedim. Az miktarda striknin insanın uzvunu bir süre ayakta tutarmış. Tehlikeli falan, dedi ama, yalvar yakar iğneyi yaptırdım.

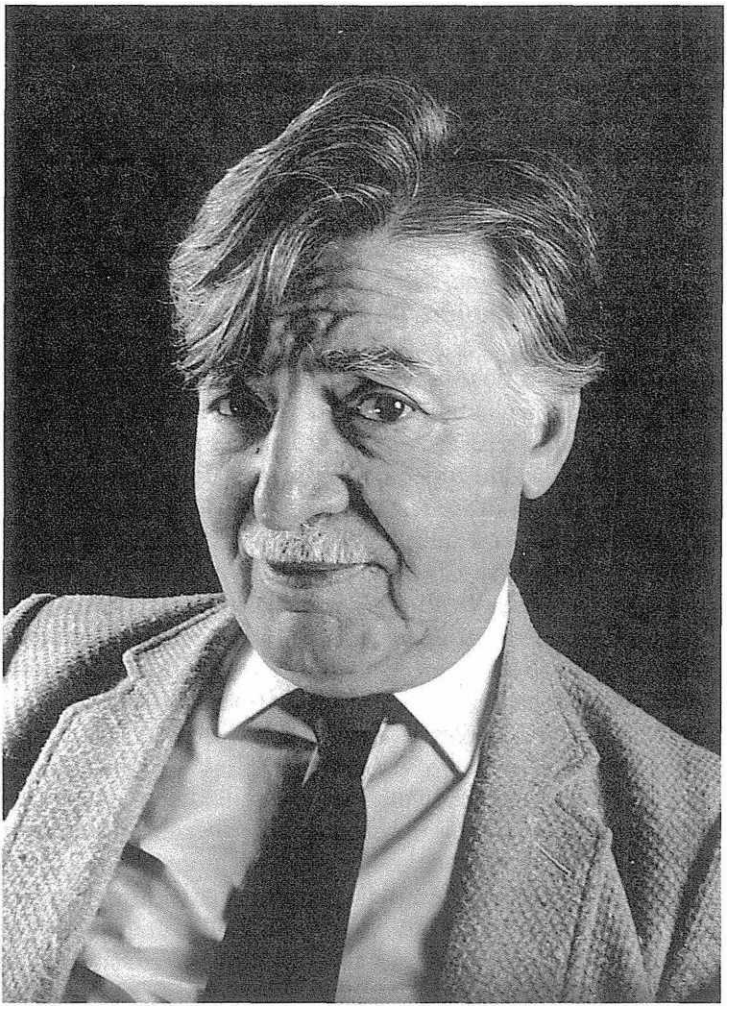

Fotoğraf :
Çerkes Karadağ

Söylediği kadar da varmış. Doğru, arkadaşın evine gittim. Bir büyük kadeh de votka... Velakin, bekle bekle, hatun ortalıkta yok, vakit doldu, bizim maslahat dimdik ayakta! Velhasıl, normal hale getirinceye kadar imanım gevredi...

Doğrusu bunları anımsayınca, davetini kabul ettiğim için pişmanlık duymadım değil, ama aradan epey zaman geçmişti, onun da yaşı benimki gibi kırkına merdiven dayamıştı, sonra o striknin olayını kendisiyle alay edercesine öyle bir anlatışı vardı ki, artık durulmuş da olabilirdi; üstelik insan gurbette eski bir tanıdıkla karşılaşınca her şeyi unutuyor.

Salih'i uğurladıktan sonra, yemeğimi otelin lokantasında konferans sekreteryasından verilen tabldot fişleriyle yemeyi canım çekmedi. Daha önce sokağın köşesinde gördüğüm istridye lokantasına gittim, bir şişe buz gibi Sancerre şarabı eşliğinde bir düzine Belon'la karnımı doyurdum. Belki de bu yüzden bütün gece birbirinden garip düşler görerek yatağımın içinde döndüm durdum.

SEMPOZYUMUN öğleden sonraki oturumunda, dostum ressam Cemil Eren'in dizi resimlerinden oluşan dia gösterisi eşliğinde sunduğum Cervantes'in Don Quijada'sı ile Türk halk şiirindeki ince alaycılığı karşılaştıran tebliğim, dinleyiciler, "Manda yuva yapmış erik dalına, yavrusunu sinek kapmış..." diye başlayan dizeleri anlamakta hayli güçlük çekmiş olsalar da, çok ilginç bulundu. Daha sonra verilen kokteylde benimle sohbet etmek isteyen İspanyol dostlarımın elinden güçlükle kurtularak, salondan sessizce uzaklaştığımda saat yediyi geçiyordu. Önüme çıkan ilk tütüncüden paraya kıyıp iyi bir şarap alarak taksiye atladım, şoföre adresi verdim.

Gerçeğin su yüzüne çıkmaması için üst egomu ne kadar bastırmak istersem isteyeyim, bu yemek davetini hemen kabul etmiş olmamın asıl nedeni, Salih gibi bir *magandayla* birlikte yaşayan Fransız kızını çok merak etmiş olmamdı. Bu kentte yıllar önce ben de aylarca kalmıştım, ama kaldırım yosmaları dışında, bir Fransız kızıyla ilişki kurmayı bir türlü başaramamıştım.

Taksi, *Vaugirard* sokağındaki, kim bilir hangi eski çağlardan kalma, ahşap, beş altı katlı, üst katlara, binanın dışından, yan cephedeki sarmal biçimi merdivenlerden çıkılan, daire kapıları ince direkli ortak verandalara açılan bir binanın önünde durdu. *Concierge* [1] ya yoktu, ya da yerinde değildi, bu yüzden, aradığım numarayı bulmak için her kapıyı tek tek incelemem gerekti. Dışardan göründüğünden daha büyüktü bina. Bir zamanlar resmi bir daire olarak kullanılmış olduğu izlenimini edindim nedense. Aradığım numara, dördüncü katta ve en dipteydi.

Gelişimi pencereden gözetlemiş olmalıydılar ki, daha zile dokunmamla birlikte kapı açıldı. Salih, kapının eşiğinde soluklanmak için bir an duraklamama fırsat bırakmadan, bir şey söylememe olanak tanımadan, dehşet verici bir "Hoş geldin!" sayhası koparark, âdeta üzerime atıldı, büyük jestlerle, aşırı yakınlık gösterileriyle omuzlarımdan çekip Türk usulü yanaklarımdan öptü; daha doğrusu, zorunlu olarak karşılıklı sarılışıp öpüştük.

Ağzı belirgin bir biçimde alkol kokuyordu. Beni beklerken dayanamayıp bir iki kadeh yuvarlamıştı anlaşılan. Elimden şarap şişesini alırken, "Canım ne gereği vardı, biz yabancı mıyız!" demeyi ihmal etmedi, soyunmama yardım etti, şapkamla pardösümü, şemsiyemle birlikte antredeki portmantoya özenle yerleştirdi, ayakkabılarımı paspasa sürterek temizlememe karşı çıktı, kolumdan tutarak, içeriye buyur etti.

Yeni apartmanlarda pek görülmeyen boyutlarda geniş ve ferah bir salondu girdiğimiz yer. Sofra, tam orta yerdeki çok büyük bir masaya kurulmuştu. Daha içeriye adımımı atar atmaz bana yakın, tanıdık bir mekâna girdiğimi hissettim. Doktoramı hazırlamak üzere bir süre kaldığım Barcelona'nın, Costa Brava kıyılarının sımsıcak havası ile karşılaşmıştım sanki. Bütün eşyaya, duvarlardaki, hepsi de reprodüksiyon, El Greco, Goya, Velasquez, Bodegon, Rafael Canogar ve Pablo Picasso kopyası tablolarda, yerdeki Andaluziya desenli kilimlerde, ilk anda ayırdına varamadığım, daha sonra nedense bana, kısa bir süre, doktora çalışmaları için bulunduğum Cordoba Üniversitesi kitaplığından bir bölümü anımsatan barok kitaplıkta, kulağımda hemen yankısını bulan, müzik setindeki, CD furyası ile yeniden ünlenen Rodrigo'nun "Gitar konçertosu"nda, İspanya'nın bu tipik böl-

gesinin keskin atmosferi vardı.

İlk düşüncem, burasının mobilyasıyla kiraya verilen bir pansiyon evi olduğu şeklindeydi. Bu eşyaların hiçbiri, yalnız parasal açıdan, maddi koşullar ve zaman açısından değil, tanıdığım, bildiğim zevk düzeyiyle de Salih'e ait olamazdı.

Salih şaşkınlığımı, yüzünde muzip bir üstünlük gülümsemesi, büyük bir keyifle izlemekteydi. Merakımı hemen gidermek amacıyla, mutfak tarafına doğru seslendi :

– Cherie, notre ami vient d'arriver![2]

Artık şaşırmama gerek yoktu. Yüzünün ve vücudunun bütün çizgileriyle, giyimi kuşamıyla, takılarıyla, makyajı ve saçlarının topuzuyla, simsiyah gözleri ve sımsıcak bakışlarıyla Castilla'lı tipik bir İspanyol güzeliydi içeri giren. Yirmi beş yaşından fazla olmadığını tahmin ettim. Bir de, Salih'e aptalca âşık olduğunu...

Salih bizi birbirimize tanıştırdı :

– Bu adam, bizim memlekette İspanyol dili ve edebiyatı uzmanıdır. Bu da Maria Magdalena y Mercedes!

Maria Magdalena y Mercedes, en küçük bir İspanyol aksanı olmayan çok düzgün bir Fransızca'yla,

– Hoş geldiniz, dedi. Salih, daha önceden de sizden söz etmişti bana, ama bu sabahtan beri dilinden düşmediniz.

O anda, bu gece buraya çağrılışımın asıl nedeninin, Salih'in bana sevgilisini göstererek övünmek istemesi değil, o anda pek kestiremediğim bir milliyetçilik kabarışına bağlı olarak, beni, benimle övünmek için sevgilisine göstermek istemiş olduğu sonucuna vardım.

Yemek saati çoktan gelmiş olduğu için, önce bir aperitif alma önerisine sıcak bakmadım. Masaya geçtik. Signorina Mercedes ile Salih karşıma oturdular. Sofrada her şey, yemekler, mezeler ve salatalar, İspanyol usulüydü. Bir farkla. Bir büyük hasırlı Castilla şarabından ayrı olarak, tam da benim tabağımın önüne ince uzun bir içki şişesi konulmuştu.

Gözlerimden merak ettiğimi anlayan Maria Magdalena, gülümseyerek,

– Rakı! dedi. Salih şarap içer ama, siz Türklerin rakı sevdiğini duymuştum. Bizim buradaki dükkânlarda Türk rakısı bulamadım, ama bunu buldum. Cezayir rakısı. Bu da rakı olduğuna göre... Sırf sizin için aldım. Umarım beğenirsiniz...

Canım sıkılmadı değil. Ben içkici değilimdir. Türkiye'de, arkadaşlarla arada sırada buluşup rakı içtiğimiz olur. Ama, Paris'e gelip de güzelim bir *Bordeaux* ya da *Chateauneuf* şarabı içmek varken, önüme nemene bir şey olduğunu bilmediğim bir Cezayir rakısının sürülmüş olmasından hoşnutluk duyduğumu doğrusu söyleyemezdim. Ne var ki genç kadının bu şişeyi nasıl büyük bir iyi niyetle arayıp bulmuş olduğunu düşününce, damak zevkimden bir gecelik fedakârlık etmeye karar verdim ve kendisine teşekkür ettim. Onlar kadehlerini billur renkli güzelim Castilla şarabıyla doldururlarken, ben de, kendiminkine, rakıyı sulu içmeye alışık olduğumdan, yarısına kadar, burnuma alışık olduğum anason kokusunun gelmesini boşuna bekleyerek Cezayir rakısı koyduktan sonra, üzerine su ekledim. Rakı bulanmadı bile. Salih, çok bilmiş bir tavırla, Türkçe olarak.

– Bu enayilerin rakıları anasonsuzdur, dedi. Su koyunca bulanmaz. Dut rakısıdır bu!

Kadehlerimizi, sağlığımıza kaldırdık. Cezayir rakısını yudumladığım zaman yüzüm çok buruşmuş olmalıydı. Bizim rakıya hiç benzemediği gibi, çok da garip, morumsu bir tadı vardı, bir bitli dut tadıydı bu! Maria Magdalena dikkatle beni izliyordu. Onu üzmek istemedim. Bizim rakıya benzememekle birlikte, değişik, güzel bir içki olduğunu söyledim.

– Beğendiğinize sevindim, dedi. İki şişe almıştım. Salih de ben de rakı içmeyiz. Öbür şişeyi de giderken götürün. Memleketinizi özleyince içersiniz!

Rakı değil ama, yemekler, salatalar ve mezeler nefisti. Maria Magdalena'nın büyükbabası üniversite hocasıymış, cumhuriyetçiymiş, İspanyol devrim ordusunda yer almış Falanjistlerle girişilen iç savaş sırasında. Bozgundan sonra, bin güçlükle Fransa'ya sığınmış. Kendisi gibi sığınmacı bir İspanyol ailesinin kızıyla evlenmiş.

– Bir tek çocukları olmuş, büyükbabamla büyükannemin, diye anlattı Maria Magdalena, o da benim annem. Büyükbabam, Almanlara karşı da savaşmış gizli direnişçi ordusuyla birlikte. Paris düşüp de Vichy hükümeti kurulunca büyükannemle annemi güneye, Bayonn'a yollamış. Savaştan sonra af çıkmış olmasına karşın, Franco'nun İspanya'sına dönmek istememiş. Tekrar Paris'e gelip yerleşmişler. Annem, tek çocuklarıydı. Bale dersleri almış, genç kız olunca da adamın birisinin peşine takılıp babaevini bırakmış, sahne hayatına atılmış. Ben doğmadan çok önce o adamdan ayrılmış. Bir süre kabarelerde dans etmiş. Çok güzel bir kadındı, çok güzel dans ederdi. Ben doğduktan sonra yaşam biraz zor olmuş onun için. Yine de iyi direndi. Ben yirmi iki yaşıma gelinceye, üniversiteyi bitirinceye kadar. Sonra öldü. Sahnede dans ederken, bir İspanyol serserisi bıçağını karnına saplayarak öldürdü onu. Mahkemede babam olduğunu söylemiş... Bu olay büyükbabamla büyükannemi çok sarstı. Büyükannem fazla yaşamadı. Büyükbabam da yalnız kalınca İspanya'ya dönmeye karar verdi. Şimdi Valencia'da, halamın torunlarının yanında yaşıyor...

O açıklamamış bile olsa, daha öyküsünü dinlemeden önce bu evin arkadaşıma değil, Maria'ya, daha doğrusu onun akrabalarına ait olması gerektiğini düşünmüştüm. Özellikle de o kitaplık, başka bir açıklamayı gerektirmeyecek kadar belirleyiciydi.

Konuşma ne zaman İspanyolca'ya döndü, farkında değilim. Salih'in varlığını âdeta unutmuştuk. Konuşmamız çok garip bir yol izlemeye başlamıştı. Maria zaman zaman söylediklerimizi özetle Fransızcaya çeviriyor, zaman zaman da ben Türkçe açıklamalarda bulunma gereksinmesini duyuyordum. Salih, hemen hemen söze hiç karışmıyordu. Önceleri, ağzı yarı açık, bakışları hayranlıkla bir bana, bir metresine çevriliyor, bütün söylediklerimizi anlıyormuş, onaylıyormuş gibi, başını sallıyordu.

Maria, benim Paris'e, Don Quijada ile ilgili bir sempozyuma katılmak üzere geldiğimi duyunca hem çok şaşırmış, hem çok sevinmiş. Daha önceden haberi olmadığı için konuşmaları dinlemeye gelemeyişine hayıflandı. Özellikle de sempozyuma sunduğum bildirinin konusunu öğrenmek istedi. Konu, Cervantes'ten bizim halk ozanlarımıza, oradan da kaçınılmaz bir biçimde Lorca'ya ulaştı. Lorca'nın, "Karşılaşma" başlıklı şiirini İspanyolca olarak okumam onu çok mutlu etti. Şiirin içinde geçen Maria adı Salih'in dikkatini çektiği için, bu kez, Sair

Maden'in ezberimde olan çevirisini de okudum :

Maria del Reposo,
seni bulmaya dönerim
soğuk pınarın yanına
limon bahçesinde,
Yaşasın dalında gül !

Maria del Reposo,
seni bulmaya dönerim
sis saçların
ve billur gözbebeklerinle.
Yaşasın dalında gül!

Maria del Reposo,
seni bulmaya dönerim.
Nerde
unuttuğum ay eldiveni?
Yaşasın dalında gül!

Salih'in pek bir şey anladığını sanmıyorum ama, Maria Magdalena'nın gözleri doldu. Derken konuşmamız bütünüyle İspanyol edebiyatı üzerinde yoğunlaştı. Benim, Dario'yu, Machado'yu, Jiménez'i, Alberti'yi, Camilo José Cela'yı tanımama inanamadı, Türk edebiyatı olarak sadece Nâzım'ı duymuş olduğu için mahcup oldu. Salih bu arada söze karışarak, Yahya Kemal'in Endülüs'te Raks şiirinden söz etti, Türkçe olarak yalan yanlış okumaya kalktı, tabii İspanyolca'ya çevirmek de bana düştü. Hele şiirin sonunda öyle bir "Ole!" çekti ki, Maria ile ikimiz, elimizde olmadan aynı anda kahkaha ile güldük.

Salih, alkışlarımızdan coşarak bu kez kalktı, müzik setine bir flamenco kaseti koydu, el çırparak Maria'yı bir dans gösterisi yapmaya davet etti, Maria bana baktı, ben ne diyeceğimi bilemedim, ben de Salih'e katılıp yarım ağızla ricada bulundum. Doğrusu genç kadının bu anlamsız daveti yerine getirmek isteyeceğini sanmıyordum, ama her halde, içtiği şarapların etkisiyle İspanyol kanı ateşlenmişti, fazla ısrara gerek kalmadı, yerinden fırladı, parmaklarına kastenyetlerini geçirerek oynamaya başladı. Salih de hemen, ceketini çıkarıp, Maria'nın karşısına geçti. El çırpışları dışında, hareketleri daha çok zeybek oyununu andırıyordu. Bana çok gülünç geldi davranışı, ama Maria, bu ayrıntının farkında değildi ve belki de, ona ayak uydurmaya çalışan kaba saba erkeği yiğit bir toreador gibi görüyordu. Çok şaşırtıcı bir çift oluşturuyorlardı karşımda. Sonra, bir an Maria'yla göz göze geldik, çok garip ve sabit bakışlarla bakıyordu ve âdeta beni de oyuna katılmaya davet ediyormuş gibi geldi bana. Giderek farkında olmadan sarhoş olduğum içindi büyük bir olasılıkla, ya da bakışlarının çekimiydi beni *sinik* gevşekliğimden çıkaran, yahut, onun hemen yanı başımdaki ateşli figürlerinin baş döndürücü kıvraklığıydı kanımı kaynatan, ama ne olursa olsun, birden, kendimi olağanüstü bir esriklik içinde, inanılmaz bir güzellik halesiyle çevrilmiş olarak,

ortaya atılmış buldum.

Sanırım işte o andan başlayarak Salih'in ruhsal durumunda hızlı bir değişim süreci başladı. Bunu zamanında fark edemeyişime sonradan çok üzüldüm. Çünkü o sırada, nerede bulunduğumu, kimin çağrılısı olduğumu tamamen unutmuş, dans bittikten sonra da, bu kez, sanki çok doğalmış gibi, güzeller güzeli Maria Magdalena ile masanın üzerinden birbirimize uzanarak, âdeta burun buruna vererek daldığımız inanılmaz tattaki sohbetin büyüsüne kapılmıştım.

Şiirden edebiyata, Bernarda Alba'nın Evi ile tiyatroya – ki bu oyunun Türkiye'de sergilenmiş olmasına çok şaşırdı – sonra oradan sinemaya, Carlos Saura'nın sanatına, resime, Goya'nın Çıplak Maya'sından, Picasso'nun Guernica'sına, Salvadore Dalí'ye, Magriplilerin ve genel olarak İslam sanat ve geleneklerinin İspanyol sanatı üzerindeki etkilerine, Elhamra sarayından Kurtuba camiine uzandık. Bu arada, sadece, o da bir an için, Salih'in durmadan içmekte olduğu dikkatimi çekmişti.

Yemeklere pek el sürmüyorduk. Cezayir rakısını, İspanyol şarabını özlediğimi ileri sürerek bir kenara ittikten sonra, konuşmamızın renkli, coşkulu akışına uyarak ben de yuvarladığım kadehlerin sayısını şaşırmıştım. Bir ara Maria'nın, bir albümden fotoğraflar gösterme bahanesiyle yerinden kalkıp yanıma oturduğunu anımsıyorum. Salih'in sertleşen, sabitleşen bakışlarını fark ettiğimde de, buna bir anlam verememiştim. Onun yanımızda oluşunu yadırgamıştım âdeta. Sonra, yine nasıl olduğunu anlamadan Maria'nın elini avcuma aldığımı ve okşadığımı ayrımsadım hayal meyal. O sırada galiba Salih masada yoktu, ne zaman kalktığını bilmiyordum.

Maria'ya, Salih'le nasıl tanıştığını, niçin onunla beraber olduğunu soruyordum, o da bir şeyler anlatıyordu, ama ben, sesinin ahengine kendimi kaptırdığım için ne söylediğinin farkında değildim, daha doğrusu o ne söylerse söylesin, ben içimden ya da yüksek sesle, bu yakınlığı saçma olarak nitelendirip duruyordum. Derken, Salih'in içerden, mutfak tarafından, sert, kaba ve kavgacı bir sesle Maria'yı çağırdığını duydum. Maria elini hızla avcumdan çekti, âdeta koşarak mutfağa doğru uzaklaştı; arkasından da içerden, yüksek sesle tartıştıkları duyuldu. Daha doğrusu, Salih'in borazan gibi bir sesle bağırdığını, Maria'nın ağlamaklı bir şekilde onu yanıtlamaya çalıştığını işittim.

İşte o zaman kendime geldim sanırım. Olayların gelişimindeki trajik boyut, artık hiçbir gizliliği kalmayan bir somutlukla ortaya çıkmıştı. Salih'i mutfak kapısının önünde, elinde ilk anda ne olduğunu anlamadığım ve bir tabancaya benzettiğim bir cisimle gördüğüm zaman az kalsın yüreğime iniyordu. Suratı allak bullak olmuş, gözleri kan çanağına dönmüş bir durumda, soluk soluğa.

– Kalk, gidiyoruz, dedi bana. Ahlaksız karı, pis orospu! Her gördüğü it köpeğe yapışıp kuyruk sallayacağını biliyordum zaten!

Yanı başımda, ayakta, öylesine kocaman ve tehdit edici bir görünüşü vardı ki, sesimi çıkaramadım ve elimdeki yarısı dolu kadehi masaya bırakarak hemen kalktım. Maria ortada yoktu, sesi de duyulmuyordu. Ne Salih bir açıklama yaptı, ne ben kendimi ve Maria'yı savunmaya yeltendim. Sadece, elindeki siyah renkli bir çöp torbasına sarılı paketi elime tutuşturduğu zaman, paketin içinde ne olduğunu anlayınca, kısa bir an gülmek geçti içimden, kendimi zor tuttum. Ma-

ria'nın benim için aldığı iki şişe Cezayir rakısından açılmamış olanıydı bu.

Salih önde, ben arkada, evden çıktık, merdivenlerden indik. Daha önce metresine ait olduğunu söylediği arabaya bindikten neden sonra, kızgın boğa homurtularını andıran bir sesle,

– Sen de az namussuz, fırsatçı değilmişsin, dedi. Ben yanınızda olmasam, karıyı hemen alıp yatağa atacaktın! Seni adam sandık da davet ettik!

Otele gelinceye kadar sesimi çıkarmamayı yeğledim. Vedalaşmadan ayrıldık birbirimizden.

Odama girdikten sonra farkına vardım olayın gerçek boyutlarının. Aslında, Maria da ben de kendimizi ucuz kurtulmuş sayabilirdik. O kadar içkiden sonra, Salih sorgusuz sualsiz doğrayabilirdi ikimizi. Salondan içeri girerken elinde tuttuğu Cezayir rakısı şişesini tabanca sanarak nasıl bir dehşete düşmüş olduğumu unutamazdım.

Bir duş yapmak için bonyaya girmek üzereydim ki, telefon çaldı. Maria'ydı arayan. Benden bin bir özür diledikten sonra, verdi veriştirdi Salih'e. Hâlâ yenebilmiş değildi öfkesini; ne aptallığını, öküzlüğünü, ne anlamsız ve pis kıskançlığını bıraktı, açık açık söylemese bile, nankörlüğünden söz etti. Öylesine heyecanla konuşuyordu ki, sözünü kesemedim, Salih'i savunmaya kalkmadım. Daha sonra, yarım kalan geceden dolayı ne kadar üzgün olduğunu belirterek, ertesi akşam, bu kez yeniden davet etti beni evine. Yalnız ikimiz olacaktık, baş başa yiyecektik yemeğimizi, benim için özel olarak paella pişirecek, sanglia hazırlayacaktı.

Salih'i kıskançlığında haklı çıkaran, benim açımdan da arkadaşıma ihanet anlamına gelen bu baş başa yemek davetini sevinerek kabul ettim. Sesi birden, inanılmaz bir şekilde yumuşadı, öylesine esrik, elektrikli bir sesle, "Çok teşekkür ederim, sevgili... sevgili dostum..." diye mırıldandı ki, belkemiğimden aşağı beni serseme çeviren bir ürpertinin kayarak indiğini hissettim.

Telefonu kapattıktan sonra da, bir süre masanın başında, çırılçıplak, kalakaldım. Aslında Salih'in akşamki davranışı çok ağırıma gitmişti. Maria ile konuşmadan önce, Salih'e karşı takınmam gereken tavrın ne olması gerektiğini uzun uzun düşünmüştüm. Genç İspanyol kızıyla aralarındaki ilişkinin niteliği, sınırları ve içeriği bana son derecede garip, şaşırtıcı ve anlaşılmaz görünüyordu, bu yüzden olayı basit bir sarhoş kıskançlığı olarak algılamakla, aralarında daha önceden var olan kimi sorunların su yüzüne çıkması, hatta Salih'in beni manivela gibi kullanmayı düşünerek bu anlamsız kavgayı önceden planlamış, düzenlemiş olduğu bir tuzak, bir komplo şeklinde nitelendirmek arasında gidip geliyordum. Maria ile aramızda, ortak dili konuşmaktan, orta kültür zevklerini paylaşmaktan ileri gelen duygusal bir yaklaşım ve sadece bunun sonucu olarak ve âdeta masumca sayılabilecek bir el ele tutuşmaktan öteye gitmeyen tensel bir etkileşim dışında, Salih'in o denli kıskançlığını doğuracak bir yakınlık söz konusu olmamıştı; bu yüzden, Maria'yı hedef almış görünmeyecek, ona zarar vermeyecek nasıl bir tepki gösterebileceğimi kestirebilmiş değildim. Oysa, şimdi durum değişti. Duşun altında, "Oh olsun serseri! diyordum içimden. Hak ettin bunu! O kıza layık değilsin sen!"

Tabii, benim için durum başkaydı!

Sımsıcak ve çok basınçlı bir suyla duş yaptıktan sonra, hemen uykuya dalma

umuduyla yatağa girdim, ancak yorganı başıma çekince, olayın çeşitli yönlerini irdelemeye koyuldum bu kez. Salih'le La Fayette önünde karşılaşmamız kuşkusuz bir rastlantıydı, ama onun, beni karşısında görür görmez, İspanyol dili ve edebiyatı üzerinde çalışmakta olduğumu anımsadığından ve hemen o anda aklından bu geceki karşılaşmayı planlamış olduğundan artık kuşkum yoktu. Ama, amacı neydi?

Benim birkaç gün için Paris'e gelmiş olduğumdan da ya bilgisi vardı, ya da bunu tahmin etmişti. Beni çağırırken, iki yönlü düşünmüş olmalıydı. Bir yandan, kendisine göre entelektüel düzeyi hayli yüksek olan sevgilisinin olası bir ırk üstünlüğü savını benim aracılığımla çürütmeyi, öte yandan, Türkiye'de kendisinden söz edildiği zaman, nasıl bir insanla düşüp kalktığını kanıtlayacak saygınlığı olan bir tanıklık elde etmeyi amaçlamıştı belki de. Ne kadar kıskanç olduğunun işaretini daha önce vermişti, "Burada bizimkilerle hemen hemen hiç görüşmüyorum," derken. Kalıcı olmadığımı bildiği için, benden çekinmemişti başlangıçta. Ama işte şimdi, başkası aracılığıyla kurtulmaya çalıştığı magandalığının oynadığı oyun sonucu, kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmüştü.

Bu yüzden herhangi bir vicdan azabı çekmeme gerek olmadığına karar vererek rahatça uykuya daldım. Uyumadan önce aklımdan geçen son şey, Paris'te daha uzunca bir süre kalamamaktan ileri gelen bir esefti. Ama, kim bilir, belki yaz talilinde, ya ben yine Paris'e gelebilirdim, ya da o, İstanbul'a gelirdi...

ERTESİ gün sempozyumda benim konuşmam yoktu, ama birkaç kez öteki konuşmacıların tezleri üzerinde söz aldım. Kürsüdeyken bir ara orta sıralarda Maria Magdalena'yı görür gibi oldum; bu yüzden ne söyleyeceğimi bir an şaşırdım bile, ama yerime döndükten sora gözlerimle bütün salonu taradım, göremedim. Bir çeşit uyanık düşgörü olabilirdi.

Son gün olduğu için, Başkan öğleden sonraki oturumu biraz kısa kesti. Zaten *Tour d'Argent*'da verilen ziyafette yenilen nefis yemeklerin, bol bol tüketilen değerli şarapların, şampanyaların, konyak ve likörlerin, tüttürülen Havana purolarının rehaveti içinde kimsede konuşacak, tartışacak hal kalmamıştı.

Hazırlanmış olan konferans dokümanlarını almak için sekretaryaya uğradığım sırada, genç kadın memurlardan biri, elinde bir zarfla yanıma yaklaştı, yüzünde hafif muzip bir ifadeyle,

– Siz toplantıdayken hayranlarınızdan birisi size mutlaka ulaştırılması ricasıyla bu zarfı bıraktı, Profesör, dedi. Çok güzel bir hanımdı. İspanyoldu sanırım. Pek heyecanlı görünüyordu. Sempozyumun konusu dikkate alınırsa, heyecanı haklı sayılabilir ama, bana kalırsa bunun daha başka ve geçerli bir nedeni de olabilir tabii...

Zarfı elinden kaparcasına aldım ve onu müstehcenlik yolunda ilerlemesi olası yorumlarıyla baş başa bırakarak ıssız bir köşeye çekilip zarfı açtım.

Maria Magdalena y Mercedes tarafından imzalanmış olan mektup, benzerini yıllar önce annemin özenle sakladığı ilkokul yazı defterlerinde gördüğümü anımsadığım, son derecede süslü, okunaklı, yatık harflerle, ve sanırım bazı ince ayrıntıların o dille daha iyi verilebileceği gibi bir önyargıdan ötürü Fransızca ola-

rak yazılmıştı ve içinde şöyle deniliyordu :

"Sevgili dostum,

Bu mektubumu okuyunca umarım beni uçarılıkla, ciddi olmamakla, sorumsuz davranmakla suçlamaz, size karşı olan duygularım hakkında da yanılgıya kapılmazsınız.

Siz, bugüne kadar rastladığım en hoş, en aydın, en sevecen ve ne yalan söyleyeyim, beni hemen çeken çeşitli niteliklerinizle – bu arada o çok zeki bakışlarınız ve düş gibi ahenkli ve etkileyici sesinizle – yakışıklı bir erkeksiniz. Sizi çok sevdiğimi söylemek içime coşku veriyor. Daha uzunca bir süre Paris'te kalacak ve benimle ilginizi sürdürecek olsaydınız, sanırım size, her şeyi bir yana bırakıp ardınıza düşecek kadar âşık olurdum.

Ama, bu mektubu yazmamın nedeni böylesine bir aşk ilanı değil. Önce, beni mutlu edecek şekilde kabul ettiğiniz bu akşamki çağrımı iptal etmek zorunda kaldığımı bildirmek gibi iğrenç bir görevi var bu mektubun. Beni bağışlamayacağınızı biliyorum. Ama, başka türlü yapamazdım, inanın. Çünkü...

Evet, mektubumun ikinci misyonu, şu andaki mutluluğumu borçlu olduğum size çok ani, beklenmedik, ama benim için çok büyük önem taşıyan bir haber iletmektir. Bu haberi size burada, sempozyum çıkışında, yüz yüze konuşarak vermeyi düşünmüştüm önce; ama gözlerinizin çekiciliğine kapılıp yeni bir budalalık yapabileceğimi hissederek bundan vazgeçtim ve size yazmaya karar verdim.

Salih bu sabah çok erken bir saatte bana geldi, gözyaşları içinde benden özür diledi, evlenme teklif etti. Bunu uzun zamandır beklediğimi itiraf etmeliyim; ama siz olmasaydınız sanırım bu teklif hep geriye atılacaktı. Nikâhımız, önce zavallı annemin hep düşlediği gibi, kilisede kıyılacak, ben de başı hotuzlu, İspanyol usulü gelinlik giyeceğim, daha sonra da sizin Champs-Elisee üzerindeki konsolosluğunuzda Türk usulü evleneceğiz. Aynı gün! Bana şans ve mutluluk dileyin ve her şeye karşın ve her şey bir yana, tekrar Paris'e gelecek olursanız, bana, (yalnız bana!) bir akşam yemeği borcunuz olduğunu unutmayın...

Binlerce öpücük...

Sizin, Maria Magdalena y Mercedes."

Oran, 20. 3. 1996

[1]Apartman kapıcısı.
[2]Sevgilim, dostumuz geldi.

DEMİR ÖZLÜ

Zamklı Kadın

BAZEN uyandığımda hangi kentte uyandığımı bilemiyorum. "Neredeyim?" diye soruyorum kendi kendime. Ama bugün, gene bu havanın temiz olduğu, kış güneşinin kentin üzerinde ışıldadığı, sokakların alabildiğine tenha olduğu kuzeydeki kentteyim. Bir gün önce geldim buraya, sinemaya gidiyorum.

Öğleden önce hazırlandım. Öğle yemeği olarak, sinema salonunda uyku bastırmasın diye, hafif bir şeyler yedim. Sinemanın yolunu tuttum.

Sokakların boşluğu – unuttum mu bunu? – soğuk caddeler... beni rahat ettiren bir şey yok muydu bunda? Boşluğa bırakılmışım, uykumda bir düşe yuvarlanmışım, tertemiz, insanın yüzünü okşayan bir havanın içinde asılı duruyorum sanki.

Sinemanın holünde, 3 seansına biletimi aldıktan sonra, ötedeki, küçük, yuvarlak masalardan birisinin kıyısına oturacak, öğrencilik yıllarımın Beyoğlu sinemalarını anımsayarak, bir TV ekranından gösterilen film parçalarını seyredip, filmin başlama saatini bekleyecektim. Salonun o kuytu köşesine doğru giderken, birdenbire, kendisinden bilet aldığım kızın gizli bir güzelliği olduğunu fark ettim. Camın gerisinde duruyordu. Benden önce bir kız bilet almıştı gişeden, onun yanında bir arkadaşı vardı, benim arkamdaysa başka bir bekleyen yoktu. Biraz oyalanıp iyice bakabilirdim gişedeki kıza. O önündeki küçük ekranda bana bir yer seçmiş, biletimi makineden çekivermişti. İş işten geçmişti işte.

Bana özel bir ilgiyle baktığını sanmam. Onun gizli güzelliğini fark eden bendim. O bende ne fark etmiş olabilirdi ki? Yüzümden okunan içimdeki boşluktan başka.

Ne tür bir güzellikti bu kızdaki? İnce, gergin yüzü vücudunun güzelliğini belli ediyordu. Uzunca boylu da olsa, öyle olmasa da güzeldi gövdesi kuşkusuz. Bu ince, gergin yüz, ondaki gizil aşk gücünün, çok derin bir ölçüde olduğunu yansıtıyordu. Saçlar, gözlerinin kıyısındaki hafif çekiklikler... Kuşkusuz bambaşka bir tendi ondaki. Gövdesindeki her şey çekiciydi. Öyle bir yapılışı vardı ki sanki zamklıydı gövdesi. Başka kadınlarla olan ilişkilerdeki gibi değil – onlarla ne denli zevk veren bir birleşmede bulunursanız bulunun, ayrı düşerdi gövdeleriniz bu yakınlaşmadan sonra – çok ender bulunur bir sevişmeyi vaat ediyordu. Onun gövdesine yapışılır kalınırdı. Zamklıydı bu gövde. Birleşme içinde o baş döndürücü kayboluşu çığlık çığlığa yaşamayı çağrıştıran yapışkanlık, kuşkusuz cinsel organının bulunduğu bölgede de vardı. Zamklı bir kadın! Eşsiz bir dirilikle sanki sonsuza karşı gerilmiş bir ten.

Gişelerde bilet satan kadınların giydiği iki parçalı, açık gri üniforma içinde duran gövdesinin o kımıltılı, parıltılı canlılığını apaçık sezmiştim işte. Sonra aklımın içinde onunla nasıl tanışacağım konusunda sorular, ileriye doğru uzanan bekleme yerindeki yuvarlak masalardan birine oturdum, kentte oynayan filmlerin parçalarını seyretmeye başladım.

Güzel bir yerdi. Loş aydınlıkta sessizlik içindeydim. Gençliğimin sinemalarına doğru bir yolculuğa çıkmıştım sanki. Mermer döşeli, çok yüksek süslü tavanlı bir hole giriyorum. Görkemli bir giriş yeri. Kalabalık caddeyi arkamda bırakıyorum. Gişedeki kızdan biletimi alıyorum. Geniş, camlı kapıdan iç bölüme doğru yürüyorum. Biletimi kesiyorlar. Burası da mermer döşeli, sağa ve sola doğru genişleyen küçük bir salon, bekleme yeri. Sağ köşede küçük bir barla duvarın önüne yerleştirilmiş bir kahve ocağı yer alıyor. Çok yüksek tavanlı, yukarıda geniş balkonu, yanda süslü locaları bulunan sinema salonunun kahverengi, geniş kapıları henüz açılmamış. Öğleden sonrasının, saatin 4.30'a doğru yol aldığı durgun, kımıltısız vakti. Atlas sineması. Bütün kederlerin uçup gittiği bir vakit.

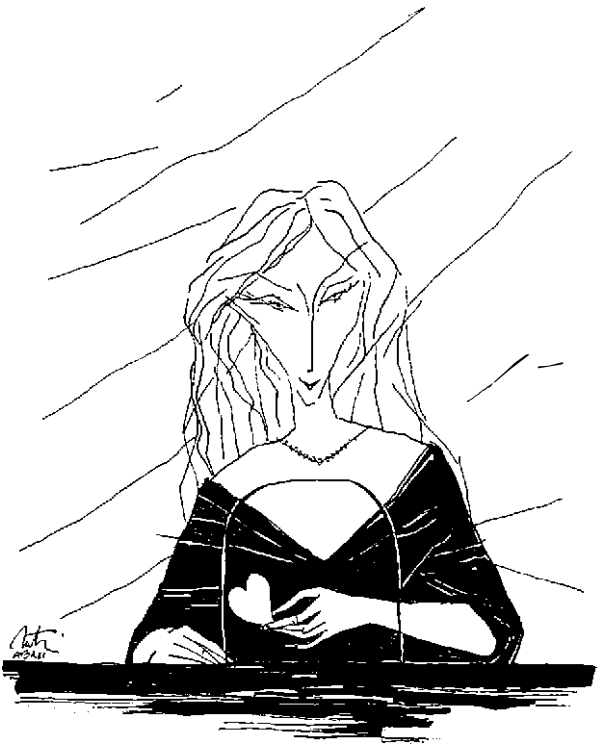

Desenler : Necati Abacı

KAFAMIN içinde gişedeki genç kadının gövdesinin imgesi, filmdeki âşık kadın yüzlerine, gece yarısı güneşlerine, dalların ardında hızla hareket eden dolunaya, bütün bu birbirine bağlanan kana, ölüme, ay ışığına, rejisörün bitimsiz aşk duygusunu duyurmaya çalıştığı birbirini izleyen, durmadan birbirine dönüşen simgelere bakarken, ona ulaşabilmek isteğimi kendi kendime tekrarlayıp durdum. Kanla, aşkla, melankoli ile yoğrulmuş bu filmi görmeden önce, sanki gişedeki bu kadına rastlamam gerekiyordu. Filmde rejisörün – Coppola ne kadar da çok çalışmıştı bu eski vampir öyküsünü simgesel bir düzeye yükseltebilmek için, belliydi – yakalamaya çalıştığı simgelerin ardında, bu kadına benzeyen bir kadın imgesi vardı sanki. Belki de, kim bilir, böyle bir kadın imgesi, şimdi benim

Avrupa kentlerinde dolaşıp duran zihnimin derinliklerine yerleşmişti de, gişedeki kadını, filmdeki simgeleri, içimde taşıdığım cinsel güçle karışan derin melankoliyi birbirine birleştiren, bütün bunlardan uykularımı kaçıracak korkunç bir duyarlılık yaratan bendim. Ama, ne olursa olsun, bu gişedeki kadın, başkalarına benzemeyen bambaşka bir kadındı kuşkusuz.

Yeniden, öğle üzeri, oraya gittim ve genç kadına sordum :

"Ne kadar güzelsiniz siz. Saat kaça kadar çalışıyorsunuz?"

Güldü.

"Bugün 7'ye kadar."

"Ah, sizi karşıda şu İngilizce ad taşıyan kahveye, Golden Age'e davet etmek isterim."

"Çok centilmensiniz. Neden gelmeyeyim? Sizi orada bulurum. Saat 19'u biraz geçe."

AH! ESKİ Beyoğlu! Zamklı kadınları yok muydu?

Birkaç gündür ağzımda geveleyip durduğum bu 'zamklı kadın' sözünü, Beyoğlu'nda yaşamış şair Celâl Sılay'dan almıştım zaten. O cümbüşlü mahallede Sait Faik adında, az rastlanır, bir hikâye yazarı yaşamıştı; şair Celâl Sılay da onun en yakın arkadaşlarından biriydi. Toplumdan kopmuş yaratıcı insanların, o güzel kentte, birbirlerine yapışan arkadaşlıklarıydı onları birleştiren. 'Toplumdan kopmuş' diye yazıyorsam, 'toplumun altına düşmüşlerdi' diye anlaşılmasın. Tersine, üstündeydiler toplumun. İşte hikâye yazarı 1954 yılında ölünce, şair, kendi yayınladığı gazete türü edebiyat dergisinde yazmıştı, ünlü hikâyeci üzerine, bu "Zamklı Adam" başlığını taşıyan yazıyı. Yazı birinci sayfadaydı, ortasında hikâye yazarıyla şairin Taksim Alanı'ndaki anıtın önünde çekilmiş kocaman bir fotoğrafları vardı. Rüzgâr, pardösülerinin eteklerini uçuruyordu. Sait Faik öldüğünde 48 yaşındaydı. Celâl Sılay da, 1974'te, 60 yaşındayken öldüğüne göre, hikâye yazarı arkadaşı öldüğünde 40 yaşında olması gerekirdi. Eşsiz, eşsiz bir yazıydı "Zamklı Adam". Birkaç defa, hatta daha çok, sık sık yayımlanması gerekli bir yazı.

Nerde eski Beyoğlu şimdi? Nerede kaldırımları dolduran kalabalıklar? Nerde o eski sinemalar? O lüks, o parıltı, o şehvet?

Eski Beyoğlu'nda 'zamklı kadın' imgesi veren bir kadını aramaya vakit bulamazdınız sanırım. Öyle çok şehvet duygusu uyandıran kadın vardı ki; bu kentin sokaklarını dolduran kuzey ışığının donukluğundan sonra, zamklı bir kadına rastlamanın şaşkınlığını yaşayamazdınız orada. Balıkpazarı'ndaki kiliselerden, caddedeki dükkânlardan fırlayan, kaldırımlarda salınarak gezen, sinemalara girip çıkan, Baylan Pastanesi'nde oturan, cadde üstündeki ya da yan sokaklardaki buluşma evlerinde çalışan, Nisuaz Pastanesi'nde pazarlık eden, parayla ya da parasız yatan, seven, âşık olan, sevgilisine kaçan, ya da sadece sizle gezintiye çıkan bunca güzel kadın nereden toplanmıştı o caddeye?

"Bir viski içer misiniz?"

"Siz içerseniz."

"Bourbon?"

"Siz onu mu seviyorsunuz?"

"Evet, bourbon viskilerin içimi başka türlü oluyor."

"Olur, ondan içelim."

Golden Age kahvesinde, arka yandaki bardan geliyordu viskiler. İnce, uzun boylu, sarışın bir kızdı servisi yapan. duvarlar, 'western' dünyasını yansıtan panolarla doldurulmuştu eski Amerikan barları gibi. Batının çıplak bozkırı da görünüyordu orada. Uzakta, kıpkızıl bir güneş batıyordu, Marlboro sigarasının reklam panoları da vardı arada. Duvar diplerindeki koltuklar deri rengi bir maddeyle kaplıydı.

"Ah" dedi kadın, "köşede Café Vivels vardı, neden orada buluşmadık ki?"

"Sanırım o güzel kahvenin içki ruhsatı yok."

"Hayır, yanılıyorsunuz, kareli masa örtülerinin olduğu o öndeki kahve bölümü değil, arka bölümde lokantası bile var."

"Evet, evet, önünden geçerken öğleden önce arka bölümü gördüm, yarı karanlıktı ama, söylediğiniz gibi bir lokantayı andırıyordu."

Café Vivels... Damalı örtüler... Celâl Sılay... Ölümsüz vampirler...

Şimdiden arkadaş olmuş gibiydik.

"Benle dışarda buluşmak nereden aklınıza geldi?"

"Çekiciliğinizin farkında değil misiniz siz?"

"Ne iltifat, ama çok celtilmence." Sustu genç kadın. Sonra : "Ben de sizi kendi ülkeme davet edeceğim."

"Kendi ülkeniz mi?"

"Dil sürçmesi canım. Buralarda bir yere işte."

Bunu söylerken hafifçe kımıldayan bedeni, bütün o derin çekiciliğin, o ince, saydam tenin, benim düşündüğüm, görmeden varlığını sezip sarsıldığım, o be-

lirsizlikten gelen güzelliğe tanıklık ediyordu. Kuşkusuz başka, bambaşka bir varlıktı. Ah, nereden geliyordu bu varlık? Hangi Orta-Çağ kilise heykellerinden? Hangi vitraylardan yansıyordu bu ışık? Su kıyısında yaşayan hayvanla insan arası bir yaratık biçiminden çıkarak, kaygan bedeniyle beni saracak, otlar üzerinde sürükleyecek, sonra da bilmediğim bir yerde, kör bir kuyunun gökyüzüne doğru açılan ağzının yanına bırakacaktı. O geceden de karanlık olan ağzın.

ZAMKLI kadınla görüşmemizin ardından, üç beş gün süren müthiş soğuklar başladı. Kaldırımlar bile buz tutmuştu. Çatılardan sipsivri buzlar sarkıyordu. Üçüncü katın pencerelerinden donmuş bahçeye, ilerdeki yolu çevreleyen ağaçlara bakıyor, dışarıya çıkmaya pek cesaret edemiyordum. Ona, sinemanın girişinde oturduğu cam bölmeye telefon ettim.

"Ne diyorsunuz bu soğuklara?"

"Üşşt... tam zamanı ama."

"Şimdi birkaç gün sonra görüşürüz. Geçecektir bu soğuklar muhakkak. Sizin salonda oynayan vampir filmini gördünüz mü?"

"Dün seyrettim. Sizi düşündüm. Kan, kan, kan. Her şey de sizin kentiniz İstanbul'la ilgili."

"Yarın sabah sizi arayacağım. Öbür gün hava mutlaka ısınmış olur."

BÜTÜN gece rüyalarımda birbirini izleyen, birbirinin içinden çıkan kanlı sahneler gördüm. Taştan bir mahzene atıldım. İstanbul'daki Yedikule surlarının, eskiden zindan olarak kullanılmış taş odalarında dolaştım. Elde edilememiş bir sevgilinin sular üzerinde yüzen resmini gördüm. Gerçekten neyi arıyordum ben? Bu sarnıçlara atılan tutuklu ben miydim? Bunlar sadece rüyalarımda olmuyordu; yaşadığım gerçek hayat da, kendini her zaman belli etmeyen görüntüleriyle bir işkence değil miydi? Ne vardı ki hayatımda, onu sürükleyip durmaya değen? Kentten kente dolaşıyor, çoğu sabah, nerede uyandığımı bile bilmiyordum. Mevsimler geçiyor, güneş çıkıyor, kuzey güneşi gövdemi ısıtmıyor, evimin çevresinde uzandığım çimenlikler üşütüyordu beni. Sonra, birdenbire, bir uçağa biniyor, kendimi sıcak bir deniz kıyısında buluyordum. Güneş gözlerimi kamaştırıyor, sonsuz bir ufuk açılıyordu önümde. Kıbrıs Adası'nda, doğu Akdeniz'e açılan bitimsiz ufuk gibi bir ufuk. Orada beni çeken karanlıktan çıkıyor, mutlu, uzak bir geçmişin anımsanması gibi, içimin rahatladığını duyuyordum.

GEMİM, birçok kanalı geçerek, kıyılarında bu eski başkentin en güzel villalarının yer aldığı, bu büyük gölde rıhtıma yanaştı. Tayfaların bir şey söylemesini beklemeksizin, akşamın alacakaranlığında, bana iyice tanıdıkmış gibi gelen karaya çıktım. Karşıdaki ormanın ağaçları arasından batan güneşin bıraktığı kızıllık hâlâ belirginken merdivenleri çıkıp konağa doğru yürüdüm. Aklımda sadece o 'zamklı kadın' vardı.

İşte, yıllar sonra, Karpat Dağlarının yamaçlarındaki şatomdan çıkmış, nehir-

lerle, ormanların eteklerindeki bir sürü kanalı geçerek kuzeybatıda bulunan bu göl kıyısına gelmiştim. Kafamın içinde büyüyen bir kırmızılık, biraz aşağıda bulunan Cloetta lokantasının ışıklarına bakıyordum. Yaklaşan kışın serinlettiği bu kararan sonbahar gecesi içinde konağın bahçe kapısını açtım.

Zamklı kadın oradaydı. Aynı bukleli saçlar, aynı gergin, ince, kısraksı yüz... Aynı incelik. Beni elindeki şamdanla konağın geniş taş avlusuna doğru sürükledi. Sonra, soldaki tahta merdivenleri çıkarken izlememi işaret etti onu. Işıkların yarı aydınlattığı bir koridordaydık. Bu yarı aydınlıkta da koyu renkli olduğu belli olan bir perdeyi araladı, sonsuzca geniş bir odaya soktu beni. Tabanı, nereden vurduğu belli olmayan bir ışığı yansıtan odada, duvarlardan birine dayalı pirinç bir karyola vardı. Onun aşk saatlerini geçirdiği yatak olacaktı bu. Pencerelerin ağır kadife perdeleri açıktı. Artık, hiçbir ışığın yansımadığı camlarda sadece gecenin karanlığı vardı.

"Çok uzaktan geldiğini biliyorum" dedi, "buraya gelebilmek için, Avrupa'nın hemen hemen bütün nehir yollarını aştın."

"Sadece Avrupa'nın nehir yollarını değil, Kıbrıs Adası'ndaki Venedik kalelerini de ziyaret ettim bu arada. Derin, uzun dehlizlerde dolaştım. İstanbul'daki Bizans mazgallarında iskelete dönüşmüş kadavraları gördüm. Artık 'Ruh! seni çeviren daracık çerçeveden çıkınca, sonsuzluğa uzanan ne geniş bir çevrimi görüyorsun şimdi' diye düşünüyorum. O kuzey kentinde, o boş sokaklarda, iyice canım sıkılmıştı doğrusu. Oralarda, solgun güneş ışığının altında aradığım *ebediyeti* bulamayacağımı anladım artık."

Tanımadığım sazların katılımıyla söylenen, çok sesli bir Ortaçağ Romanya şarkısına benzeyen bir müzikti duyduğum. Yatağın ayak ucuna oturdu. Gövdesine yapışık giysinin göğüs bölümündeki düğmeleri yırtar gibi açtı, sutyensiz diri göğüslerini ağzıma yaklaştırarak :

"Şimdi onları emeceksin," diye fısıldadı.

Kendimizi alamadığımız sonsuz öpüşmeler arasında, ikimiz de soyunarak sevişmeye başladığımızda, bütün gövdesiyle sarıldı bana. Kuşkusuz başka bir yerdeydim. Katakomblarda dolaşarak onun canlı gövdesini arıyordum. Yüzyıllardır ölmüş insanların kemiklerinin, kimi de küllerinin içine yerleştirilmiş olduğu kutular, ne denli düzenli kapanmış, aralıklarından hava geçirmemeleri için ne denli özen gösterilmiş, her biri, tek tek kilitlenmiş de olsalar, yeryüzünün ışığını görmediğim bu dehlizlerde kokladığım, ölümü çağrıştıran bir kokuydu. Burnumun nemini, ağzımı kurutan, boğazımda ince bir sızlamaya ya da kamaşmaya benzeyen bir duygu yaratan bir koku. Kanlar içindeydim. Oydu zihnimi kaplamış olan kadın. Onca yıl orada burada, o kentten o kente dolaşıp durarak yaşamam boşunaydı. Şimdi başka bir gerçeklikle karşılaşıyordum işte : bu bütün bütüne gelip geçici olan insan yaşamında, düşe, hayal etmenin yarattıklarına, derin sezgiyle yaklaşılabilen, bazen de göz gözü görmeyen karanlıkta görmeden, çarpmadan önünde durulan bir şeye benzeyen, gözle görülemez uzaklıklarından şarkılar duyulan, hep ama hep karanlığa açılan, orada durup duran ama bir ömür boyunca sadece bir iki kez temas edilebilen, sizi beklediğini duyuran bir şey, müziklerin yükseldiği derin, karanlık bir boşluk, sonsuzca orada var olan bir şey vardı. Bu kadınla ilişki kurmak, o şeyle, o hep var olan varlıkla, karanlık olan, ama içinde sonsuz bir boşluğu da taşıyan şeyle ilişki kurmaktı sanki.

Çevremi saran karanlığın içinde dikildim.

"Ebedi sevgilim sendin. Bunu şimdi anlıyorum," diye mırıldandım, baş dönmelerim içinde.

"Sinemanın önünden geçiyordun. Seni içeriye çağırdım ben. Filmde gördüğün, benim suretimden başka ne olabilirdi ki? Sayısız kez çoğaltılmış bir suret. Bütün zamanlar içinde var olmuş bir şey. Herkes yanından yöresinden geçiyor bu değişmez gerçeğin. Caddelerde dolaşıp dururken, sinema salonlarında film seyrederken farkında bile değiller ona yakın olduklarının. Belki derinleşmek gerekir. *Temas* gerekir. Ama şimdi sen seçildin işte. Oraya doğru yürüyüp gittin çünkü. Değişmez gerçekliği göreceksin. Göreceğin karanlıktan başka bir şey olmasa da."

"Sevgilim benim," diye düşündüm. Boşluğun kıyısındaydım. Derinliklerde esen rüzgârları hisseder gibi oldum. İçimde cinsel güç olarak ne varsa hepsinin boşaldığı, bir kuru iskelet gibi kaldığım bu birleşmede uçup gitmeyecektim o baş döndürücü serin boşluğa.

BAZI ETKİLENMELER ÜZERİNE

SELİM İLERİ

Çağdaş Türk düzyazısını nereden, kimden başlatmalıyız? Yakup Kadri'yi hazırlayanlar olduğu gibi, Sait Faik'in de öncülleri sözkonusu edilemez mi? Düzyazıyı, burada, öyküyle sınırlıyoruz. O zaman dönüp, öykü tarihçemize göz atmakta yarar var kanısındayım.

ADAM ÖYKÜ dergisinde, dördüncü sayıda bir konuşma yayımlandı. Halil Gökhan'ın Türkolog Timour Muhidine'le gerçekleştirdiği bu konuşmayı ilgiyle okudum. Gün ışığına çıktığında, Timour Muhidine'in "Çağdaş Türk Düzyazısında Büyük Kent İmgesi : Beyoğlu ve Paris" adlı araştırmasını da aynı ilgiyle okuyacağım.

Araştırmayı beklemeden, değinmek istediğim bir iki şey var. Araştırmacıya ters mi düşeceğim, yoksa, özde birleşecek miyiz, şimdiden yanıtlayamıyorum.

Araştırmacı, Sait Faik'ten söz açarken, "modern öykünün kurucusu" diyor. Gerçi, Yakup Kadri'yi de "yeterince modern" buluyor ama, Cumhuriyet dönemi yazarlarının "ideolojik" bir tutum içinde yazdıklarını vurgulamak ihtiyacını duyuyor.

Önce bunlar üzerinde durmak istiyorum.

Çağdaş Türk düzyazısını nereden, kimden başlatmalıyız? Yakup Kadri'yi hazırlayanlar olduğu gibi, Sait Faik'in de öncülleri sözkonusu edilemez mi? Düzyazıyı, burada, öyküyle sınırlıyoruz. O zaman dönüp, öykü tarihçemize göz atmakta yarar var kanısındayım.

Ahmet Mithat Efendi'nin uzunca öyküleri, bir masal geleneğinden romana açılış çabalarıydı. Modernlikleri üzerinde sanırım pek konuşulamaz. Öte yandan, Ahmet Mithat Efendi'yle gündeş sayabileceğimiz Samipaşazade Sezai, bence, modern Türk hikâyesine bir önsöz, bir başlangıçtır.

Sezai'yle Ahmet Mithat Efendi iç içe irdelendiğinde, ilkinin yeniye ve yalına birdenbire açılmış olduğu ayırt edilir. Sezai'nin öyküsünde masal, Karagöz, meddah anlatımı bütünüyle silinmiştir. Kendisi köklerinden söz açarken Daudet'nin de adını veriyor. Bununla birlikte *Değirmenimden Mektuplar* yazarının bir çeşit uyarlamasına rastlamıyoruz Sezai öyküsünde.

Döneminde belki sevilmiş, sonraları üzerinde pek durulmamış öyle hikâyeleri var ki, romantizmle gerçekçiliğin kaynaşması, birleşmesi duyumsanıyor ve Samipaşazade Sezai usul usul Halid Ziya Uşaklıgil'i hazırlıyor.

Çehov, "Düello"da Bay Karenin'in kulaklarından söz açar. Anna Karenina'nın trenden iner inmez, onca yıllık kocasının kulaklarını birdenbire 'görmesi' motifi sevginin baştan çıkarıcılığı konusunda, Çehov'dan, Çehov'un anışından sonra Tolstoy'a bir özellik kazandırmıştır. Yıllar geçecek, Lukacs da Bay Karenin'in kulaklarıyla uğraşacaktır.

Halid Ziya, *Bir Yazın Tarihi*'nde Sezai'nin *Sergüzeşt*'ine vurgunluğunu Çehov'unkini andırır bir incelikle dile getiriyor. Zincirin halkaları, besbelli, iç içe geçmektedir.

Sezai'nin bedbaht cariyeyi anlatan bir de öyküsü var. Bu öykü, Halid Ziya'ya bütün bir dünya görüşü kazandırmıştır desek, yeridir. Sezai'nin canına kıyan pantomimcisi, kedileri, Büyükada'ya şöyle bir bakışı, bütün bu hikâyeler coşumcu alımlamalarla yerli, gerçekçi ve yalın bir toplumsal ortamı betimliyordu. Bir yandan da, hikâyemizin modern kılıklar giyinebilmesine yol açıyordu.

Timour Muhidine'in yeterince modern bulduğu Yakup Kadri, Sezai, Halid Ziya çizgisinin bir uzantısıdır bence. Halid Ziya, romandan söz açarken, özellikle Fransız romancılarının izini sürdüğünü belirtir. Burada yalnızca öykünmeyi saptamak, sanırım yanlıştır. Halid Ziya – çeviri lezzetli bir iki öyküsü dışta tutulursa –, hem romanda, hem öyküde yerli bir dünya kurmak istemiş, *Aşk-ı Memnu* olsun, "Ferhunde Kalfa", "Mahalleye Mevkuf" öyküleri olsun, bunu başarmıştır. Yakup Kadri, bir üslûp yakınlığı içinde yolu sürdürür.

Fakat arada çok hakkı yenmiş bir başka Edebiyat-ı Cedide yazarı var : Mehmed Rauf. *Siyah İnciler*'de yer alan, kendisinin mensur şiir dediği, düzyazılar, öyle sanıyorum ki, bugün de derin bir yenilik anlayışını yansıtıyor. Mehmed Rauf, 'firkete' için edebî yazı yazmayı gereksinen yazar!..

Hikâyeci Reşat Nuri'nin romancı Reşat Nuri karşısında yenik düştüğünü sanıyorum. Ama romancı Reşat Nuri'nin çağdaş Türk düzyazısına armağanı, başlı başına bir inceleme konusu, bir kitap sebebi olabilir : Reşat Nuri, daha *Çalıkuşu*'ndan, hatta *Harabelerin Çiçeği*'nden başlayarak, kalemini, doğrudan doğruya 'roman kişisi'nin eline teslim etti ve inanılmaz bir sıcaklık yarattı. *Harabelerin Çiçeği*'nin hiç de uyarlamaya takılı kalmamış olması ancak o sıcak, içten anlatımla açıklanabilir.

Halide Edib'in öyküleri, bir gelgiti yansıtıyor. Kurtuluş Savaşı'nın coşkusuyla yazılmış öyküler, öncelleri aşka ve karasevdaya açılmışken, memleketin acısından, gelecek umudundan konuşur.

Bu arada, Halide Edib'in 1938'de "Yedigün" dergisinde yayımlanmış çok ilginç, çok önemli öyküsü "Kubbede Kalan Hoş Sada" gelecek iyicil ütopyasıyla donanmıştır. "1955 senesi mayısının birinci günü İstanbul Gazetelerinde bomba gibi patlayan bir ilân görüldü," cümlesiyle başlayan bu öykü, musikiden yola çıkar görünerek, doğu kültürünün batılı anlayışla dirilmesi temennisinde bulunmaktadır.

Tek başına "Kubbede Kalan Hoş Sada" bile modernlik konusunda bütün bir öneri yumağı, gizli bir manifestodur.

Gelelim Yakup Kadri'nin, Reşat Nuri'nin ve Halide Edib'in 'ideolojik' tutumlarına, konumlarına : Bir imparatorluğun çöküşüne ve bir cumhuriyetin kuruluşuna tanıklık etmiş, doğrudan doğruya eşlik etmiş, bir açıdan kılavuz olmuş

Sait Faik, Behçet Necatigil, Orhan Veli ve bir arkadaşları.

Fotoğraf : Ara Güler

bu yazarlarımız, bir yandan da, ideolojikliğin tam karşısında, yetkin birer eleştirel gerçekçiydiler, bana sorarsanız.

Hikâyeleri bu konuda fazla bir şey söylemez ama, Yakup Kadri'nin *Ankara*'sı, Reşat Nuri'nin *Kızılcık Dalları,* Halide Edib'in *Sonsuz Panayır*'ı yeni düzenin bazı sorunlarına, açmazlarına yönelik çok düşündürücü eleştirilerle yüklüdür. Başka romanlar da sözkonusu.

Yok, 'ideloji' sözcüğünü çok genel anlamıyla alacaksak, bence Sait Faik de 'idelojik'tir.

Sait Faik öncesinden konuşmak istiyorum şimdi de. Klasik öykü anlayışının, bence, son doruğu denebilecek Sabahattin Ali'yi ne ölçüde modern sayabileceğimizi tartışmayacağım. Bununla birlikte, hemen ekleyeyim, Sabahattin Ali'nin "Bir Skandal" öyküsünü alabildiğine "modern anlamda metinler kurmak için" elverişli, olanaklı bulmaktayım.

Bizim çok, unutulmuş, irdelenmemiş yazarımız var. Kenan Hulusi Koray da onlar arasında yazık ki. Sait Faik'in Kenan Hulusi'yi okumuş ya da okumamış olması, söylemeye çalıştığımı değiştirmez : Kenan Hulusi, Sait Faik için bir öncüydü.

Kenan Hulusi'nin emeği, özellikle ilk öykülerindeki emeği, modern olmak açısından o kadar zenginken, enikonu gözden ırak tutulmuştur. Tahir Alangu çapında bir eleştirmen şunları yazıyor (ki, tam tersinden okumak olası) :

"(...) hikâyeden çok, o yıllarda pek moda olan mensur şiirlere benzeyen yazılar yazıyordu. Konularını muhayyilesinden, hatta çok kere tamamıyla gerçek dışından alıyor; ekleme süslerle yüklü bir üslûpla hayalî tipler, yerler ve çevrelerle iyice bulanık, sonradan renklendirilmiş yaldızlı kartpostallara benzeyen eserler

meydana getiriyordu."

O yaldızlı kartpostallar, sonradan Sait Faik'te büyük bir iç acısıyla sepya renkleri edinecektir.

Tabii, Sait Faik'e ulaşan çizgide büsbütün bir ata sayılmamasına karşın, usta Esendal'ı da modern hikâyecilerimizin ilklerinden biri biliyorum. Esendal öyküsünde, Alangu'nun tanımlamasıyla, "başı sonu belli hikâye anlayışı", "Ömer Seyfettin'in sağlam bir gelenek haline getirdiği" ileri sürülmüş bu anlayış, Timour Muhidine'in saptamasındaki "daha çok şiirsel bir hava içeren metinler"e yol alır ve kavuşur.

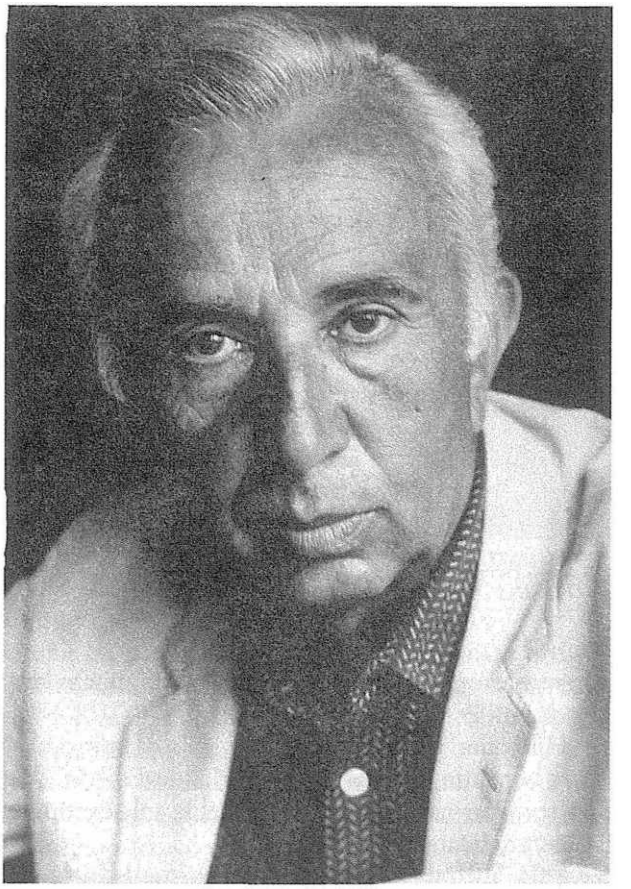

Selim İleri : 1954 kuşağı bizi çok etkilemiştir. Sait Faik, Sabahattin Ali, Oktay Akbal, Necati Cumalı etkilerinin yanı sıra özellikle *Bozbulanık* kitabıyla Nezihe Meriç.
(Necati Cumalı'nın fotoğrafı : Bilâl Meşe)

Bugün neredeyse hiç okunmayan Ümran Nazif Yiğiter, Esendal'daki yalınlığı, İstanbul ve Ankara'dan taşra kentlerine açacaktır. Taşrayı handiyse erinçsizlik uyandırıcı bir kıpırtısızlık, durgunluk ortasında gözler önüne seren Ümran Nazif de bence gerçek bir moderndi. Çünkü onun yazdığı taşra, artık "Memleket Hikâyeleri" değildi, Refik Halid'den ayrılıyordu; konuyu, olayı, örgüyü bir yana bırakıyor, durgunlukta taşra hayatının özünü, kendisini arıyordu.

Timour Muhidine'e yüzde yüz katılıyorum : Sait Faik'le Garip hareketi arasında bir bağ var. Ama o "şiirsel düzyazı tarzı"na ulaşılırken, andığım yazarların büsbütün etkisiz kaldığını sanmıyorum.

Bir sıçramayla, bizlerin, Timour Muhidine'in adlandırmasıyla, Hulki Aktunç'un, Nedim Gürsel'in ve benim yetiştiğimiz yıllara geçeceğim. Nedim Gürsel'i bilemem ama, Hulki'yle ikimizin hangi kaynaklardan beslendiğimizin tanığıyım.

Bu, öylesine geniş, zengin katmanlı bir yelpazeydi ki, pek çok hikâyecimizin

Selim İleri : Sait Faik duygulanımlarını dizginlenmemiş bir anlatım ve üslûpla kaleme getiriyordu. Bu anlatım ve üslûp, büsbütün yöntemselleşmemişti. Ama Leylâ Erbil, çok başka bir düzlemde, anlatım, üslûp dizginlenmemişliğini *Hallaç*'ta yazınsal amaç edinmiştir.

etkisi sözkonusuydu. Nedim'in de bu savıma katılacağını umarım.

Öykülerimizi çok değişik okumaların, etkilerin çerçevesinde kurmaya, yazmaya çalışıyorduk. Hulki de, ben de okuma tutkunuyduk. Hulki'nin herhalde ergenlik çağından başlayarak meydana getirdiği çok zengin bir kitaplığı vardı.

Hulki Aktunç düzyazımızın çok eski, tarihî çehre edinmiş kaynaklarına yönelmişti. Sözdizimini oralara kadar açmaktan neredeyse gizli bir haz duyardı.

Ben, belki Sait Faik'ten de çok, Oktay Akbal'a açıktım. Yayımlandığı günlerde "Yalnızlık Bana Yasak", "Bursa'da Touluse-Lautréc" öykülerini ezberlemeye çalıştığımı hatırlıyorum. Sonra başka, çok daha karışık etkilenişler sözkonusuydu. Orhan Kemal'in "Çikolata" öyküsü gibi, Necati Cumalı'nın "Yalnız Kadın"ı gibi. Bir gün, Akdeniz doğasında geçen romanlar yazmaya kalkışınca yararını göreceğim, Halikarnas Balıkçısı okumalarım vardı...

Timour Muhidine diyor ki : "Hulki Aktunç, Selim İleri, Nedim Gürsel'in oluşturduğu bu kuşak, 1954 kuşağı gibi yazmıyordu. 1954 kuşağı varoluşçuları, Kafka'yı tanımıştı ve onun etkisinde kalarak yazmışlar, onunla hemen hemen aynı şeyi yapmak istemişlerdi. Bunun yanında 68-69 kuşağı daha realistti, fakat aynı zamanda şiirselditer ve bu bakımdan Sait Faik'e daha yakınlardı."

Acaba tam öyle mi?

1954 kuşağı bizi çok etkilemiştir. Elbette kendi adıma konuşuyorum. Ne var ki, Hulki Aktunç'la Nedim Gürsel'i de etkilediklerini düşünmekteyim. Sait Faik, Sabahattin Ali, Oktay Akbal, Necati Cumalı etkilerinin yanı sıra özellikle *Bozbulanık* kitabıyla Nezihe Meriç. Ve hemen artlarından Ferit Edgü, Demir Özlü, Onat Kutlar. Ayrı bir düzlemde Sevim Burak. Sonra Leylâ Erbil, Feyyaz Kayacan, öyküsünün yarattığı mesafeye sızabildiğimiz ölçüde Bilge Karasu.

Kafka ve varoluşçular bizim için de çok önemliydi. Yalnız yazar olmak isteyenler için değil, o günün bütün genç okurları için etkiliydiler. Belki geçen bir

modanın son rüzgârlarına kapılmıştık. Belki de moda ötesi değerleri alımlıyorduk. Vedat Günyol çevirisi *Değişim* çok konuşulurdu. O günlerin lise öğrencileri *Duvar*'ı ille okumayı gereksinirlerdi.

O günün genç okuru ikiye bölünmüştü diyebilirim. Bir bölük Kafka, Camus, Sartre tutkunuydu; bir bölük Kemal Tahir, Orhan Kemal okuruydu. Gürültülü patırtılı tartışmalar patlak verirdi.

O günlerde taslaklar karalayan bizlerse, bir senteze varmaya çalışıyorduk. Sentez arayışının açık seçik bilincinde değildik, ama sezgilerimiz bizi yönlendirmekteydi.

1954 kuşağı da, yanlış sözler konuşmuyorsam, beş aşağı beş yukarı bizim kuşağın – kuşak denebilirse tabii... – oluşum, gelişim çizgilerini tatmıştır.

Ferit Edgü'nün *Kaçkınlar*'ında kimi öyküler Sait Faik'i andırır bir yalnızlığı solur. Anlatımın şiirsellikten uzaklaşır görünmesi, bence, yeni bir şiirsellik arayışının işaretidir. *Bozgun* da aynı donuk ezgiselliği sürdürür.

Demir Özlü'nün dolaştığı ve bize ustaca betimlediği sokaklar, o sokakların yapıları, yaşadığı ve yaşattığı mevsimler *Veba*'ya göndermeler ölçüsünde, *Bir Beyoğlu Düşü*'nün eşsiz burukluğuna açılmamış mıdır? Demir Özlü, hikâyemizde, iç ve dış mekânlara çok kişisel bir şiirle yaklaşmıştır.

Sonra, şiirsellik denince, Adnan Özyalçıner'in *Panayır* ve hele *Sur*'daki öyküleri, metinleri beni çok etkilemişti. "Burjuva Ölüleri" parçasını kimbilir kaç kez okumuşumdur.

Orhan Duru'yu eklemek gerekiyor. Hüzünlü bir ironiden yola çıkıyordu. Dil ve anlatımda, kuşağının hikâyecilerinden çok farklı bir yolu seçmişti. Özellikle sözdizimi açısından Orhan Duru hikâyesi bütünüyle yerli kalmayı yeğliyordu. Kökleri, kaynakları açısından şaşırtıcı bir tercihin ilk adımı...

Sait Faik duygulanımlarını dizginlenmemiş bir anlatım ve üslûpla kaleme getiriyordu. Bu anlatım ve üslûp, büsbütün yöntemselleşmemişti. Ama Leylâ Erbil, çok başka bir düzlemde, anlatım, üslûp dizginlenmemişliğini *Hallaç*'ta yazınsal amaç edinmiştir. Necatigil'den alıntılıyorum : "(...) dilin oturmuş kelime hazinesi ve sözdizimi kurallarını değiştirerek, kısıtlı toplum düzenine başkaldırma niteliğinde, varoluşçu yöneliş ve temalarla yazdığı hikâyelerinde yeni bir biçim aradı (...)"

Hallaç'ta yer alan, 1958'de yazılmış "İncik Boncuk" öyküsü, artık kurulu düzenin ikiyüzlü ahlâkına açılır. Burada ne Kafka, ne varoluşçuluk duyumsanır. Alafranga görünümlü aydının – kötü anlamıyla – alaturkalığına yönelik acı bir alay yepyeni bir anlatımla işlenmiştir.

Etkilenmelerin ne zaman nasıl yansıyacağı, dışa vuracağı, sanat eserinde kimyasal formüllere denk bir akış göstermiyor. Şimdi, yıllar sonra, derin etkilerini daha çok duyumsadığım öyle öyküler var ki, hep, 1954 kuşağının verimleri : Bilge Karasu'nun "Dutlar"ı, Leylâ Erbil'in "Gecede"si, Demir Özlü'nün "Açıkta Kalan Kilise"si, Ferit Edgü'den bütünüyle *Kaçkınlar*... Son yıllarda Orhan Duru'dan "Şişe"... Bu verimler modern Türk hikâyesine anlam kattılar.

Zincir demiştim; zincir, modernlik, yenilik için de gerekli, şiirsellik için de, "bir tarz yaratmak" için de.

Dilerim bu yazı, yararlı bir tartışmaya açılır.

V. S. PRITCHETT

Bir Aile Babası

ÖĞLEDEN sonra geç vakit, artık geleceğinden umudunu kestikten, hatta pembe elbisesini çıkarıp kot pantolonuyla iş gömleğini üstüne çektikten sonra, tezgâhının başına oturmuş çalışırken kapının zili çalındı. William gelmişti sonunda. Aralarındaki aşk ilişkisinin belirgin bir özelliğiydi bu, geliş gidişlerin böyle düzensiz olması : William'ın karısı ve çocukları vardı. Durumu anladığını, hatta son zamanlarda William'ın birkaç haftaya varan kayboluşlarında yaşadığı rüya halinden garip bir doyum aldığını göstermek üzere Berenice, esneyerek, salına salına kapıya doğru ilerledi. Zinciri çekip açarken döndü, boş dairenin içine doğru, "Tamam baba, ben açarım," diye bağırdı.

Yalnız oturan bir kadın olduğundan, William, böyle davranmasının iyi olacağını söylemişti : Bu sözleri bağırarak söylemesi, yabancılara, evde onu koruyacak bir erkeğin bulunduğunu gösterirdi. Berenice'in sesi alaycı çıkıyordu, çünkü o bu fikri sahiplenmeci ve gülünç buluyordu; yalnız bu kadarla da kalmıyordu; Berenice Quakerlar'ın elinde yetişmiş, yalan söylemenin ya da sahte davranmanın yanlış olduğuna inandırılmıştı. Bazen, ona kapıyı açtığında, "Eee! Mr. Cork," derdi evli bir adam olduğunu anımsatmak için. William'ın, suçluluk duygusuyla kolayca aydınlanıveren esmer bir yakışıklılığı vardı; Berenice'in gözünde, ilişkilerine çekicilik katan da buydu.

Ama şimdi – kapıyı açtığında – karşısında William yoktu; esnemesi, taşıdığı umutlar ve alayla birlikte dudaklarında donup kaldı. Berenice'ten uzun boylu, iriyarı bir kadın kapı aralığını bütünüyle doldurmuştu : iyice şişmiş, pembe bir penye balon ve yeşil bir eteklik; penyenin yakası iyice açık ve sarkık; konuşamayacak noktaya gelinceye dek şişmiş bir yüz ve beden. Kocaman mavi gözleri, açıkken bile uyuyormuş gibi görünüyor.

"Evet?" dedi Berenice.

Kadın uyandı; Berenice'in evde yalınayak dolaşmaktan hoşlandığı için çıplak olan ayaklarına inanmaz bir havayla baktı; sonra, "Burası Miss Foster'ın yeri mi?" dedi.

Berenice "yer" sözcüğünden alınmıştı. "Burası Miss Foster'ın konutu. Ben oyum," dedi.

"Aaa," dedi kadın, artık çocuksu olmayan, müthiş tatlılaşmış bir sesle. "Kolej'de bana sizin adresinizi verdiler. Kolej'de ders veriyorsunuz sanırım? Onarımı sormak için geldim."

"Onarım mı? Ben takı yapıyorum," dedi Berenice. "Onarım yapmıyorum."

"Kolej'de bana kocamın flütünü onardığınızı söylediler. Ben Mrs. Cork'um."

Berenice'in kalbi durayazdı. Bileği gevşedi, eli kapı kolunun üzerinde asılı kaldı; bedeninden bir soğuk hava dalgası yükseldi, yüzüne kadar her yanını sardı; sonra da başından aşağıya kaynar sular dökülüyormuş gibi oldu. Kafasının içini birden, "Ah Tanrım!" diyen seslerden oluşan bir yankılanma doldurdu. "Ne korkunç! William, sen söylemedin, herhalde, değil mi? Şimdi ben, ben, ben ne yapacağım?" "Yapacağım, yapacağım," sözcükleri kafasında çınlayıp duruyordu.

"Cork mu?" dedi Berenice. "Flüt mü?"

Kadın, o mahmur tatlılığı bütünüyle üstünden atmış, kararlı bir havayla, "Florence Cork," dedi.

"Aaa, evet. Özür dilerim. Mrs. Cork. Elbette, evet. Ah, lütfen içeriye buyrun. Özür dilerim. Tanışmamıştık, sizinle tanışmak ne güzel. William'ın – Mr. Cork'un – flütü! Onun flütü. Evet, hatırladım. Nasılsınız? O nasıl? Aylardır Kolej'e uğramıyor. Son günlerde onu hiç gördünüz mü – ne aptalım, elbette görmüşsünüzdür. Tatiliniz iyi geçti mi? Çocuklar tatilin tadını çıkardılar mı? Flütü postalayacaktım, ama adresinizi bilmiyordum. İçeriye buyrun lütfen, girin."

Mrs. Cork, "Buraya mı?" diyerek Berenice'in çalıştığı ön odaya sert adımlarla girdi. Burada, Berenice'in çalışma lambasının üstüne doğrudan vuran parlak ışığın altında Florence Cork daha da iri, hatta hamile gibi görünüyordu. İçinde durduğu odayı bütünüyle dolduruyor, her şeyi – çalışma masasını, boya fırçalarının içinde durduğu kapları, duvara iğnelenmiş kocaman tasarımları, kâğıt rulolarını, üstü gazeteler, mektuplar ve dikiş malzemeleriyle dolu divanı, Berenice'in bir sandalyenin üstüne atıverdiği pembe elbiseyi – belleğine kaydediyordu. Bunların hepsini birden yutuyor, bütün havayı soluyarak içiyor gibiydi.

Ama bu oda, düzensizliğinden gurur duyduğu, aslında düzensizliğiyle kendisini büyüleyen, yeteneğini, bağımsızlığını, bir kızın kendi hayatını yaşama hakkını, her şeyden çok da yalınayak dolaşmasını temsil eden bu atölye, Berenice'in soluğunu kazanıp kendine gelmesini sağladı.

"Sizinle tanışmak çok büyük bir zevk. Mr. Cork, Kolej'de sizden sık sık söz eder. Biz orada tam bir aile gibiyiz. Lütfen oturun, elbiseyi kaldırayım. Onarı-

V. S. Pritchett 1900'de İngiltere'de Suffolk'ta doğdu. 1920'lerin başlarında Paris'te fotoğrafçılıkla uğraştı. Pek çok yayın organı, bu arada "New Statesman" için muhabirlik yaptı. Romanlarına ek olarak, *The Spanish Virgin and Other Stories* (1930, İspanyol Bakire ve Başka Öyküler) ile başlayan bir dizi çok güzel toplu kısa öyküler kitabı yazdı. Yorulmak bilmez bir gezgin olan Pritchett, kurmaca olmayan yapıtlar, bu arada eşsiz bir Balzac yaşamöyküsü yayımladı. • Pritchett için, Georgina Hammick'in, "Adam Öykü"nün Mayıs-Haziran 1996, 4. sayısında yayımlanan, "Kısa Öykü Adına Savunma" adlı yazıya da bakılabilir. Georgina Hammick, "dehasını en iyi biçimde öyküde dışa vuran yazar" olarak nitelediği Pritchett için Frank Kermode'un da şu sözünü aktarıyor : "Bugün yaşayanlar arasında o kadar büyük bir farkla en iyi İngiliz yazarı konumunda ki, bunu belirtmeye gerek bile yok."

yordum."

Ama Mrs. Cork oturmadı. Birden masaya doğru atıldı. Kocasının duvara dayanmış olan flütünü görünce, hızla kaparak aldı; elinde tuttuğu şey bir silahmış gibi, başının üstünde şöyle bir savurdu.

"Evet," dedi Berenice, aman Tanrım, bu kadın sarhoş diye düşünerek, "Daha bu sabah üzerinde çalışıyordum. Daha önce hiç böyle bir flüt görmemiştim. Öylesine güzel işlenmiş bir gümüş muhafazası var ki! Galiba epeyce eski, Alman yapımı, Mr. Cork'un babasına verilmiş bir armağan. Sanırım, ünlü bir yerin orkestrasında çalıyormuş – neresiydi? – Bayreuth mu, Berlin mi? İngiltere'de böyle bir muhafaza bulamazsınız, böylesine ince işlenmiş bir gümüş muhafaza. Bir yerlerde düşürülmüş ya da darbe almış gibi. Mr. Cork bu flütü kendisinin de bir orkestrada çaldığını söylemişti, Covent Garden'da ya da öyle bir yerde..."

Berenice, Mrs. Cork'un flütü havada sallayışını izledi.

"Darbe mi?" diye bağırdı Mrs. Cork, artık çok derinden gelen bir sesle. "Elbette aldı. Flütü onun kafasına attım ben."

Sonra kolunu aşağıya indirdi; bacaklarının üstünde yaylanarak Berenice'in yüzüne bakıp, "Nerede o?" diye sordu.

Berenice dehşetli bir korkuya kapılarak, "Kim?" diye sordu.

Mrs. Cork, "Kocam!" diye bağırdı. "Bir alay boş sözle beni yumuşatmaya çalışmayın. Orkestrada çalıyormuş! Böyle yalanlarla avutmaya mı çalışıyor sizi? Onunla neler çevirdiğinizi biliyorum ben. Her Perşembe buraya geliyor. Saat iki buçuktan beri burada. Biliyorum. Burayı gözetletiyorum."

Berenice'in yatak odasının kapısını savurarak açtı. "Ne var burada?" diye bağırarak odanın içine doğru ilerledi.

Berenice bütün soğukkanlılığını takınarak, "Mrs. Cork," dedi. "Lütfen bağırmayı kesin. Kocanız hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Neden söz ettiğinizi de anlamıyorum." Sonra gidip odanın kapısının önünde durdu. "Lütfen, bağırmayı kesin. Orası babamın odası." Sonra, Mrs. Cork'un suçlamalarından dolayı çok heyecanlanmış bir durumda, "Çok yaşlı, sağlığı da iyi değil. Uyuyor orada."

Mrs. Cork, "Orada mı?" dedi.

"Evet, orada."

"Peki, öbür odalarda kim var? Yukarıda kim oturuyor?"

Berenice, "Başka oda yok," dedi. "Ben burada babamla birlikte oturuyorum. Yukarıda mı? Yeni birileri taşındı oraya." Berenice, kendi ağzından dökülen bu sözlere şaşıyordu, çünkü doğrucu bir kadındı; böyle çabucak uyduruverdiği bu yalana kendisi de şaşıyor, hatta bundan heyecan bile duyuyordu. Söylediği yalan, daha ağzından dökülürken pırıl pırıl parlıyordu sanki.

Mrs. Cork yatışmıştı. Kendini pat diye Berenice'in elbisesini koymuş olduğu sandalyeye attı.

Berenice, "Elbisemi alayım, izin verirseniz," diyerek çekip aldı elbiseyi.

Mrs. Cork sakinleşti; gözlerine yaşlar dolarak, "Bu işi burada yapmıyorsanız, başka bir yerde yapıyorsunuz o zaman," dedi.

"Kocanız hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Öteki öğretmenler gibi ben de onu Kolej'de görüyorum. Onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Flütü bana verirseniz, sizin için paketlerim; sonra da buradan gitmenizi rica edeceğim."

Desen : Semih Poroy

Mrs. Cork, "Beni kandıramazsınız; her şeyi biliyorum. Genç olduğunuz için canınızın istediğini yapabileceğinizi sanıyorsunuz," diyerek söylenmeye ve el çantasını karıştırmaya başladı.

William'ın Berenice'e bunca çekici gelmesinin nedenlerinden biri, buluşmalarının düzensiz olmasıydı. Bu ilişki bir oyun gibiydi : Her şeyden çok sürprizleri severdi Berenice. William'ın geliş gidişleri arasında geçen zamanlarda, Berenice için oyun devam ediyordu. Berenice, William'ın ve ailesinin neler yapmakta olduklarını imgeleminde canlandırmaktan hoşlanıyordu. Onların hepsini, kalıcı ve anlamsız bir fotoğrafta, belki yazlık evlerinin bahçesinde otururken ya da arabalarının yanı başında, birbirlerine yapışmış halde dururken görüyordu; ama, güneşli bir yerde, onlardan bir iki adım geride William, esmer yüzüyle, her zaman ciddi ciddi bir şeylerle uğraşıyordu.

Bir keresinde, yataktayken Berenice, "Karın güzel midir?" diye sormuştu.

William o ciddi, ağır havasıyla epeyce düşündükten sonra yanıt vermişti bu soruya. Sonunda, "Çok güzeldir," demişti.

Bu yanıt, Berenice'in kendisini son derece güzel hissetmesine yol açmıştı. Gözünde William'ın karısını kuzguni siyah saçlı, kara gözlü bir kadın olarak canlandırmış, onunla tanışmayı çok istemişti. İmgeleminde daha iyi canlandırdıkça, kendini ona daha yakın hissetmiş, kadınca duyguların ve ruh hallerininin canlı, hoş, yakın zemininde, onunla daha çok ortak yanı bulunduğunu düşünmüştü, çünkü yalnız yaşayan bir kadın olarak Berenice, kendi cinsine büyük bir

sadakatle bağlıydı. Geçen yaz, aile tatile çıktığında, Berenice onları gene, başka birçok aileyle birlikte, kendilerini yurtdışına götüren uçakta otururken, birbirlerine yapışmış durumda canlandırmıştı gözünde; Berenice'e günlerce, gecelerce, kentin otuz bin ayak yüksekliklerinde, Londra semaları, mutlu aile tablolarıyla gümbürdüyor gibi gelmişti; Berenice köylerde, deniz kıyılarında, plajlarda kumsallarda koşuşan çocukların bacaklarını görüyordu imgeleminde; sorumluluklarını yerine getirmek üzere koşuşturan William'ın yanakları kızarmıştı. Karısı, güneşin altına uzanmış, sırtını yakıyordu. Berenice, çoğu evli olan arkadaşlarıyla sık sık dışarıya çıkıyor, gezilere katılıyordu. Kocaların o bezgin memnuniyetine, yüzlerindeki yorgun havaya, canlı karılarının uyanık görünüşlerine bayılıyordu. Evliler arasında kendi tekilliğini hissediyordu. Eşlerin birbirlerine seslenirken kullandıkları tatlı sözleri, aralarında geçen atışmaları dinliyordu. Hemen kendisine doğru koşup geliveren çocuklarıyla oynuyordu. Ona yaklaşmaya çalışan, durmadan kendilerinden söz eden, umarsamaz bencillikleri üzerlerinden akan, onun biricikliğine son vermeye çalışan genç erkeklere dayanamıyordu. Ailelerin arasında kendini garip ama gerekli hissediyordu – gerekli bir gizem. William, karısının güzel olduğunu söylediğinde, Berenice kendisini öylesine güzel hissetmişti ki mutluluktan neredeyse kemikleri erimişti.

Oysa şimdi, gerçek Florence, karşısında oturmuş, telaşla çantasını karıştırıyordu; önce bebeksi, sonra bangır bangır suçlamalarıyla, balon gibi şişmiş bu devanasını görünce, hayalinde canlandırdığı Florence yok olup gitti. Gerçek Florence, gerçekdışı ve inanılmaz görünüyordu. William da değişmişti. Yakışıklılığı artık sıradan ve kuşkulu görünmeye başlamıştı : O ciddi havası sinsi, yaptığı övgüler de hesaplıydı. William, karısından daha kısa boyluydu. Yüzü, suçlu bir köpek yüzüne dönüşmüştü; Berenice, karısının peşinden, ayakkabılarını sürüyerek uslu uslu gidişini görebiliyordu onun. Bu kadının kendisine yalan söyletmiş olmasına içerliyordu; yalan söylemek, kendisini onun karısı ölçüsünde çirkin hissetmesine yol açmış olsa da, hafif bir esriklik duygusu vermişti Berenice'e. Çünkü eğer William, Florence'a "güzel" diyorsa, kendisi çirkin demekti. Yalnızca çirkin olmakla kalmıyordu; acınası ve onursuz bir duruma da düşmüş oluyordu.

Berenice, kadının çantasından bir mektup çıkarışını, canı sıkılmış bir hava içinde seyretti.

Kadın gene bir öfke patlamasına kapılarak, "Öyleyse nedir bu gerdanlık meselesi?" dedi.

Berenice, "Ne gerdanlığı?" diye sordu.

"Okuyun işte. Siz yazmışsınız."

Berenice şaşkınlık içinde gülümsedi; artık kendisini savunmak zorunda olmadığını anlamıştı. Berenice, titiz ve dikkatli olduğu için kıvanç duyardı. Ömründe hiçbir sevgiliye mektup yazmamıştı – kendinden bir şeyleri koparıp vermek, neredeyse yakışıksız bir şey, bir tedbirsizlik olurdu bu. Mrs. Cork mektubu eline tutuşturururken, başkalarının mektuplarını okumanın da kesinlikle çok yanlış olduğuna inanıyordu. Berenice, mektubu iki parmağıyla tutarak aldı, şöyle bir bakıp yazanın kim olduğunu görmek üzere arkasını çevirdi.

"Bu benim el yazım değil," dedi. Mektuptaki el yazısı hiç de düzgün değildi; kendi elyazısı ise köşeli ve küçüktü.

"Bunny kim? Rosie de kim?"

Mrs. Cork mektubu çekip aldı; sözcükleri gülünçleştiren gümbür gümbür bir sesle okudu : "'Gerdanlığı dört gözle bekliyorum. Söyle o kıza acele etsin. Ne olur gelecek sefere getir. Sonra sevgilim, flütü de unutma!!! Rosie.' Bunny kim de ne demek?" dedi Mrs. Cork. "Aslında biliyorsunuz. Bunny benim kocam."

Berenice arkasını dönüp duvara tutturulmuş küçük bir posteri gösterdi. Posterde, Berenice'ın yaptığı ve modern tasarımlı mücevherler satmakla ünlü, çok seçkin bir mağazada sergilenen bir gerdanlıkla üç broşun fotoğrafı vardı. Posterin alt kısmına zarif bir yazıyla şu sözcükler yazılmıştı :

Berenice Kreasyonu

Berenice, bu sözcükleri yüksek sesle, sanki bir şiir dizesiymiş gibi okudu : "Benim adım Berenice," dedi.

Ağzından doğru sözlerin dökülmesi garip geldi ona. Bu sözleri okurken, William gerçekte onun dairesine hiç gelmemiş, hiçbir zaman onun âşığı olmamış, o anlamsız flütünü orada hiç çalmamış, aslında Kolej'deki en aptal adammış ve kıskançlığın bu kadar çirkinleştirdiği bu kadınla kendisi arasında koskocaman bir uçurum varmış duygusuna kapıldı birden.

Mrs. Cork, inanmamış bir havayla, öfkeden şişmiş halde duruyordu; ama posteri inceledikçe yüzüne bir umarsızlık yayılmaya başladı. Çaresiz bir havayla, "Bunu onun cebinde buldum," dedi.

Berenice, uçurumun öbür ucundan, "Hepimiz hata yaparız, Mrs. Cork," dedi soğuk bir havayla. Sonra da, utkusunun getirdiği yüce gönüllülükle, "Şu mektuba bir daha bakayım," dedi.

Mrs. Cork mektubu ona uzattı; Berenice mektubu okumaya başladı, "flüt" sözcüğüne gelince kafasında bir kuşku belirdi. "Size benim adresimi kim verdi – yani, Kolej'de demek istiyorum?" diye sordu. Sonra, suçlayıcı bir sesle, "Adreslerin verilmesi yasaktır. Telefon numaralarının verilmesi de."

"O kız verdi," dedi Mrs. Cork kendini savunarak.

"Hangi kız? Danışmadaki mi?"

"Gidip içeriden birini getirdi."

Berenice, "Kimi?" diye sordu.

"Bilmiyorum, W harfiyle başlıyordu, sanırım," dedi Mrs. Cork.

"Wheeler mı?" dedi Berenice. "Mr. Wheeler diye biri var."

"Hayır, erkek değildi. Genç bir kadındı. W harfiyle başlıyor – Glowitz,"

"Glowitz G harfiyle başlıyor," dedi Berenice.

Artık Berenice'ten korkmaya başlayan Mrs. Cork, yanlışını düzeltmek için, "Hayır," dedi. "Adı Glowitz'di."

Berenice kulaklarına inanamayarak, "Glowitz öyle mi?" dedi. "Rosie Glowitz. Genç değildir ki o!"

Mrs. Cork, "Dikkat etmedim," dedi. "Adı Rosie mi?"

Berenice'in başı dönüyordu ve üşümeye başlamıştı. Kendisiyle Mrs. Cork arasındaki uçurum kapanmıştı.

"Evet," dedi Berenice ve mektuplarla gazeteleri itip kendine yer açarak kanepeye oturdu. Midesi bulanıyordu. "Mektubu ona gösterdiniz mi?" dedi.

Mrs. Cork, bir an gene her şeyin üstüne çıkmış bir hava takınarak, "Hayır,"

dedi. "Flütü onardığınızı bana o söyledi."

Berenice, "Lütfen gidin," demek istiyordu ama bunu söylemeye yetecek soluğu yoktu. "Kandırılmışsınız. Yanlış insanı suçluyorsunuz. Kocanızın adının William olduğunu sanıyordum. Kendisine Bunny dediğini hiç duymadım. Kolej'de hepimiz ona William deriz. Bu mektubu Rosie Glowitz yazmış," demek istiyordu. Ama "Flütü de getir," tümcesi dayanılmazdı – çok fazlaydı. Berenice birden bu öfkeli kadının tarafına geçti; bağırıp öfkesini dışarıya vurabilmek istiyordu. Mrs. Cork'un kucağında duran flütü kapmak, duvara çarpmak ve paramparça etmek geliyordu içinden.

Mrs. Cork mutsuz bir sesle, "Özür dilerim, Miss Foster," dedi. Gözlerine dolmakta olan yaşların ıslaklığı, yüzündeki nemlilik kuruyup yok oldu. "Size inanıyorum. Aklım çıkacak sandım – anlıyorsunuz herhalde."

Berenice'in bütün güzelliği yok olup gitmişti. Sevgililerinden bir ikisinin davranışları, ona her zaman yalnızca kendi doyumlarına yönelik davranışlar olarak görünmüştü; ama William, en ummadığı kişi, en garip davranan sevgilisi olmuştu. Yatakta kalıp kendisiyle konuşmuyor, hemen kalkıp yaşamının eski yıllarına doğru bir yolculuğa çıkıyormuş gibi yaşlı bir havaya bürünerek, bahçeyi seyrediyordu : Sonra, neredeyse hiçbir şey söylemeden giyiniyordu; başını gömleğinden çıkarırken ya da bacağını pantolonuna sokarken, gene dönüp, Berenice'e dünyadaki her şeyi unutmuş olduğu düşüncesini verecek bir havayla bahçeye dalıyordu. Sonra Berenice'in öndeki odasına gidiyor, flütü alıp geliyor, bahçedeki sandalyeye oturup flüt çalıyordu. Bu kadar gülünç göründüğü için Berenice, bir keresinde onun acımasız bir karikatürünü çizmişti : Altdudağı flütün ağzına yapışıp sarkmış; öylesine acıklı ve şehvetli görünen ince tiz notalar, duman halkaları gibi kıvrılıp yükselerek ağaçların içinde kayboluyor. Berenice, bazen kahkahalarla gülüyor, bazen de gülümsüyordu; bazen duygulanıyor, bazen kızıyor, bazen de şaşkınlığa düşüyordu. Bu işin ona kıvanç veren doyumlu yanı, üst kattakilerin sesten yakınmış olmalarıydı.

Bu hantal kadınla kendisini artık eşitlenmiş hissettiğinden, içinden ona, "Erkekler ne kadar da olağanüstü, değil mi ? Evde de böyle mi davranıyor? Pırıl pırıl bir havayla, kendine büyük bir güvenle, o aptal şeyi çalmak için hemen bahçeye mi fırlıyor?" Sonra, içinden bir aşağılama isteği yükseldi. "Rosie Glowitz'in evini ve Londra'daki bahçelerin yarısını flüt çalarak, böyle dolaştığını düşünüyorum da!"

Ama bunu söyleyemezdi elbette; bu nedenle, zavallı Mrs. Cork'a utku dolu bir sevecenlikle baktı. Rosie Glowitz'in kafasını patlatmaya, Mrs. Cork'u yeniden mutlu edecek, kocaman yatıştırıcı bir yalan bulabilmeye can atıyordu, ama o hantal kadın, bağışlanmasını dileyerek her şeyi berbat etti. "Gerçekten çok üzgünüm," dedi. "Mağazada çalışmalarınızı görünce sizinle tanışmak istedim. Aslında onun için gelmiştim. Kocam çalışmalarınızdan sık sık söz ederdi."

Eh, sonunda, diye düşündü Berenice. Bu kadın da yalan söyleyebildiğini gösterdi. Sahip olduğum her şeyi ona versem mi acaba, dedi kendi kendine. Buradan gitmesini sağlayacak her ne olursa. Berenice, çalışma masasının boncuklar, cilalı taşlar ve kristallerle dolu çekmecesine doğru şöyle bir baktı. İçinden hepsini avuçlayıp Mrs. Cork'un kucağına atmak geçti.

Mrs. Cork gözlerini kurulayarak, "Yalnız gümüşle mi çalışıyorsunuz?" diye sordu.

"Ben," dedi Berenice, "şimdi başka bir şey üzerinde çalışıyorum."

Daha söylerken, Mrs. Cork'un her yeri dolduran varlığı nedeniyle, o büyük yatıştırıcı yalan, denetlemeye fırsat bulamadan dökülüverdi Berenice'ın ağzından : "Bir armağan," dedi. "Aslında, Kolej'de hepimiz bir olduk. Rosie Glowitz'e bir armağan veriyoruz. Yeniden evleniyor. Sanırım o mektup da bununla ilgili. Bu işi Mr. Cork düzenledi. Çok iyiliksever ve düşünceli bir insan."

Ağzından bu sözler dökülürken Berenice, hayretle kendini seyrediyordu. Öbür söyledikleri de pırıl pırıl yalanlardı, ama bu son yalanı, yeni keşfedilmiş bir gerçeğin parlaklığını taşıyordu.

Mrs. Cork, "Yani, parayı Bunny mi topluyor?" diye sordu.

"Evet," dedi Berenice.

Florence Cork'un ağzından kocaman bir kahkaha döküldü. "Koca hovarda," dedi kahkahayla gülerek. "Başkalarına para topluyor. Otuz yıldır bize bir kuruş bile harcamadı. Sizler de, bir olmuş, benim konuştuğum, iki kez evlenmiş o kadına armağan veriyorsunuz, öyle mi? İki düğün hediyesi birden!"

Mrs. Cork içini çekti.

"Aptallık ediyorsunuz. Bazı kadınlar böyle şeyleri nasıl beceriyor, bilmem ki," dedi Mrs. Cork, hâlâ kahkahayla gülerek. "Ama benim Bunny'm öyle biri değildir," dedi gururlu bir havayla, sözlerine neredeyse korku dolu bir anlam yükleyerek. "Pek konuşmaz. Derindir o, benim sevgili Bunny'm!"

Berenice nazik bir havayla, "Bir fincan çay içmek ister miydiniz?" diye sordu, kadının reddedip gideceğini umarak.

Mrs. Cork rahat bir havayla, "Galiba, istiyorum," dedi. "Gelip sizinle görüştüğüm için çok memnunum. Peki," diye devam etti kapalı kapıya doğru bakarak, "Ya babanız? Sanırım o da çay içmek ister."

Mrs. Cork artık iyice uyanmış görünüyordu. Afallamış, esrikleşmiş ve uykulu bir havaya bürünmüş olan Berenice'di bu kez.

"Gidip sorayım," dedi.

Mutfakta kendine geldi; geriye dönüp gülümsemeye çalışarak, "Öğleden sonraları yaptığı kısa yürüyüşüne çıkmış olmalı, sessizce," dedi.

Mrs. Cork, "Bu yaşta gözünüzün hep üstlerinde olması gerekir," dedi.

Oturup konuştular; Mrs. Cork, "Mrs. Glowitz'in yeniden evlendiğini düşünüyorum da," dedi. Sonra dalgın bir havayla "Neden 'flütü de getir' diyor, anlayamadım," diye sordu.

Berenice tatlı bir havayla, "Valla, Mr. Cork Kolej'deki partide flüt çalmıştı da," dedi.

"Evet," dedi Mrs. Cork, "ama bir düğünde bu biraz aşırı kaçmaz mı? Benim sevgili Bunny'mden böyle bir şey yapmasını beklemez insan, ama bazen aşırıya kaçıyor anlaşılan."

Çaylarını içtiler; sonra Mrs. Cork kalkıp gitti. Berenice, yüzüne kocaman bir öpücüğün kondurulduğunu hissetti; Mrs. Cork, çıkıp giderken, "Mrs. Glowitz'i kıskanmayın canım. Sıra size de gelecek," dedi.

Berenice kapının zincirini yerine taktı; yatak odasına gidip yatağın üzerine uzandı.

Evli insanlar ne korkunç, diye düşündü. Her şeyleri ortada. Herkese, her şeye bulaşıyorlar; kendilerine sürekli yalan söylüyorlar, sizi de kendilerine yalan söylemeye zorluyorlar. Kalktı, önce ağacın altında duran boş sandalyeye kızgın kızgın baktı, sonra sandalyeye doğru küçük bir kahkaha attı, sonra da doğrucu bedenine yapışıp kalan bütün o yalanları yıkayıp temizlemek üzere banyoya girdi. Daha sonra, Brewster adında bir çifte telefon etti. Onlar Berenice'i evlerine davet ettiler. Brewsterlar'a bayılıyordu Berenice; taşıdıkları sorumluluklar nedeniyle öylesine eksiksiz bir özgüven içindeydiler ki! Berenice o akşam hiç durmadan konuştu. Çocuklar gözlerini kocaman kocaman açıp onu seyrettiler.

Mrs. Brewster, "Berenice yaşlanıyor artık. Evlenmesi gerek," dedi. "Keşke saçlarını açmasa, savurup durmasa öyle. Başının üstünde toplayıp topuz yapsa, ona daha çok yakışacak." ❁

İngilizceden çeviren : Yurdanur Salman

Yaşamınızdan bir diyaloğu, kavga diyaloğunu ya da bir aşk diyaloğunu yeniden kurmayı deneyiniz. En değerli, en önemli durumlar sonsuza dek yok olmuşlardır. Bunlardan geriye kalan soyut anlamlardır (ben şu görüşü savundum, o ötekini, ben saldırgandım, o savunmadaydı), bir iki ayrıntının da kalması olasıdır, ama durumun işitsel-görsel birliği bütün sürekliliği içinde yitmiştir.

– Milan Kundera

IAIN CRICHTON SMITH

Ölüş

SOLUK alıp verişler zorlaştığında adam, yan odaya gidip Dante cildini aldı. Bütün o ve ondan önceki gece boyunca ölüşü seyretmişti, ölüş olduğunun farkına varmadan. Başı çevreleyen kır saçlar pusulanın ibresi gibi titriyor ve gözler, kimi zaman açık, kimi zaman kapalı, sürekli ona bakıyormuş izlenimini uyandırıyordu. Daha önce hiç ölüş görmemişti. Soluksuzluk bazen, trenin istasyondan ayrılırken çıkardığı ıslık sesine benzer bir sese dönüşüyor, biraz astımı ya da müzmin bronşiti andırıyordu. Konuştuğunda, ses sinirli ve huysuzdu. Su, çok çok su, süt, çok çok süt, susuzluğunu giderecek herhangi bir şey istiyordu; adamsa bunun ölüş olduğunun hâlâ farkında değildi. Ağzına süt koyduğunda dil çok soğuk görünüyordu. Soğuktu ve neredeyse katıydı. Bir keresinde, gece yarısına doğru, yanakların birden ateşlenip alev alev yandığını, gözlerin görmesini engelleyecek kadar şiştiğini görmüştü. Bir ayna getirilmesi istendiğinde, kadın başını huzursuz huzursuz bir o yana bir bu yana kımıldatarak aynaya baktı. Adam şişmenin bir şeylerin belirtisi olduğunu, dışarıdaki karanlıktan gelen bir ileti, bir haberci olduğunu biliyordu.

Dışarıda, durmadan kar yağıyordu; karmakarışık kar taneleri anlaşılmaz bir örüntü dokuyorlardı. Işığı söndürecek olsa, ölü bir gezegenden geliyormuşçasına yabancı olan öteki ışık, ayın ışığı girecekti odaya; hastalıklı bir parlaklık, neredeyse soyut bir ışık. Her zamankinden fazla ihtiyaç duyduğu Dante sayfalarını aydınlatacak, sahte parlaklığını şiirin üzerine düşürecekti.

Kitabı açtı, ama sürekli yüze baktığından kitap ona hiçbir şey ifade etmedi. Ölen kişi ondan uzaklaşıyordu. Kadın kendi ölüşüne gömülmüştü ve o neler olduğunu anlamıyordu. Ölüş öylesine olağanüstü bir şey, o kadar özel bir işti ki! Bazen elini uzatıyordu, kadın da bu eli sımsıkı tutuyordu ve adam, kendisini, bir sandaldaymış, kadın da sandalın etrafındaki karanlık suların içindeymiş gibi hissediyordu. Ve bütün bu süre boyunca, soluk alıp verişler, sanki bir şeylerden uzaklaşmak ister gibi hızlanıyor, hızlanıyordu. Alın soğuktu ama ağız hâlâ su istiyordu. Vücut huzursuzluk içinde bir o tarafa, bir bu tarafa dönüyordu. Kadın yavaş yavaş güçten düşüyordu. Üstüne bir şey gelmişti ve o güçten düşüyordu.

Benim Huzurum Senin İradende Yatar... Dante'nin sözleri adamın zihninde belirdi. Sözler, pencerenin arkasında hızlı hızlı yağan kardan süzülerek geldi. Dante'nin evrenini bir saat olarak düşündü. Saat sabahın beşini gösteriyordu. Üşüdüğünü hissetti; ışık pencereyi mavileştirmeye başlamıştı. Dışarıda, sokakta ne bir insan vardı, ne de bir araç. Dünyada kendisinin dışında kimse yaşamıyordu. Sokak lambalarının ışığı sokağa vuruyordu; lambalar bütün gece kendi hale-

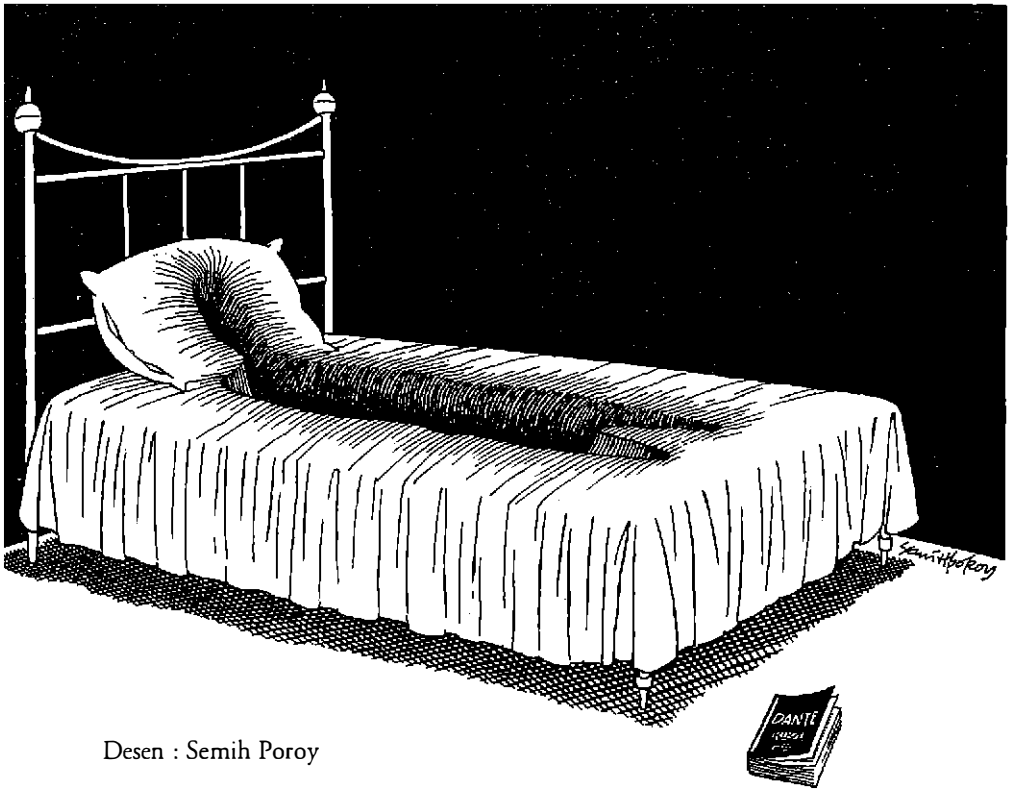

Desen : Semih Poroy

leri üzerine eğilip kara kara düşünmüşlerdi.

Başını kaldırıp tekrar baktığında ıslık sesleri takırdama seslerine dönüşmüştü. Soğuk elleri kendininkilerin içine alıp tuttu, sımsıkı kavradı. Baş yastığın üzerinden arkaya kaydı, ağız karaya vurmuş bir balığın ağzı gibi açıldı, gözler dönüşü olmayacak bir bakışla adamı aştı. Tek çubuklu elektrik sobası, odanın bir köşesinde vızıldıyordu, koyu ve ham bir kırmızılık. Dante cildi elinden kayıp süt ve çorba lekeleriyle dolu kırmızı yün halının üzerine, yatağın yanına düştü. Tepetaklak durmakta olan bir uzay gemisinde gibiydi de sanki, bütün o maviliğin içinde, ortaçağdan kalma, siyah miğfere benzer bir başka uzay gemisinin kendisine yaklaştığını görüyordu. Gemide en azından, siyah kauçuk bir elbise giymiş biri vardı ama yüzünü göremiyordu. Siyahlı adam, ona atacağı bir iple ya da ona ateş edeceği bir silahla uğraşıyordu. Bir Eskimo gibi tıknaz ve yabancı görünüyordu.

Bütün bu süre boyunca pencere mavileşiyordu ve vücut kütük gibiydi; soluğun terk ettiği yerde ağız çarpılmıştı, yastığın bir tarafına kaymıştı. Ölüm onurlu değildi. Ölü bir yüz, ölüşün acısını, bir kütük haline gelinceye kadar çektiklerini gösteriyordu. İçin için ağlayarak, işte bunun, yeşilliğin ve eğretilemenin bulunmadığı, geri dönüşü imkânsız merkez olduğunu düşündü. O anda, şiir güçsüzdü. Vücut, çarpılmış ağzıyla, bir kaya kadar ruhsuz, ona bakıyordu. Tanıdığı hiç kimseye ait değildi.

Dante cildi boşluğa düşmüş gibi görünüyordu. Kırmızı halının üstünde ateşin içinde gibiydi. Oysa kendisi üşümüş ve uyuşmuştu. Birden küçük titremelerle

sarsılmaya başladı, ama yüzü hâlâ soğuk ve hareketsizdi. Yabancı mavi ışık, karın beyaz parlaklığıyla karışmış, durmadan artıyordu. Dışarıdaki manzara artık insanca bir manzara değildi. Yataktaki vücut artık insan değildi.

Gözlerinden yavaş yavaş yaşlar süzülmeye başladı. Sağ elinde küçük, altın bir saat tutmakta olduğunu fark etti. Onu ne zaman eline aldığını hatırlayamadı. Tiktaklarını bile duyamadı. Kırılgan bir mekanizmaydı bu, küçük ve altından. Saati kulağına götürdü; o anda, beyazımsı mavimsi parlaklıkta, gözyaşları boşandı. Gözyaşlarının arasından saati, ardından da kırmızı halı üzerinde duran Dante cildini gördü; onun da ardında, hiç değişmemiş gibi görünen kütük duruyordu; yine de değişecekti, her şey değişirdi.

Kendisi de değişecekti. O anda düşünemese de biliyordu bunu. Kendisi değişecekti, kütük de değişecekti, bunu biliyordu; onu ağlatan, her şeyden çok buydu, kütüğün bir zamanlar acı çeken bir vücut, büyüyen, evlenen ve çocuk doğuran bir kız olmasıydı. Kütüğün böyle olması o kadar garipti ki! Kütüğün, bir zamanlar dama tahtası gibi kareli elbiseler giymiş, kendini içeriye, yemeğe çağırmış, geleceği düşünerek gecelerce uykusuz kalmış olması o kadar garipti ki!

Bu o kadar garip, o kadar geri dönüşü imkânsız bir şeydi ki, korkunç derin bir elemin ve acımanın yarattığı zelzeleyle sarsıldı. Dante'ye bakacak gücü kendinde bulamıyordu; hareket etmesini ya da konuşmasını bekliyormuşçasına kütüğe bakabiliyordu yalnızca. Ama kütük ne hareket ediyor, ne de konuşuyordu; yalnızca kendisiyle ilgiliydi. Hâlâ nefes almaya uğraşıyormuş gibi görünen çarpık ağız ne söz, ne de ödün veriyordu.

Orada otururken, yavaşça, pencerenin dışından gelen çekiç seslerinin farkına varmaya başladı, odanın içinde çakan mavi şimşeklerin de. İşliği unutmuştu. Pencereye kadar yürüdü, akkor halindeki alevlerin üstüne eğilmiş miğferli adamlar gördü. Mavi parıltılar başka bir dünyadan geliyormuş gibi acayip ve soğuktu. Aynı anda, çalışan insanların anlaşılmaz bağrışlarını duydu ve arkasına bakmak için çevrilen siperlikli bir baş gördü. Başın ardında, sabahın keskin mavisi yerleşiyor, önünde ise karlar savruluyordu. Gözyaşlarının ıslattığı yüzüyle Dante'ye baktı ve çekiç seslerinin vura vura dizeleri birbirine eklediğini, bir evren yarattığını, insanların mavi bir ışık içinden bağırıştığı bir dünyayı bütünleştirdiğini hissetti. Çekiç, kütüğü döve döve bir vazoya, mermere, mavi kayadan yapılmış çiçeklere, eğretilemelerin en dayanıklısına dönüştürüyordu. ❁

İngilizceden çeviren : Deniz Hakyemez

Iain Crichton Smith 1928'de, İskoçya'da Lewis adasında doğdu. Hem İngilizce, hem de İskoçlara özgü Gal dilinde yapıtlar veren Crichton Smith'in roman, oyun, şiir, kısa öykü ve eleştiri türlerinde kitapları var. Son romanı *In the Middle of the Wood* Gollanz, son şiir kitabı *A Life* ise Carcanet yayınları arasında çıktı. Iain Crichton Smith 1993'ten bu yana British Council'in edebiyat bölümünün sorumlusu olarak çalışmaktadır.

TURGUT ACAR

Düşün Dördüncü Köşesi

BİR KIRMIZI üçgen, kâğıttan uçurtma gibi, ama ipsiz. Havada uçarak geldi, asfaltla demiryolunun kesiştiği yere kondu. Kırmızı ve de parlak. Balkıyan demiryolunda tren olanca hainliğiyle geliyor. Boz bir zehir kusarak. Bu kesin. Kırmızı üçgen kaçmıyor, konduğu gibi duruyor, orda. Kırmızı üçgene daha önce yetişme dürtüsü onu gaza bastırıyor. Elinde mi ki basmamak, kırmızı ve de parlak. Gözü trende ayağı gazda. Gaz... tren... yol, gaz... tren... yol, birleşme noktası kırmızı üçgen. Aynı anda nasıl da oldu? Tanı orada. Ses çıkmadan. Ses çıkmaz olur mu? Patlamadan sonraki sessizlik. Asfaltta yüzen cam parçaları, demirin demire sürttüğü o dayanılmaz cıyırtı. İşte o an kaynar sular, belki yangın da...

Fırladı kalktı, terlemişti.

Emin, işe çıktığından beri sabaha karşı gördüğü bu düşün etkisinden kurtulamıyordu bir türlü. Böyle düşleri iyiye yormazdı hiç. O gecenin gündüzünde başına bir şey gelirdi hep. Denemişti geçmişte. Bugün de o korkuyla çıkmıştı işe. Dolmuşunun kapısını açarken bildiği bir duaya dili takılınca durdu, dua okumayacaktı bugün. Okumayacaktı ama belalı işlerden de uzak duracaktı. Onun da nasıl olacağını bilmiyordu. Bela geliyorum demiyordu ki. Polis bir yanda, kırk ananın doğurduğu yolcular bir yanda, bunların da ötesinde yolcu kapmak isteyen kendi arkadaşları bir yanda. Hele onlar. Bir araba boyu onu geçmek, geçip önünden yolcu almak, delirtirdi Emin'i. Bugün bunları da görmezden gelecek, başını çevirecekti. Söz vermişti Allahına kitabına, dahası Sevim'e. "Hiçbir şeye aldırma," demişti Sevim. Yere düşer miydi onun sözü. Bir ölçü ayarladı kendine, suya sabuna dokunmayan. Başladı çalışmaya. Kaçıncıyı gidip dönmüştü? Anımsayamadı. Derdi de bu değildi. Derdi, düşe inat günü olaysız bitirmekti.

Gün inmişti. Saatine baktı, daha bir kez gidip dönebilirdi. Son durağa geldi. Yolcular inerken o da bu hesabı düşünüyordu. Gözleme aynasından, yolcuların inip inmediğine bakarken sona kalmış genç, taze bir hanımın boş arabada olmanın umursamazlığıyla sakınmadan kırmızı bir üçgeni göz kırpımı göstererek indiğini gördü. İşte o zaman karısı Sevim'i düşündü. İçi ürperdi, gözleri parladı. Sevim'le yaptıkları içinden kabarıp taştı. Emin, bu tadı düşünüp dururken öyle, araya bir acının karıştığını duyumsadı. Belleğini eşeleyince buldu. Terastaki adam. Akşam yemeklerini Sevim'le yerken tülün arkasından bir deve yorgunluğuyla onları gözetleyen o kart kocamış. Emin'in buna pek aldırdığı yoktu. Ya Sevim? Sevim'in herife yüz vermesine dayanamıyordu.

"Akıl almaz şey," diye düşündü. Dahası bunu Sevim'e yakıştıramıyordu da.

Bir deli havalar içindeydi. Bir keresinde uyarmış :

"Sevim bozma kafamı," demişti. Sevim de :

"Aşkolsun Emin. Yani ben neyim?"

"Neysen ne. O kadar."

Uzatmamışlardı.

Bunlar da nerden gelmişti usuna. Sırası mıydı? Çatallı bir sesle değnekçiye bağırdı :

"Kâmil..."

"Buyur Emin ağbi."

"Eve gidiyorum, haberin ola."

"Tamam ağbi. Güle güle."

Emin ters yöne gazladı. Kafasındaki her şeyi sıfırladı. Günü düşündü sadece. İyi geçmişti. İçinde, gözlerine kadar dayanan bir aydınlık, düşün şerrinden kurtulmuş olmanın rahatlığı vardı.

"Oh, be!" dedi, kendi kendine. Sevindi. Tam bu sırada, arabadan inen genç hanımla akşam gördüğü düşü karıştırdı. Düşte, iki demiryolunun biraz ilerde kırmızı bir noktada kesişmesiyle genç hanımın çıplak bacağı ve ötesinin benzeşmesine aklı takıldı.

"İkisinde de kırmızı vardı," diye düşündü. "Ya Sevim? O da kırmızı giymişse..."

O hızla sokağa girdi, bakkalın önünde durdu. Bu saatte onu görmeye alışık olmayan bakkalın :

"Ne o enişte, hayrola?" sözüne gülümsedi.

"Yok bir şey Ali ağbi," dedi.

"Yoksa dedim, hani, olur ya, ateş başa vurur."

Utanan gözleri yerde :

"Ne ateşi Ali ağbi? Korkma."

"Ben ne korkacam. Yengem korksun."

"Bugün böyle oldu. Çok sıcak."

"Şaka şaka. İlişti m öyle... emret."

Emin rakısını, kavununu, iki paket sigarasını aldı. Çıktı. Arabasını evin önüne çekti. Girdi içeri. Pencereden Emin'i gören Sevim merdiven başına koştu. Ezik bir coşkuyla onun yukarı çıkmasını bekledi. Kör şeytan usuna bin bir şey getirdi. İçinin esintisi fırtınaya dönüştü.

"Yoksa kötü bir şey mi oldu?" diye düşündü. Dayanamadı. Dik merdivenlerden inip karşıladı. Terliklerin şık şak seslerine bakan Emin kırmızı kesişme noktasını gördü. Bıyıkaltı güldü. Sevim o gülüşü dudaklarıyla toplarken Emin :

"Yapma Sevim, rakıyı düşüreceksin," dedi.

"Rakı mı aldın?"

"Evet, terasta karşılıklı... ha, ne dersin?"

"Ne denir bir tanem."

Beraber yukarı çıktılar. Sevim yüzüne çocukça bir biçim vererek :

"Erken geldiğine sevineceğime öyle korktum ki," dedi. Emin, Sevim'in geli şigüzel toplayıp tutturduğu buklelerini, saçsız boynunu okşarken :

"Korktun demek," dedi.

"Düşçe bir şey oldu sandım," dedi Sevim.

"Düşün belini kırdım say bugün."

"Bir şey olmadı mı?"

"Olmadı."

"Oh! Çok iyi."

İçeri girildi. Eller kollar boşaltıldı. Topuzun altında saçların kıvrım kıvrım olduğu beyaz boyun öpüldü. Sevim omuzlarını kaldırıp :

"Ay içim bir tuhaf oldu. Emin yapma," denildi. Uslu uslu buna uyuldu. Emin elini yüzünü yıkamak için banyoya girdi. Usuna gelmişken Sevim'e :

"Rakıyı dolaba koy, soğusun," diye bağırdı. Sevim de :

"Tamam canım, şimdi," diyerek yanıtladı. Emin'in :

"Sonra da, anlarsın ya..." sözüne bir zaman gülündü. Sevim, tatlı salınışlarla oradan oraya dolaşırken Emin penceredeki kocamışı anımsayıp durgunlaştı birden. Buna düşün yomsuzluğu da eklenince durgunluğu uzadı. Sonra kırmızı üçgenler uçuşur oldu yöresinde. Önce düşteki, sonra yolcudaki, en son da Sevim'deki. Al beni götür beni türünden. Kurtulmak için Emin :

"Netsek gayri," dedi, kendi kendine, sonra da, "Netsek gayrisi var mı? Öldük mü yani..." diyerek çıktı banyodan. Durdu, görmeden bakındı bir süre. İçinden, ne edeceğini bilmez çocuk coşkusuyla bir alıp bir veriyordu. Düşü çağrıştıran kırmızı üçgenler durmadan çoğalıp düzensiz uçuşuyorlardı. Emin onları boş gözlerle izliyor, kıpırtısız duruyordu. Sevim sokuldu, arkasını dönüp göğsüne yaslandı :

"Sen gidince aldı mı beni bir tasa. Yerin altında mıyım, üstünde miyim bile-

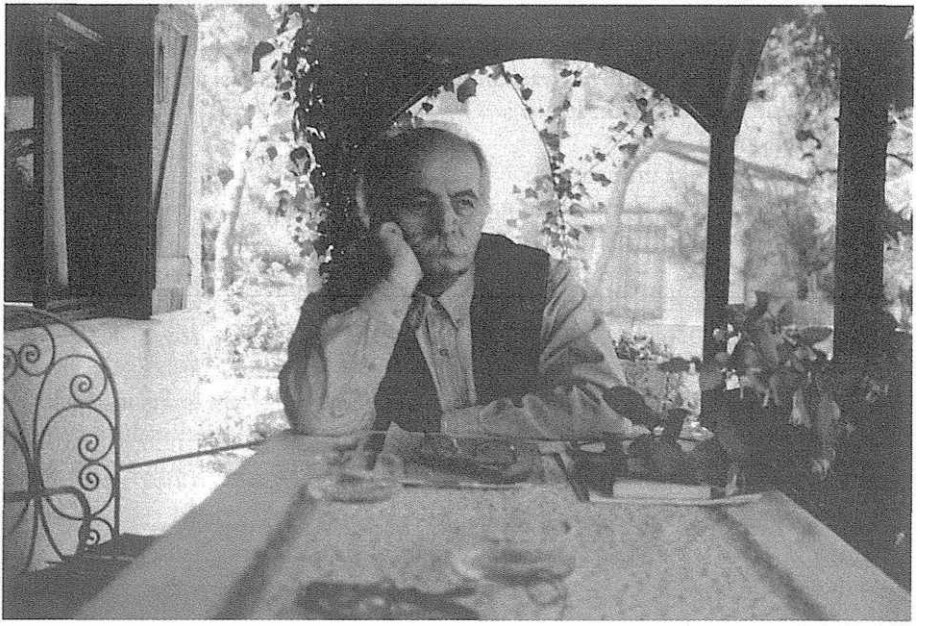

medim, akşama dek böyle..."

Kendisini dinlemediğini sanarak :

"Duyuyor musun beni?" diye bağırdı.

"Duydum, duydum. Keşke anlatmasaydım sana," dedi Emin.

"Neyse geçti artık."

"Geçti, geçti," diyordu ama, usu kırmızı üçgenlere takılıydı. Öyleyken dudakları da topuz altındaki beyaz bölgede dolaşıyordu.

Sevim, hem kıkırdıyor hem de :

"Demek kırdın belini düşün?" diyor, Emin'e sürtünüyordu.

"Kırdım kırmasına ya, yine de geceden korkarım."

Sevim dönüp boynuna sarıldı :

"Sil bunları aklından," dedi.

Emin de :

"Evet, bakalım işimize," dedi.

Çözülüp el elden, iki yandan masayı terasa hazırladılar. Rakıya yoldaş her şey kondu masaya. Oturuldu. Esiyordu da. Yudum yudum giden rakı, çatal çatal yenen kavun, kaşık kaşık biten cacık, bir sana bir bana olan sunular. Bunlar iyi de, Emin'de durmadan büyüyen kırmızı üçgen kuşkusunu yok etmeye yetmiyordu. Üstelik o sırada ışıksız pencerede, 'Ben burdayım,' der gibi tülün kıpırdaması olacak iş miydi. Emin'in eli ayağı kesildi. Pencereye baktı. Kırmızı büyük bir üçgen önüne dikildi. Kocamış tülün arkasındaydı. Gözlerini ovalayıp Sevim'e döndü. O an yüzünde silinmekte olan gülümsemeyi yakaladı. Pencereye baktı, tül kıpırdıyor adam görünmüyordu. Ses etmedi Emin. Etmiyordu ama, büyüyen kuşku kaynar su olup azar azar başından aşağı iniyordu. Sevim kendi havasında uçuyordu. Çıplak ayağıyla Emin'in bacağını okşuyor durmadan gülüyordu. Emin gergindi, gevşemek için derin derin nefes alıp verdi. Olmadı. Sonra kadehlerini boşaltıp beyaz peynir, ardından kavun yediler. Sevim şişedeki rakıyı paylaştırdı. Son bölümü kendi kadehine koyarken damlaları saymaya başladı. Gülerek :

"On sekiz olacak," dedi. Emin :

"Benden yirmi."

Sevim'in de sanki umurunda :

"Al öyleyse," dedi, şişeyi Emin'e verdi. Şişeyi alan Emin :

"Altı mı saymıştın?" dedi.

"Evet."

"Say bakalım üstüne." Sevim, sakız çiğner gibi, yayvan yayvan :

"Yedi... sekiz... dokuz..." Damlalar arası zaman uzuyor da uzuyordu.

"On üç... on dört... on beş..."

Emin damlalardan çok kıpırdayan perdeye dikmişti gözünü. Sevim oralı değilmiş gibi sayıyor, düşen her damlada masaya vuruyordu. On sekiz düşmüyordu bir türlü. Emin şişenin dibini çivi çakar gibi yumruklamaya başladı. Sevim :

"On sekiz..." diye bağırdı.

Emin, karışık bir duyguyla, damlaları unutup karşısında dans edip uçuşan kırmızı üçgenleri uzaklaştırmak için yumruklarını hızlandırdı. Sevim olanca şımarıklığıyla durmadan bağırıyor, ama on dokuz düşmüyordu. Emin haşlanmış gibi yanıyor, tül perde açılıp kapanıyor, adam görünüp yitiyor, anlaşılmaz bir

oyun oynanıyordu. Emin'in elindeki şişe ısınıp inceldi mi, bir namlunun ağzına gelip sıkıştı mı, hangi halde ise fırlayıp gitti, pencerede patladı. Sesin sessizliğini duyan Sevim büyüyen gözlerle Emin'e baktı. Bakıştılar. Karanlığa çizilen kırmızı, fersiz bir iniltiyi birlikte dinlediler. Düşün dördüncü köşesindeki kırmızı üçgenin şarkısını duymadan. ❁

(Zaman Sızıyor Aynaya)
Ekim 1995 Göztepe

Düşünüyorum da, yazarlıkta kendimi değerlendirirken ölçüt aldığım şey, okurların büyük bir bölümünün gözünden kaçıyor : Okurlarım, anlatış biçimimden çok öykünün kendisine yoğunlaşıyorlar. Kendi payıma ben, bir öyküyü, malzemelerimi üstüne koyarak gerdiğim bir çerçeve olarak görüyorum yalnızca. Düşüncelerin, duyguların ve dilin oynaşması; hafif ama gene de anlatımı yüksek çizgilerle oluşturulan kişilerin ilişkiler içinde birbiriyle örülmesi; sıradan yaşamdan alınan sahnelerin, aşina gelecek, ama aslına sadık bir biçimde sergilenmesi; sonra, bütünün içinden kıpırtılarla geçen, yarı yarıya gizlenmiş o mizah damarı benim yakalamayı amaçladıklarım ve başarılı olduğumu sandığım zamanlarda tutturduğum oranlara bakarak kendimi kutladığım şeyler arasında bunlar var.

– Washington Irving

SAFFET ÖZCAN

Bağ Bekçisi

YAKICI güneş altında, tozlu bir yolda, yarım saat süren yolculukla vardı varacağı yere. Yarım dönüm genişliğinde bir düzlük. Burası eskiden harman yeriydi. Babası bu taraftaki tarlaların destelerini burada toplardı. O zamanlar buranın kendine özgü bir adı bile vardı : Kara Veli'nin Harman Yeri! Kara Veli, kendi harmanını düzlüğün en gözde yerine yığdıktan sonra, kalan yeri komşularına bırakırdı. Öyle her komşuya değil ha! Yalnızca, o yıl gözüne kim şirin görünmüşse ona, dünyayı bağışlıyormuşçasına kollarını açar, harman yerini gösterirdi : "Buyur komşu, şuraya da sen at!" O yüzden her yıl harmanı komşularıyla birlikte, neşe içinde kaldırırlardı.

Şimdi Kara Veli'nin Harman Yeri, o yarım dönümcük düzlük bostan tarlası olmuştu. Bostanın ardında, düzlüğün kıyısında, ulu bir termen ağacı görünüyordu. Termen ağacına karşı, "Maşallah, nasıl da büyümüş!" diye söylenmekten kendini alamadı. Bu ağacın fidanlığını biliyordu. O zamanlar bu tek başına değildi. Harman yerinin kıyısında, bunun gibi, hemen hemen aynı büyüklükte birkaç fidancık daha vardı. Ötekilere geceleri öküz bağlarlarken, bunu kendilerine ayırmışlardı. Gündüzleri sıcaktan, harman tozundan bunalınca soluğu bunun altında alırlar; serin gölgesinde dinlenip canlanırlardı. Öküz bağladıkları termenler birkaç yıl içinde kurumuştu. Bu ise düzlüğün tek ağacı olarak gökyüzüne doğru şaha kalkmıştı. Şimdi heybetiyle insanı heyecanlandırıyordu. Acı güneş, geniş kollarını, yağlı yağlı parlayan etli ve sık yapraklarını geçemediğinden gölgesinde serin bir hava buğulanıp duruyordu. Bostan tarlasını hızlı canlı adımlarla geçip termenin gölgesine attı kendini. Tatlı bir serinlik yaladı yüzünü, kollarını. "Oh be, dünya varmış!" dedi. Gömleğinin iki düğmesini daha açıp yakasını genişletti. Beyaz ipek mendiliyle silinip kurulandı. Elleriyle bastıra bastıra yüzünü oğcaladı, kaşlarının çatkısını düzeltti. Gözkapakları yumuşayınca gözleri rahatladı, gölgeyi dolaştı. Gölgenin bir ucunda babasının bağ damının yıkıntısını gördü. Bu damın yapılışını çok iyi anımsıyordu. Babasıyla ağabeyi önce hafif eğimli olan yeri kazmışlar, sonra kağnıyla kim bilir nerelerden bulup getirdikleri taşları olduğu gibi kullanarak, duvarları kaba saba örmüşlerdi. Duvarların üzerine yine yontulmamış çam kirişleri, mertekler uzatmışlar, en üstüne de toprak sermişlerdi. Bu üç tarafı duvarlı, önü boydan boya açık, sırtı gömme dam yıllarca korunakları olmuştu. Bırakıp gittiklerinde de sapasağlamdı. Şimdi ise görüyordu işte, örtüsü çökmüş, duvarları yerle bir, topraktan fışkıran yabanıl otların içinde kaybolmuştu.

Tüm bunları, harman yerinin bostana dönüşmesini, bağ damının çöküp yerle bir olmasını olağan karşılıyordu. Zaten her yeri değişmemiş, her şeyi yerli yerinde bulmayı beklemiyordu. Bir kere aradan uzun zaman geçmişti. Zamanın yıkan yenileyen gücüne kim karşı koyabilirdi? Ayrıca sahibi de değişmişti buraların. Yeni sahibi kim bilir neler düşünmüş, nasıl kullanmıştı?

Termenin gölgesinde dikiliyordu. Ellerini beline koyup karşılara uzattı bakışlarını. Önünde doğanın yeni görüntüsü, eski, tanıdık çizgilerle ufka doğru açılıyordu. Ormanlar daralmış, tarlalar genişlemişti. Bağların bazıları eski yerinde dururken, bazıları yer değiştirmiş, bazıları da tamamen yok olmuştu. Tarlalarda ya buğday anızları parıldıyor, ya tütün denizleri dalgalanıyordu. Genç bağlar bu kurak yaz mevsiminde, altından ırmak geçiyormuşçasına canlı bir yeşillik sunarken, yaşlı bağlarda çöküntü, dağınıklık gözleniyordu. Şimdi özlemle anımsadığı çocukluğunun o uzun, bıktırıcı yazları bu çevrede geçmişti. Her yaz başı bir çıkın ekmek, bir testi su ve bir çapa ile onu buraya getirip bırakırlardı. Harman toplanıncaya dek bağı beklemesini, bağla yarışan kanyaşı otlarını kesmesini isterlerdi. Hırsızlar, tilkiler, köpekler, kuşlar bağa zarar vermesinler; kanyaşı otları toprağın nemini emip asmaları kurutmasınlardı. Bir salkım üzüm eksilmemeliydi bağdan. Üzümün taneleri sık ve dolgun olmalıydı. O da görevini hakkıyla yapardı. Her gün akşama dek bir elinde çapa, bir elinde boş bir teneke kutu bağın içinde dolanıp dururdu. Arsız kanyaşı otlarını keser, keser; yorulunca doğrulup teneke kutuya vurarak, "Huyyaaa!" diye bağırır, üzüm yemek için çırpınan kuşları kovalardı. Gözü yoldan geçen yolcuların, sürüsüyle bağın yakınlarına sokulan çobanların üzerinde dönerdi. Geceleri de bağda kalmak zorundaydı. Ancak geceleri yalnız değildi. Ya babası ya ağabeyi yanına yatmaya gelirdi. Bağ için geceler daha tehlikeliydi. Gündüz uzakta duran hırsızlar, köpekler, tilkiler gecenin zırhına bürünerek

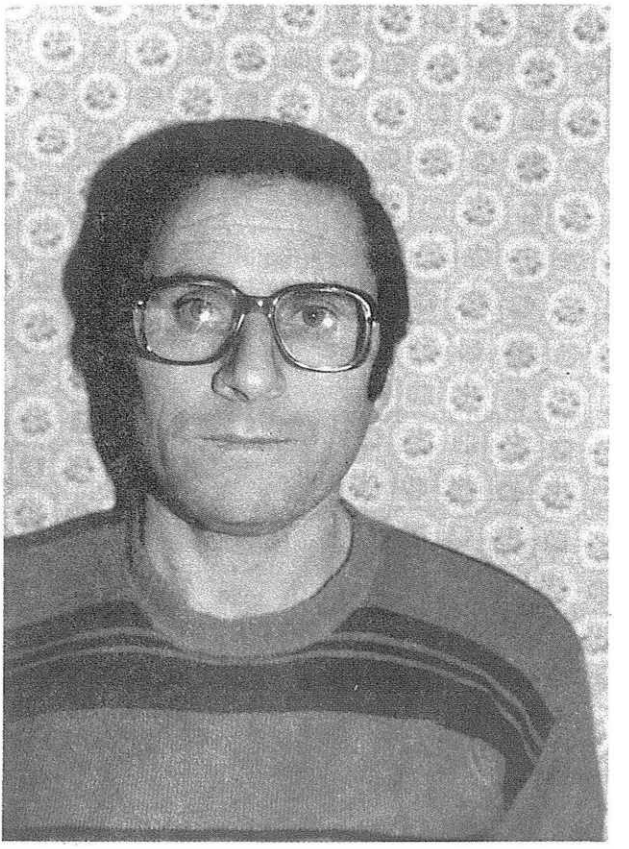

bağa kolayca girerlerdi. O yüzden akşamcıktan uyunmazdı. Gece yarıya dek dolaşılır, yine teneke kutuya vurularak, bu kez, "Var'daaa!" diye bağırılırdı. Sabahları ilk iş olarak bağ dolaşılır, gecenin zararı aranırdı. Ne yaparlarsa yapsınlar gece zararlarını önleyemezlerdi. Geceki onca çabalarına karşın sabah, izlerin birbirine karıştığını, üzüm salkımlarının döke saça yendiğini görürlerdi. İşte o zaman babasının kalın kaşları çatılır, "Yarın tüfeği getireyim de, öneyim şunları!" diye söylendiği duyulurdu. Öbürsü ve daha öbürsü gecelerde önmek pek işe yaramazdı. Babası köpek ve tilkileri eski yollarında beklerken onlar, belki de onun kokusunu aldıklarından, bağa başka bir yandan girip üzümleri sıyırırlardı. Babasının önezeye oturduğu geceler o, yatağın içinde, bir kulağı tüfek sesinde, nefesini tutup beklerdi. Bazı geceler tüfek patlardı. Patlamasının hemen ardından babasının bağıra bağıra sövdüğü duyulurdu. Yanına gelince, "Vurdum namussuzu! Ölüsünü sabah buluruz!" derdi. Sabah çevrede köpek ya da tilki ölüsü ararlardı. Fakat bir tek ölü bulamazlardı. Bazen birkaç damla kurumuş kan görecek olurlarsa babası sevinir, "Yaralanmış, inşallah yarasına kurt düşer ölür!" derdi. Sabah denetimi bitince babası, evdekilere götürmek için kirli mendiline birkaç salkım üzüm koyar, ayrılırken son tembihini yapardı : "Aman oğlum, gözünü dört aç, bağın üzerinden kuş uçurtma!" Bazı günler harımlarda bir eziklik görülse, bağda yabancı bir insan izine rastlansa hesabı sorulurdu : "Burayı kim yardı? Bu iz kimin?" Böyle bir sorudan korktuğu için o da gözünü dört açardı. Ancak bazı günler, babasına söyleyemeyeceği suçlar da işlerdi. Yoldan geçen eksik olmazdı, bunların kimileri birkaç salkım üzüm istese, kendisinin yemeye kıyamadığı üzümleri onlara verirdi. İşte babası bu suçlarını hiçbir zaman öğrenememişti.

Geçmişi anımsadıkça heyecanı artıyordu. İyi ki gelmişti buraya. Gelmeseydi o yokluk yılları sırf acılarıyla kalacaktı belleğinde. Buraları tekrar görmeseydi yaşamının sonuna dek acıların içinden fışkıran güzellikleri duyamayacak, nasıl bir yaşam zenginliği yitirmiş olduğunu anlayamayacaktı.

Gittikçe artan bir heyecan fırtınası içinde bakışlarını biraz daha berilere getirdi. Önünde kırmızı kepir topraklı, tatlı bir eğimin yüzüne döşeli, babasının Yeni Bağ'ı eskisi gibi duruyordu. Orayı böyle bulacağını ummadığından kendini tutamadı, bağa doğru birkaç adım attı. Ellerinin siperinden asmalara baktı. O yıllardaki asmaların aynıydı hepsi. Yalnız kütükleri kalınlaşmış, kolları badazırmıştı. Üzüm salkımları yaprakların gölgesinde bardak gibi sallanıyordu. Kendisinin çocuk kollarıyla kese kese bitiremediği kanyaşılardan tek bir dal görünmüyordu. "Helal olsun, iyi bakmış adam!" diye düşündü. Bağa dalmamak için kendini zor zaptetti. Bir dalsa, hangi üzümün nerede olduğunu eliyle koymuş gibi bulurdu. Erken eren siyah çekirdeksizlerin, tadıyla insanı bayan kırmızı yanaklı beylercelerin, bol sulu sıkı taneli mor üzümlerin, taş üzümlerin, bandırması zevkli naziklerin, kışlık kınalı üzümlerin yerlerini tek tek biliyordu. Nasıl bilmesin, hepsinin dibine yıllarca çapa çekmişti!

Yeni Bağ'ın yanı başında, onunla sınır sınıra, çevrenin ilk bağı "Koca Bağ" vardı, Koca Bağ'ı dedesi dikmişti. Babası her yaz en az bir kez anlatırdı onun öyküsünü : "O yıllar köyde hiç bağ yoktu. Köylü üzümü, Alaşehir ovasına üzüm kesmeye giderse görürdü. Herkes, harmanı çabucak kaldırıp üzüm kesmeye gitmek için alatlardı. O yüzden ekin az ekilirdi. Tarlalar bomboş yatardı. Harmanı

kaldıran, çoluk çocuk yollara dökülürdü. Alaşehir ovasında aç, çıplak köylüden geçilmezdi. Kim erken gelirse en iyi bağı o tutardı. Yövmiye de yövmiye olsa, ağaların elinden para mı alınırdı? Az maz denecek olsa ağalar, "Hem para kazanıyorsunuz, hem üzüm yiyorsunuz, daha ne istersiniz?" diye terslenirlerdi. Hani karınları doyasıya üzüm yeseler, yürekleri yanmaz! Ağanın adamları göz açtırmazlardı ki! Bağın içinde kizil kizil dönüp, "Şimdi patlayacaksınız, patlamadan gidesiceler! Ağzınızı çalıştıracağınıza, ellerinizi çalıştırsanıza!" diye, bağırırlardı. Bu eziyetler babam rahmetliğin canına tak etti, bir gün, "Bağ dikeceğim, ekini bol ekip harmanı bağın yanına atacağım, hem üzüm yiyeceğim, hem harman kaldıracağım. Her yıl Alaşehirlinin ağzının kokusunu çekeceğime, kendi kendimin ağası olacağım!" dedi. Çubukları Aliyaran dağının ardındaki köylerden sırtıyla getirdi, buraya döşedi. Şurayı da harman yeri yaptı. Allah'a şükür, o gün bugündür Alaşehir'in yolunu unuttuk! Babası burada azıcık soluklanır sonra, şimdi hâlâ kulaklarında çınlayan titrek sesiyle devam ederdi : "Asmalar yerini sevdi, üç yılda üzüme geldi. Dedeniz ilk üründen tadabildi ancak! İkinci ürüne ömrü vefa etmedi!.."

Babası, dedesinin elleri değen bağı gözü gibi korumuştu. Çocuklarının sayısı artınca yanı başına biraz da kendisi dikmişti. İki bağ aynı tarlada oldukları halde farklı görünüyordu. O yüzden adları da farklı olmuştu. Dedesinin diktiğine Koca Bağ, babasının diktiğine Yeni Bağ demişlerdi.

Yeni Bağ'ı ne denli yakından tanıyorsa, Koca Bağ'ı da o denli yakından tanıyordu. Koca Bağ'ın üç tarafı fırdolayı badem ağaçlarıyla kuşatılmıştı. Ortasında da yaşlı bir armut ağacı vardı. Üzüm zamanı kuşlar bu ağaçlarda saklanır, kendisini gözetlerlerdi. Fırsatını bulunca ağaçlardan asmalara inip üzümleri didiklerlerdi. Bekçiliği sırasında ne yaptıysa o kuşlarla baş edememişti. Teneke tangırtısıyla, haykırmayla ürkütmeler mi; sapanla peşlerine düşüp kovalamalar mı; rüzgâr fırıldakları yapıp gece gündüz döndürmeler mi; korkuluklar dikip korkutmaya çalışmalar mı... Hiçbiri para etmezdi. Kuşlar kaşla göz arasında karınlarını doyurup kaçarlardı. Bağ bozulurken sıra ağaçların yakınındaki içi boşalmış asmalara gelince babası söylenirdi : "Vay vay vay! Bağı gene uzaktan beklemiş oğlumuz..." Bağ beklemenin külfet değil nimet olduğunu, bedence zayıflığından kendisini tarlada ağır işe koşmadıklarını, üzümün içinde gürbüzleşsin diye bağ beklettiklerini, o da bağı böyle beklediğine göre, artık bu işin bittiğini, gelecek yıl bağı küçük kardeşinin bekleyeceğini, kendisinin diğerleri gibi tarlada çalışacağını bildirirdi. Fakat ertesi yıl yine bağ beklemeye kardeşini değil kendisini yollardı.

O zamanlar korkudan bedenini titreten bu sözleri bugün gülümseyerek anımsıyordu.

Gözlerini ağır ağır Yeni Bağ'dan Koca Bağ'a doğru kaydırdı. Aman Allah, Koca Bağ'ın yerinde yeller esiyordu. Yüzü acıyla buruştu, yüreğinden vurulmuşa döndü. Buraya gelip geleceğine, görüp göreceğine bin pişman, kime kızdığını düşünmeden, "Ah, bunu yapmayacaktınız!" diye inledi. Dedesi Koca Bağ'ı dikmiş, babası ona sahip çıkmış, yanına da Yeni Bağ'ı katarak kendilerine bırakmıştı. Babalar çocuklarından, eserlerini korumalarından başka ne isteyebilirlerdi? Çocuklar yani kendileri ne yapmışlardı? Babaları ölür ölmez, mezarda toprağı kurumadan, kalanları satıp savıp şehre göçmüşlerdi. "Şehirde b.. vardı sanki!.." Şe-

hirde çektiği sıkıntıları düşündü. Şehre kök salıncaya dek çektiklerini bir kendi biliyordu, bir de Allah. Bağrını çökertircesine yumrukladı. "Ah, ki bin kere, ah! Bu cennet gibi yerleri bırakıp da nasıl gittim? Ah, benim kör gözlerim, akılsız başım!" Boşuna kıvrandığını biliyordu. Artık ne yapsa buralara dönemezdi. Kendisi dönse çocukları. Birden kafasında bir ışık yandı. Kendisini babasıyla karşılaştırdı. Babasının kendisi için yaptığını o, çocukları için yapabilmiş miydi? Okuttuğu, iş güç sahibi yaptığı çocuklarını düşündü. Düşündükçe morali düzeldi. Gururla babasına seslendi : "Ben de çok şeyler yaptım, baba!"

Gözlerindeki perdeyi kaldırıp Koca Bağ'ın bulunduğu yere baktı yine. Koca Bağ tüm asmalarıyla, çevresindeki badem ağaçlarıyla, ortasındaki yaşlı armuduyla yok olup gitmişti. Şimdi yerinde geniş bir tütün tarlası uzanıyordu. Üst baştan alt başa, tek makastan çıkmışçasına bir boyda, diş gibi sımsıkı, üzeri beyazlı pembeli çiçeklerle bezeli, geniş bir tütün denizi. İçinde tütün toplayan birtakım insanlar. Görebildiği kadarıyla bir erkek, bir kadın ve kız mı oğlan mı olduğunu ayırt edemediği bir çocuk. İşe kapılmışlar, eğilip doğrularak çalışıyorlardı. Başlarını işlerinden kaldıramadıkları için onun farkında değillerdi. Eğildikleri zaman tütünün içinde kayboluyorlardı. Yalnızca sırtları görünüyordu o zaman ve bir de, konuşurlarsa sesleri mırıltı halinde duyuluyordu. Gizlice gözlendiklerini sanmasınlar diye öksürdü. Yakıcı güneşe aldırmadan tütün tarlasının kıyısınca yürüdü. Tütüncülerin dengine gelince, "Kolay gelsin, hemşerim!" dedi. "Bereketli olsun!"

Tütüncüler daha o öksürür öksürmez başlarını kaldırmışlar, sen de nerden çıktın der gibi şaşkın bakıyorlardı. İlk toparlanan erkek oldu :

"Sağ ol, Allah razı olsun, hoş geldin!"

"Hoş bulduk!"

Bu yerlerin sahibini çiğneyip geçemedi, durup baktı. Birkaç saniye karşılıklı bakıştılar. Gözlerin anlaşması kolay olur, çabucak anlaştılar. Sonra erkek, "Nerden böyle?" dedi.

"Hiç, öylesine geçiyordum!.."

Artık çekip gitmekten başka ne yapılabilirdi? O da öyle yaptı :

"Hoşça kalın!"

"Güle güle," dedi erkek.

Ardına bakmadan yürüdü. Fakat kulağı onlardaydı. İncecik bir çocuk sesinin havada çınladığını duydu :

"Kim bu adam, baba? Burada ne arıyor?"

Baba tok sesiyle yanıtladı onu :

"Buranın eski sahiplerinden. Şehirde oturuyor. Ne aradığını kim bilir?.."

Biraz sonra, hem çocuk hem baba tarafından sorulan ve kafasına takılıp kalan soruya, "Bir bilen var. Ama söylemeye cesaret edemiyor..." diye karşılık verdi. Buralara gelişinin son olması dileğiyle yürüyüp gitti.

HALÛK CENGİZ

Argos

YİNE geldi, geldi işte... Tam arkamda şu an, biliyorum... Bakıyor; ne yapsam izliyor beni...

Nasıl olduğunu bilmiyorum ama, hemen anlıyorum geldiğini; çok yakınımda bir yerlerde olduğunu; bana baktığını... Görmesem de, hemen duyumsuyorum onu; ayrımına varılamaz bir sesten, bir kokudan, bir yansımadan, bir gölge oyunundan ya da belli belirsiz bir hava akımından; kapının üstündeki rüzgâr çıngırağını, sehpadaki kitabın sayfalarını; kültablasındaki sigaranın dumanını bile kıpırdatamayacak kadar küçük, duyulmaz bir esintiden; serinlikten... Bilmiyorum, bunu nasıl anlayabildiğimi gerçekten bilmiyorum.

Ama, dönüp bakamıyorum ona işte... Çünkü, daha onu duyumsadığım an, hızla giden bir trenin camları gibi titremeye başlıyor elim-ayağım; soluğum tıkanıyor, ateş basıyor tüm bedenimi ve ter boşanıyor her yanımdan... Elimde ne varsa, yere düşürüyorum; her şey birbirine karışıyor aklımda, bir anda; her şeyi unutuyorum; bir sis ormanında kaybolmuşçasına korkuyor, paniğe kapılıyorum.

İzleniyorum, evet evet, izleniyorum... Üzerimde, sürekli bir göz; gözetleniyorum... Anlatılamaz bir huzursuzluk bu... Korkunç bir işkence...

İstenmediği halde, dahası, istenmediğini bildiği halde, bunu umursamayan, gitmek bilmeyen, yüzsüz, üstelik kötü bir konuk o... Kapı çalma alışkanlığı yok ve ben onun içeri nereden, nasıl girdiğini hâlâ bulabilmiş değilim...

Sanırım caddeleri, sokakları, sonra apartmanın dış kapısını, merdivenleri aşıp daire kapısından sızıyor içeri... Ardından, pek de hırsızca sayılamayacak bir telaşla koridoru geçiyor. Yavaş yavaş, sinsice sokuluyor, usulca uzanıyor ve bir-iki kasılıp gevşemeyle oraya, odamın kapısındaki o küçücük anahtar deliğine girip yerleşiveriyor, her gece... Sonra da hiç sakınmadan, çekinmeden, başka bir yöne asla çevirmeden kilitliyor bakışını üzerime ve bıkmadan usanmadan, saatlerce, öyle bakıyor bana; sessiz, kıpırtısız, sabit... Ta gözlerimin içine sanki; içime...

Bir göz o, evet evet, bir göz... Kaşsız, kirpiksiz, kapaksız bir göz... Başsız, bedensiz bir göz...

Ondan kaçamıyor, kurtulamıyorum. Çünkü, daha kıpırdadığım, hatta neredeyse kıpırdamayı aklımdan geçirdiğim an, atlayıveriyor bulunduğu delikten halıya ve küçük bir bilya gibi yuvarlana yuvarlana ya da küçük bir top gibi hoplaya zıplaya peşimden geliyor, evin neresine kaçsam, hangi odasına gitsem....

Evdeki anahtar deliklerine, gazetelerde, adları ve soyadları bir harf-bir nokta

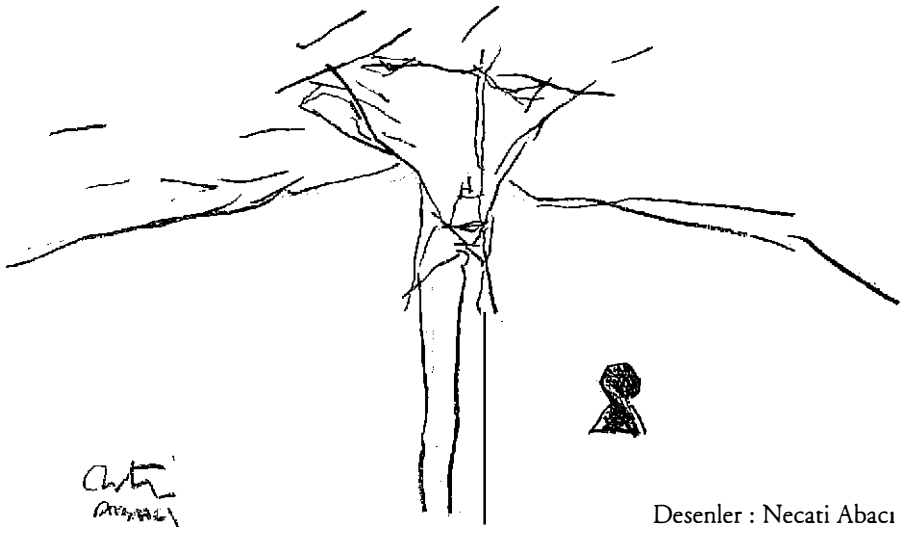

Desenler : Necati Abacı

olarak belirtilen kadınların, küçük kızların, erkeklerin fotoğraflarındaki göz bantlarını kesip yapıştırmamın bir yararı olmuyor. Çünkü, ya çok kısa bir sürede deliniveriyorlar kendiliklerinden ya da nedense, yapıştırdığım yerlerden sıyrılıp yere düşüyorlar döne salına... Arkalarından, yine o gözüküyor. Hem, gülüyor da sanki...

Anahtar deliklerini gazete kâğıtlarıyla, gömleklerimden, pantolonlarımdan kestiğim bez parçalarıyla tıkamam da bir işe yaramıyor. Çünkü, o zaman da ya vura vura dışarı atıyor hepsini ya da orada öyle bir şeyler yokmuş gibi kanepeye, koltuğa, sehpadaki sigara tabağının içine, yatağımın başucundaki sandalyeye geçip oturuveriyor... En sevdiği yerlerden biri de banyodaki aynalı dolabın üstü... Yanağımdaki derin jilet izi de bu yüzden zaten...

Kimi zaman bir tanıdığın; bir komşunun, eski bir arkadaşın, mahalle bakkalının, işyerindeki müdürümün gözü olabileceğini düşünüyorum onun; kimi zaman da bir siyasi parti liderinin, bir sendika ya da belediye başkanının, bir köşe yazarının, bir dergi genel yayın yönetmeninin, bir bakanın, hatta annemin, babamın, kardeşimin gözü olabileceğini düşünüyorum. Dahası, zaman zaman, onun, benim gözüm olduğundan bile kuşkulanıyorum; ne ki, ağladığını hiç görmedim...

Bana başka başka kişileri anımsatması, durmadan renk değiştirmesinden olabilir ve şu an, mavi o... Açık bir deniz ya da duru bir gökyüzü gibi değil ama; yağmur bekleyen soğuk bir sabahın ilk saatlerinde, denizin dağlara kavuştuğu yerdeki gibi sert, keskin, sisli bir mavi; bıçak mavisi... Batmaya, saplanmaya hazır...

Oysa ilk gece, alabildiğine sıradan, dümdüz, basit bir kahverengiydi; benimkilere benziyordu... Sonra ela, ardından da balrengi, yeşil, gri, lacivert olmuştu. Lens kullandığını düşünmüştüm önceleri, ama öyle güçlükle birbirinden ayırt edilebilecek renkler, tonlar bulmaya başlamıştı ki, yanıldığımı anladım bir süre sonra ve mağara karanlığı siyahına döndüğü gün, bilinçsizce, iki heceli bir sözcük çıkıverdi dudaklarımın arasından : Argos...

Bilinçli ya da bilinçsiz, ona bir ad takma gereksinmesi duyuşum, büyük olasılıkla, ondan korktuğum ve bu yüzden ona adıyla seslenip yakın gözükmek istediğim için. Oysa, şimdi yaptığı gibi, her gece gelmiyor, gece boyunca da kalmıyordu o zamanlar.

Böyle bir şeyin olanaksızlığını; bilimsel hiçbir açıklaması olamayacağını; yani, ne idüğü belirsiz bir gözün boşlukta, oradan oraya gezip dolaşamayacağını; bu yüzden de var olamayacağını düşünmüştüm elbet... Ama, yok da sayamıyordum onu; çünkü, gelmeleri sıklaşıyor, kaldığı süreler uzuyordu giderek... Vardı, evet evet, vardı; gördüğüm her şey kadar gerçekti; bana, bunu kanıtlamaya çalışıyordu.

Ona, "yokmuş gibi" davranmamın; günlerce, gecelerce perdeleri, ışıkları açmadan, karanlıkta ve odamın bir köşesinde büzülüp oturmamın; üzerine vazo, kültablası, sandalye fırlatmamın ya da ona adıyla seslenip yapmaması için yalvarmamın hiçbir yararı olmadı. Geceyi geçirmek için otellere, arkadaş evlerine sığınmam da boşunaydı; çünkü, oralarda da gelip buluyor beni, yitirmiyordu izimi... Sonunda, korkudan ve yorgunluktan tükendiğim bir gece, ağlaya ağlaya, çaresizlikle haykırdım ona inandığımı; varlığını kabullendiğimi...

Her gece gelmeye ve gece boyunca kalmaya da ondan sonra başladı işte...

O günden beri, gözümü kırpmadan sabahı ediyor ve günün ilk ışıklarıyla dışarı atıyorum kendimi, sokak lambalarının söndürülmediği saatlerde. Nereye gittiğimi, nereye gideceğimi bilmeden, saatlerce yürüyorum. İçimde, bir müebbetin volta özgürlüğü, taş avlu sevinci; yüksek duvarlı...

Açık gördüğüm ilk pastaneye girip bir şeyler yiyorum ama, daha çayımı bitiremeden kusuyorum tüm yediklerimi... Kaçarcasına dışarı fırlayıp koşuyorum; caddelerde, kalabalık yerlerde dolaşıyorum; bankalara, pazaryerlerine, çarşılara, büyük alışveriş merkezlerine girip çıkıyorum... Yine de korkuyorum. Hiçbir anlam veremiyorum olup bitenlere, davranışlarıma hiçbir ad bulamıyorum... Anahtar deliği fobisi, fotoğrafçı korkusu, objektif saplantısı, röntgenci baskısı?.. Belki de bir çeşit paranoya bu; kendine acı vermeye yatkın bir tür : Persekütif paranoya... Bir sağanak... Sancılı, beklenmedik...

Sandığımdan erken batıyor güneş; gün, bildiğimden çabuk tükeniyor; akşam, çöküveriyor koca kentin üzerine o uzun, karanlık geceliğiyle; korkuyorum, çok korkuyorum...

Çaresizlikle eve dönüyorum. Yorgunum, perişanım; çıldıracağımdan korkuyorum...

Çünkü, rahat rahat bir sigara bile içemiyorum artık... İzlediğim televizyon programlarından okuduğum dergi ve kitaplara, dinlediğim müziğe kadar tüm beğenilerimin; hatta siyasi görüşlerimin, inançlarımın, değer yargılarımın; yani, tüm duygu ve düşüncelerimin giderek onun denetimine girdiğini ayrımsıyorum dehşetle... Görünmese bile, onu; o küstah, insanı ezercesine aşağılayan bakışını üzerimde duyuyorum her an... Beni etkilediğini, değiştirdiğini; ne zamandır kendim olamadığımı, kendim gibi davranamadığımı biliyorum. Çünkü, Argos o... Her şeyi gören, her şeyi bilen; her şeyin sahibi ve efendisi; bir şeylerin bekçisi ve benim gardiyanım... Öyle sanıyor...

İşte, tam karşımda yine... Bakıyor; duygularımı, düşüncelerimi görmeye ça-

lışıyor...

Oysa, ben onu yarın öldüreceğim... Yarın, günlerdir tasarladığım acımasız, tek bir vuruşla öldüreceğim onu ve zerre kadar pişmanlık duymayacağım bundan... Yarın, ne zamandır çapını, uzunluğunu inceden inceye hesapladığım o ucu yıldız biçiminde, beş keskin çentik ve beş sivri çıkıntıdan oluşan göz tornavidasını yaptıracağım kör bir tornacıda; bıçakları, girdiği yerde kendiliğinden açılıverecek...

Gündüzden sızacağım eve. Tornavidamın ucunu bir mum ya da çakmağın alevinde kızdıracağım. *Odysseia*'da okumuştum bunu; Odysseus da benzeri bir yolla kurtuluyordu Kyklop Polyphemos'tan; kitaplar kurtaracak beni de... Kapının arkasına gizleneceğim. Az sonra o gelecek ve... Patlak bir balon, pörsümüş bir top, içi akmış bir bilye, yuvarlaklığını yitirmiş bir mercek, şişe geçirilmiş omlet gibi sarkacak tornavidanın ucundan... Anahtarlığımı çevirir gibi çevireceğim onu; halıya, televizyonun camına, koltuğa, kanepeye kan ve göz akı sıçrayacak... Sonra, bir kitap alıp uzanacağım yatağıma ve az sonra uyuyakalacağım...

Ertesi gün, yani gece, gecenin o ilk sancı saatlerinde, olur ya, odamın kapısına, tam ortasına yapışmış bir dil ya da kulak bulabilirim eve döndüğümde... Korkmaz mıyım, korkarım elbet... Çünkü, yine günler, aylar sürebilir kurtuluşum; yani, bir dil ya da kulak tornavidası tasarlamak, sanıldığı kadar kolay olmayabilir... Bu yüzden, kafatasının kalınlığını, lop'lar arasındaki bağlantıyı, meninks'in delinme ve kan damarlarının, sinirlerin kesilme dayanıklılığını dikkate alıp döner uçlu, incecik bir beyin tornavidası tasarlamak en iyisidir belki de... Evet evet, en iyisi bu...

– Yanımızdan geçen adamın kafasındaki tornavidayı gördün mü?..

GEREKLİ BİR DÜZELTME

ORHAN SUDA

1978'de yurtdışına gidişimiz Duran Yılmaz'ın kitabının gün ışığına çıkmasını engellemişti. Suda Yayınları kapanmıştı ve biz çok uzun sürecek bir yolculuğa çıktığımızı pek fark etmeden ilk adımımızı Fransa'ya atmıştık. Tam 18 yıl geçti aradan...

ADAM ÖYKÜ'nün 2. sayısında Necati Güngör'ün "Yörük Hikâyecinin Ölümü"nü içim burkularak okudum. Duran Yılmaz'ın ölümü edebiyat dünyamız için yeri doldurulamaz bir kayıp. Çoğu kez, bir ölü toprağı serpilir bazı yazarların üzerine, bilmezlikten gelinir. Sanki hiç yaşamamış gibidirler. Duran Yılmaz onlardan biriydi.

"...Gelgelelim edebiyat dünyamızın bir gözü kör, bir kulağı sağır, yüreğinin bir yanı taştandı! Ne bir eleştirmene okutabilmişti kitabını, ne de katıldığı ödüllerde, 'heyet-i şahane'nin ilgisini çekebilmişti! Göz önünde olmamanın, insanlarla 'rû be rû' görüşmemenin cezasını çekiyordu sonuçta. Bir eleştirmenimizin dediği gibi, 'Göz görmeyince, yüz utanmaz'dı..." diyor Necati Güngör.

Acı bir gerçeği dile getiren bu sözlerde eksik bir yan var. Duran Yılmaz'ın değerini, hikâyelerindeki benzeri az bulunur anlatım güzelliğini fark edenler ve bunun hakkını verenler de vardı : Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni olduğum "Yeni Adımlar" dergisince 1975'te düzenlenen Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'nda birincilik ödülü Duran Yılmaz'ın "Kışlak" adlı hikâyesine verilmişti. Ödül kurulu Vedat Günyol, Fakir Baykurt, Cemalettin Aykın, Metin İlkin ve Orhan Suda'dan oluşuyordu. "Kışlak"ı şöyle değerlendirmişim ödül kurulu raporunda :

"Duran Yılmaz'ın 'Kışlak' adlı hikâyesi, yer yer aşırı duygusallığının ve romantizminin yanı sıra, çok gerilerde kalmış bir toplum kesitini bütün gerçekliği içinde anlatması, çevre ve kişiler arasındaki bütünlüğün çok başarılı bir dille verilmiş olması ve yeterince işlenmemiş ya da pek az bilinen bir sosyal olguyu hiçbir zorlamaya kaçmadan gözler önüne sermesi bakımından ikincilik ödülünü almalıdır."

Necati Güngör'ün bu gerçeği bilmeyişine üzüldüm. Yeterince araştırma yapmamış "Yörük Hikâyecinin Ölümü"nü yazarken. Duran Yılmaz birincilik ödülünü alınca bir mektup yollamıştı :

"19. 3. 1975
Sayın Orhan Suda,
Yolladığınız üç bin lirayı bugün aldım.
Size, bu yarışmayı düzenlemek suretiyle bana böyle bir olasılık verdiğiniz için teşekkür ederim.

Bu parayla Toroslar'da yerleşen orman köylüsünü ve yörükleri inceleyeceğim. İskândan günümüze kadar uzanan yörük geçmişini bir romanda toplayacağım.

Daha sonra da toprağa, kente yerleşiş süreçlerini uğraş ve savaşlarını vereceğim. Bunda da başarılı olabilirsem, Yeni Adımlar dolayısıyle size borçlu olacağım bu başarımı.

Sonsuz saygılar.

Duran Yılmaz"

Duran Yılmaz hikâyeciliğinde bambaşka bir tat vardı. 1977 yılı sonunda, onun seçilmiş hikâyelerinden oluşan bir kitap yayımlamak istedim. Bunu kendisine bildirdiğimde çok sevinmişti. Bu arada mektuplaşıyorduk. Mektuplarından birini buraya aktarıyorum :

"10. 3. 1977

Sayın ağabey,

Mektubunuzu aldım. Kasımda piyasaya süreceğinizi yazıyorsunuz kitabı. Size gönderdiğim en iyi hikâyelerimdir. İlk raundda fiyasko vermemek için yaptım bunu. Daha elimde 25'i aşkın hikâye var. Sanırım art arda yayımlarız. Ocak 78, Ekim 78, Ocak 79...

Fotoğraf gönderiyorum. Akademi mezunu bir arkadaş çekti : Esen Emekçil.

Umarım yazın İstanbul'a geleceğim. İlkbaharda veya yazda gelirseniz beklerim. Yalnız adresimde oturmuyorum. Orası terzi dükkânı. Köyde oturuyorum.

Gerekli gördüğünüz konularda mektubunuzu beklerim.

Bacıma saygılar. Size başarılar.

Duran Yılmaz"

1978'de yurtdışına gidişimiz Duran Yılmaz'ın kitabının gün ışığına çıkmasını engellemişti. Suda Yayınları kapanmıştı ve biz çok uzun sürecek bir yolculuğa çıktığımızı pek fark etmeden ilk adımımızı Fransa'ya atmıştık. Tam 18 yıl geçti aradan...

Duran Yılmaz'ın, "tabutu taşınırken bir kolunun boşlukta sallanması" bir burgu gibi deliyor yüreğimi.

Evet, edebiyatımız, yeri doldurulamaz bir insanımızı, hikâyeciliğimizin belki de en özgün bir temsilcisi olacak Duran Yılmaz'ı yitirdi. Onu anmak için "Kışlak"ı birlikte okuyalım şimdi. ◙

DURAN YILMAZ

Kışlak

SARI Beserek ölmeye yatınca Çayır koyağına bir yas kümelendi, çöreklendi. Anamas koyaklarında yaylayan tüm yörükler döküldüler Çayır koyağına. Gün görmüş, yokluk çekmiş, sarı sakallı dedeler atlarına bindiler. Geldiler. Uzun Kerime "geçmiş olsun" dediler. Sarı Beserek'e türlü otlardan yakılar yaptılar. Her meyveden şurup çıkardılar, içirdiler. Derin hocalardan muskalar getirdiler. Kızgın demirle dağladılar. Devenin iniltileri dinmedi, yavaşlamadı hiç.

Deve bir çocuktur yörüğün gözünde, yüreğinde. Deve bir kardaştır : çadırı, yükü yurt yerinde koyup gitmeyen. Deve bir kuştur. Çiçekler dünyayı süslerken yörüğü Teke'den yaylaya, göğün gözü buğulanınca yayladan Teke'ye uçurup duran...

Ak saçlı, susuz toprak gibi kara yüzlü nineler, kına yakmadılar saçlarına. Kaymak döşlü gelinler, sülün boylu kızlar, kaytan bıyıklı yavuklularının sevilerini çıkardılar yüreklerinden. Sarı Beserek'in iniltilerini doldurdular. Anamas koyakları ormanıyla, kuşuyla bir kara yasa gömüldü. Tam göç zamanı.

Sürüler, üç dudaklı develer, gelinlik kızlar, seven erkek yürekleri "göç, göç" diye sızladı. Bir yel esti Teke'den yaylaya, serince. Koyunları, kuzuları çekti, yededi Teke'ye doğru. Çobanlar her şafakta sürüyü Torosların Teke'ye bel verdiği Çökek gediğinden çevirdiler. Bir Sarı Beserek kaldırıp bakmadı başını. Bir onun içini yakmadı Teke özlemi. İnledi durdu, yaralı kaplanlar gibi. Çavuşlar obasının ayağına tuşak oldu, dolandı. Yayla koyaklarında yörük kalmadı. Aktı Teke'ye. Kara bulutlar birer yama oldular mavi yorganın yüzünde. Çavuşlar obasının yüreğine tuz, biber...

Tüm Çavuşlar obası toplandılar Sarı Beserek'in çevresine. Boyun büküp elaçtılar, yakardılar. Yas tuttu Gök Emine, Fatma Ana, İrebiş Nine...

"Kara yas ile yola gidilir mi
Sarı Beserek'siz göç tutulur mu.
Ak döşlü bacılar yurtta konur mu."

Sürüler bent tutmaz ırmak oldu. Aktı Teke'ye Teke'ye. Zora geldi Çavuşlar obası, bir şafak tuttu göçü. Göç geceyi delerken Uzun Kerim Ali Çavuşa sordu usulca :

"Çavuş emmi nerede kışlayacaksınız? Deve iyi olunca, ya da ölünce bulayım obayı Teke'de."

Ali Çavuş akıp gelen akça şafağa verdi gözlerini. Sustu uzun süre. Düşündü. Senitli kayasında bir keklik ötüyordu yanık yanık, korkulu. Alayını yitirmiş. Seher yeli inceden

sürüp getiriyordu kekliğin sesini. Salıyordu koyağa. Develerin sırtlarında topalan kara çadırlara, seven yiğit, dişi, kederli, yanık yüreklere saplanıyordu kekliğin sesi. Koyak keklik sesinin altında pusuyordu. Uzun Kerim hıçkırıyordu usul usul. Ali Çavuş dilinin bağını çözdü :

"Ah bir bilsen kışlağımızı emmim. Ah bir bilsen! Bilmez misin Teke orospu yatağıdır. Bilmez misin aç köpeklerle doludur, yörüğün sürüsünü bekleyen. Arama bizi Teke'de Kerim. Bul bir yer. Az ver, çok ver, sok başçağızını. Biz belki Solak, belki Kundu, belki de ta Tugaylar ovasında kışlarız. Belki de konacak bir yer bulamayız. Gezer dururuz ovanın çamurunda kılavuzunu yitirmiş turna katarı gibi. Sen, şu ötüp duran, alayından tezikmiş yavru palaz gibice geçir emmim kışı. Öte, öte... Haydi, bize izin, sana sabır..."

Öpüştüler tüm obayla. Tüm obanın gözlerinden keder akıyordu şafağa. Göç usuldan yürüdü. Bir yılan gibi sessiz. Bu, daha da dokundu Uzun Kerim'e, Gök Emine'ye, Sarıca Zeynep'e, Güllüce'ye. Onların yüzündendi göçün suskusu. Çanların, zillerin, kavalların, boğazların... suskusu. Bir ağıt kurdu Gök Emine inceden. Sızı gibi. Çam kokularını koyağa sürüp gelen seher yelini zehire çeviren. Şafağın önünde, yele karıştı gitti oba. Susa susa. Uzun Kerim ocağı arada bir şafağın gümüş örtüsünü yırtan köpek sesleri yitinceye kadar oturdular çadırın önünde. İçiktiler, durdular. Yalnız uyuyan bir Gülsün kız vardı. Güllüce'nin yetim kuzusu.

Sabahın ışıkları Çayır koyağını göze verince yüreklerindeki saplalı hançer bir daha yekindi. Yalnızlık büyüdü, büyüdü yuttu Uzun Kerim ocağını. Uzun Kerim sıçradı, kaptı baltayı. Yürüdü devenin üstüne.

"İyileşeceksen iyileş, öleceksen öl bir eveli! Dinini..."

Gök Emine yetişti, tuttu kocasını.

"Dur Kerim," dedi. "İyileşecek Sarı Kızım benim."

"Pok iyileşecek! Başıma türlü belalar getirmeyecek de! Yaylada yayla itlerine, Teke'de orospu Tekelilere sürümü pay - kuduz ettirmeyecek de! Teke çamurunda süründürmeyecek de! İyileşecek! Onun iyileştiğine çakayım ben! Duydun mu Gök Emine!"

"Duydum. Duydum ya. Sürü gitmiş eğrekten."

Uzun Kerim tez bindi al celebe. Çökek gediğinde, göçün ardında tuttu sürüyü. Getirdi, saldı koyağa. Karısına, gelinine, dul bacısına :

"Akıp gidermiş sürü göçün ardından," dedi gözlerini saklayarak. "Beni önlerinde görünce, tüm sürü başını kaldırdı. Bana baktı. Ben 'kös!' diye bağırınca hepsi de boyunlarını büküverdiler. Başladılar burunlarını çekmeye. Yumuluverdiler kirpi gibi. İçim yarıldı. Sorma. Şu devenin de anasını ...mezsem!"

"Dur Kerim! Dur! Sarıca Zeynep gelinimin hatırı için dur!"

Uzun Kerim gene bıraktı baltayı elinden. Gelinini çok severdi. Kaşının eğildiğini istemezdi.

Kuru ayaz bastırdı koyaklara. Yayla bir soğuk cehennem oldu. Kış, kar korkusu doldurdu Uzun Kerim ocağının yüreğini. Sarı Beserek gün geçtikçe kötüleşti. Bir gözlerinde kaldı ışık. O da koca gövdesinin eriyip gidişi gibi eriyip gidiyordu. Tam bir ay gözlerini kesmediler Sarıca Zeynep, Gök Emine, Güllüce, devenin gözlerindeki o incecik ışıktan. Uzun Kerim bir onulmaz öfkenin elinde çırpınıp duruyordu. Çayır koyağı bir damdı kapısı olmayan.

Kara bulutlar ötelerden süründüler, geldiler dağların doruklarına. Tünediler. Kışı

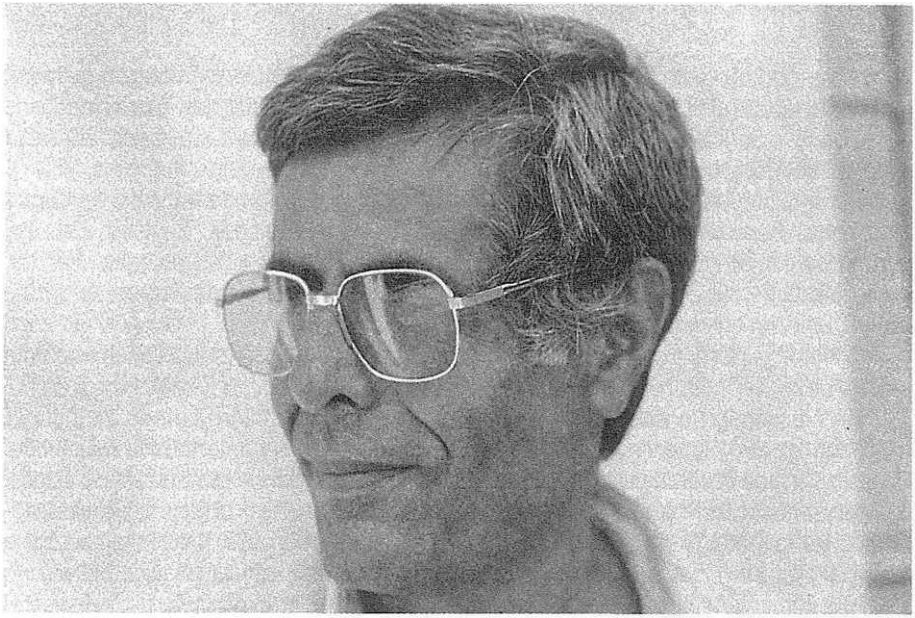

Duran Yılmaz (1942-1995) Antalya'da doğdu. İlk öyküleri "Yeni Dergi"de yayımlandı. Yerel değerlere sahip çıkma ve onları yansıtma kaygısı öykülerinde de yer buldu. Yörüklerin, göçerlerin yaşam kültürünü yansıtmaya çalıştı. Ölümünden önce iki öykü kitabı yayımladı : *Yörük Hikâyeleri* (1983) ve *Kadın Korkusu* (1992). Ardında yayıma hazır öykü dosyaları bıraktı.

Fotoğraf : Necati Güngör, 1993

muştuladılar Uzun Kerim ocağına. Yayla dağlarına bulut tüneyende kış geldi demektir. Hemen boşanır, deli taylar gibi koşar yayla dağlarında. Ardından da akça karlarla örter, koynuna alır, uyutur yağız toprağı. İşte o zaman bir büyük dam olur yayla. Yol vermez, geçit vermez...

Uzun Kerim uykusunu böldü ortasından. Kalktı. Usulca sokuldu Sarı Beserek'in yanına. İnleyip duruyordu deve. Gözlerini yumdu. Büktü devenin boynunu. Oturdu üstüne. Devenin soluğu kesildi az sonra. İçi buruk bir sızıya oturdu Uzun Kerim'in. Bir yandan da bunu daha önce yapmadığına pişman oluyordu. Çocuğunu öldürmüş bir babanın suçluluğuyla geldi, sokuldu yatağa. İçike içike ağlamaya başladı.

Sabahın hançer gibi batan ayazına attılar kendilerini Gök Emine, Sarıca Zeynep, Güllüce, Fadime, Cin Ali, Deli Memiş, Kara Yusuf ve ötekiler. Toplandılar Sarı Beserek'in çevresinde. Deveyi boynu uzalı, gözleri yumulu görünce bir ince ağıt kuruverdiler hemen. Koyak uğuldadı...

"Sürüye bakın!" diye gürledi Uzun Kerim devenin gönünü almaya başlarken. "Uluşup durmayın! Sürüyü çarptırırsınız yaylanın itlerine!"

Cin Ali'yle bacısı Topacık Fadime birer tabanca alarak çıktılar sürünün ardından. Vakit kuşluğu kucaklarken çan sesleri aktı koyağa. Uzun Kerim baktı. Sürünün ardında dört kişi görünce irkildi. "Hayırdır inşallah" diyerek uğraşına daldı. Bir süre sonra gene kaldırdı başını. İyice süzdü gelenleri. Biri Cin Ali, öteki Topacık Fadime'ydi. Ya öteki ikisi? Bekledi elinde bıçakla. Az sonra Bağcıklı Kel Osmanla, Yaka Köylü Nallı Musa dikildiler karşısına : Sırtlarında birer koyun ölüsü vardı. Giysileri apal kana bulalı. Başları yerde. Arkalarında Cin Ali'yle Topacık Fadime duruyorlar elleri tabancalı. Birer

öfke şimşeği gibi. Uzun Kerim her şeyi anlayıverdi hemen. Korktuğu başına gelmişti. Usulca yürüdü. Geldi, Nallı Musa'nın çenesini kaldırdı iki parmağıyla. Gözlerinin içine baktı, baktı... Sonra Kel Osman'a geçti. Onun da gözlerinin içine baktı, baktı. Sonra iki adım geriledi. Durdu. Gerildi :

"Tuu! Sizin yüzünüze! Ülen ne bu hal! Bunca kemiksediniz de neden gelip demediniz bana? Keserdim size bir kuzu. Tuu!" Geri dönerken söylendi. "Yaylalısı, Tekelisi, yörüğü bekler aç köpekler gibi. Yörük gelecek de, sürüden bir koyun çalacaklar da, dişleri ete değecek. Oğlum Ali! Bunları kat önüne. Teslim et köyüne. Leşleri de götürsünler. Bilirdim edeceğimi ya... Kör olsun obadan ayrılık."

"Muhtar yaptırdı bize Kerim Emmi," dedi Kel Osman ağlayarak. "Cehennem edin yaylayı Uzun Kerim'in başına, dedi. Yoksa dövecekti bizi..."

Cin Ali adamları önüne kattı. Koyağın aşağısında kayboldular.

Uzun Kerim hemen göçü tuttu akşamın karanlığında. Çanları, zilleri susturdu. Gecenin karnına süzüldü yılan gibi. Yılanlı ovasına gelince geriye döndü saklıca. Bağcık muhtarının bahçesine girdi. Şafak yeli sökene kadar bıçtı bıçtı devirdi ağaçları. Dağlardan, yamaçlardan keklik sesleri saçılmaya başlayınca doğruldu. Bahçenin içine baktı : Ağaçlar 'yat emri' almış askerler gibi seriliydi yerde. Yalnız iki tane vardı dikilen.

"Siz ikiniz nöbetçisiniz," dedi. "Koyunların bedeli tamam. Yürü Kerim."

Bir çırpıda koca ovayı geçti. Beli aştı. Güneşin ilk ışıklarıyla bile konalgaya geldi. Karnını doyurdu. Yattı ardıçın altına.

Sürü, son güz sıcaklarının altında geviş getiriyordu Sannı'da. Sannı, Tekeyle yaylanın arasıdır. Her gelen yörük bir konar Sannı'ya. Beş, on gün kalır, dinlenir. Gene sürdürür göçü. Sabah yeli, koyağa ardıç, çam, katran kokularını getirip salıveriyordu. Koyak on beşinde bir kız tutkusu gibi kokuyordu.

Gök Emine kınalı kır saçlarını geri attı. Gelini Sarıca Zeynep'in açtığı yufkaları çevirmeye başladı. İkisi de obayı düşünüyordu. Tekenin neresine kondular ki. Bulabilecekler miydi? Yoksa katardan tezikmiş turna gibi Tekenin çamurunda dolanıp duracaklar mıydı. Koyaktan Deli Memişin kavalı akıp geliyordu yele karışarak. "Dolan Ümmühan" türküsünü çalıyordu Deli Memiş. Emmisinin kızının tutkusuna düzmüştü bu türküyü. Kavalı nokta nokta söyletiyordu.

"Ümmühan koca Tekenin neresindedir kim bilir ay oğul," dedi içikerek Gök Emine. "Belki de Tekenin itleri sürüyüp kopardılar yüreciğinden Ümmühanını..."

Sarıca Zeynep hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Çok severlerdi biribirlerini Ümmühanla. O da sarıydı. Kavil kurmuşlardı aralarında Uzun Kerimin gelini olacaklarına. Sarıca Zeynep olmuş, dada Ümmü olamamıştı. Gelecek seneyi bekliyordu.

Bir el silah patladı aşağıdan. Uzun Kerim derin uykusundan fırladı, mavzeri kaptı. Pusulandı ardıçın çatalına. Gelin, kaynana da hamurlu ellerine birer tabanca aldılar. Beklediler. Koyağın alt ucundan iki ormancı şapkası göründü. Sakladılar silahlarını. Kadınlar ekmeğe otururken Uzun Kerim gelenleri karşıladı.

Ormancılar geldiler, oturdular ardıçın altındaki keçeye. Şapkalarını çıkardılar, dengildiler. Kara, kuru olanı "devlet ormanından, orman kanunundan" sözü açtı. Daha sözünü bitirmeden nar gibi kızarmış kuzu eti önlerine sürülünce sesini kesti. Üç gün aç kalmış gibi saldırdılar, parçaladılar kuzuyu.

"Durabildiğin kadar dur burada emmi," dediler giderken de.

Gün geçtikçe, birer ikişer ormancı çıkıp gelmeye başladı. Her gelen kanundan, ormandan söz açtı. Kuzuları yeyince ağızlarını silip gittiler. Tam on iki kuzu oldu ye-

dikleri yirmi günde Uzun Kerim'den.

"Leş kokusu almış kuzgunlar gibi çokaştı sürüye bu ormancılar Kerim," dedi bir sabah Gök Emine. "Göçelim hemen. Yoksa sürü bitecek..."

Göç akşamının alacakaranlığında indi Kozan köye. Teke ovası aşağıda, kurşun rengi akşamın altında uyukluyordu. Ta ötede, Antalya'nın ışıkları pırıldaşıyordu, ovanın bitiminde.

"Ben sabaha gelirim uşak. Tasalanmayın," dedi Uzun Kerim. Döndü Sannıya.

Sannı ladin, sedir, çam, kekik, kokuyordu gecede. Soludu, koku ciğerlerine dolunca bir hoş oldu. "Bir öfkeye yakacağım sizi. Af edin beni yeşilce ağaçlar..." diye mırıldandı. Kuşağının arasından kav, çakmak kesesini çıkardı çaktı. Tutuşan havı gömdü kuru çam pürlerine. Bastırdı üstünü. Koca koyağın on iki yerine soktu kavları. Döndü geri. Sannı belinin Tekeden yüzüne devrilirken söylendi :

"On iki kuzumu yediniz, semirdiniz. Kanunu sürdünüz önüme. Açın şimdi o kanununuzu. Yazar nasıl söndüreceğiniz. Sizin yüzünüzden yazık oldu fidanlara..."

Çadıra girdi şafak ucunu ışıtırken. Kekik kaynattı, içti. Başını taşa koyacağı sırada bir ses duydu. Doğruldu içinden söverek. Gelen Kozan köy muhtarıydı. Buyur etti. Muhtar oturdu. Az sonra da dengildi hemen. 'Tekelinin huyudur. Kıçı yere değer değmez hemen devriliverir' diye düşündü Uzun Kerim. Gök Emine geldi, "Hoş geldin," dedi Muhtara. Sonra Uzun Kerim sordu :

"Muhtar ağa Çavuşlar obası nereye kondu. Hiç duydun mu?"

Muhtar yanıt vermedi. Iraklara, ta Bozburun dağının doruklarına baktı. Sofra geldi. Kızarmış but tatlı bir koku saçtı. Muhtar yutkundu. Başladı yemeye. Kahveyi içmeye başlayınca hatırladı Uzun Kerimin sorusunu.

"N'apacaksın Kerim obayı, mobayı. Ver şuraya on bin. Otur Gökveliler ovasında. Eski yok, bir şey yok. Sürün de rahat eder, sen de. Sığın dalıma."

Uzun Kerim düşündü muhtarın sözlerine. Bir oyuna gelme korkusu büyümeye başladı içinde. Ali Çavuşun sözleri uğuldadı, titredi kulaklarında : "Bilmez misin Teke orospu yatağıdır. Sığın bir yere..."

"Canım Kerim neden düşündün kaldın? Altı üstü otlak bunun. Kimse bir şey diyemez sana ben sağken. Burasını diyeyim."

Beş bine anlaştılar. Bir kâğıt yazdı, mühürledi muhtar. Uzattı Uzun Kerime.

"Olur mu böyle?" dedi Uzun Kerim kuşkulu. "Parası, şartı filan yazılmamış. Azalar da mühürlememiş. Hiç görmedim böyle senet ağa. Vaz geçtim ben."

"Sen neden korkuyorsun yav? Sana kancıklık mı edeceğiz, şimdi al bunu. Yarın gel. İstediğin gibi bir senet yazarız azalarla birlikte. Oldu mu şimdi?"

Uzun Kerim çaresiz aldı kâğıdı. Muhtar da parayı cebine sokarak çıktı çadırdan. Durdu. Dağlara baktı. Sannıdaki yangını gördü. İrkildi.

"Kerim saklan," dedi. "Yangın var. Şimdi gelir ormancılar. Saklan."

"Yansın anasını satayım," dedi Uzun Kerim içinden. "Ormancılar söndürür."

KIŞ geldi. Uzun Kerim'in içi rahattı. Ağılını, yapmıştı. Ağzının tadı yerine geliyordu. Bazan kavalını alıyordu çadırın orta direğinden. Eski türküleri dillendiriyordu. Ova epey aşağılarda yağmur gülleriyle ışıl ışıldı. Ta denize dek uzanıyor, bir çizgide eriyip gidiyordu ova. Yağmur dinmek bilmiyordu. Teke bir başlayınca dinmek bilmez, soluk almaz, gözünü açmaz...

Yağmurun soluklandığı bir gündü. Uzun Kerim'le karısı oturuyordu çadırda.

"Anasını avradını..." diye sövdü Uzun Kerim. "Burada da mı buldunuz beni..."

Gök Emine başını çevirdi, baktı. Sambılda ıslanmış iki ormancı geliyordu.

Buyur ettiler çaresiz. Karınlarını doyurdular. Kavurmanın yağı çenelerinden aktıkça yüzleri gülüyordu. Uzun Kerim burada kışlayacağını, beş bine kışlak tuttuğunu söyledi ormancılara. Karınları doyunca sarı bıyıklı gök gözlü olanı :

"Amca bizi buraya orman şefi yolladı," diye başladı. "Seni şikâyet etmiş muhtar. Onun için yolladı şef bizi. Kaldırın yörüğü ormandan, dedi bize."

"Yaa!" dedi Uzun Kerim iç geçirerek. Sevinçleri, umutları kırılıverdi birden. "Efendiler. Kopup gelen bir azılıca kış. Yağmurdan, çamurdan nere gideyim ben? Ova çamur. Batan çıkmaz. Sürüm, çocuklarım perişan olur. Bakın size biner lira para. Her gelişinizde de kuzu kebabı, rakı... Namustan başka ne isterseniz; hepsine de he. Yaylada yayla köylüleri, Sannıda or... Tekede işte böyle... Sayın ormanı teslim edin; sayın, alın baharın. Ama etmeyin. Allahım olun; koruyun beni bu kış. Ben de Türküm oğullar. Askere gideriz, vergi veririz, kanunu sayarız... Bir var ki yörüklükten ayrılmamışız senelerdir. Paylaşamamışız ovaları, tarlaları... Etmeyin oğullar. Uzun Kerim bu yaşın sahibi oldu. Kimseye yalvarmadı böyle..."

"Amca biz seni kollasak, muhtar gene şikâyet eder. O zaman bize de bulaşır çamur. Tatlı dilin için bir hafta kal. Hava düzelince göç. Ne yapalım?"

Uzun Kerim dondu kaldı ormancılar giderken. Elleri koynunda, taş gibi...

Yağmur soluk almadan kırbaçlamaya başladı ertesi sabah Tekeyi ve Torosları. Ormancıların verdikleri süre aktı, gitti bulanık sellere. Yağmur gözünü açmadı. Mahkeme kapılarından çok korkuyordu Uzun Kerim. Bir gün, ala sepkenli bir havada sardı yükü. Islana ısla yürüdü rastgele. Ta Aksaza indi, kurdu çadırı... Sürü hemen sığındı çamların altlarına, dağıldı. Yağmur bastırdı. Gökten bir deniz akıyordu yere. Uzun Kerim habire sövüyordu yağmura, esene, insanlara, muhtara, kendilerini hiç düşünmeyenlere... Bir sigara yaktı. Çömeldi. Baktı yağmura.

Uzun Kerim yağmura verdi sırtını. Kepenek ötüyordu yağmurun şamarında. İki pilli elektriği Kozan yolunu ışıtıyordu. Vardı muhtarın evine, ahırına, samanlığına, ağılına, arı çatmasına birer çomak yalımlı çıra soktu, döndü geri.

"Al pezevenk," dedi. "Yaptır bunları beş bine."

Aksazlılar üç koyun çalmışlardı sabaha dek. Uzun Kerim buna da razıydı.

Sabahın erinde sardılar gene yükü. Başı kesik yılan gibi yürüdüler rastgele.

Gülsün çocuğu semerin ortasına oturtmuşlar. Sağında tavuklar sallanıyor. Eşeğin yürüyüşüne göre sarsılıyor çocuk. Sağ koltuğunun altındaki sökükten mora kesen körpe teni görünüyor. Yağmur bir başlıyor, bir açılıyor...

Çocuk birden bağırdı. Uzun Kerim koştu. Çocuğu kaldırdı. Diken, akrep olur diye baktı giysisinin arasına. Bulamadı. Döndü yerine, katarın ardına.

Cin Ali, Deli Memiş, Sarıca Zeynep suskundular. Sürünün kenarında yürüyorlardı ölgün, bezgin. Kara köpek kuyruğunu döşüne saklamış, yürüyordu yağmurda. Çocuk gene bağırdı. Koştu, kaptı dayısı. İyice baktı her yerine. Yoktu diken, filan. Oturttu yerine çocuğu öfkeyle. Başladı sövmeye yağmura, insanlara...

Sürü Necip ovasını ortasından bölerek geçti. Çamura battı sürü ovada. Çatallar köyünün aşıtına çadırı kurdu Uzun Kerim. Öfkesi dağları devirecekti. Sürüye titiz bakıyorlardı. Yağmur dinmiyordu. Yerler vıcık vıcık çamur... Dikelecek yer yok ayak üstü. Sabahı zor ettiler. Sürü oldu ilk baktıkları : Yedi koyun çalmışlardı Çatallarlılar.

Uzun Kerim yeniden başladı sövmeye. Gücü ancak sövmeye yetiyordu. Sürüyü hırsız çukurundan kurtarmayı düşünüyordu hemen. Ama bulamıyordu, hatırlamıyordu böyle bir yer. Yağar eser hemen sardılar yükü. Bir gece daha kalsa sürüyü yarılayacaktı Çatallarlılar. Aksuyun kenarını uzaktan izlemeye başladı. Çocuk gene bağırdı. Koştu dayısı. Bir güzel dövdü.

Güllüce yutkundu kuzusu dövülürken. Doluktu. Gözlerini taktı, bir daha ayırmadı çocuktan.

Sürü Aksudan geçerken yıkandı. Kındıra düzlüğüne saçıldı. Olta gibi geçmişti sürü. Her koyunda bir ince öksürük vardı. Sürü perişandı...

Mahmut Ağanın arazisinde çadır kurdu. Bilmiyordu kimin yeri olduğunu.

Sabahın erinde çadırın önünde bitti Kındıralı Mahmut Ağa. Bir kaplan gibi yırtıcı. Al bir at vardı altında. İki butunda kırmızı kaplı iki tabanca asılı.

"Heey! Köppek yörük!" diye gürledi. "Kime danıştın da kondun buraya! Şorada bir deveni vurdum. Gönünü alana dek izin sana. On dört de koyununu aldım otlakiye. Yoksa gösterecektim sana Mahmut Ağanın mülküne konmayı. Tez yık çadırı!"

Uzun Kerim hemen sardı yükü. İçinde bir yangın başlamıştı. Gözüne kandan başka şey görünmüyor, aklı kandan başka şey düşünmüyordu. Solak ovasında bir adam gördü. Yaklaştı adama, sordu :

"Kardaş, Çavuşlar obasını görsen, duysan..."

"Bilmem arkadaş. Bu kış yörük kondurmadılar beyler buraya."

Göç asfalta doğru yürürken söylendi Uzun Kerim : "Ey Mahmut Ağa alacağın olsun! Bir ova pamuğunu yakmazsam. Ne ola ki öleyim." Gülsün kızın bağırtısına fırladı.

"Ta şimdi yoldum başını orospu! Bir de sen çıktın başıma!.."

Güllüce koştu, tuttu ellerini Uzun Kerim'in.

"Ece!" diye haykırdı. "Etme sen bilin. Çocuktur o. Bişeyden korkuyor.

Kollarını salıverdi Uzun Kerim, bacısını karşısında görünce.

Göç asfalta girdi. Doğuya verdi burnunu. Asfalt kenarındaki köylüler bakıyorlardı göçe. Şaşıyorlardı. Kışın tam ortasında göçen bir yörük görmemişlerdi hiç. Ölümü demekti yörüğün kış ortasında göçmesi. Göç Serik ovasını geçti.

"Emmi bilsen, duysan Çavuşlar obası nere kondu ki?"

"Bilmem emmim. Görmedim, duymadım bu sene onların Tekeye indiğini."

Göç Köprü çayını geçti. Tugayoğulları çiftliğine düştü. Tekenin burası kara topraktır. Kömür karası, zulum karası... İki ırmak arası, denizden Toroslara kadar Tugayoğullarınındır. Tugaylar hep doktor, mühendis, tüccar, fabrikacıdır. Bu ovaları Tekenin eğri çizgi şapkalı, yırtık şalvarlı, kuru yüzlü insanları ortak ekerler Tugayoğullarıyla. Tugayların ne zamandan beri bu toprakları tuttuğu bilinmez. Bilen yoktur, yaşlılardan bile. Eğik şapkalı yarıcılar kaldırır, Tugaylar yer bu toprakların ürününü. İşte Uzun Kerim'in ocağı bu topraklarda şimdi.

Önünden gelen birine obayı sordu gene Uzun Kerim. Bilen yoktu.

Yağmur aldı inceden sızı gibi. Yağmura aldırmadılar. Yürüdükçe açılıp genişliyordu ova. Bitmek bilmiyordu. Ovanın değerini biçemiyordu Uzun Kerim. Sağır in dağları kadar para yığıyor, gene değerini bulmuyordu ova Uzun Kerim'in gözünde. Sürünen yörük çok iyi biliyordu bir çadırlık yerin değerini. Toprak demek devlet demekti insanlara hükmeden...

Göçü kuzeye çekti Cin Ali, Sağır in yamaçlarına. Sürü boğulacak yoksa çamurda.

On beş gündür bulanıyordu solucan gibi... Yüzü aşkın kayıp vermişti. Uzun Kerim'in içi cızır cızır yanıyordu. Bir gücü yetse, ah bir gücü yetse... Ocağın irisinin ufağının yüzü kapkaraydı. Yağmur tek düze çiseliyordu.

Güneş güneyden, bulutların eteğinin altından ışıltıyordu ovayı. Ova, güneşle yağmura yıkanıyor bir anda. Büyük bir duşun altında yıkanıyor ova ve Toroslar. Sürü şipildek çamurda bulanıyor, çabalıyor. Çocuk gene haykırdı. Koştu Uzun Kerim beline davranarak. Sarıca Zeynep kaptı kaynatasını belinden. Duruttu. Güllüce geldi.

"Ece horoz ditti," dedi çocuğun koltuğundaki yırtığı göstererek. "Aha şuradan."

Uzun Kerim kollarını yana bir daha indirdi. Gözlerini horoza taktı. Islana ısılana yürümeye başladı. Bacısının tek kuzusuydu Gülsün. Eniştesi Kor Ali'yi sel alıp gitmişti bir kış gecesi Mandırlar bükünde. Kor Ali'den kalan tek anıydı bu kız, bacısında. Çamura batarak yürüyorlardı durmadan.

Horoz başını kaldırdı. Gülsün'ün koltuk altındaki yırtıktan gagaladı. Çocuk bağırdı. Uzun Kerim atladı. Tuttuğuyla bile kopardı horozun başını. Güllüce al kanların fışkırdığını görünce "kuzum!" diye haykırdı. Dondu, kaldı kederden yerinde. Çocuğunu bıçakladı sanıyordu Uzun Kerim'i. Çocuk birden kana bulanıverdi. Horozun boynu kırmızı bir bıçak gibi uzanıverdi. Ucundan kanlar fışkırıyordu.

Gök Emine kaptı çocuğu. Soydu, baktı bedenini. Bir çizik bile bulamadı. Yalnız koltuğunun altı kıpkırmızıydı. Horozun didiklediği yer.

"Anasını, dinini!.." dedi Uzun Kerim nice zaman sonra. "Az kaldı çocuğun başını yolduracaktı bana..."

Sağ elinde kalan horozun kopuk başı ağzını açıp kapıyordu bazan.

Yağmur gene hızlandı. Sopaları indirmeye başladı sürünün, Uzun Kerim'lerin sırtına. Tıpkı Tekenin insanı gibi kaypaktı yağmur. Tüm ova büyük bir duşun altında yıkanıyordu. Uzun Kerim yağmura aldırmıyordu artık. Elinde öylece sıkıyordu horozun kopuk başını. Sürü çamur batağından kurtulmak için çabalıyordu, emekliyordu. Bir bitkin, bir ölgün....

Sağır in dağları bulutların altında bir büyüyor, bir silinip gidiyordu, ufalanarak. Sağır in dağları yağmurun ninnisinde uyuyordu. ☘

Mehmet Zaman Saçlıoğlu

"Öykünün içinde en korktuğum tuzaklardan biri duygusallık, biri ukalalık, öteki de süsleme..."

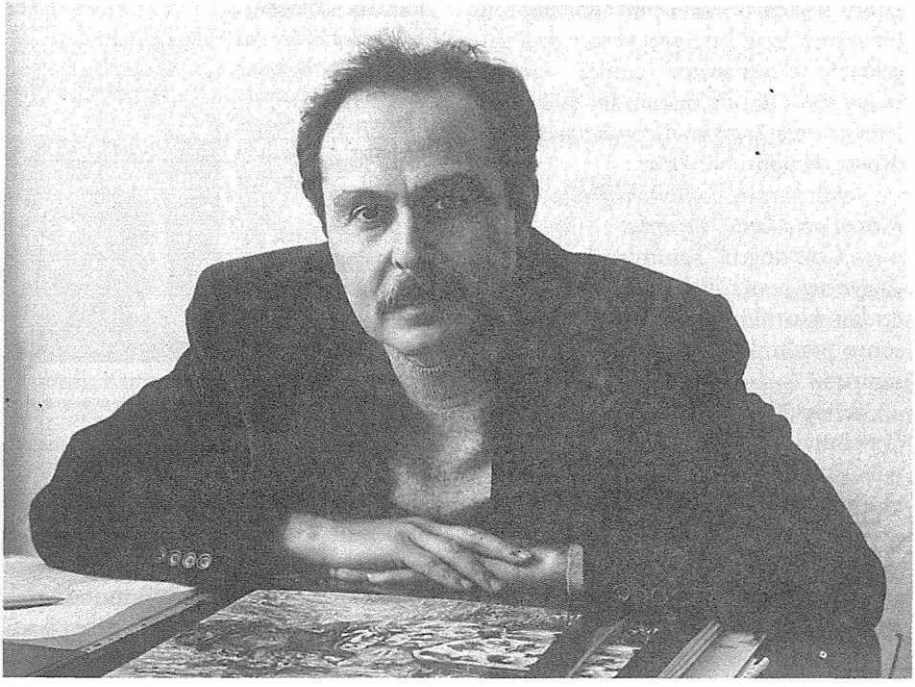

Konuşan : Nursel Duruel

Bazı kitaplar beklenmedik zamanda, beklenemez etkilenmelere yol açarak katılırlar okuma serüveninize. Daha önceden okuduğunuz, artık sizin olan öbür kitapların yanında kendilerine özgü yeri alır, uzunca bir süre sonra da sınır çizgilerini eriterek akrabalık derecelerine göre birbirlerine doğru akmaya başlarlar.

Sizin Yaz Evi'nde yer alan öyküleriniz de, bende, daha önce oluşmuş öyküler bütününe böyle güçlü bir biçimde girdi ve yerleşti. Çökelti içinde sınırların eriyeceği kadar zaman geçmedi henüz. Ama bazı öyküleriniz ("Pencere Önümün Yolcusu", "Birinci Ada", "İkinci Ada") Dino Buzzati'nin bazı öyküleriyle iç içe geçmeye eğilimli olduklarını şimdiden sezdiriyorlar. Öznel yaklaşımımı yansıtan bu girişin yanlış anlamalara yol açmasını engellemek için hemen eklemek istiyorum : Buzzati'yi

okumamışsınız. Bazı öykülerinizle de ("Mektepli", "Nöbette", "Kızım") Sait Faik'in çizgisini sürdürüyorsunuz.

Kırkıncı yaşınıza yaklaşırken ortaya çıkardığınız öyküler nasıl bir dolanımdaydı içinizde? Hangi süreçlerden geçtiler, nelerle beslendiler?

– Öncelikle, öykülerimin sizin gibi iyi bir yazarı, iyi bir okuyucuyu bu denli etkilemiş olmasından mutluluk duyduğumu söylemek istiyorum. Sorduğunuz bu soruya nasıl bir yanıt vereceğimi gerçekten bilmiyorum; çünkü sanatın, başka türlü tanımlanamayan, dile getirilemeyen düşünce ve duygular nedeniyle ortaya çıktığını biliyoruz.

John Berger, "Tanımladığımız her şey bizden uzaklaşır," diyordu.

– Çok doğru. Tanımlayabilmek için yazıyoruz, tanımladığımızı düşünürsek ondan kurtulmuş oluyoruz, ama daha sonra tanımlayamadığımızı anlıyoruz sanırım.

Bu öykülere kadar nasıl geldiğimi bir "vakanüvis" olarak anlatmamın gereği yok. Ama, neden yazdığımı bir "kendimi çözümleme" gibi düşünecek olursam, çocukken değer verdiğim (hâlâ da veriyorum) babama, yitirdiğim iki amcama ve arkadaşlarıma kendimi beğendirmek için, onlar tarafından daha çok sevilmek için olsa gerek. Babam ve amcalarım çok iyi konuşan, çok düzgün yazan, konuştuklarında çevrelerindekileri büyüleyen insanlardı. Yine de bu sorudan, alışılmış bir biçimde, kendimi ifade etmeye gereksinim duyduğumu, bu gereksinimi dünyaya avazı çıktığı kadar bağırmak yerine, şiir ve öykü dilleri ile sessiz sedasız giderdiğimi söyleyerek kaçmayı umuyorum.

Kendinizi ifade edecek bir sanat alanının içindeydiniz zaten. Öykü hangi noktada kaçınılmaz oldu?

– Öğrettiğim, meslek olarak seçtiğim konu, plastik sanatların bir dalı gibi görünse de, aslında endüstriyel bir sanat dalı olan "tekstil tasarımı". Bu dal, resim ya da heykel gibi, sanatçının kendisini özgürce ifadesine pek olanak tanımıyor. Bir tekstil deseninin oluşumunda, teknik koşullardan, satılabilirliğe kadar birçok etkeni düşünmek zorundasınız. Kısacası dekoratif, ticari özellikleri ağır basan bir sanat dalı bu. On dokuz yıldır da, bu dalda yaratıcılıktan çok öğreticilik yaptım. Bu ikisi birbirine karşıt şeyler. Öğretme'nin getirdiği sistematik, eleştirel düşünce biçimi, yaratıcılığın özgürlüğünü kısıtlayabiliyor. Üstelik, yüzlerce tasarımı eleştirdikten sonra onların çok üstünde bir iş çıkaramamanın korkusu da oluyor insanda. Edebiyatla kendimi ifade etme çabalarım on üç, on dört yaşlarında şiirle başlayıp biraz öykü, biraz çocukça deneme'lerle sürmüştü. Bugün pek de başarılı bulmadığım, 1985'te YAZKO ta-

Mehmet Zaman Saçlıoğlu (1955) ilkin dergilerde yayımladığı şiirlerle göründü. *Günden Önce* adlı şiir kitabı 1985'te yayımlandı. Öyküleriyle de 1993 Yunus Nadi Yayımlanmamış Öykü Kitabı Ödülü'nü aldı. Daha sonra bu dosyasını *Yaz Evi* adıyla yayımladı (1994). • On bir öyküsüne yer verdiği *Yaz Evi* Türkçeyi çok özenli kullanışı, yeni anlatım biçimleri arayışı ve incelikli mizah duygusuyla ilgi çekti. *Yaz Evi*'nden sonra Sait Faik Hikâye Armağanı'na da değer görüldü. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil Sanatları Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Saçlıoğlu'nun, şimdilerde öyküye öncelik verdiği görülüyor.

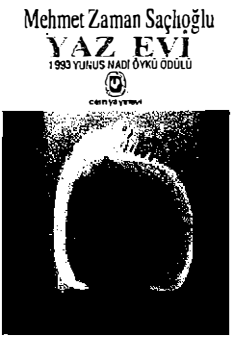

rafından yayımlanmış olan bir şiir kitabım (*Günden Önce*) kimi dergilerde yayımlanmış olan az sayıda şiirim, hakkında konuştuğumuz, bitip yayımlanmış 15 öyküm ile yazmakta olduğum öykü ve şiirlerim var. 40 yaşındaki birisi için bu üretim az; ama insan birkaç parçaya bölününce böyle oluyor.

Yirmili yaşlarımda kendimi ifade etmeyi, pantomimle, fotoğrafla, müzikle, daha sonraki yıllarda resim ve tekstil heykel çalışmalarıyla denedim. Bunların hepsinin öykücülüğüme yararı olduğunu sanıyorum. Bu dalları denedikçe kimine yeteneğimin az olduğunu, kimine hiç olmadığını, kimine ise yalnızca bir heves olarak el attığımı anladım. Bu dalların sanatçısı olamadım ama dillerini epeyce tanıdım. Farklı sanat dallarını denemiş olmak, bana bu sanat dallarının benzeyen, benzemeyen özelliklerini gösterdi. Kompozisyonun, uyumun, ritmin, dengenin, gerilimin, daha birçoğunun farklı sanatlarda ne denli benzer olduğunu öğrendim. Kısacası öykülerimi, çevreyi farklı sanatların pencerelerinden izlememi sağlayan maymun iştahlılığıma ve bende eleştirel bakışı geliştiren öğretmenliğime borçluyum. Öteki sanatlardan yararlanma konusuna somut bir örnek verecek olursam : "Adam Öykü"nün ikinci sayısındaki "Büyük Göz" adlı öykümü yazarken fotoğrafçılık deneyimlerimden çok yararlandığımı söyleyebilirim.

Bu farklı sanat dallarıyla – ya da edebiyat alanında kalalım – şiirle ve öyküyle aranızdaki ilişkiyi gözlediğinizde neler görüyorsunuz, hangi durumda hangisi baskınlaşıyor?

– Yirmi beş otuz yaş arasında şiirden başka bir edebiyat dalından uzak durmaya çalıştım. İçimde biriken tüm sözlerin, düşünce ve duyguların, en sevdiğim dal olan şiirle ortaya çıkmasını yeğliyordum. Bir başka dalla, roman ya da öykü ile boşalırsam şiir yazamam sanıyordum. Bütün birikimlerimin şiir haline dönüşerek kâğıda dökülmesini istiyordum. Bana şiirle her şeyi söylemek mümkünmüş gibi geliyordu. Şimdi ise, şiirin kavramsal, öykünün görüntüsel olduğu inancına daha yatkınım. Bugünkü bu inancım, benim kendi yazış biçimimden çıkardığım bir sonuç. Şiir yazarken gözümün önüne pek bir görüntü gelmiyor (birkaç şiirim dışında). Görüntünün ortaya çıkıp şiiri öyküselleştireceğinden korkuyorum. Oysa öykü yazarken bir sinemacı gibi, mekânları, kahramanımın hallerini, konuşma biçimini, sesini, atmosferi görür gibi oluyorum. Bu yüzden de gereken ayrıntıları atlamamaya çalışıyorum. Sözcüklerin şiirdeki dizilişi hem daha kavramsal, hem de daha ezgili. Oysa öyküde ezgiyi, ya da müziksel sesi ön planda düşünmüyorum.

Öykü yazarken bir sinemacı gibi, mekânları, kahramanımın hallerini, konuşma biçimini, sesini, atmosferi görür gibi oluyorum. Bu yüzden de gereken ayrıntıları atlamamaya çalışıyorum. Sözcüklerin şiirdeki dizilişi hem daha kavramsal, hem de daha ezgili. Oysa öyküde ezgiyi, ya da müziksel sesi ön planda düşünmüyorum.

Hiç başınıza geldi mi bilmiyorum, benim geldi. Türkçenin sesini tanımak için daha sıkça gelmesini de isterdim; kimi zaman bir otobüste, arkamızda konuşan insanların söylediklerini anlamayız da, o sözleri yalnızca ses olarak

duyarız. Bu ancak birkaç saniye sürer; sonra sözcükleri anladığımız anda, sesi yitiririz. Kendi dilimizi konuşurken seslerin tadına varamayışımızın nedeni, anlamların öne çıkmasıdır. Ancak hiç bilmediğimiz bir dili dinlerken, ezgisini, yani sesini duyabiliriz; yine de bir ön koşullanmayla, anlayabilmek için, bu dilin içinde tanıyabildiğimiz sözcükleri arar ya da bu sözcükleri anlamını bildiğimiz başka sözcüklere benzetiriz ister istemez. Bunun benzerine plastik sanatlarda "algılamada tanışıklık faktörü" deniyor. Bir sürü şekil içinde, tanıdığımız şekli en önce algılarız. Demek ki, insan, dili öncelikle iletişimde kullanıyor. Yine de nece olduğunu bilmediğiniz bir dili dinlemek ne büyük bir zevktir, değil mi? İşte, kendimizi bu bilinmeyen dilin sesine bırakırsak doğaçlama bir ezgi dinliyormuş gibi oluruz. Bir kadın, bir erkek sesi, fısıldaşmalar, gülüşmeler, alay etmeler, şaşkınlıklar... Artık anlamlar sözcüklerde değil, doğrudan doğruya sesin iniş çıkışında, vurgusunda, yani tam anlamıyla musikisindedir. Ne anlatıldığı önemli değildir; ama farklı seslerin birbirleriyle olan ilişkileri önemlidir. Müziğin de yaptığı budur sanırım; doğrudan doğruya duygularımıza seslenmek, anlamı aradan çıkarmak. O yüzden de şarkı bana çok zayıf çelimsiz bir tür gibi gelir. Babası "Söz" ile annesi "Müzik"in arasında, onların ellerini hiç bırakmadan, her ikisinden de sürekli aferin alarak yürümek zorunda olan uslu bir çocuk... Her neyse; şiir aslında bize kendi dilimizin ezgisini duyuran bir türdür. Sanırım bunu da, birkaç farklı biçimde başarır. Ya, düzyazı biçiminde olan, alıştığımız, her gün kullandığımız düşüncemizin ötesinde bir düşünce ile, ya da sözcüklerin anlamlarını doğrudan yüreğimize gönderebilecek bir düzenlemeyle. Ama her ikisinde de şiir, akıl ile kurulur. Belki de edebiyat dalları içinde en çok akla gereksinim duyan şiirdir. Alışılmış sözcük ilişkilerini bir kenara koyabilecek, denenmemişi bulabilecek bir akıl. Bu arada, has şair ile imge balıkçısı arasındaki farkı iyi okuyucu hemen anlar. İmge balıkçısı bir sıçrar, iki sıçrar, üçüncüsünde saçmalar. Bu özelliği ile şiir fotoğraf sanatına çok benzer. Herkes beş, on tane iyi fotoğraf çekmiştir, ama fotoğraf sanatçısında boş yoktur. Amatör fotoğrafçı gülümsemenin içten olup olmadığına bakarken, gerçek fotoğrafçı, gözdeki çapağın o fotoğraf için önemi üzerinde kafa yorar. Bir de piyasa fotoğrafçısı vardır ki; o da çapağı silip göze bir boya çekiverir.

Konuyu epeyce dağıttım. Sorunuza dönersem, "hangisinin ne zaman baskın çıkması", tamamen konuya bağlı sanırım. Örneğin, *Yaz Evi* adlı kitabımdaki "Brandenburg'un Dört Atlısı" adlı öykümü, değerli dostum, mimar Halis Aydıntaşbaş'ın, duvarın yıkıldığı tarihlerde gittiği Brandenburg'dan dönüşünde, saatler, pusulalar, madalyalar, kalemler, bir sürü ıvır zıvırın binlercesinin yerlerde nasıl satıldığını anlattığı sırada düşünmeye başladım. Önce, saatin zamanı, pusulanın yönü, mekânı, madalyanın da başarıyı ve çeşitli değerleri simgeleyebileceği bir şiir yazmayı düşündüm. Ama bunlarla ilgili o kadar çok düşünce oluştu ki kafamda, bunları şiire bir türlü sığdıramadım. Belki iyi bir şair, bu kadar yükü bir şiire taşıtabilirdi; ama ben yapamadım. Bir süre, bunun uzun bir şiir biçiminde yazılabileceği konusunda ısrar ettim. Sonra bir gün, satıcı ile alıcılar arasındaki karşılıklı konuşmalarla oluşan bir perdelik bir tiyatro ya da radyo oyunu haline getirmeyi deneyebileceğimi düşündüm. Elli sayfa kadar süren bir metin ortaya çıktı. Aradan bir süre geçip metni tekrar okuduğumda kimi yerlerde ukalalıklar buldum. Zaman, başarı, insansal, sistemsel değerler, yön, mekân gibi kavramların

aslında çok görece olmasından kaynaklanıyordu bu ukalalıklar. Metnin üzerinde epeyce çalıştım, sonunda metin bir öykü haline girdi. Yine de tiyatral bir öykü olmak zorundaydı.

Sanırım tür tercihi, şiirin yetmediği yerde öykü, onun yetmediği yerde bir başka yazınsal biçim gibi bir zorunluluktan kaynaklanıyor benim için.

Bir konuşmanızda, öykülerinizde şiir tadı bulunmasından kaçındığınızı altını çizerek söylüyordunuz; oysa öyküleriniz hayatın şiirini duyumsatıyor. Ayrıntılarda gizlenen şiir...

– Buna gözlemlemenin ve ayrıntıları yakalamaya, yazmaya çalışmanın getirdiği bir duyarlılık olarak bakarsak belki haklısınız; ama o konuşmada, şiirsel söyleyişi, şiir biçimindeki söyleyişi ya da duygusallığı (bunların üçü de birbirinden farklı) öyküme almaktan yana olmadığımı söylemek istemiştim. Öyküde kullanılan şiirsel söyleyişte duygusallığa düşme tehlikesi var. Ne söylenecekse doğrudan söylenmeli. Belki yeni bir biçimde. Benim, öykünün içinde en korktuğum tuzaklardan biri duygusallık, biri ukalalık, öteki de süsleme, yani dekoratiflik.

Duyguların ya da duyarlılığın yıvışık bir duygusallığa dönüşmesinin; düşüncelerin, soruların ya da belli belirsiz önermelerin ukalalığa dönüşmesinin; biçimi güzelleştirmenin de süslemeye dönüşmesinin aslında her sanat dalında kaçınılması gereken tehlikeler olduğunu sanıyorum.

Öykülerinizde soluk alıp veren insanlara baktığımızda, yaşlıların, özür-lülerin (kör, sağır ve dilsizlerin), zor durumda olanların çoğunlukta olduğunu görüyoruz. Ölüm, korku, değişim, belirsizlik, bilinmezlik, çöküş temel temalarınız gibi...

– Bu konuları neden seçtiğimi bilmiyorum. Belki yaşama çok bağlıyım, yaşlanmaktan, her şeyin kötüye gitmesinden, ölmekten korkuyorum; bu nedenle, bu sorunları irdeleyen bir şeyler yazıyorum, belki başka bir nedeni var. Bir insanın oluşumu, insanın sorunları, tüm sanatçıları etkilediği gibi beni de etkiliyor. Bu konular kimi zaman simgesel kimi zaman açık olarak ortaya çıkıyor.

Soyuta giden, fantastikleşen öykülerinizde de hayattan kopmadığınız görülüyor. Her durumun hayatta karşılığı var; ya da tersi : Hayatın karşılığı öykülerinizde var...

– Bakın bunu özellikle, bilerek yapıyorum işte. Biliyorsunuz, Romeo ve Juliet'in sonu oldukça trajik hatta gerçekdışı görünen aşırı bir duygusallıkla biter. Aslında yaşam bundan daha duygusal, daha gerçekdışı, daha inanılmaz senaryolarla doludur, buna da her gün tanık oluruz. Otobanda arabanızla giderken, karşı yoldan geçen bir kamyonun tekeri yerinden çıkacak, zıplayarak, hızla size doğru gelecek, tam başınıza inecek, öleceksiniz. Böyle bir öykü finali olsa, amma da palavra diye nitelenir. Oysa, bu korkunç kaza, trilyonda bir

Bu konuları neden seçtiğimi bilmiyorum. Belki yaşama çok bağlıyım, yaşlanmaktan, her şeyin kötüye gitmesinden, ölmekten korkuyorum; bu nedenle, bu sorunları irdeleyen bir şeyler yazıyorum, belki başka bir nedeni var. Bir insanın oluşumu, insanın sorunları, tüm sanatçıları etkilediği gibi beni de etkiliyor. Bu konular kimi zaman simgesel kimi zaman açık olarak ortaya çıkıyor.

olasılığı gerçekleştirerek bir doktor hanımın ölmesine neden oldu birkaç yıl önce. Çocukluğumda (sinemalarda haftanın olaylarını gösterirlerdi filmlerden önce) bir sinemada izlemiştim. Atılan bir el bombası, Vietnamlı bir askerin sırtına, etlerinin arasına gömülüyor; patlamadan kalıyor. Hastanede, kum torbalarının arkasından uzattıkları ameliyat aletleri ile bombayı askerin sırtından çıkarıp imha ediyorlar. Böyle bir şeyi yazsanız herkes size güler; ama bu oldu. İşte, aslında edebiyatta ilginç olan, konunun fantastikliği değil, herhangi bir konuyu herkesin bakmayı akıl etmediği bir gözlükle göstermekte. Örneğin, "Cumhuriyet" gazetesinin pazar dergisinde yayımlanan "İkinci Ada" adlı öykümde : Öyküyü anlatanın, trendeki sağır dilsiz yol arkadaşı ile, trenin bozulması üzerine yarım saat kadar kaldıkları bir ara istasyonda, çok yoğun bir sis içinde kaybolmalarını, kör bir adamın onları ürküten yaklaşışını, adamın kör olduğunu anlamanın getirdiği şaşkınlığı; ama sonra bu adam sayesinde sisin içinde yollarını bulmalarını ve anlatıcının bir kör ve bir sağır dilsiz ile sisler içindeki yarım saatini anlatmaya çalıştım. Aslında bu durumun olmaması için hiçbir neden yok. Üstelik gerçekleşme olasılığı yukarıdaki trafik kazası ya da el bombası olayına oranla belki de oldukça yüksek. Ama beni yazarken etkileyen, bu öykünün, insanlar arasındaki iletişimdeki soyutluk, somutluk üzerine düşünmemi sağlaması oldu. Sağır dilsizin bir körle aynı zamanda sahnede görülmesinin biraz olağanüstü bir durum yaratma çekincesi de vardı; ama, bir ressamın, renkli bir resimde renk dengesini kurmak için miktarlarla ya da şiddetlerle oynaması gibi, ben de bu iki karşıt niteliğin diyaloglardaki miktarını, şiddetini dengeleyerek, asıl rolü köre vererek kompozisyonu dengelemeye çalıştım.

Yaşam aslında bizim hem çok kanıksadığımız, birçoğunu da bu nedenle görmediğimiz; hem de çok doğal olduğu halde bizi şaşırtan gerçeklerle, ayrıntılarla dolu. Nasıl yaptığımı bilmiyorum ama, yapmaya çalıştığım – hem de neredeyse tüm öykülerimde – önemsemediğimiz ayrıntıların aslında önemsediklerimizden hiç de aşağı kalmadığını göstermeye çalışmak. Bunu yaparken de oldukça gerçekçi, yalın yazmak.

Öyküde "son"un "başlangıç"tan daha zor olduğunu düşünüyorum; ne dersiniz? Yaz Evi'ndeki gibi çarpıcı bir final her zaman geçmiyor ele.

– Yaşamda birbiriyle neden-sonuç ilişkisi içinde bulunan her şeyin hem birbirinin devamı, hem de karşıtı olabildiğini görüyoruz. Ben de neyin "baş", neyin "son" olduğunu, neyin "neden" neyin "sonuç" olduğunu çoğunlukla karıştırıyorum. Böylesi durumlarda kesin bir kanıya varmaktansa, öykünün sonunda, sorunun belirsizliğini, çözümün olanaksızlığını gösterip; belli belirsiz bir sonla yalnızca öyküyü durduruyor, ama o öykünün sorduklarının ya da dikkat çektiklerinin, okuyucunun içinde biraz daha ilerlemesini sağlamaya çalışıyorum. Son, çoğu kez başlangıçtan daha güçmüş gibi gelir; ama aslında yaşamda böyledir sanırım. Düşünmeden başladığımız ne çok şey vardır da, sonu nasıl gelecek diye merak ederiz; birkaç farklı sondan birinde karar kılmak için de akla karayı seçeriz. Yine, yaşam gerçeği ve öykü gerçeği arasındaki ayrıma bakarsak, sanırım öyküye daha düşünerek, daha güç başlanıyor; ama daha kolay sona erdiriliyor; çünkü yazmaya değer olan öyküyü bulduğunuzda, öykünün sonunu da kestirebiliyorsunuz. Kimi zaman da öykü sizin başladığınızdan daha farklı biçimler alıyor ve ummadığınız bir sonla bitiyor. Aslında insan sanatla uğraşırken, sanat yapıtı haline dönüşen ikinci kişiliği ile uğraşıyor.

Aydın sayılan toplumun çoğunluğunun okumadığı bir ortamda edebiyat yapmaya direnmek çok saygın bir iştir. Bu nedenle, bugünkü yazarları hem çok önemsiyorum, hem de verdikleri ürünlerin, yaşadıkları günlerin koşullarıyla oranlandığında, daha önce verilmiş ürünlerden hiç de geri olmadığını, birçok açıdan da ileri sayılabileceğini söylemek istiyorum.

Bu söyleşiyi, yine o kaçınılmaz soruyla bitirelim. Öykücülüğümüzün içinde bulunduğu durum hakkında neler söyleyebilirsiniz?

– Birçok kişide karamsar bir bakış açısı var genelde. "Şiirde uzun yıllardır bir patlama yok, öyküde bir yeni çıkış yok, hâlâ Türkiye'de dünya çapında büyük bir roman yazılmadı," gibi. Uygarlık sanırım artık doyumsuzluk noktasına geldi. Son elli yıl içinde, bilim ve teknolojinin insan yaşamına getirdiği yenilikler o kadar alt üst edici, yüzlerce yılda oluşmuş alışkanlıkları öylesine zorlayıcıydı ki, bu değişimleri yaşayan insanın umutsuzluğa, karamsarlığa düşmesinden daha doğal hiçbir şey olamazdı. Son yıllarda yaşanan savaşlar, onulmaz hastalıklar, toplumsal değişimler, büyük kazalar insanlarda olumsuz etkiler yaptı. Televizyon gibi iletişimi, etkileşimi artık inanılmaz bir noktaya getiren bir teknoloji aracı, başka iletişim dallarının en azından duraksamasına neden olacaktı doğal olarak. Bundan altmış yıl önce, askerdeki oğullarının gönderdiği, ellerine üç ay sonra geçen mektubu belki on ayrı kişiye okutup; her defasında ilk kez dinliyormuş gibi heyecanlanan, her sözcükten yeni anlamlar çıkartan ana babanın duyguları, özlemleri, beklentileri ile, bu iki sayfalık metnin onlarda bıraktığı etkiyi ve bu mektubun sandıklarda kaç yıl boyunca saklanmasındaki duyarlılığı düşünün. Bir de, şimdilerde kartlı telefondan evini arayıp, "bana para gönderin, sigaram bitti" diyen oğlu ile konuştuktan sonra, karısına dönüp "gız, ne oldu filmde?" diye televizyonda izlediği filmin kaçırdığı sahnelerini soran babanın, oğlundan gelecek bir mektup için umursamazlığını. Bir başka soru : Bugün kaç askerin cebinden bir şiir çıkıyor? Kaç genç bir gecesini, sevgilisinin camının altında, onun hiç haberi olmadan geçirip aralarındaki on metre uzaklığa, kalın duvarlara karşın elini tutmuşçasına yakın hissedebiliyor kendisini? Birkaç kişiden duymuştum. Ataç'ın yazıları Büyük Millet Meclisi'nde konuşulur, Yahya Kemal'in ya da bir başka şairin yeni çıkan bir şiiri milletvekilleri arasında elden ele gezermiş. Şimdi kaç milletvekili bırakın şiir okumayı, şiirin ne olduğu biliyor? Demek istediğim, zaman değişti, değerler değişti. İnsanların çoğu, eskiden edebiyattan alınan zevkleri şimdi başka şeylerden alıyorlar. Edebiyat yapanlar, bugün artık bir şeylere "karşın", edebiyat yapıyorlar. Aydın sayılan toplumun çoğunluğunun okumadığı bir ortamda edebiyat yapmaya direnmek çok saygın bir iştir. Bu nedenle, bugünkü yazarları hem çok önemsiyorum, hem de verdikleri ürünlerin, yaşadıkları günlerin koşullarıyla oranlandığında, daha önce verilmiş ürünlerden hiç de geri olmadığını, birçok açıdan da ileri sayılabileceğini söylemek istiyorum. ❁

MÜGE İPLİKÇİ

Keşif I

BAHÇEM büyük, büyükçe yani. Koşarak dört büyük adımda alırım enini. Ya boyu? Boyuna hiçbir nedenim yokken okyanus diyebilirim. Bir ucundan yola çıktın mı iki buçuk saatte Roma'dasın. İlk defa boyuna gidiyorsun bahçenin, yanında konuştuğun hiçbir dilden anlamayan bir kadın. Gözleri güzel ve derin. Adımları yavaş ve ürkek. Az önce oğlunun fotoğrafını gösterdi bana.

Roma'da sigara içeceğim. Canım bir de acı kahve istiyor.

Bu, bahçemde boylu boyunca yaptığım ilk gezi, ancak daha okyanus bile gözükmedi. Göze alınması zor bir gezi bu benimkisi. Ardımda kocaman bir duvar bıraktım. Sağır bir duvar. Renksiz de üstelik. Çaylı ikindilerin aksi kaldı. Duvar dibindeki incir ağacı kaldı geride, sözde zaferler, o isli sıva, yan duvardan ucu taşan bir televizyon anteni. Üç günlük yağmurdan kalan küf-yosun kokusu da cabası.

Sigaralar içildi, kahveler bitti. Geziye devam.

Roma'dan New York'a sessiz yolculuğumuzdan sonra içe dönük yol komşumla birlikte kent turuna çıktık. Herman'ı burada tanıdım. Elinde kocaman bir kent vardı. O kent için, burası New York, dedi. Metropolitan'ın önünde sahipsiz, fakir bir dansçıydı. İtalya'da doğmuştu, babası Polonyalı bir Yahudiydi. Metropolitan'ın sarı basamaklarına oturup dansını seyretmeye başlamadan önce yanındaki arkadaşını tanıttı bizlere. Sally, dedi. Sally Bowles. Isherwood'un *Elveda Berlin*'indeki Sally'si. Tamam, hatırladım, dedim. Liza Minelli oynamıştı, *Cabaret*, değil mi?

Sally yaşlanmıştı. Herman'ın Polonyalı bir heykeltıraş arkadaşı tutkal, bol tuvalet kâğıdı ile yaratmıştı Sally'yi. Herman boyunda, ağır makyajlı, pembe şifon elbiseli koskocaman bir kuklaydı Frau Bowles. Dans ederken Herman'ın ayaklarına bağlanıyordu, dans bitince sarı basamaklara yatırıyordu Herman onu. Belki bu yüzden Sally yaslıydı, bir o kadar da hüzünlü. Sonra dans başladı. Bu bedendüşünce oyununda Herman başı çekiyor, Sally yalnız eğilip kalkıyor, iyi dans ediyor, açık vermiyordu.

Biz benim dilsiz yol komşumla basamaklara nerdeyse yatmış, yorgunluk ve merakla o tek bedendeki ikisini seyrediyorduk. Ritim hızlandı, hızlandıkça başımızı döndüren figürlerle doldu içimiz. Ben, adını sanını pek bilmesem de artık arkadaş olduğum o kadınla orada, bahçemden, bildiklerimden çok uzakta. Sally'nin şifonu bukle bukle olmuştu, Herman'la, ona bağlı, hızlandıkça hızlanan, yavaşladıkça ağırlaşan, durdu mu hareketsiz...

Roma çok gerilerde kaldı. Duvarım da. Kirli, dağınık, leş gibidir şimdi.

Herman, senin gibisini hiç eğri büğrü bir yolda yürürken görmemiştim. Belki dans ederken, belki Sally'ye "daha hızlı" derken. Evet, belki akşamüstleri sıcak yaz kalıntılarında terlerken. Klasik sözler söyleyip klasik yaşamlar çizerken; ortalama bir ömür tüketip tebessüm ederken... Ayağına yabani otlar dolanırken değil ama. Bize selam verirken, ritmik bir biçimde dans ederken evet, ama eğri bir yolda yürürken değil.

Gezileri seviyorum.

Yol komşumla sarı basamaklardan kalktığımızda ben çoktan Herman olmuştum, o da Sally. Herkes oturmuş bizi seyrediyor.

– Benim adım Herman, diyorum. Burası New York. Bu Sally. Sally Bowles. Tanırsınız belki. Liza Minelli ha? Peki ya *Cabaret*? Sally, Sally, işte bu Sally...

O hiç sesini çıkarmıyor. Dilimi bilmiyor, dilini anlamıyorum. Beli incecik, cılız mı cılız, üşüyor. Gene de bana ayak uyduruyor. Düz beton bir zeminde kayıyoruz. Küfür etsem sessiz, tatlı sözler söylesem çıt çıkarmıyor. Hızlı, yorucu bir gezi, diyorum içimden.

Değişen müzikle ben Sally, o Herman olduğunda, New York'tayken ya da bahçemde ya da gezilerin bin bir türlü olanında, incecik bir sesle kahveyle sigara içmekten çok hoşlandığımı anlatmaya çalışıyorum ona.

Fotoğraf :
Ferhat Atalay

Keşif II ya da Herman'ın Sally'ye Olan Aşkı

İKİ YIL kadar oluyor. Ankara'nın garip adlı bir semtinde tanıştılar, kendilerine bu şekilde doğan bir aşk armağan edip on gün içinde evlendiler. Dilek o güne kadar devam ettirdiği hemşireliği bir kenara bırakıp Oğuz'un kendileri için hazırladığı bir plana dahil oldu, buraya geldiler. Başlangıç zordu, özellikle başlangıç. İşsizlik vardı, iki insanın ortak kılmaya çalıştığı düşler, dil sorunu, ortak kılınmamaya çalışılan düşler...

İki yıl, yirmi dört uzun ay bu büyük şehrin içinde yitip gitmeme savaşımı demek; yaklaşık yedi yüz gün Dilek'le Oğuz bunun için direndi. Birer iş edindiler, dil sorunları yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Başlangıcın zorluğu gerilerde kalırken, orta aşamada başka bir tehlike altmış metrekarelik sığınaklarını sarsmaya başladı. Sorun düşlerdeydi, düş görmüyorlar, inanmıyorlardı. Hiçbir paydada yaşamayan ama yaşadıkları ülkede konuşabilen insanlar olmuşlardı artık.

O pazar günü Oğuz'un Pakistanlı patronu metresiyle kırmızı spor Toyota'sına atlayıp yüzmeye gitmese; galeride ortak çalıştıkları Ahmad Oğuz'a o kırık dökük lisanıyla, "Ben idare ederim, hadi sen çık biraz havalan," demese, Oğuz için her zamanki bir pazar günü eşikte belirmiş olacaktı. Öğlene kadar çerçeveleri kesecek, tatil gününün nazlı müşterilerine kafasını sallayıp duracaktı. Öğleden sonra işler iyice sakinleşir, yalnız park gezginlerinin o özel akşam saatinde işler biraz canlanırdı. Oysa bugün program değişmişti. Dilek'i birkaç kere evden aradı, bulamadı. O halde yalnızdı; işe geliş gidişlerinin dışında ilk kez önüne serilen bir kentti New York.

Dükkândan çıkar çıkmaz sıcak bir temmuz günüyle karşılaştı. Asfalttan buharlar yükseliyordu. Köşedeki büfe bozmasından bir şeyler atıştırıp yoluna bilmediği, bu yüzden kendini mutlu hissettiği yoluna devam etti. Sivri, yeryüzüne değmeyen bulutlarla kaplı gökdelenlerin oluşturduğu meydanlardan caddelere, ara yollardan geniş alanlara kayarak parkın önüne geldi.

Parkın kenarından ilerleyip Metropolitan'ın önüne geldiğinde, müzenin merdivenlerinin bittiği yerde yatan kadın dikkatini çekti. Kadın umarsızca uzanmış yatıyordu. Bacaklarından birini basamağın üstüne uzatmış, diğerini hafif bir eğimle kalçasının yanına çekmişti. Günün o saatinde meraklı ve paket turların erkenci turistlerinden başka kimse görünmüyordu çevrede. Birkaç seyyar büfe dışında ortamı günlük kılan başka hiçbir unsur. Kadının sereserpeliği, günün o saatiyle uzlaşmayan makyajı, dekolte pembe giysisi, ölçüsüz rahatlığı dikkati çekmeyecek gibi değildi. Turistler müzeyi bir kenara bırakmış onu, bu lahit sessizliğindeki kadını izliyordu; o da hafif bir alayla galiba onları.

Kadının iri, ölçüsüz gözleriyle karşı karşıya geldiğinde ona karşı dayanılmaz bir çekim alanına girmişti zaten. Kadın hiçbir şey söylememiş, yüzünde en ufak bir mimiğe yer vermemiş ve belki de bu yüzden Oğuz'u olduğu yere bağlamıştı.

Elinde olmadan kadının bulunduğu basamaklara yöneldi. Nedeni bilinmiyor, onu evinin çok yakınlarındaki Sokrat Parkı'na davet etti.

Geceydi. Ya da Sokrat Parkı'nda öyle. Oğuz o eski haliyle eski bir dosttu. Karşımızda uzun bir boşluk, sonra East River. Manhattan bize meydan okuyordu. Umursamıyorduk. Eskiden, çocukluğumuzda, Marmara denizini umursamadığımız gibi. Sıcak o saatte bile insanın yakasından aşağı inmiyordu.

– Burası Sokrat Parkı, dedi Oğuz.

Burası Yoğurtçu Parkı'nın Kurbağalı dereye yanaştığı kıyısıydı oysa. Bir sabah fazlasıyla erken bir saatte ordan geçmişti. Balıkçı meskenleri kapılarını kapamış hâlâ uyuyorlardı. Uzaktan bir karartı belirdi : Mora dağılan, yaklaştıkça küçülen bir karartı. Sesler. Küçük köpekler. Bacaklarına ulaşmıştı bile tırmıkları, minik sesleriyle kıyıyı birden dalgalandırdılar. Sonra anneleri de belirdi, onda da aynı heyecan. Parkta sabah olmuştu işte; gülüyordu. Köpeklerin keyfi yerindeydi, pantolonu batmıştı çoktan. Gerçekten eğleniyordu.

Sokrat Parkı gece demişti. Kentin ışıkları.

– Şanslısın, dedim. Senin bir parkın var.

– Herkesin bir parkı vardır, dedi. Parklar hep birbirine benzer.

Oğuz'a baktım gözlerini kapamış, çimenlerin üzerine yatıp gitmiş. Bir sigara yaktım. Uzunca zaman içimde dolandırdım dumanını. ❁

Bildiğim kadarıyla, öykü yazmanın üç yolu, yalnızca üç yolu vardır. Bir olay örgüsü alabilir ve karakterleri ona uydurursunuz ya da bir karakter alıp o karakteri geliştirecek olaylar ya da durumlar seçebilirsiniz ya da son olarak – bunu açıklamaya çalışırken biraz sabırlı olmalısınız – belirli bir atmosferi alabilir ve eylemle kişilerin onu dile getirmesini, gerçekleştirmesini sağlayabilirsiniz.

– Robert Louis Stevenson

FUNDA AKSÜT

Erzurum

GENİŞ soluklar alıyorum, otobüs üstüne kara battaniyesini çekip uyuyan kentlerden geçtikçe. Her solukta yollar genişliyor. Beni senden ve kentimden ayıran yolların bitimini istemiyorum.

Göçer kanım mı itiyor beni yollara? Geri çevirmeyi hiç düşünmüyorum kent dışındaki işleri. Hele sessizliği dė paylaşabileceğim biri varsa yanımda. Kısa molalarla hep süren bir yolculuk istiyorum. Ne zaman yol bitse, içimde yarım bırakmak zorunda kaldığım sürükleyici bir romanın buruk tadı.

Hiçbir yere ait olamama duygusunu çocukluğumdan tanıyorum. Erzurum'un 60'lı yıllarında Ilıca kasabasındaki evimizi anımsıyorum. Küçücük bir lojman... Komşularımız da annem ve babam gibi zorunlu hizmet için gelmiş devlet memurları. Yaşıtım küçük çocuk hemen hiç yok. Benden bir yaş büyük abimle ortak yanımız geceyle gündüzünkü kadar. Bakıcı teyze abimi çok seviyor, onunla konuşuyor, oynuyor. Benimse onlarla paylaştığım bir şey yok. Anne ve baba, her şeyi bilen, haber alan, birlikte olunması zorunlu ve bizi yukarıdan yöneten iki insan. Özel bir haberalma yetenekleri olduğunu sandığımdan aklımdan geçenlerden bile ürküyorum kimi zaman.

Abim, her zaman istenildiği gibi. Sessiz, ağırbaşlı, uyumlu, akıllı ve masum... Kumral, sarı saçlı ve benden daha güzel bir yüzü var. Evde, en fazla kapının önünde oynar sessizce. Ben ne yapsam bir türlü temiz tutamıyorum üstümü başımı. Yarım gün zor dayanıyor. Annem her çamaşır günü abimin donunu örnek gösterip benimkini yüzüme doğru öfkeyle sallıyor. Oysa toprağa oturmayı, yorulduğum her yere çökebilmeyi ne çok seviyorum. Donum hep düşük, kâküllerim gözlerimin içine giriyor. Ellerimden ve dizlerimden yara izi eksik olmuyor.

Ev yabancı bana. Buraya ait olmadığım duygusu bırakmıyor yakamı. Daha fazla sevilmek ve okşanmak için abim gibi olmak istiyorum, ama doğam uygun değil buna. En küçük fırsatta sokaktayım, kar kış demeden.

Ne kadar az insan var çevrede, ne kadar az ağaç, ses... Uzun ve beni nereye götüreceğini hayal edemediğim yollar, düzlükler var.

En güzeli hayvanlarla ilgilenmek. Tavuklar ve horozlara olan ilgim çok çabuk kayboldu, kediler ise tırmıklıyor. Böcekler benim oyuncağım oluyor. Bir oyuncak bebeğim bile yok. Boş bir Vita kutum var. Hayalimde onu her istediğim şekle sokuyorum. Evdekiler böceklerden hiç hoşlanmıyor. Sesim kesildi mi peşimden geliyor ve aç avucunu diyorlar. Açarsam böceklerimi alacaklar. Sımsıkı yumuyorum avucumu, parmaklarım beyazlaşıyor. Zorla açıyorlar avucumu. Yaptığınızı

beğendiniz mi, işte hepsi bozuldu! Öğürerek kaçıyorlar yanımdan. Böceklerin kafalarını, kanatlarını, bacaklarını koparıyorum birer birer; küçük bir oğlan çocuğunun oyuncak arabasını parçalara ayırması gibi. Parçaları tekrar yerlerine koymaya çalışıyorum, olmuyor. Hareketsiz bir yığın elimde. Onların da canlı olduklarını algıladığımda, öldürdüğüm böcekler için çok üzülüyorum. Bir daha karıncayı bile ezmeyeceğim.

Her akşamüstü güneş batarken, manda sürüsüyle çoban geçiyor lojmanın ilerisinden. Gördüğüm en büyük hayvanlar. Ağır ağır salınarak yürüyüşleri, kocaman memeleri beni büyülüyor. Çoban "ho, ho" gibi sesler çıkarıp elindeki sopayla yönlendiriyor koca sürüyü. İnce bir toz perdesi gölgeliyor güneşin kızıllığını. Çoban Bey artık benim en iyi arkadaşım, mandalar da. Annemle babam evimize gidip gelenlere "bey" diyorlar ama ben ona "Çoban Bey" dediğimde kahkahalarla gülüyorlar. Kimi zaman o bana lavaş ekmeğinin içine çökelek sarıp veriyor, kimi de ben ona evden kaçırdığım şeker, bisküvi, börek gibi şeyleri... Her gün saçımı okşuyor, o gün neler yaptığımı soruyor, ilgiyle dinliyor beni. Bu konuşmaları sürünün içinde ilerlerken yapıyoruz. Abim her seferinde kapının önünden sesleniyor bana, "Gel kız buraya, çabuk gel dedim." Ona boş gözlerle

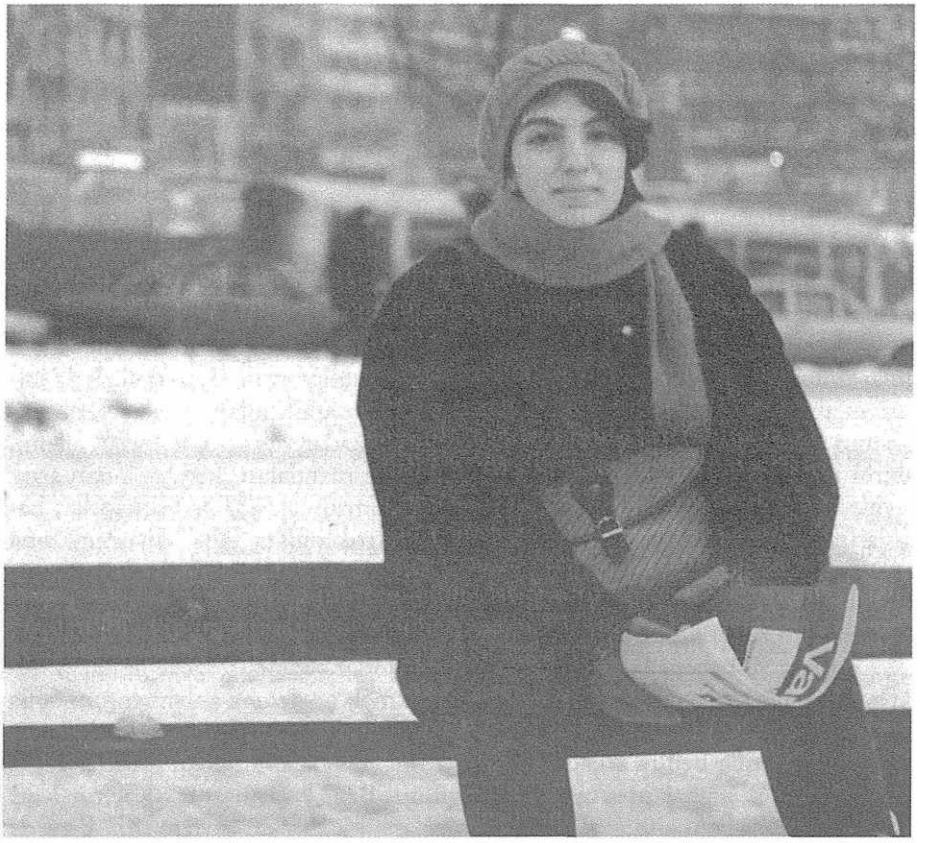

bakıp omuz silkiyorum. "Anne, teyze, koşun! Öküzler kardeşimi yiyecek!" Böyle aptal olmasına, bana karışmasına, hele annemlere seslenmesine hiç dayanamıyorum. Her akşamüstü, sürüyle evden daha fazla uzaklaşıyorum Mandaların memelerine asılıp ayaklarımı yerden kaldırıyorum. Ne güzel salıncak. Çoban Beye onun kızı olmamı öneriyorum, gülüp saçlarımı okşuyor. Abimin arkamdan bağırtıları her akşamüstü ağlamaya dönüşüyor ve korkudan altına kaçırıyor. Evdekiler hiçbir şeyden korkmayışımı yadırgıyorlar. Korkmak ne demek diye soruyorum, anlatamıyorlar. Abimin ben sürünün içinde giderken hissettiklerini örnek gösteriyorlar. Korkmak, aptallık, sümüklülük gibi bir şey olmalı diye düşünüyorum.

Mevsim değişiyor. Çoban Bey ve sürüyü bir daha göremiyorum. Güneşin kızıllığı içimi acıtıyor. Dirseklerimi dizlerime dayayıp, yüzümü avuçlarımın içine alıyorum. İç çekişlerle sonu belirsiz, geniş düzlüklere dalıyor gözlerim. Çoban Bey bana çökelekli lavaş ekmeği veriyor, konuşuyor, mandaların memelerine asılıyorum. İnce tozdan bir tül göğün kızıllığını perdeliyor. Genzimde terin, tozun, çökeleğin, manda pisliğinin keskin kokusunu duyuyorum. Bir süre sonra hayal kurmak da mutlu etmiyor beni. Yalnız ve şaşkın kalakalıyorum.

Sonunda bir gün içimde yine tamtamlar çalmaya başlıyor. Kasabaya çingeneler diye birileri gelmiş. Çadır diye bir şey kuracaklarmış. Sirk getirmişler. Sirkin ne olduğunu asla tahmin edemiyorum. Aklımdan hep, bisküvi, şeker ya da oyuncak olup olmadığı geçiyor.

Bir gündüz vakti çingeneleri görüyorum. Lojmanın ilerisinden geçiyorlar, Çoban Bey ve mandalarının her akşamüstü geçtiği yerden. Acaba o mu gönderdi çingeneleri? Birden onları çok seviyorum. Bağırarak, tef ve zil çalarak akşamları kurulacak sirke çağırıyorlar herkesi. Rengârenk giyinmiş, uzun dalgalı siyah saçlı kızlar, göbekleri açıkta oynayarak yürüyorlar. Arabalarının üzerinde ne olduğunu anlamadığım eşyalar, süslü bir köpek, başındaki şapkayla çok komik olan, sonradan maymun olduğunu öğrendiğim bir hayvan var. Koşup eteğinden çekiştiriyorum bir çingene kızını : "Çoban Bey mi gönderdi sizi, onun arkadaşı mısınız?" Kız gülerek omuzuma bir şaplak indiriyor. Söylediklerini bütün dikkatime karşın anlayamıyorum. Yalnız "abe" dediklerini ayırt edebiliyorum. Ben iri gözlerle onları anlamaya çalışırken bir çingene bey beni koltuk altımdan yakalayıp, at arabasının üzerine çıkarıyor. Onlara bir çırpıda ne kadar yalnız olduğumu, ailemi, abimi ne kadar çok sevdiklerini, Çoban Beyi ve mandaları, kedileri niçin artık sevmediğimi anlatıyorum. Sürekli gülüyorlar, omzuma, sırtıma vuruyorlar; bakışlarından beni çok sevdiklerini anlıyorum. Artık onlara "abe" diyorum, ama hâlâ ne dediklerini anlamıyorum. Biraz ileride beni arabalarından indiriyorlar ve sirke çağırıyorlar. Arkalarından uzun uzun el sallıyorum, sesler ve renkler uzaklaşıyor, yine güneş kıpkırmızı batıyor.

Annem ve babam hop oturup hop kalkıyorlar. Bakıcı teyzeye de kızıp duruyorlar, bana sahip çıkamıyor diye. Sahip çıkmak ne demek anlamıyorum, ama annemle babamın çingene arkadaşlarımı hiç sevmediklerini ve çok kızdıklarını anlıyorum. Onlar benim arkadaşım olamazmış. Bir daha buradan geçerlerse asla konuşmayacak, arabalarına binmeyecekmişim. Beni kaçırırlarmış. Kaçırmak ne demek ki! Yani beni alıp götürürler ve bir daha hiç geri gelemezmişim. Beni de

çingene kızı yaparlarmış. Yaşasın! Kaçırılmak harika bir şey! Abim bakıcı teyzenin kucağında, gözleri kocaman, mandaların peşinden gittiğimde baktığı gibi bakıyor. Annem azarlıyor beni, bunda sevinilecek bir şey yok diye. Ne olacak bu kızın hali, ne biçim çocuk bu diyor babam. Kavga ediyorlar annemle, senin yüzünden diyor her ikisi de. Abime de kızıyorlar benimle ilgilenmediği için. Abimin gözleri ve açık ağzı iyice büyüyor. Bense çok şaşırıyorum. Tek isteğim sirke gitmek ve arkadaşlarımı yeniden görmek. Ne zaman mutlu olsam, eğlensem mutlaka kızacak bir şey buluyorlardı. Doktor Bey amca da geçenlerde kümesteki folluğa kakamı yaptığım için kulaklarımdan havaya kaldırmıştı beni. Doktor Bey amca bana küçük orospu, abime de tüyü bozuk diyordu. Abimin tüylerine bakıp uzun uzun düşünüyordum, neresi bozuk acaba diye. Orospu ne demek diye her soruşumda ise, "Şşşt," deyip gülüyorlardı. Doktor Bey amca bana küçük, komik ama gizli bir şey demek istiyordu. İlkokula giderken sokakta bir kavga sırasında yine duydum bu sözü. Aynısı değildi ama yine çocuklarla ilgili bir şeydi. "Orospu çocuğu," diyorlardı. Demek ki küçük çocuklarla ilgili bir şeydi bu. İnsanlar kavga ederken kızgınlıkla, öbür zamanlarda gülerek söylüyorlardı bunu. Bir gün abimle şakalaşırken ona, "Orospu çocuğu," dedim, gülerek. "Ne dedin sen" diye bağırdılar annemle babam. Yineledim. Yine başı sonu belli olmayan tartışmalar başladı. Yine herkes birbirini suçladı. Sonunda orospunun ne demek olduğunu söylediler : Açık-saçık, erkeklerle gezen, kötü şeyler yapan kadınlara denirmiş. Peki de niçin Doktor Bey amca bana küçük orospu diyordu? Ben öyle miyim? Şakaydı bu canım. Beni sevdiğinden şaka yapıyordu. Yine kafam karışmıştı. Ben de şaka yapmıştım, ama bana kızdılar. Demek kötü bir şey... Doktor Bey amcaya küstüm içimden. Abimin de tüylerinde bir bozukluk yoktu aslında.

Birkaç kez daha güneş battı Ilıca'nın ıssız bozkırında. Bahçede yere oturmuş biraz uzaktaki boş vita yağı kutusuna eteğime topladığım minik taşları atmaya çalışıyordum. Taşlar kutunun içine düşünce başka, yanına çarpınca başka sesler çıkarıyordu. İçimden çıkan sesleri şarkı gibi yineleyip duruyordum. Bakıcı Teyze bağırarak kovaladı beni. Yine üstümü pisletmiştim ve kafası şişmişti teneke sesinden. Akşam anneme söylesin de göreyimdi günümü. Abim gibi olsaydım ya... Ne biçim kızdım? Ne biçim kız olmaktan bıkıp usanmıştım. Kendimi çingenelere kaçırmaya karar verdim. Onlar beni hep severdi. Çingene kızı olup, sirkte yaşayacak, rengârenk göbeği açık giysiler giyip onların dilini öğrenecektim. Hep gezecek ve gülecektik.

Lojmana son kez dönüp baktığımda içimde bir burukluk hissettim. Nedenini bilmeden ağlamak istiyordum. Yol bitmek bilmiyordu. Çevrem ıssızlaşmıştı. Güneş batmaya başlamış, lojmanlar gözden yitmişti. İleride garip, büyük bir şey vardı. Bacaklarım titriyordu, ayaklarım toz içinde kalmıştı. Son bir güçle yürüdüm. Yaklaştıkça içim heyecanla dolmuştu. Sirk dedikleri bu olmalıydı. Çingeneleri gördüm ve onlara seslenmeye başladım : "Abe çingene bey, çingene hanım, ben geldim!" Oracığa nefes nefese çöktüm. Çingeneler koşarak yanıma geldiler. Erkek olanı beni kucağına aldı, ona sımsıkı sarıldım. Beni o büyük, kirli beyaz bezden şeyin içine soktular. Yeni evim burasıydı. Bütün sevgili çingeneler rengârenk kumaşlar ve eşyalar içinde oturuyorlardı. Beni bulup getirene sorular sorup durdular. Ben çingene amcanın kucağına yaslanmış, yorgun bir mutlulukla

gülümsüyordum. Bana su içirip tatlı yedirdiler. Onlara, birlikte kalmaya geldiğimi, çingene kızı olmak istediğimi anlattım. Kahkahalarla güldüler. Ben de sevinç içinde onlara katıldım, köpek ve maymunla oynadım. Herkesin mutlu olduğu kocaman bir aileydi onlar.

Bir süre sonra beni annemle babamın merak edeceğini, eve dönmem gerektiğini, burada kalırsam herkesin üzüleceği kötü şeylerin olacağını söylediler. Kabul etmek zorunda kaldım. Hepsine tek tek sarılıp öptüm. Ceplerime şeker ve hedik doldurdular. Sonra birkaç çingene benimle at arabasına bindi ve lojmanlara doğru karanlıkta yol aldık. At arabası lojmanın önünde durunca annem, bakıcı teyze ve abim kapıdan fırladılar. Annem gözyaşları içinde bana sarıldı. Sonra birden ağlamayı kesip bağırmaya başladı. Korkudan ölmüşlerdi, babam askerler ve jiple beni aramaya çıkmıştı. Çingeneler anneme bir şeyler söylediler. Annem onlara bağırmadı, kısaca teşekkür etti. Çingeneler at arabalarına binip bana el salladılar. Annem, "Yürü ömür törpüsü," diye elimden çekiştirerek beni eve soktu.

Bir zaman benim evden kaçış serüvenim konuşuldu çevrede, sonra o da unutuldu.

Ertesi yıl annemle babamın İzmit'e tayini çıktı. Tayin, uzaklara gitmek demekti. Sonunda buradan gidecektim. Çoban Beyi ve çingeneleri bir daha hiç görmemiştim.

Trende, uzaklara gittiğim için seviniyordum. İkinci akşam, buğulanmış camın önünde, hızla geçen ışık toplarını sayarken bir şarkı duydum : "Şimdi uzaklardasın gönül hicranla dolu / Hiç ayrılamam derken kavuşmak hayal oldu." İlk kez o zaman üzüldüm, geride kalanlar için. Dört yaşındaydım, ama kendimi çok yaşamış hissediyordum. Annemin göğsüne sokulup usul usul ağladım. ❁

Yazmaya yeni başlayan kişi, çevresindeki yaşama, bildiği insanlara baksın. Reddedilmiş yazılarını taşıyan postacıda, sokağın dibindeki ayakkabı tamircisinde, her sabah saat tam 9:20'de mavi spor arabasıyla yanından geçip giden güzel kızda ya da saçını yıkarken Chopin'den bir parça mırıldanan berberde bir öykü sezemezse, o zaman olasılıkla yazarı yazar yapan deneyimi yaşama mizacına, gözlemleyici imgeleme sahip değil demektir.

– Harold Blodgett

AYŞEGÜL GÜRDAL

Sabırsız Tokmak ya da Kaçamak

SALINARAK yürür sokaklarda, pencerelerin önünden her geçişinde küçük bir baş hareketiyle gizlice kendine bakar. İri göğüslerini çıkarıp sırtını dikleştirir. Eşarbı hafif kaymış. Ensesinde topladığı saçları yüzünden.

Zarifçe, iki parmakla düzeltilir, ipekli eşarp,

– Gören yok.

Merdivenli yokuşun başı.

Hep aynı iniltilerle çıkılır yokuş, bir gelen varsa, biraz dinlenilir, iki laf edilir edalı :

– Sütçünün oğlu delikanlı olmuş, babası da sütleri bozdu artık, su katıyor zahir.

Yol biter; eski ahşap evin bahçesi sokağı karşılar, kapı her zamanki gibi kilitli.

Tokmağa uzanır el.

– *El* biçiminde bir tokmak. –

Birkaç kez çarpar demir kapıya,

Ses yok.

Tekrar vurur sabırsız,

Söylenir.

– Bir zil takamadılar şu kapıya.

Korkuyu Beklerken

Deniz'e
15 Nisan '95

ÇOCUK usulca kapıyı araladı. Kapının sesi, çıplak ayaklarına açıldı. Dışarıda ay ışığı. Usulca indi bahçeye, sakınarak.

Taşlar soğuk ve ıslaktı. Çocuk bahçedeki kuyuya yaklaştı. Eğildi.

Geceyi ve yıldızları seyretti kuyunun karanlık sularında. Yerden küçük bir taş

aldı, suya bıraktı.

"Gene bir yıldız vurdum," dedi ve koşarak odasına döndü. Yorganı üzerine çektiğinde, ısınmaya başlamıştı bile. ❁

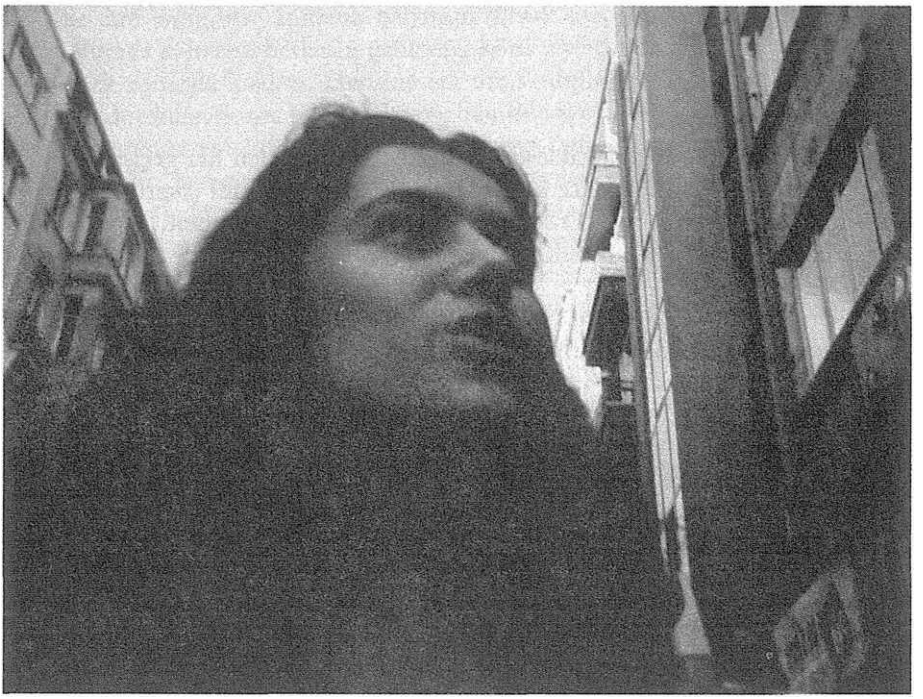

Ya Güneş Bir Sabah Doğmazsa

SABAHLARI erkenden uyanır. Gün henüz bahçedeki çam ağacının yapraklarından süzülmeden. Her sabah, bu garip ışıkla aydınlanmış çam ağacını seyreder ve güneşin mucizesini ağaçla birlikte bekler, kahvesini yudumlarken.

Zor olan, pencerenin önünden ayrılmaktır.

Yavaşça, paltosunu giyer, evdekileri uyandırmaktan korkarak, usulcacık kapıyı çeker.

Sokaklar hep aynı şekilde uzayıp gider, hep aynı duraklara. Pencerenin önünden bir başka gölge geriye çekilir.

– İşte, o geçmekte siyah melon şapkası, yıpranmış paltosuyla, yıllardır seyretmeye alışkın gözlerle :

"Hüsnü bey amca sana bugün günaydın demesem ne olur sanki."

– Eyvah! süt taştı... ❁

"MİZAH" YAZARLIĞINDAN GÜLMECE ÖYKÜCÜLÜĞÜNE

FERİDUN ANDAÇ

ARAPÇA "müzâh" (şaka, eğlence, latife) sözünden gelen "mizah"a Türkçe karşılık olarak "gülmece"nin kullanılması yazınımızda bugün artık yer etmiştir. Mizahın özünde bulunan gülme öğesini tümüyle bunun karşıladığını söylemek güç olsa gerek. Humour, kara mizah gibi kavramlarla da değişik tanımlar getirilen "mizah"a Aziz Nesin'in yaklaşımı ise şöyledir : "... gülmece, herşeyden önce, içinde doğduğu toplumun, ekonomik ve sosyal koşullarına, kültür düzeyine, tarihine, geleneklerine, göreneklerine, törelerine bağlıdır ve bütün bunları gülünecek biçimde yansıtır."[1] Gülünecek şeylerin ortaya çıkarılıp yansıtılmasında "gülme" edimi "neşelenme"nin ötesinde bir anlam taşır. Lunaçarski, bunu, "Gülme eğlendirdiği kişiyi değil, kendisiyle eğlenen kişiyi öldürür,"[2] düşüncesiyle başka bir boyuta taşır. Kışkırtıcı olduğu kadar, öldürücü bir yanı da vardır.

Muzaffer İzgü ise şöyle bir açımlama getirir buna : "İki tür gülmece var. Birisi karnı tok sırtı pekleri eğlendiren, onları kasıklarını tuta tuta güldüren gülmece. Bu bence gülmece değil şaklabanlık. Gerçek gülmece sınıfsaldır, düşündürücüdür, iğneleyicidir, asla burjuva düşüncesi gibi eğlendirme aracı değildir. Gülmece ciddi bir iştir. Gülmece zor bir iştir."[3]

Şakir Balkı'nın bunları bütünleyen şu düşüncelerine de göz atmakta yarar var : "Mizah sorumsuzlukların kol gezdiği yerlerde, haksızlıkların ve vurgunların yoğunlaştığı ülkelerde oluşur, biçimlenir. Nerede kokuşmuş ve adaletsiz bir yönetim varsa, orada mizahın keskin ve parlayan neşteri söz sahibi olur. Kuşkusuz, her ülkenin mizahı kendine özgüdür ama, o görkemli 'neşter' aynıdır. (...) Mizah, her yönüyle eleştiriyle içiçedir. Siyasal çarpıklıkların ve toplumsal çelişkilerin gün yüzüne çıkarılması eylemidir. Soyut gibi görülen bir eleştirinin, espri yoğunluğu içinde somutlaştırılmasıdır. Çaresiz kalan insanların yazılı, çizgili ve sözlü silahıdır mizah. Toplumdaki birikimlerin anlatış biçimidir de, yoz toplumların mizahı ortadadır, sulu mizah, eleştiriden uzak. Bu gibi ülkeler sulu şakayı oluşturur. Sululuk, şımarıklık gerçek mizahın düşmanıdır. Aslında mizah, ciddi ve soylu bir uğraş olarak bilinir. Sarsıcıdır üstelik. Egemen, en çok mizahtan korkmuştur. Sırça köşkler için alay, taşlama ve şaka ürkütücüdür."[4]

"Mizah"ı genel tanımıyla ele alıp alt başlıklarda ise, diğer anlatısal öğelerin ayrımını göz önünde tutarak, ayrı ayrı tanımlar getirmek en doğrusudur sanırım. Çünkü, bugün, yazınımızda da imlediğimiz ayrımları örnekleyen ürünler oldukça yaygındır.

Burada, öncelikle, mizah yazarlığının yazınımızdaki tarihine kısaca değinerek; gülmece öykücülüğümüzün geldiği çizgiyi belirlemeye çalışacağım.

*

YAZINIMIZDA mizah yazarlığı sözlü mizah geleneğinden yazılı mizaha geçiş sonrası gelişir. Mizah yazarları dönemlerinin etkili birer yayın organı olan mizah dergi ve

gazeteleri çevresinde kümelenirler. Yergilerini, hiciv ve alaylarını, toplumsal eleştirilerini halka iletmede en etkili yoldur bu yayın organları.

Ülkenin toplumsal yapısındaki değişim evrelerinde, ülke gerçeklerine yönelen yazarlar için mizah, toplumsal ve siyasal konuları yansıtmada önemli bir araçtır. Çoğunlukla bu amaçla yayın yaşamında yer alan dergi ve gazeteler, mizah yazarlığını geliştiren başlıca yayın organları olmuştur.

İlk mizah gazetesi, Filip Efendi tarafından çıkarılan "Terakki"nin 1868'de haftalık özel eki olarak yayımlanan "Letaifi Asar"dır. Bunun çevresinde kümelenen yazarlar, yazılarında, güncel sataşmalar, şaka yollu eleştiriler yaparlar.

1870'de Teodor Kasap tarafından çıkarılan ülkenin ilk bağımsız mizah gazetesi "Diyojen", politik ve toplumsal konulara değinen yazar kadrosuyla, Tanzimat dönemi Türk mizahında önemli bir yer edinir. Namık Kemal, Ebüzziya Tevfik, Ali Bey (Direktör) gazetenin başlıca yazarlarıdır. Ayrıca bu dönemde Batılı anlamda ilk mizah örneklerine Ethem Pertev Paşa *Av'ava-nâme*'sinde yer verilir. Yine aynı dönemde Ziya Paşa'nın yazılarında hicvin örnekleri görülmektedir. Namık Kemal, "Diyojen"de yayımlanan şiirleriyle toplumsal ve siyasal konudaki hicvin ilk başarılı örneklerini verir. Yine "Diyojen"deki yazılarıyla Ali Bey, *Zafername*'siyle de Ziya Paşa modern mizah anlayışına yönelik bir çaba içinde görülür. "Diyojen"in çıkışıyla başlayan "Mizah Gazeteleri Dönemi", Türk edebiyatında mizah yazarlığının gelişiminin ilk devresini oluşturur.

Birinci Meşrutiyet'in ilanı sonrası, 1877 Nisan'ında Mebusan Meclisi'nde Basın Kanunu tasarısının görüşülmesinde, mizah dergilerinin yasaklanması gündeme getirilir. Uzun tartışmalardan sonra, Meclis'teki bu teklif benimsenmez. 13 Şubat 1878'de Mec-

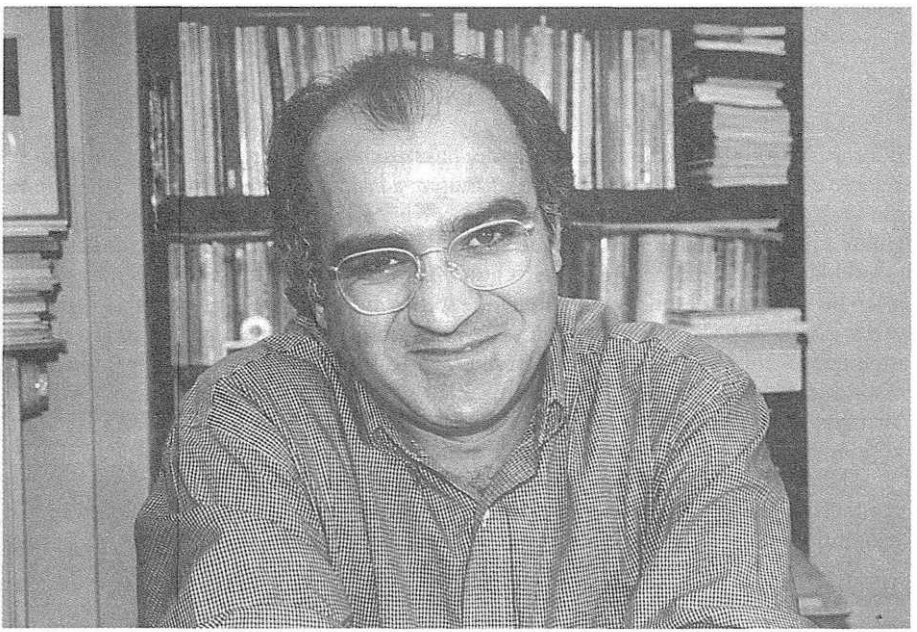

Feridun Andaç : Ülkenin toplumsal yapısındaki değişim evrelerinde, ülke gerçeklerine yönelen yazarlar için mizah, toplumsal ve siyasal konuları yansıtmada önemli bir araçtır. Çoğunlukla bu amaçla yayın yaşamında yer alan dergi ve gazeteler, mizah yazarlığını geliştiren başlıca yayın organları olmuştur. (Fotoğraf : Muammer Yanmaz)

lis-i Mebusan'ın süresiz olarak kapatılması, Abdülhamit'in istibdat yönetimini başlatır. 32 yıllık süreç içinde, yayın yaşamında hiçbir mizah dergisinin çıkmadığı görülür. Bu dönemin hiciv alanındaki önemli adı Mehmet (Şair) Eşref, baskı yönetimine karşı yazdığı, elden ele dolaşan şiirleriyle, toplumsal yerginin en etkili kalemidir. Döneminin yolsuzluklarını, toplumsal yapıdaki bozuklukları, yöneticilerin beceriksizliklerini keskin bir mizahla yermiştir.

Birinci Meşrutiyet'in ilanına kadarki süreçte yayımlanan "Hayal" (1871); "Çıngıraklı Tatar" (1872); "Kamer", "Latife" (1873); "Şafak", "Kahkaha" (1874); "Geveze", "Meddah" (1875) ve Meşrutiyet'in ilanıyla yayına giren "Çaylak" (1876) gibi mizah dergi ve gazetelerinde yazan dönemin diğer yazarlarının başlıca yönelimi, Batı basınını örnek almakla birlikte; yönetimi, kişileri eleştirmek ve halkın güncel yaşamından kesitler sunmaktadır.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı (1908), mizah yaşamına canlılık getirmiştir. Yaratılan özgürlük ortamında, iki yıl içinde otuzun üzerinde mizah dergi ve gazetesi çıkar. Ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısındaki çöküşünü önlemek amacıyla ortaya çıkan siyasi akımlar, düşünce yaşamına canlılık getirir. Mizah yazarının işlevi, bu siyasal canlılık ortamında, kamuoyunu etkileyici bir araç durumuna

Servet-i Fünun yazarları içinde mizaha yönelik ürünlere 1908 sonrası rastlanır. Cenap Şahabettin ve Hüseyin Suat (Yalçın) bu yönelimin başlıca adlarıdır. Abdülhamit'in baskı döneminde toplumsal hicvin örneklerini veren Süleyman Nazif yazılarıyla, Tevfik Fikret şiirleriyle bu türün etkili kalemleri arasında yer alır.

İkinci Meşrutiyet'in ilanı (1908), mizah yaşamına canlılık getirmiştir. Yaratılan özgürlük ortamında, iki yıl içinde otuzun üzerinde mizah dergi ve gazetesi çıkar. Ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısındaki çöküşünü önlemek amacıyla ortaya çıkan siyasi akımlar, düşünce yaşamına canlılık getirir. Mizah yazarının işlevi, bu siyasal canlılık ortamında, kamuoyunu etkileyici bir araç durumuna gelir.

Siyasal nitelikteki mizah dergilerinin ilki sayılan "Kalem" (1908), dönemin etkili bir yayın organıdır. "Kirpi" takma adıyla mizah yazıları yazan Refik Halit (Karay), daha sonra "Cem" adını alacak olan bu derginin başyazarlığını da üstlenir. Bu dönemin önemli bir romancısı olan Hüseyin Rahmi Gürpınar, öykü ve romanlarında İstanbul'un yoksul ve orta kesim insanlarının sorunlarına yaklaşırken, toplumsal mizahın başarılı örneklerini verir. Ahmet Rasim'le birlikte çıkardıkları "Boşboğaz ile Güllabi" (24 Temmuz 1908) adlı mizah dergisiyle de bu çaba içinde etkince yer alırlar. Ahmet Rasim fıkralarıyla, Fazıl Ahmet (Aykaç) düzyazı ve şiirleriyle, Ömer Seyfettin "Efruz Bey" dizisindeki öyküleriyle dönemin başarılı mizah örneklerini sergilerler.

Birinci Paylaşım Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yılları Türk mizahının durgunluk dönemidir. Sedat Simavi'nin 1918'de çıkardığı "Diken" dergisini "Güleryüz" izler (1921). Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen bu dergilerin yanı sıra Refik Halit'in Ankara hükümetine karşı bir tavırla çıkardığı "Aydede" (1922) dönemin ünlü mizah dergisidir. Bu dönem mizah yazarlarının büyük bir kısmı Batı burjuva mizahından etkilenerek taklitçi, dost bir anlayışına yönelirler. İkinci Dünya Savaşı bitimi süresine değin uzayan bu anlayışın, diğer yazınsal çalışmaların yanı sıra, bu alanda ürün veren başlıca mizah yazarları arasında Yusuf Ziya (Ortaç) ve Orhan Seyfi (Orhon) gelir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında geniş bir yazı kadrosuyla yayın yaşamına giren "Akbaba", Cumhuriyet döneminin ilk mizah dergisidir. Dergi, "Aydede"nin yazarlarından Yusuf Ziya ile Orhan Seyfi tarafından çıkarılır. "Aydede"nin süreği gibidir. 55 yıl sürecek olan yayın yaşamının ilk evresinde, toplum sorunlarından uzak bir mizah anlayışını sürdürür. Dönemin mizah yazarlarının başlıca yönelimi; yeni kurulan Cumhuriyet yönetiminin devrimlerini desteklemek, bunları geniş kitlelere benimsetmek, toplumsal yapının geçmişten gelen çelişkilerini, aksak ve eksik yanlarını yansıtmaktır. Neyzen Tevfik, Sermet Muhtar (Alus), Ercüment Ekrem (Talu), Osman Cemal (Kaygılı), Fahir Cemalettin, Faruk Nafiz (Çamlıbel), Nurettin Artam, Orhan Seyfi (Orhon) bu dönemin mizah yazarlarıdır.

İkinci Paylaşım Savaşı'nın hemen sonrası, Türk mizahının gelişme ve atılım döneminin başlangıç yıllarıdır. Aziz Nesin ve Sabahattin Ali tarafından çıkarılan "Markopaşa" dergisi (25 Kasım 1946) yeni bir mizah anlayışının gelişmesinde öncü bir yayın organıdır. Ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısındaki bunalımla birlikte artan siyasal baskıların yoğunluk kazandığı bir dönemde, mizahın toplumsal bir işlevi olması gerekliliğinden hareket edilir.

Markopaşa, tek partili dönemden çok partili döneme geçiş yıllarında toplumda etkin bir yer edinir. Dergide yazan Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'ın yazıları mizahın, mizah yazarlığının siyasal yaşam üzerindeki etkinliğini somutlar niteliktedir.

"Markopaşa", tek partili dönemden çok partili döneme geçiş yıllarında toplumda etkin bir yer edinir. Dergide yazan Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve Rıfat Ilgaz'ın yazıları mizahın, mizah yazarlığının siyasal yaşam üzerindeki etkinliğini somutlar niteliktedir.

Bu dönemde toplumcu gerçekçi edebiyatın gelişimine koşut olarak, mizah yazarlığının da geliştiği; mizahın etkin, öncü bir güç olduğu görülür. Ülke gerçeklerine yönelen bu kuşağın öncü yazarı Sabahattin Ali, bu türün ilk etkili örneklerini verir. Dönemin diğer bir önemli yazarı Aziz Nesin; fıkra, öykü, roman ve taşlamalarıyla; çıkardığı mizah dergileriyle Türk mizah edebiyatında siyasal mizah anlayışının öncülüğünü yapar. Bugüne değin uzanan bu çabalarıyla Türk mizahının kuruluşunu hazırlar, yeni bir kuşağın gelişmesinde etkili olur. Siyasal gülmece yazarlığının kamuoyunda etkin bir güç olduğunu sergileyen öncü yazar kimliğiyle uluslararası düzeyde bir üne kavuşur ve Türk mizahının diğer uluslara ulaşan etkili bir sesi olur. "Markopaşa" döneminin bir başka önemli adı da Rıfat Ilgaz'dır. Eleştiri ve yergileriyle, bu kuşağın bugüne uzanan etkili kalemlerinden olmuştur.

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarındaki etkili mizah dergisi "Tef"tir. Yeni bir mizah anlayışını getiren bu derginin kısa süren yayın yaşamı süresince dergide yazan birçok önemli imza, yeni dönemin etkin sesi olmayı başarabilmiştir. "Akbaba"nın iktidarı destekleyerek yeniden yayın yaşamına girdiği yıllardaki diğer mizah dergileri "Dolmuş", "Taş ve Karikatür"dür. Bu dergiler çevresinde kümelenen mizah yazarları, dönemin gerçekliklerini toplumsal eleştiri ve yergileriyle dile getirirler. Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Adnan Veli (Kanık), Altan Erbulak, Süavi Süalp, Oktay Verel, Selçuk Kaskan, Hasan Hüseyin (Korkmazgil), Vedat Saygel, Bülent Oran'ın yanı sıra küçük fıkra dalında Çetin Altan, İlhan Selçuk, Doğan Nadir, Bedii Faik, Refik Erduran dönemin başlıca yazarlarıdır. Ayrıca bu dönem bazı öykülerinde mizah öğesine oldukça yer veren Orhan Kemal ve Haldun Taner'i de dönemin yazarları içinde saymak gerekir.

27 Mayıs'la birlikte gelen yeni koşullar, mizahta değişik yönelimleri ortaya çıkarır. Aziz Nesin'in çıkardığı "Zübük", bu yönelimin ilk dergisi niteliğindedir. Dönemin asıl etkin dergisi de "Akbaba"dır. Mizahta genç yazarların çıkmasına öncüldür yine. Eski ustaların yanı sıra Muzaffer İzgü, Nurettin Türkel, Yalçın Kaya, Şakir Balkı toplumsal mizahın örneklerini verirler.

Genç kuşak yazarları içinde bu türün bugünkü verimli kamelleri arasında Sulhi Dölek, Erhan Tığlı, Kandemir Konduk, Mehmet Semih, Yalçın Pekşen, Muzaffer Abayhan, Ahmet Önel, Atilla Atalay, Metin Üstündağ, Gani Müjde... gelmektedir.

Bu gelişim evreleriyle bugün çağdaş bir düzeye erişen Türk mizahı, uluslararası düzeyde tanınmış, ödüllendirilmiş yazarlar yetiştirmiştir. Aziz Nesin 1956 ve 1957'de İtalya'da Altın Palmiye, Bulgaristan'da 1960'ta Altın Kirpi, 1977'de Hitar Petar, 1969'da SSCB'de Krokodil, 1975'te Asya-Afrika Yazarlar birliği Lotus; Bulgaristan'da 1976'da Mehmet Semih, 1978'de Muzaffer İzgü Altın Kirpi; 1980'de Vedat Saygel Gümüş Kirpi ödüllerini kazanmışlardır

*

NAZLI Eray'ın (1945) ilk kitabı 1976 yılında yayımlansa da, onun da yazın serüveni daha ötelere dayanıyor. İlk öyküsünü yazdığı tarih : 1959, "Mösyö Hristo". *Ah Bayım Ah* ilgiyle karşılandı. Öykülerindeki fantastik yan, düşle gerçeğin iç içe verilişi, anlatıcının humorist bakışı... öykücülüğümüze yepyeni bir soluk getirmiştir. Eray, o günden bu yana altı öykü kitabı (*Geceyi Tanıdım*, 1979; *Kız Öpme Kuyruğu*, 1982; *Hazır Dünya*, 1983; *Eski Gece Parçaları*, 1985; *Yoldan Geçen Öyküler*, 1987; *Aşk Artık Burada Oturmuyor*, !988); altı roman (*Pasifik Günleri*, 1980; *Orphee*, 1983; *Deniz Kenarında Pazartesi*, 1984; *Arzu Sapağında İnecek Var*, 1990; *Ay Falcısı*, 1992; *Âşık Papağan Barı*, 1995) yayımladı. Ortaya koyduğu bu ürünlerinde değişmeyen bir yan vardır : Fantastik gerçekçiliği... Hayata bakışının ayrılmaz bir parçası durumuna gelen bu düşsellik, Eray'ın anlatısında bir başka boyutu da var ediyordu : humour. Onu (tıpkı Sulhi Dölek gibi) tümüyle bir gülmece öykücüsü olarak nitelendirmek haksızlık olur. Ama yazınımızda Aziz Nesin'le başlayan bu kanalın nasıl açılıp geliştiğini, zenginleştiğini görebilmek için Dölek'in ve Eray'ın humour, kara mizah, düş ve fantezilerle yüklü anlatı dünyalarına bakmamız gerekir. Eray, söyleşimizde, yazma serüveninin bu biçimlenişini dile getiriyor.

Sulhi Dölek (1948) yazın yaşamına "Akbaba" dergisinde yayımladığı yazı ve öyküleriyle başladı. 1969'da Yusuf Ziya Ortaç Armağanı'nı kazanınca bütünüyle yazıya yöneldi. *Korugan* (1975), *Geç Başlayan Yargılama* (1980), *Kiracı* (1982), *Teslim Ol Küçük* (1988), *Truva Katırı* (1991) romanlarının yanı sıra *Vidalar* (1983), *Aynalar* (1991) adlı öykü kitapları olan Dölek'in öykü ve romanlarında yer yer öne çıkan bir öğedir gülmece. Öyle ki; toplumumuzun son otuz yıllık değişim süresinin yansıları onun anlatılarında yer eder. Mizahı bir gülme öğesi olarak değil, daha çok kara mizaha yakın çizgide, eleştirel söyleme dayalı biçimde, araç olarak işler. Her bir anlatısında diğer bir başat öğe de ironidir. Toplumumuzun altüst oluş sürecinde insanın "komik" olan yanını değil, trajik görülen durumlarını konu edinir. "Gülmece ve Öykü" denemesini onun bu yanına açılan bir pencere olarak almalı. O

[1]Aziz Nesin, *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı*, 1973, Akbaba Yayınları, s. 27
[2]Anatoli Vasilyeviç Lunaçarski, *Sanat ve Edebiyat Üzerine*, 1982, Adam Yayınları, s. 112
[3]Aykut Poturoğlu, "Muzaffer İzgü ile söyleşi", "Cumhuriyet", 25.03.1979
[4]Şakir Balkı, "Mizahı Öldürmek", "Cumhuriyet", 08.10.1983

"Mizah, hüzün, gerçek ve düşsellik birbirine karışıp bir bütün oluşturur"

NAZLI ERAY

Ah Bayım Ah sizin öykü evreninizi kucaklayan, bir o kadar da şaşırtıcı gelen öyküler birikiminizi getiriyordu... Öykünüze, öykücülüğünüze birçok tanımlar getirildi. En belirgin, en doğru olanı da şuydu : Fantastik öykücü... Dilerseniz önce bu tanımdan yola çıkalım... Bu kitabınızın 20. yılında o gün yazılanlara bugün dönüp baktığınızda neler düşünüyorsunuz?

– İlk kitabım *Ah Bayım Ah*'daki öyküleri bir kitapta toplamak aklımın ucundan bile geçmiyordu onları yazarken. Yoğun bir hastane serüveninden yeni kurtulmuştum. Yaşamla ölüm arasındaki trenlerin acımasız bir hızla geçtiği o istasyonda, bir yatağa çakılı olarak bir buçuk yıl gibi uzun bir süre yaşamış; acıyı, sabrı, umudu, yılmamayı belki de çıldırmamayı öğrenmiştim. Hastanede ölümü yakından gördüm, belki de tanıdım onu, çevremde insanlar vardı, onların umutları, içine sıkıştıkları toplumsal çerçeve; gece aşkları, ölü ardından gelen perişanlık, cinsellik, hırsızlık, şefkat, zamanın hızlanıp yavaşlaması. Hiç geçmemesi durması. Kısacası her şey vardı.

Tüm yaşadıklarımı belgelemek için yazmıştım o öyküleri. Yolladığım dergiler de hemen yayımlandılar. Attilâ İlhan'dan aldığım bir davet mektubu ile de kitabım kısa bir sürede yayımlandı.

Ne tuhaftır ki, kendi yazdıklarım bana hiç fantastik gelmez, normal şeylerdir onlar gerçek çizgisi ve mantık her zaman vardır. Birlikte çalıştığım editörlerim, eleştirmenler ve okurlarım bendeki sınırsız düş gücünü, düş zenginliğini bana tanımlar.

Kitap yankılar yaptı. Eleştirmenler öykücülüğümü değişik biçimlerde, yeni adlarla tanımlıyorlardı. Uluslararası Yazarlar Birliği'nin konuğu olarak ABD'ye bir yıl süre için çağrılı gitmiştim o sırada. Öykülerim İngilizceye çevrildi ve orada Fantastik Gerçekçi bir öykücü olduğum kesinleşti. Gabriel García Márquez Nobel Edebiyat Ödülü'nü alıp, dünya çapında ünlenince, Fantastik Gerçekçiliğin ne olduğu anlaşıldı.

Peki, fantastik gerçekçiliğe yöneliminizdeki etki ve ivmeler neler oldu?...

– Ben Fantastik Gerçekçiliğe yönelmedim. Daha doğrusu beni bu türe yönelten ivmeler ve etkiler yoktu. Çünkü gene *Ah Bayım Ah*'da yer alan, 16 yaşındayken yazdığım ilk öyküler ("Mösyö Hristo") bu damardan geliyordu. Benim olayları algılayışım, çözümleyişim ve öykü olarak (son yıllarda da roman olarak) kâğıda döküşüm buydu. Doğaldı. Belli bir prizmadan dünyaya bakıştı. Ne tuhaftır ki, kendi yazdıklarım bana hiç fantastik gelmez, normal şeylerdir onlar, gerçek çizgisi ve mantık her zaman vardır. Birlikte çalıştığım editörlerim, eleştirmenler ve okurlarım bendeki sınırsız düş gücünü, düş zenginliğini bana tanımlarlar. Önceleri o da doğaldı benim için. Şimdilerde kitaplarımı yeniden okuduğumda bazen şaşırdığım oluyor. Objektif bir gözle okuyunca. Gerçekten düşler sınırsız, mizah öğesi çok yoğun. Daha iyi eleştirebilmek için yazdıklarımı, belleğimi kaybedip, onları yeni baştan okumak isterdim, acaba bende ne gibi duygular uyandırırlardı o zaman? Okurlarımı çok önem verdiğim okurlarımı, onların coşku ve heyecanlarını daha iyi anlayabilirdim o zaman. Yeni bir yazar tanımış olurdum, onu daha rahat eleştirebilirdim;

Sait Faik'i, Tanpınar'ı, Sevim Burak'ı kendime yakın bulurum. Tek aklımıza gelen isimler bunlar. dünya edebiyatında ise öykü yazarlarına büyük bir tutkum var oyunlar etkiler beni. Oyun okumayı severim. Çehov, Tennessee Williams, Adamov, İonesco, Beckett Fernando Arrabal, Pirandello, aklıma gelen adlar.

belki hayran kalırdım, belki kıskanırdım. Kim bilir.

Gerçekle gerçeküstü iç içedir öykülerinizde. Olay ve durumları yansıtmada tersinlemelere başvurursunuz. Bu düşsel evrende topluma dönük bakışınızda değişmeyen bir yan var; yabancılaştırma... Öykülerinizdeki mizah duygusuyla iç içe sarmalanıyor. Bu yöneliminizin öykünüzdeki izleri üzerinde duralım. Burada belirgin olan bir yan da kara mizah... Bunu var eden topluma dönük bakışınızın kaynağına dönersek... Bunca yoğunluğun öykünüzdeki yeri/izi üzerine neler söyleyebilirsiniz?

– Öykülerimde ve romanlarımda mizah olgusu her zaman vardır. Bu benim dünyaya bakışımın bir parçası. *Düş İşleri Bülteni* adı altında topladığım köşe yazılarımda bu mizah olgusu daha da belirgindir. Casanova ile Siteler'de yatak satan bir mobilyacıda buluşurum, Joseph Stalin arabamı çizer, mahallede komünist var, diye dedikodu yayılır, pişmiş kelle ile röportaj yaparım, vatandaş olmak isteyen kaçakçıya bu işin zorluluğunu anlatırım vb.

Laz Bakkal başlı başına bir kara mizah öyküsüdür. Bana kalırsa Monte Kristo da öyle.

Son romanım *Âşık Papağan Barı*'nda da, düşselliğin ve gerçeğin yanı sıra, mizah öğesi ön plandadır. "Papağan", "Duda", "Koruyucu Meleğim Hasan", "Gökyüzündeki Sinek" gibi... Ben, o Bilinçaltını Araştırma Merkezi adına fiş kesip, insanı istediği kişilerin rüyalarına sokan ağzı sa-

kızlı devanası gibi kadını da öyle buluyorum. Pek tabii ki mizah, hüzün, gerçek ve düşsellik birbirine karışıp, bir bütünü oluşturuyor.

Yazı serüveninizin uçlandığı noktalara dönersek; sizin için vazgeçilmez olanın altını şöyle çiziyorsunuz : "Yazmak büyük bir serüven, sonsuz bir özgürlük. Benim düşselliğimde mizah öğesi var, kara mizah." Biraz da bunun oluşma, yazıya (öyküye) dönüşme sürecinden söz edelim.

– Evet, yazmak büyük bir serüven. Sonsuz bir özgürlük ve mutluluk içinde yazıyorum. Oysa bir romanın kâğıda dökülme nedeni bir acı, bir duygu patlaması, hatta bir bunalım olabiliyor. Kendi çizdiğim bir haritanın üstünde uçuyorum ve kendi istediğim alana iniyorum. Tüm kurallar bana ait. Bu serüveni daha çok yaşamak istiyorum. On sekiz kitabım oldu. Yılda bir kitap yazıyorum, bir bir buçuk ay gibi kısa bir süre içinde. Hastalanıyorum, gözlerim perişan oluyor, günde sekiz saat durmaksızın, bitirene değin yazıyorum ve hiç düzeltisiz yayınevine teslim ediyorum. İçimden bir nehir kâğıda akmış oluyor, ona dokunamıyorum.

Bu bağlamda yakınınızda duran, uzağınıza düşen öyküler, öykücüler...

– Sait Faik'i, Tanpınar'ı, Sevim Burak'ı kendime yakın bulurum. Tek aklıma gelen isimler bunlar. Dünya edebiyatında ise öykü yazarlarına büyük bir tutkum var, oyunlar etkiler beni. Oyun okumayı severim. Çehov, Tennessee Williams, Adamov, Ionesco, Beckett, Fernando Arrabel, Pirandello, aklıma gelen adlar.

Yazmak büyük bir serüven. Yaşamak, yaşamla ürkmeden iç içe olmak daha büyük bir olay, ikisini de çok seviyorum. Kendimi şöyle mi tanımlasam... Bir yazarım ben, ama her şeyden önce bir "yaşayan"ım. Bu yazmak kadar önemli. Yaşayabilmek. Soluk soluğa...

Ter içinde kalmak yaşamaktan... Yüreğin gümbür gümbür atması...

Benim için tüm bu kentler bu sokaklar, bu gökyüzü, ayın doğuşu ve rüzgârın esişi, kalkan uçaklar, çalan müzik, acılar ve mutluluk benim için diyebilmek...

Şu kuşun uçuşu benim için... ○

Konuşan : Feridun Andaç

Gülmece ve Öykü

SULHİ DÖLEK

YILLAR önce, yazmaya yeni başladığım sıralarda, kısacık bir haber okumuştum. Bir Avrupa kentinde, hangisi anımsamıyorum, bir soprano, belki de bir tiyatro oyuncusu, operanın ya da oyunun en can alıcı noktasında susmuş, sahneden çıkmış, bir daha dönmemek üzere gitmişti. Neden yapmıştı bunu; bilmiyorum. Neler geçmişti kafasından?.. Neye karar vermiş, nereye gitmişti?.. Evine mi kapanmıştı?.. Asıl istediğinin şiir yazmak, resim yapmak, ya da balık tutmak olduğunu mu anlamıştı?..

"Ölümün bilincinde olan tek canlı insandır," diyen Bergson'du yanılmıyorsam. Görüp geçirdiklerini sorgulayan tek canlı da insandır. Neden güldüğünü pek kestiremediğimiz kimi maymun türlerini saymazsak, gülen tek canlı yine insandır.

Ölümden sonra yaşam olduğunu kanıtlayabilen çıkmadı. Evrenin bile sonsuza dek var olmayacağını bilim bize gösteriyor. Kısacası bireyler olarak da, insanlık olarak da bizi

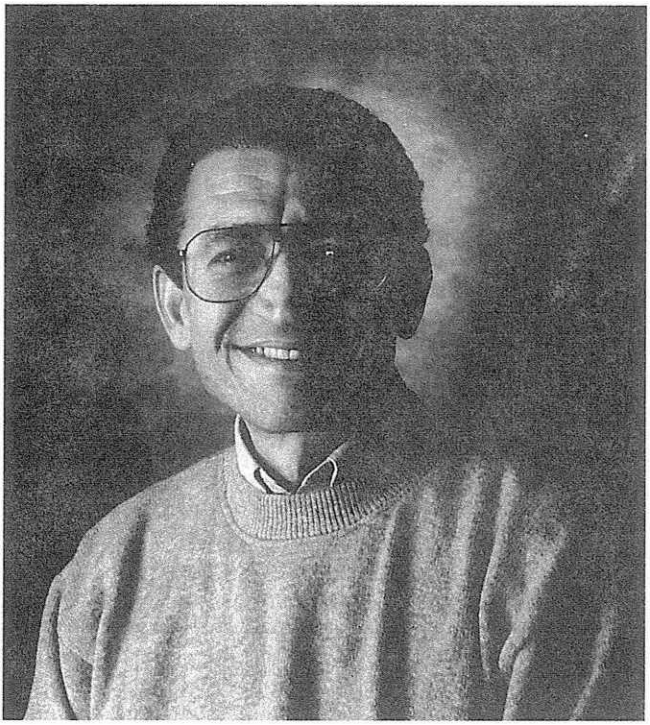

Kimileri beni gülmece yazarı sayıyor. Ben Joyce'u da gülmece yazarı sayıyorum. Duyarlılığıyla anılan yazarımız Sait Faik'in kimi öykülerinden eşsiz kara gülmece örnekleri seçip gösterebilirim isteyene.

bekleyen son, yokluk.

Öyle görünüyor ki, olup bitenleri sorgulamamız gibi gülmemiz de, kaçınılmaz sonumuzun bilincinde olmamızdan kaynaklanıyor. Karanlık bir boşlukta anlık bir şimşek gibi çakıp sönen varlık süremize bir anlam kazandırabilme çabalarımızdan doğuyor.

Kimileri beni gülmece yazarı sayıyor. Ben Joyce'u da gülmece yazarı sayıyorum. Duyarlılığıyla anılan yazarımız Sait Faik'in kimi öykülerinden eşsiz kara gülmece örnekleri seçip gösterebilirim isteyene. Burada *mizah, hiciv, humor, satire,* vb. sözcüklerden yola çıkarak bir kökenbilim tartışmasına girmek istemiyorum. Sadece, "gülmece" sözcüğünün dilimize Aziz Nesin'in bir azizliği olduğuna değinip geçeceğim. O bu sözcüğün "mizah"ı karşıladığına inanıyordu. Türkçe olduğu için hepimiz benimsedik. Sonuçta Mark Twain'in öyküleriyle herhangi bir gazetenin hafta sonu ekindeki dili ve çizgisi kötü bir karikatürü, ya da bir Laz fıkrasını güzelce aynı torbaya doldurmuş olduk.

Benim de katıldığım bir tartışmada, Nesin, gülmecenin başlıca işlevinin güldürmek olduğunu söylemişti. Oysa aynı konuda ve aynı toplantıda Haldun Taner şöyle diyordu : "Mizah sevenler bile bazen insanı şaşırtacak kadar güdük dogmalara saplanıp kalırlar. Çoğunun kendine göre bir mizah anlayışı vardır ve bunun, mizahın biricik tek zorunlu yolu olduğunu sanırlar. Mizah ille güldüren bir türdür dogması bu iddialardan biridir."

Ülkemiz okurlarını *absurd* ile tanıştıran Suavi Süalp, "Ben gülünç olanı yakalamaya çalışırım," derdi. "Eleştiri kimi zaman kendiliğinden bunun içindedir." Öte yandan "Akbaba" dergisinin kapanışıyla yazınımızdan nerdeyse çıkıp giden "gülmece öyküsü"nü kitaplarıyla sürdüren tek yaşayan yazarımız sayabileceğimiz Muzaffer İzgü de her güldüren yazının gülmece olmadığına, gülmece yazısının da insanı mutlaka güldürmesi gerektiği yolunda bir kural bulunmadığına inanıyor.

Mizahı, verili gerçekleri onaylamamak ve alaya almak olarak tanımlarsak, ortodoks mizahçıları bağımsız mizah dergilerinde aramalıyız. Onlar, yazınsallık amacı ve savı güt-

meden; beklentisiz, önyargısız biçimde yazıp çiziyorlar ve topa tuttukları çılgın dünyanın çamuruna henüz bulaşmamış, arkalarında bir suçluluk zinciri taşımayan gençleri toplumun akıntılarına kapılıp masumiyetlerini yitirmelerine değin yanlarında tutmayı başarıyorlar. Karşılaştırma yaptığımızda bir zamanların "Akbaba"sı, "Dolmuş"u, "Marko Paşa"sı, "Gırgır"ı; sözgelimi "Leman"ın yanında evcil ve ağırbaşlı kalıyor.

Günümüz gülmece dergilerindeki çarpıcı, düzeni temelinden sorgulayan yazıların hangisini gülmece öyküsü sayabilirsiniz?..

Bu arada, gülmece öyküsü nedir?..

Resmin yanında karikatür neyse, öykünün yanında gülmece öyküsü o mudur?..

Zoşçenko'nun soluk kesecek denli gülünç öykülerinden, Rıfat Ilgaz'ın acılardan damıttığı kahkahalara, Bierce'in ucu zehirli okları andıran *fable*'lerine kadar değişen çok geniş yelpazeyi düşündüğümüz anda bir tanım yapmanın güçlüğü kendiliğinden ortaya çıkıyor. Haşek, Guareschi, Thurber, Pirandello, Mrozek, Saki... Orhan Kemal, Haldun Taner, Aziz Nesin, Adnan Veli, Vedat Saygel, Burhan Esen, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Muzaffer İzgü, Orhan Duru, Nail Güreli, Kandemir Konduk, Ferhan Şensoy, Kenan Akıncı, Şakir Balkı, Fuat Örer, Muzaffer Abayhan, Mehmet Semih, Erhan Tığlı, Can Barslan, Atilla Atalay, Metin Üstündağ... Uzayıp giden bu çizgide gülmece öyküsü tanımına denk düşen nokta hangisi?..

Gülmece hayatın içinde de yadsınamaz oranda var olduğuna göre, mizah duygusundan tümüyle yoksun bir yazınsal yapıt düşünülemez. Öte yandan herhangi bir yapıtı sırf belli bir matematiksel oranın üstünde gülmece öğesi, diyelim paragraf başına üç kahkahadan fazlasını içerdiği için yazından dışlamanın abesliği de ortada. İlle bir ayırım yapmak gerekiyorsa; bu ancak yaratıcılık, özgünlük, biçim, kurgu ve dilin kullanımına gösterilen özen gibi ölçütlerle yapılabilir.

İşte bu noktada bir açmaz, bu satırların yazarının birçok kez yaşadığı bir ikilem var : Biçimsel kaygılar kimi zaman gülmecenin kendine özgü kıvraklığı, çarpıcılığı ve kestirmeciliğine ket vuruyor.

Gülmece hayatın içinde de yadsınamaz oranda var olduğuna göre, mizah duygusundan tümüyle yoksun bir yazınsal yapıt düşünülemez. Öte yandan herhangi bir yapıtı sırf belli bir matematiksel oranın üstünde gülmece öğesi, diyelim paragraf başına üç kahkahadan fazlasını içerdiği için yazından dışlamanın abesliği de ortada. İlle bir ayırım yapmak gerekiyorsa; bu ancak yaratıcılık, özgünlük, biçim, kurgu ve dilin kullanımına gösterilen özen gibi ölçütlerle yapılabilir.

Öte yandan öykü, dünyanın her yanında romana oranla daha az ilgi gören bir yazı türüdür. Genelde çok satan kitaplar duygusal, tarihsel, dinsel ve cinsel kitaplardır. Bunlar bilgilendirir, duygulandırır, "ibret verir", tahrik eder ya da ağlamak gibi doğal bir yolla rahatlama sağlar. Oysa gülmece, sadece gülmenin yapay (toplumsal koşullanma sonucu kazanılmış) rahatlamasını sunar. Çoğu kez bunu da yapmaz; tersine, olumsuzu öne çıkardığı için tedirgin eder. Kimilerinin gülmekten bilinçaltı bir suçluluk duyduklarını da unutmayalım.

Gülmece yöntemlerini kullanan bir yazarın ayak bağları keşke bunlardan ibaret olsaydı!.. Bizimki gibi bir Beckett oyununu ya da Kafka romanını çağrıştıran bir toplumda neyi, nasıl yazmalı?..

Sırf bir mizahçının değil, herhangi bir yazarın, bir sanatçının bu yer ve zamanda yansız olması düşünülemez. Birçok cephede sürüyor savaş : Akıl hurafeyle, insanca değerler parayla, özgürlük isteği baskılarla, dürüstlük yalanlarla çatışıyor.

Tarafsızım diyorsanız, karşı taraftansınız.

Mizahçı her şeyi anlıyor, tüm yanıtları biliyor değil kuşkusuz. Zaten gülmece teşhisi koyar, tedaviye karışmaz.

Oy verip başkente gönderdiğimiz vekillerimizin sözleri ve davranışlarına tanık olduktan sonra, Ionesco'nun *İskemleler*'indeki yaşlı adamın sesini dünyaya duyurmak için tuttuğu sözcüğün dilsiz olması, acayip sesler çıkarıp anlaşılmaz karalamalar yapması bizi ne ölçüde şaşırtıp etkileyebilir?..

Gülmece tutarsızlıkların peşindedir. Tutarsızlık toplum için bir yaşam biçimi olduysa ne yaparsınız?.. Sokaktaki ironiyi her gün yaşayan insanları nasıl bir yazınsal ironiyle sarsabilirsiniz?.. İstediğiniz kadar çırpının, gazete sayfalarındaki, televizyon ekranlarındaki haberlerin gülünçlüğünü aşabilir misiniz?

Ne yapmalı?.. Hangi yola baş koymalı?.. Umutsuzluğa düşüp vaz mı geçmeli?.. Tepesi atan soprano gibi sahneyi terk mi etmeli?..

Kuşkusuz hayır. Sözcükler tükenmedikçe, gülmece bizimle olacaktır. Siz bana kusursuz toplumu gösterin, ben size mizahçısı olmayan ülkeyi göstereyim.

Zeyyat Selimoğlu bir zamanlar, "Öykü bir yüz metre koşusudur," demişti. Gülmece öyküsü diye bir tür tanımlayabilseydik, bu koşullarda onu da her halde yüz on engelliye benzetmek zorunda kalırdık. Ama korkarım yok böyle bir tür. Değişik ölçülerde gülmece öğesi içeren anlatılar var. Bunların kimileri öykü tanımına uyuyor, kimileri uymuyor.

Bir okur olarak, sözcük oyunlarını, benzeklemeleri, aşırı abartmaları ilkel bulurum. Daha çok şaşırtmacaları, açmazları, sıradışı eğretilemeleri severim. Yazarın sözel ve dramatik ironilerden yararlanmasını, kör kör parmağım gözüne yaklaşımlardan kaçınmasını, benim de onun kadar akıllı olduğumu varsaymasını isterim. Yazarken de elimden geldiğince bunlara dikkat ederim. Gülmece benim için bir amaç değil, bir yaklaşım, bir bakış açısı, bir anlatım yoludur.

Sopranonun sahneden çekip gittiği an bence çok önemli. Öykülerimde genellikle, biraz öncesi ve biraz sonrasıyla hayatın bu tür anlarına ayna tutmaya çalışırım : Dıştan bakıldığında şaşırtıcı, ürkütücü, aynı zamanda da gülünç görünen değişim, dönüşüm, karar anlarını... Bunlar, "Noktaları birleştirin, bakalım ne çıkacak?" türünden bulmacalardaki o sayılı noktalar gibi gelir bana.

Her birimiz Sait Faik kadar duyarlı, Sabahattin Ali kadar kararlı, Mark Twain kadar hınzır, Çehov kadar anlayışlı, Kafka kadar gizemli olmayız kuşkusuz. Ama her birimiz, kendi yolumuzu kendimiz seçeriz.

Ben de, yeryüzündeki şaşkın tanıklığımı aktarmaya en uygun gördüğüm yolu seçtim. Ama bunun kolay bir yol olduğunu söylersem, yirmi iki yılda beş romana karşılık sadece iki öykü kitabı verebilen bir yazar olarak, önce kendimle çelişkiye düşmüş olurum. ○

BAŞLANGICINDAN BUGÜNE

MİZAH ÖYKÜSÜ KİTAPLARI ZAMANDİZİNİ

1918
Ago Paşa'nın Hatıratı, Refik Halit Karay

1922
Guguklu Saat, Refik Halit Karay

1923
Teravihten Sahura, Ercüment Ekrem Talû

1925
Eşkıya Güzeli, Osman Cemal Kaygılı
Sevgiliye Masallar, Ercüment Ekrem Talû

1926
Kız Ali, Ercüment Ekrem Talû
Şen Yazılar, İbrahim Alâeddin Gövsa

1927
Güldüren Kitap, Ercüment Ekrem Talû
Gün Doğmayınca, Ercüment Ekrem Talû
Meşedi'nin Hikâyeleri, Ercüment Ekrem Talû

1931
Gülünçlü Hikâyeler, Cemil Cahit Cem

1933
İki Hödüğün Seyahati, Hüseyin Rahmi Gürpınar

1938
Sandalım Geliyor Varda, Osman Cemal Kaygılı

1947
Felek I, Burhan Felek

1948
Felek II, Burhan Felek
Geriye Kalan, Aziz Nesin
Pabuçlar, Bülent Oran

1949
Yaşasın Demokrasi, Haldun Taner

1951
Tuş, Haldun Taner

1952
Mapushane Çeşmesi, Adnan Veli Kanık

1953
Şişhane'ye Yamur Yağıyordu, Haldun Taner

1954
Ay Işığında Çalışkur, Haldun Taner
On İkiye Bir Var, Haldun Taner

1955
Fil Hamdi, Aziz Nesin
İt Kuyruğu, Aziz Nesin
Yedek Parça, Aziz Nesin

1956
Damda Deli Var, Aziz Nesin
Kapatma, Bülent Oran

1957
Asya Gribi, İlhan Engin
Deliler Boşandı, Aziz Nesin

Donkişot İstanbul'da, Rıfat Ilgaz
Düğün Gecesi, Orhan Seyfi Orhon
Hangi Parti Kazanacak?, Aziz Nesin
Kaynana, Adnan Veli Kanık
Kazan Töreni, Aziz Nesin
Koltuk, Aziz Nesin
Mahallenin Kısmeti, Aziz Nesin
Ölmüş Eşek, Aziz Nesin
Radarın Anahtarı, Rıfat Ilgaz
Seçim Konuşmaları, Adnan Veli Kanık
Toros Canavarı, Aziz Nesin
Uçan Daireler, Adnan Veli Kanık
Üç Bacaklı Kedi, Bülent Oran
Vatandaş Ahmet Efendi, Burhan Felek

1958

Bay Düdük, Aziz Nesin
Havadan Sudan, Aziz Nesin
Nazik Alet, Aziz Nesin
Memleketin Birinde m. öy., Aziz Nesin
Sosyete, Adnan Veli Kanık

1959

Aferin, Aziz Nesin
Gıdı Gıdı, Aziz Nesin
Kördöğüşü, Aziz Nesin
Mahmut ile Nigâr, Aziz Nesin

1960

Ah Biz Eşekler, Aziz Nesin
Hoptirinam m. öy., Aziz Nesin
Gözüne Gözlük, Aziz Nesin

1961

Bir Koltuk Nasıl Devrilir?, Aziz Nesin
Yüz Liraya Bir Deli, Aziz Nesin

1962

Biz Adam Olmayız, Aziz Nesin
Kesmeli Bunları, Rıfat Ilgaz
Nerede O Eski Usturalar?, Rıfat Ilgaz
Saksağanın Kuyruğu, Rıfat Ilgaz

1964

Öhhööö, Hasan Hüseyin Korkmazgil

1965

Aşk İnsanı Güzelleştirir, Rakım Çalapala
Geçmişe Mazi, Rıfat Ilgaz
Işıklı Pencere, Rakım Çalapala
İhtilali Nasıl Yaptık?, Aziz Nesin
Yeşil Renkli Namus Gazı, Aziz Nesin
Sosyalizm Geliyor Savulun, Aziz Nesin
Şevket Ustanın Kedisi, Rıfat Ilgaz

1967

Konçinalar, Haldun Taner

1968

Vatan Sağolsun, Aziz Nesin

1969

Garibin Horozu, Rıfat Ilgaz
Ortalık Neden Karıştı?, Vedat Saygel
Sancho'nun Sabah Yürüyüşü, Haldun Taner

1970

Made in Turkey, Hasan Hüseyin Korkmazgil
Özgürlük Partisi, Esen Yel
Şimdi Tasa Anayasa, Oktay Verel

1971

Bıyıklar Konuşuyor, Hasan Hüseyin Korkmazgil
Meşhur Rezaletler, Suavi Süalp
Zavallı Behçet, Suavi Süalp

1972

Akıllı Köyün Delisi, Vedat Saygel
Altın Eskicisi, Rıfat Ilgaz
Hababam Sınıfı Baskında, Rıfat Ilgaz
Hababam Sınıfı Uyanıyor, Rıfat Ilgaz
İnsanlar Uyanıyor, Aziz Nesin
Palavra, Rıfat Ilgaz
Tuh Sana, Rıfat Ilgaz

1973

Zıkkımın Peki, Esen Yel

1975

Bando Takımı, Muzaffer İzgü
Duyduk Duymadık Demeyin, Aziz Nesin
Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Rıfat Ilgaz
Sonsuz Olmaktır Sevmek, Erhan Tığlı

1976

Bana Karşı Ben, Mehmet Seyda
Gecekondu, Muzaffer İzgü

1977

Bir Yumak İnsan, Çetin Altan
Donumdaki Para, Muzaffer İzgü
Dünyanın En Haksız Yere Dayak Yiyen Adamı Selâhattin Bey, Mehmet Semih

1978

Büyük Grev, Aziz Nesin
Kazancı Yokuşu, Ferhan Şensoy
Komünistleri Tanıyan Köpek, Esen Yel

1979

Bilimsel Lokum, Nail Güreli
Dayak Birincisi, Muzaffer İzgü
İki Buçuk Lira İçin, Müjdat Gezen
Televizyona Dokunduk, Kandemir Konduk

1980

Aç Ayı Oynamaz, Şakir Balkı
Bombalı Paket, Vedat Saygel
Deliye Her Gün Bayram, Muzaffer İzgü
Gene İyi Dayandık, Suavi Süalp
Her Eve Bir Karakol, Muzaffer İzgü
Seçim Otobüsü, Nail Güreli
Sen Kim Hovardalık Kim?, Muzaffer İzgü
Suya Sabuna Dokunarak II, Yalçın Pekşen

1981

Devlet Babanın Tonton Çocuğu, Muzaffer İzgü
Gölgelerin Gölgesi, Çetin Altan

1982

Aptal Hamdi, Müjdat Gezen
Çapkın Enişte, Sadık Şendil
Gözlüklü Beyefendi, Mehmet Semih
Lüp Lüp Makinası, Muzaffer İzgü
Rüşvetin Almancası, Rıfat Ilgaz
Sayenizde Efendim, Kandemir Konduk
Uçurtma, Müjdat Gezen

1983

Bir Tarihsel Düş, Fuat Örer
Biz Birbirimize Benzeriz, Muzaffer Abayhan
Çanak Çömlek Patladı, Muzaffer İzgü
Çalış Osman Çiftlik Senin, Rıfat Ilgaz
Doyumsuz Göz, İlyas Halil
Hurda Kralı, Mehmet Semih
İkramiyeli Dünya, Erhan Tığlı
İşlerin Yolunda Gitmesine Engel Olan Kim?, Ülkü Ayvaz
Sosyal Kadınlar Partisi, Rıfat Ilgaz
Piliç Şermin'in Evi, Şakir Balkı
Umutla Yaşıyoruz Efendim, Mehmet Semih
Üzme Tatlı Canını, Savaş Büke
Vidalar, Sulhi Dölek

1984

İşte Mühür İşte Sen, Muzaffer İzgü
Kalpazanlık Bile Yapılamıyor, Aziz Nesin
Ortadireği Yıkan Ayı, Muzaffer İzgü
Receb'in Kahvesi I, Burhan Felek

1985

Çıplak Yula, İlyas Halil
Gri Oğullar, Ülkü Ayvaz
Gülme Gülmeme Üzerine, H. Avni Gebeş
Olur Böyle Şeyler, Savaş Büke
Paşanın Heykeli, Cafer Özkan
Sırtımdaki Semer, Zekeriya Kaya
Türküleşsin Dünya, Erhan Tığlı

1986

Aşk Dersleri, Şemsi Belli
Ayna Merdiven, Ferhan Şensoy
Azrail Nasıl Rüşvet Yedi?, Muzaffer İzgü
Başkanın Demokrasisi, Muzaffer Abayhan
Çökendirek, Abdullah Yılmaz
Devletin Malı Deniz, Muzaffer İzgü
Nuh Peygamber'in Seyir Defteri, Yalçın Pekşen

1987

İkinci Yaşamın Günlüğü, Ahmet Önel
İt Avı, İlyas Halil
Siz Bilirsiniz Paşam, Muzaffer İzgü

1988

Biz Bu İhtilali Niye Yaptık?, Nail Güreli
Bostancı Vapurunda Demokrasi Denemeleri, Muzaffer Abayhan
Demokrasimiz Kaç Para Eder?, Muzaffer İzgü
Düşbükü, Ferhan Şensoy

İhtilalin Gülleri, Nail Güreli
İnsan Sevgisi, Burhan Esen
Köyden İndim Hollanda'ya, Hürrem Efe
Nah Kalkınırız, Aziz Nesin
Suya Sabuna Dokunarak II, Yalçın Pekşen

1989

Boyansin Ramazan, İlyas Halil
Üniformanın Hatırı Var, Kandemir Konduk
Yıl Sıfır Darbe Hazır, Muzaffer İzgü

1990

Balığın Şarkısı, Sulhi Dölek
Bir Namussuz Aranıyor, Muzaffer İzgü
Hanımefendi Tatilden Döndüler, Savaş Büke
Hastirlan Köyü, Nurettin İğci
İkibin'e On Var, Hürrem Efe
Rüyalarım Ziyan Olmasın, Aziz Nesin
Şeker Kutusu, Rıfat Ilgaz

1991

Alaycı Öyküler, Adnan Özyalçıner
Aşkını Dinimdir, Aziz Nesin
Bizim Ayılar Amerikalıları Çok Sever, Muzaffer İzgü
Demokrat Eşek, Can Ozan
Doğru Olmaz Ya Olursa?, Hürrem Efe
Hayret Bi'şey Yaa!, Aydoğan Yavaşlı

1992

Ben Hâlâ Annemin Dilini Kullanamıyordum, Muhsin Kızılkaya
Bir Mayıs Polis Bayramı, Muzaffer İzgü
Cehennem Kahkahası, Nail Güreli
Dördüncü Bölük, Rıfat Ilgaz
Entellere Dantel, Nurettin İğci
Herıld Yani, Aydoğan Yavaşlı

1993

Bilindiği Gibi Değil, Ali Erdoğan
Bunları Kesmek Lazım, Muzaffer Abayhan
Demokrasi Köyü, Can Ozan
Hoşçakal Amerika, Muzaffer Abayhan
Hüzünbaz Sevişmeler, Yılmaz Erdoğan
Nasıl Baba Oldum?, Muzaffer İzgü
Şeytan Aletleri, Şakir Balkı

1994

Aynalar, Sulhi Dölek
Aziz Nesin'i Nasıl Ağlattım?, Özdilek Erdem
Dandini Vatandaş Dandini, Muzaffer İzgü

1995

Ayvayı Yedik, Muzaffer İzgü
İyi Hal Kâğıdı, Muhsin Kızılkaya
Oh!.. Oh!.. Avrupalı Olduk, Muzaffer Söylemez
Reşo'nun Hazineleri, Muzaffer Söylemez
Zaman İadesi, Özdilek Erdem

Hazırlayan : Mehmet Semih

Ahmet Yurdakul

Despina'nın Gözyaşları

Bilgi Yayınevi, Mart 1996, 139 sayfa

● **Hürriyet Yaşar**

DESPİNA'NIN GÖZYAŞLARI Ahmet Yurdakul'un *Körfez Üstü Yıldız Gezer*'den sonraki ikinci öyküler toplamı. İkisinin arasında on yıl ve dört roman var.

İlk öykü olan "Despina'nın Gözyaşları"nda yazınımızın ve yakın tarihimizin İzmirli gerçek kişilerini ve onları bilen okurları şöyle bir gülümseterek keyif çatmak istemiş yazar. Zaten o da öyle dedirtiyor, öyküsüne kitaplardan taşıdığı gerçek kişiye : "saat İzmir sularıydı, öpüldünüz efendim."

Öykünün sonunda kaynakça da vermiş. Oysa tarihsel gerçekliği çarpıtmadıktan sonra, öykücüden kaynakça vermesini kim isteyebilir ki? Keşke o gerçekliği çarpıtanların kaynakça vermek gibi bir sıkıntıları olsa!

İkinci öykü "Köpekler"de, Cumhuriyet'in ulusal üretime yönelişinin örneklerinden olan bir şeker fabrikasının, yakalandığımız özelleştirme salgınında satılığa çıkarılmasının, fabrikanın kuruluşuna emek vermiş bir Kurtuluş Savaşı gazisi üzerinde yarattığı çöküntüyü işlemiş yazar. İyice dokunaklı bir duyarlıkla hem de : "İlk şekeri ellerimle götürdüm ben. (...) ... doğru Gazi paşa'ya. (...) 'Sen Yakup Çavuş'sun' dedi. (...) ...çıkardığımız ilk şekeri sana getirdim Paşam.. hani kavlimiz vardı hatırladın mı?.. (...) Uzattığım paketi aldı Barut.. evire çevire baktı.. ellerinin titrediğini hissettim.. elini omuzuma koydu, yüzüme baktı.. ben öyle mavi görmedim hayatımda.."

Onun bir İzmir öykücüsü olduğunu unutursanız, hâlâ muharip gazi dedelerinin duyarlıklarıyla öykü pişirdiğini söyleyerek dalganızı geçmeye kalkışabilirsiniz. Ama yazdıklarında yaşattığı kurtuluş savaşçılarının anılarının ve "Despina'nın Gözyaşları"nda adları geçen İzmir'li sanatçıların yapıtlarının gücü buna izin verirse.

Üçüncü öyküde, Birinci Dünya Savaşı'nın ünlü kadın casusu Mata Hari'yi, beşincide gerilimli karanlıkların öykücüsü Edgar Allan Poe'yu kendi anlatıcısı ile buluşturmuş Yurdakul. "Bir Numara Lütfen"de ise, yirmi iki yıl boyunca telefon santralında aboneleri bir telin iki ucunda buluşturan kadın görevli, onların konuşmalarını dinleye dinleye sonunda konuşanların yaşamlarına da karışmaktan kendini alıkoyamaz ve bu sürüklenişini bir psikyatriste anlatmak zorunda kalır. "Sen Gidince"de, öğrencilikten sonraki geçim derdi ve para kazanma süreci içinde bastırıla bastırıla unutulmak istenen toplumsal duyarlıkların, holding yöneticiliğine değin yükselmiş eski solcu Ekrem Caymaz'da bir gün bir yerden pırtlayıp öç alması var. Ama Ekrem Caymaz gibi bir holding yöneticisi olur mu; tartışılmalı. "Kutlama"da son demleri huzurevinde bakışmalarla yaşanan bir aşk işleniyor. Son öykü "Gece Saldırısı"nın son gece

saldırısı şaşırtıcı.

Yakın tarihe ilgisini ilk kitabında da göstermişti Ahmet Yurdakul. Bu anlamda, onun öykülerinin kitaplardan epeyce beslendiğini söyleyebiliriz. Tarihe merak 1980 öncesinde de vardı yazınımızda. 1980'den sonra ise iki damardan gelişti sanki. Birisi, yalnızca kitapların arkadaşlığıyla yaşanan güneşsiz mekânların loş derinliklerinde bulunan damardı. Öbür damardan beslenmiş örneklerde, kitapların okunup öykülerin yazıldığı atölyelere güneşin de girdiği belli olurdu yazılanlardan. İlk kitapta Yurdakul da bu ikinci damara daha yakındı. Perdeleri açık, güneşi daha büyüktü. Hem kişileri de daha bir öykü kişisi, daha bir gerçekti. *Despina...* da perdelerin iki ucunu birbirine yaklaştırıp odasının güneşini azalttığı öyküler de var. "Mata Hari"de, "Edgar Allan Poe..."da, "Despina'nın Gözyaşları"nda kendisinin onca duyumsanması bundan olmalı.

Yine de, güneşi tümden dışarda bırakmayan bir öykücü Ahmet Yurdakul. Oltasını geçmişe de atsa, yaşama sevinci onun aradığı. Ama E. A. Poe'dan Attilâ İlhan'a, Kafka'dan Mata Hari'ye değin minder verdiği gerçek kişilerin bundan sonraki öykülerine de kuruluvermemeleri için ne gerekli? Perdeyi tam açmak mı ilk kitaptaki gibi? Gerçi ilk kitapta da vardı gerçek kişiler, ama daha küçüktüler öykünün içinde. Böyle koca koca minderler yoktu altlarında, daha derli topluydular. Asıl duyumsanan, yeni tanıştığımız ve öyküde yaratılmış olan kişilerdi. Bellekten silinmeyenler de onlar oluyor. İlk kitaptaki ilk öykünün postane müdürü Vecihi Bey gibi. ○

Nevra Bucak
Beyoğlu'nun Eski Ustaları

Cem Yayınevi, Kasım 1994, 94 sayfa

● **Kaan Özkan**

BUGÜNÜN mekânlarında bugünün insanlarıyla iç içe yaşarken dönüp geriye bakmak... Ve bugüne özgü acıların, hüzünlerin arasında, "Eskiden nasıldı acaba?" sorusunu soruvermek... İpuçları aramak belki de. Nevra Bucak'ın son kitabı *Beyoğlu'nun Eski Ustaları*'ndaki on yedi öyküsünde verdiği ipuçlarına benzer. Bugünün hüzünlerinden dünün yaşanılanına uzanan...

Dün ve bugün gibi, iki bölüme ayırmış kitabını Bucak : "Beyoğlu'nun Eski Ustaları" ve "Yaşayan Hüzün".

"Beyoğlu'nun Eski Ustaları" adlı bölümdeki öyküleri okurken eski fotoğrafların olduğu bir albüme bakıyormuş duygusuna kapılıyor insan. Çünkü kahramanların tümü de bugünlerinden çok geçmişleriyle yer alıyorlar yaşamda. Zamanın geçmesinden doğan yalnızlıklarının yanında, eski tatları, kokuları ve sözleri taşıyorlar. Kimi, "Kontes Natalya"da olduğu gibi, içine kapanık ve yapayalnız, kimiyse, "Fotoğraf Ustası Madam Sofia"da olduğu gibi içten ve konuşkan.

Bu öykülerle okuyucu da başka bir dünyaya girdiğinin farkında. Aynı, anlatıcının "Şapkacı Katya"da dediği gibi : "Dükkâna, dış dünyayı ardımda bırakarak girerdim."

İkinci bölümse adı kadar hüzün yüklü. Her biri bir kopuşu anlatıyor. Nevra Bucak bu öykülerinde de şiirsel dilini sakınmıyor, alabildiğine kullanıyor. "Güz Kadını" adlı öyküde anıların, yitik sevgilinin ve Ava-Maria'nın yanında Tagor'un dizelerine, dizelerin kahramana yüklediği duyarlığa tanık oluyoruz.

Kitap bittiğindeyse, bütün öykülerdeki insancıllığın belleğimizde yer ettiğini fark ediyoruz. O

Karikatür : Semih Poroy

Kadıköy'de Öykü ve Roman İşliği

İÇİNDE 40 binden fazla kitap bulunan ve konuklarına kiralık kitap, okuma salonu ve sahaflık hizmeti veren Sahaf Cafe'de Nisan ayı başında "Öykü ve Roman İşliği" kuruldu. Öykü ve roman üzerine tartışmayı amaçlayan "İşlik"te toplantıları, 1991-1993 yılları arasında yayımlanan ve özellikle roman ve sanat kuramı üzerine çeviriler ile Osman Cemal ve Sadri Ertem özel sayılarıyla dikkat çeken "Yazılı Günler" dergisini hazırlayanlardan Ömer Ateş ve Behçet Çelik düzenliyor. Nisan ayında haftada iki gün, "Roman ve Hayat" ve "Biraz da Öykü" başlıkları altında, ayrı ayrı "Roman İşliği" ve "Öykü İşliği" olarak sürdürülen etkinlikler, Mayıs ayında haftada bir "Öykü ve Roman İşliği" adı altında gerçekleştirildi. Roman sanatının kuramsal sorunlarının, Cumhuriyet dönemi Türk roman ve öyküsünün, unutulmuş romancı ve öykücülerimizin yapıtlarının tartışıldığı toplantıların amaçlarından biri de katılanların kendi yapıtlarını da başkalarıyla paylaşmaları.

"İşlik"teki ilk toplantıda Cumhuriyet dönemi Türkiye romanının Tanzimat ve Serveti Fünun'la olan ilişkisi, tezli roman/politik roman farkı, resmi ideoloji ile çelişkisi olan aydınların neden daha başarılı romanlar yazdıkları anlatıldı. Bu toplantıda en çok, doğrudan politik bir olayı anlatmayan, sıradan insanların yaşamlarını anlatan politik romanların roman tekniği olarak daha başarılı oldukları tezi ile klasik "toplumcu gerçekçi" tezler tartışıldı.

Roman toplantılarının ikincisinde Osman Cemal Kaygılı'nın *Çingeneler*

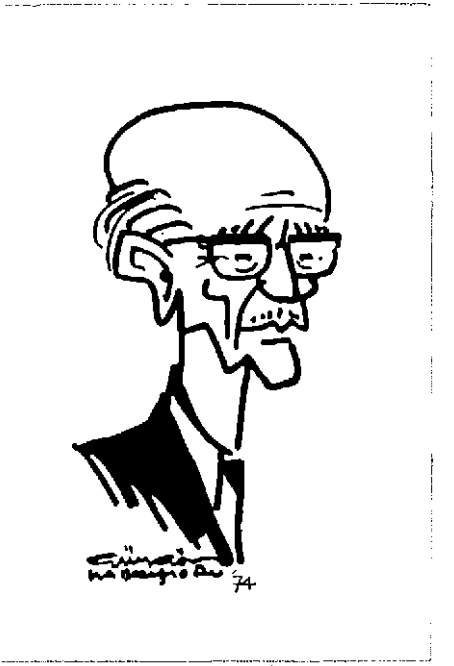

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Desen : Güngör Kabakçıoğlu

adlı romanı, biçim özellikleri, konusu, çingenelerin yaşamı ve Osman Cemal'in aydın tavrı ekseninde, romandan bölümler de okunarak ele alındı.

Roman toplantılarının üçüncüsünde Yakup Kadri'nin *Hüküm Gecesi*, Yakup Kadri'nin politik görüşleriyle koşutluğu bağlamında tartışılırken, romanın kurgusundan kaynaklanan ve romancının ideolojik konumuna işaret eden sorunlara da değinildi.

Nisan ayında öykü toplantılarının ilkinde, Sait Faik'in "Gün Ola Harman Ola" ve "Birtakım İnsanlar" adlı öyküleri okunduktan sonra, Sait Faik'in insan ve toplum anlayışı, yazarın hayata karşı aldığı tavrın yapıtlarındaki yansıması ile söz konusu öykülerin anlatım

özellikleri tartışıldı. Bu toplantıda 1960-70'li yıllarda bazı eleştirmen ve öykücüler tarafından "bireyci" olarak değerlendirilen Sait Faik'in öykülerindeki yaşam ve dünya görüşünün aynı dönemde "toplumcu" oldukları iddia edilen öykücülerin yapıtlarından daha tutarlı olduğu vurgulandı. Öykü toplantılarından ikincisinde tartışılan yazar Fahri Cemal'di. Fahri Celal'in, yaşadığı değişim/dönüşüm döneminin yoğunlaşmış bireysel görünüşü olan çok özel anların yazarı olduğu vurgulanırken, yazarın *Avur Zavur Kahvesi* adlı kitabındaki öykülerden örnekler okundu.

Mayıs ayındaki ilk toplantı, Sait Faik ve Sabahattin Ali'nin benzer konulu iki öyküsü üzerineydi. Sait Faik'in "İyilik Unutulmaz" ve Sabahattin Ali'nin "Asfalt Yol" adlı öyküleri okunduktan sonra, bu iki öykü karşılaştırılmalı olarak tartışıldı. Her iki yazarın yakın dünya görüşleri olmasına karşın, sanat anlayışlarındaki farklılığın öykülerin salt biçimsel özelliklerini değil, dışlaştırdığı düşünsel yapıyı da etkilediği söylendi.

Mayıs ayındaki ikinci toplantının konusu Reşat Nuri'nin *Ateş Gecesi* adlı romanıydı. Romanın geçtiği Milas'ın çok kültürlü, çoğulcu bir toplumsal yapısı olduğu, Reşat Nuri'nin bu romanıyla *Çalıkuşu* vb. romanlarının tersine, Kemalist ideolojinin kalıplarının dışına çıkmayı başardığı ve belki de böylece çok başarılı bir roman yazdığı vurgulandı. Genç bir sürgünün yalnızlığının ve aşkının 1900'lerin başındaki Milas ortamında anlatıldığı romanda, yazarın bir zamansal kayma yaratarak içinde yaşadığı döneme (1940'lara) bir eleştiri getirmeye çalışmış olabileceği de öne sürüldü.

Mayıs ayındaki üçüncü toplantıda öykü ve roman eleştirisinin nasıl olması gerektiği, Lukacs ve Goldmann'ın roman kuramı yazılarından yola çıkarak, somut eleştiri örnekleriyle ele alındı. Mayıs ayının son toplantısında ise, öykücü yanları pek bilinmeyen şair Ziya Osman Saba ve çevirmen Kâmuran Şipal'in öyküleri okundu ve tartışıldı. Her iki yazarın da öykülerinde asıl uğraşlarının yansılarının bulunduğu vurgulandı.

"Öykü ve Roman İşliği"nin Haziran ayı programında ise şu konular yer alıyordu : "Ölümünün 28. yılında Orhan Kemal Öykücülüğü"; "Memduh Şevket Esendal'ın Öyküleri"; "Adalet Ağaoğlu'nun Öyküleri".

Ayrıca katılımcıların kendi yapıtlarını tartışacakları "Öykü Yazma Çalışmaları" da sürdürüldü.

Sahaf Cafe Kültür Merkezi, Kadıköy, Mühürdar Caddesi, Dumlupınar Sokak (İSKİ Gima Karşısı) No: 12'de. Telefonları şunlar : (0 216) 414 74 73 - 414 42 06

Bursa'da Öykü Sempozyumu

BURSA Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nce düzenlenen "Öykü Sempozyumu", 10 Mayıs günü yapıldı. Bursa Tayyare Kültür Merkezi'nde düzenlenen ve Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ayhan Kızıl'ın sunuş konuşmasıyla açılan Sempozyum'da öykü sanatının temel sorunları yanı sıra, öykü edebiyatımız da çeşitli yanlarıyla tartışıldı.

Öykü edebiyatı için benzerine pek rastlanmayan düzeyde gerçekleşen Sempozyum'da oturum başkanlıklarını UÜ Eğitim Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ali Özçelebi ile Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Zeynel Kıran yaptılar. Sempozyum'da sunulan bildiriler ise şunlardı :

Prof. Dr. Tahsin Yücel, "Türk Öy-

kücülüğünde Kimi Anlatı Sorunları"

Semih Gümüş, "Bir Anlatı Türü Olarak Kısa Öykü"

Feridun Andaç, "Kısa Öykü Teknikleri, Batı'da ve Türkiye'deki Uygulayıcıları"

Doç. Dr. Suat Karantay, "Kısa Öyküde Okurun Yaratıcı Katılımı"

Füsun Akatlı, "Bilge Karasu Hikâyeciliğine Bir Yaklaşım"

Prof. Dr. Ayşe Eziler Kıran, "Masal, Halk Hikâyesi, Hikâye, Öykü Kavşağında Murathan Mungan"

Nüket Esen, "Murathan Mungan'ın İki Öyküsünde Ben ve Öteki"

Doç. Dr. Ayla Gökmen, "Tezer Özlü'nün İçsel Dünyasına Öyküleriyle Bir Yaklaşım"

Prof. Dr. Bahadır Gülmez, "Metafizik Bir Okuma : Sevim Burak'ın Yanık Saraylar'ında Yazma Eylemi ve Okurda Yarattığı Düşlem"

Prof. Dr. Mustafa Durak, "Tahsin Yücel ve Buket Uzuner'in Birer Öyküsünde Kişiliksel Olma ve Bölünme"

Düşler/Öyküler de çıktı

Artık "Adam Öykü" edebiyatımızın tek öykü dergisi değil. Yayın yaşamına başlayacağı bir süredir konuşulan "Düşler/Öyküler"in ilk sayısı sonunda çıktı. Derginin, "Adam Öykü"nün de ilk günden beri savunduğu, "Niçin bir öykü dergisi, hatta niçin iki üç daha fazla öykü dergisi olmasın?" belgisi yanı sıra, bir de çıkış bildirisi var. Şöyle deniyor :

"Yazın-sanat dergileri öyküyü sürgüne gönderdi. Gazeteler sütunlarında öyküye yer vermiyor. Yayınevleri romana yöneldi, öykücüleri roman yazmaya zorluyor. Kısa öykü estetiği ve kuramına katkı yapabilecek eleştirmen sayısı yok denecek kadar az. Öykücüler de ürün verdikleri yazınsal tür üzerine yazıp konuşmuyorlar. Yapılan değerlendirmeler, bir yazınsal tür olarak öykünün yazılma/yayımlanma/okura ulaşma sürecindeki zorlukları, zorlukların aşılması ve öykücülüğümüzün gelişiminde öykü dergilerinin önemli işlevleri olduğunu ortaya koyuyor.

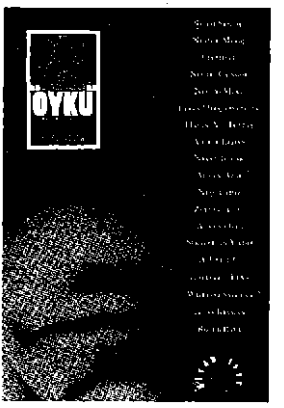

"Anılan olumsuz koşullara karşın öykü sürgünde filizleniyor. Dergilerde az sayıda öykü yayımlanması, yayınevlerinin öyküden uzak durması, öykünün kendi eleştirisini yaratamaması öykücülüğümüzün düzeyli bir üretim yoğunluğu yaşamadığı anlamına gelmiyor.

"Düşler/Öyküler dergisi;

"Yerli öykü, çeviri öykü ve öykü üzerine yazılmış yazıların yayımlandığı, eleştirmenlerin ve öykücülerin öykünün sorunlarına eğildikleri, öykü/öykücülüğümüz üzerine çeşitli soruşturma ve söyleşilerin yapıldığı, yeni öykücülerin günyüzüne çıktıkları, usta öykücülerle genç öykücülerin buluştukları canlı bir öykü yazını ortamı için bir düş kurmaktadır.

"Geçtiğimiz aylarda bir öykü dergisi yayın-yazın hayatımıza katıldı. Bundan mutluluk duyuyoruz. Evet, niçin bir öykü dergisi, hatta niçin iki üç daha fazla öykü dergisi olmasın? Öykü dergileri niçin yaşamasın ve niçin öykü yazını canlı bir ortamı sürdürmesin? Bu bir düş mü? Düş olsa bile güzel bir

düş... Ve hoş bir rastlantı olarak elinizdeki dergi size 'Düşler/Öyküler' adıyla sunuluyor."

Yukardaki bildiride, geçtiğimiz aylarda yayın-yazın yaşamımıza katıldığı belirtilen ve adı belirtilmeye gerek görülmeyen "bir öykü dergisi" ile anlatılmak istenen "Adam Öykü" olmalı. "Düşler/Öyküler"in bu çıkış bildirisinde savunduğu düşünceler kendi düşleri de olduğu için, "Adam Öykü" "Düşler/Öyküler"e uzun bir yayın yaşamı diliyor.

Editörlüğünü Adnan Özer ve Özcan Karabulut'un yaptığı "Düşler / Öyküler"in danışmanlarıysa Hulki Aktunç, Necati Güngör, Zeki Coşkun.

Derginin adresi de şöyle : Zeynepsultan Camii Sokak, No : 21, Alemdar Mahallesi, Cağaloğlu-İstanbul. – Tel-Fax : (0212) 512 16 36-157512 36 76

TTB Öykü Yarışması sonuçlandı

TÜRK Tabipleri Birliği'nin "Yaşam ve Sağlık" konulu öykü yarışması sonuçlandı. Erhan Bener, Remzi İnanç, Lütfiye Aydın, Sevgi Özel, Dr. Gülseren Unsün (Engin), Dr. Özen Aşut, Dr. Vahide Bilir Kesedar'dan oluşan Seçici Kurul, birinciliği Yılmaz Okyay'ın "Kilit Taşı", ikinciliği Ergin Çiftçi'nin "Salyangoz Mevsimi", üçüncülüğü Güzel Baz'ın "Kendimi Kaybettim" adlı öykülerine verdi. Ayrıca Tolga Ersoy'un "Yürürken", Seçkin Gündüz'ün "Bir Ses Bir Tümce" ve Bülent Haşim Yanar'ın "Gözlerim Kızarmıştı Anladı Ağlamıştım" adlı öyküleri de Seçici Kurul Özel Ödülü'ne değer bulundu.

Cevdet Kudret Deneme-İnceleme-Araştırma Ödülü

HER YIL, Cevdet Kudret'in ürün verdiği ayrı bir edebiyat dalında verilen "Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü"nün bu yılki konusu "Deneme-İnceleme-Araştırma" olarak belirlendi.

Prof. Tahsin Yücel, Doğan Hızlan, Prof. Fahir İz, Uğur Kökden, Prof. Afşar Timuçin'in yer aldığı seçici kurulca verilecek ödüle, Aralık 1995 ile Kasım 1996 tarihleri arasında yayımlanmış kitaplar katılabilecek. Ocak 1997 içinde açıklanacak ödül, Cevdet Kudret'in doğum günü olan 7 Şubat'ta sahibine verilecek.

Yazarları, yayıncıları ya da edebiyatla ilgili kuruluşlarca önerilebilecek aday kitapların, 6 adet olarak, yazarın yaşamöyküsü ile birlikte, 1 Aralık 1996 tarihine kadar, Cevdet Kudret Edebiyat Ödülleri, Amiral Fahri Engin Sokak, Vaizoğlu Apt., 8/5, Rumelihisarı-İstanbul, adresine gönderilmesi gerekiyor.

BU SAYININ YAZARLARI

Salim Şengil (1913) bu ay "Kukuleta"da şaşırtıcı bir dünya kuruyor. "Adam Öykü" ile ilişkisinin de yakınlaştığı belirtilebilir.

Adalet Ağaoğlu (1929) "Asri Zamanlar Kilimi"nde alışılmış biçimler ve tatlar dışında bir öykü deniyor. Bu sayının okurlarının özellikle dikkatini çekecek bir öykü. *Romantik Bir Viyana Yazı*'ndan sonra geçtiğimiz ay, bu kez de *Hayır...* için bir kitap (*Başkaldırı ve Roman*) yayımlanması onu heyecanlandırmış olmalı.

Zeyyat Selimoğlu (1922) belki gerektiği ölçüde edebiyatın gündeminde olmadı, ama onun öykü edebiyatımızın oldukça özgün bir adı olduğu da kuşkusuz. Son yıllarda konularını deniz insanlarının dışından seçmesi dikkat çekiyor. Son öykü kitabı *Derin Dondurucu İçin Öykü*, 1995'te yayımlandı.

Tahsin Yücel (1933) adının "Adam Öykü" için niçin önemli olduğu, bu sayıdaki "Tahsin Yücel ile Dünden Bugüne" başlıklı konuşmadan anlaşılıyor. "Yapıt" adlı öyküsünü de daha geçen ay "Adam Öykü" için yazdı. Onun son yıllardaki verimiyse, ayrıca önemli. Tutkun okurları "Cumhuriyet" gazetesindeki haftalık yazılarını okumak için salı günlerini iple çekiyor olmalılar. Bazen insanın aklına düşüyor : "Sokaktaki insan, Tahsin Yücel gibi aydınlarının olduğunun farkında mı acaba?"

Julio Cortázar (1914-1984) ülkemizde artık en iyi tanınan Latin Amerikalı yazarlardan. Pek çok kitabı dilimize çevrildi. Sonuncusu da Arzu Etensel İldem çevirisiyle Metis Yayınları'nca yayımlandı : *Lucas Diye Biri*. "Öykü ile Yakın Çevresi Üstüne" ise, her büyük yazar gibi, Cortázar'ın da yaratıcılığının sınırları içine düşünsel etkinliği de aldığını gösteriyor.

Gabriel García Márquez (1928) ile Cortázar'ın bu sayıdaki buluşması, meraklı okurları için bir okuma şöleni yerine geçebilir. Marquez'in, büyülü gerçekçiliğinin ürettiği fantezilerin insanoğlunun yüzyıllar öncesindeki gerçekleri olduğu düşüncesi, edebiyatın önünde sonunda gerçeğin dolaylarında yaşadığını da anlatıyor.

Nezihe Meriç (1925) "Çavlanın İçinde Sessizce"de öykülerindeki duyarlığı sürdürüyor. Fakir Baykurt'un "Nezihe Meriç imgesi"ni yanlış anlatmış olabileceği kaygısının bu duyarlığı ayaklandırmış olması da elbette anlaşılırdır.

Erhan Bener (1929) bireylerini toplumsal etkilerin biçimlendirdiği kişilikler olarak alma tutumunu "Maria Del Reposo"da da ortaya koyuyor. Onun da son öykü kitabı geçen yıl Bilgi Yayınları'ndan çıkmıştı : *Günbatımı Öyküleri*.

Demir Özlü (1935) şu sıralarda hem öyküleri, hem de yeni romanı üstünde çalışıyor.

Selim İleri (1949) bulma ve paylaşma tutkusunu "Bazı Etkilenmeler Üzerine"de gene gösterirken, genç yazarlar için de örnek alınabilecek bir üretkenlik içinde. Onun ısrarıyla değerlerimizin kapsamının genişlediğini de fark ediyor muyuz?

V. S. Pritchett (1900) çağdaş İngiliz edebiyatında kısa öykünün olanaklarını derinleştiren bir yazar olarak değerlendiriliyor.

Iain Crichton Smith (1928) İngiliz edebiyatının Pritchett'ten sonra gelen kuşağı içinde. Hem İngilizce, hem de Gal dilinde yapıtlar veriyor.

Turgut Acar (1927) uzun yıllar süren memurluk ve yöneticilik görevlerinden sonra, şimdi ticaretle uğraşıyor. Öykü yazmaya 1948'de başlamış. Üç yılda dört öykü kitabı yayımlandı. Sonuncusu, *Gülbeyaz* (1995).

Saffet Özcan (1945) emekli bir ilkokul öğretmeni. İlk öyküsü "Varlık"ta, 1964'te yayımlanmış, ama arkası gelmemiş. 1976'da "Türk Dili"nde kapıyı bir kez daha zorlamış, gene sürdürememiş. "Bağ Bekçisi" belki gitgide olgunlaşmış döneminin ürünü.

Halûk Cengiz "Adam Sanat"ta ilgiyle okunan denemelerinden sonra, şimdi de "Argos" ile "Adam Öykü"de. Denemeyi de, öyküyü de sürdüreceği anlaşılıyor.

Orhan Suda 1970'lerde Suda Yayınları'nda kısa süren, ama değerli bir yayıncılık yapmıştı. 1973-1975 yıllarında yayımlanan sanat ve siyasa dergisi "Yeni Adımlar"ın sahipliğini de Metin İlkin ile paylaştı. Son döneminde yaptığı sözlük çalışmasının gün ışığına çıkmasını bekliyor.

Mehmet Zaman Saçlıoğlu (1955) son dönem genç kuşak öykücülerinin ilk akla gelenlerinden. Bu kez "Adam Öykü" için Nursel Duruel'e öykü anlayışını ve yazarlık serüvenini anlatıyor.

Müge İplikçi (1966) İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'nı bitirdi. Kadıköy Kız Lisesi'ndeki İngilizce öğretmenliği yanı sıra, İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Bölümü'nde yüksek lisans öğrenciliği yapıyor. Müge İplikçi bu yılki Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülleri'nin de öykü dalı birinciliğine değer görüldü.

Funda Aksüt (1963) Ege Üniversitesi Fizik Bölümü'nde bir yıl okuduktan sonra, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Serbest avukat olarak çalışıyor. "Erzurum" yayımlanan ilk öyküsü. Şiirle de yakından ilgileniyor.

Ayşegül Gürdal (1963) Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dinçer Erimez atölyesini bitirdi. "Adam Sanat"ta yayımlanan şiirlerinden sonra, ilk öyküleri "Adam Öykü"de yayımlanıyor.

Feridun Andaç (1954) şu sıralarda kitap tasarılarının bütününü birden tamamlamak için yoğun bir çalışma içinde.

Nazlı Eray (1945) alışılmadık bir öykü anlayışının sürdürücüsü ve kesintisiz bir üretkenlik içinde.

Sulhi Dölek (1948) belki "mizah edebiyatı" dolayında görüldüğü için yeterince ilgi görmedi. "Dönence"deki yazısı onun edebiyat anlayışının düzeyine de adamakıllı ışık tutuyor.

Hürriyet Yaşar (1961) bu sayıda yalnızca "Bir Kitap Bir Yazıda"da.

Kaan Özkan (1974) İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğrenci. Öykü yazıyor.

Yurdanur Salman (1937) bir grup öğrencisiyle birlikte "Adam Öykü" için oldukça önemli ve yoğun bir çeviri etkinliği içinde. Sonuçları "Adam Öykü"nün her sayısına yansıyor. Önümüzdeki haftalarda, çağdaş İngiliz edebiyatı üstüne düzenlenen bir seminere katılmak için İngiltere'ye gidiyor.

Ayşe Nihal Akbulut (1954) dünya edebiyatından yaptığı seçkin çevirilerin yanı sıra, oldukça önemli bir kitabı daha dilimize kazandırdı : Yapı Kredi Yayınları'nın yayımladığı R. G. Collingwood'un *Bir Özyaşamöyküsü*, "tarihsel düşüncenin nasıl geliştiğinin, felsefenin tarih içinde nasıl bir yere sahip olduğunun dahice bir anlatımı."

Rita Urgan (1953) ortaöğrenimini Üsküdar Amerikan Kız Lisesi'nde, yükseköğrenimini Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okulu'nda tamamladı. "Cumhuriyet" gazetesinde çevirmen olarak çalışıyor. "Cogito" dergisi için de çeviriler yapıyor.

Deniz Hakyemez (1975) Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nde öğrenci. Şu sıralarda William Styron'ın "Shadrach" adlı uzun öyküsünün çevirisini, Yurdanur Salman denetiminde bitirme projesi olarak hazırlıyor.

ADAM öykü

Geçen sayının (mayıs haziran 4) içindekiler

öykü Sancak-İskele ***Salim Şengil*** • Batık Bir Gemi ***Oktay Akbal*** • Nezihe Meriç Gecede Bir Kuş Gibi ***Fakir Baykurt*** • Nolya ***Cemil Kavukçu*** • Uçurumlar ***Adnan Azar*** • Yaban ***Vecihi Sarısözen*** • Dışarda Kar Vardı ***Hürriyet Yaşar*** • İçimin Şarkısı ***Nalan Barbarosoğlu*** • Çökelez ***Eray Karınca*** • Jojik'in Kapı Bir Komşusu ***Erkan Karagöz*** • Bir Gecekondu Çıkmazı – Bir Düş/Dizini ***Orhan Tez*** • Yas Tutan Kadın ***Pio Baroja*** • İzler ***Alberto Moravia*** • Yaban Ördeği ***Romesh Gunesekera*** • Dişçide ***Bill Male*** **bu sayının konuşması** Oktay Akbal ile Dünden Bugüne **yazılar** Yedigün 1934 Hikâyeleri ***Adalet Ağaoğlu*** • Bir Mask'ın Öyküsü ***Güngör Kabakçıoğlu*** • Kalinikhta ***Selim İleri*** • Mirza Neyi Anlatır? ***Semih Gümüş*** • Timour Muhidine ile Konuşma • Bir Öykü Bahçesi İçin Evirip Çevirmeler ***M. Sadık Aslankara*** • Dünya Öyküleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Dönence / Öykünün Serüvenine Tanıklık ***Feridun Andaç, Erdal Öz, Ahmet Yıldız*** • Kısa Öykü Adına Bir Savunma ***Georgina Hammick*** **unutulmuş öyküler** ***Kırk birinci iğne*** Nurullah Ata **bir kitap bir yazı** ***Düş Gölgesi*** Şükran Yücel • ***Karmakarışık Öyküler Kitabı*** Ertuğrul Oğuz Fırat • ***Talan Yorgunları*** Aydoğan Yavaşlı

500.000 LİRA (KDV dahil)

ISSN 1300-7556